

Onderwijs Cultuur en Wetenschappen in kerncijfers

2002

OCenW

Ministerie van Onderwijs
Cultuur en Wetenschappen

Voorwoord

Voor u ligt de vijfde editie van OCenW in Kerncijfers. Met dit boekje biedt OCenW informatie over ontwikkelingen en prestaties op het terrein van onderwijs, cultuur en wetenschappen. Op een bondige manier geeft het inzicht in de effecten van beleid en de daarvoor ingezette middelen. Daarmee is het tevens een concrete uitwerking van de nota "Van Beleidsbegroting Tot Beleidsverantwoording (VBTB)".

Het boekje is in de eerste plaats bedoeld voor de leden van de Tweede Kamer en anderen die beroepshalve te maken hebben met de OCenW-begroting. Maar het is zo opgezet dat iedereen die 'officiële' cijfers zoekt over onderwijs, cultuur of wetenschappen hiermee uit de voeten kan. Iedereen heeft immers recht op toegankelijke overheidsinformatie.

In OCenW in Kerncijfers 2002 worden - voor elk beleidsterrein - de belangrijkste ontwikkelingen van 1996 tot en met 2000 kwantitatief in beeld gebracht voor de gebieden financiën, deelnemers, personeel en instellingen. U vindt in deze editie ook belangrijke financiële kengetallen uit de Rijksbegroting 2002. Tevens is een samenvatting opgenomen van de verwachte leerlingen- en studentenaantallen tot en met 2005/06.

Speciale aandacht wordt geschonken aan de arbeidsmarkt. Over dit thema zijn bijdragen opgenomen van het Centraal Bureau voor de Statistiek en het Researchcentrum voor Onderwijs en Arbeidsmarkt.

Ook dit jaar zijn gegevens opgenomen van het Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij.

Evenals in de begroting zijn in deze editie van Kerncijfers alle bedragen vermeld in euro's. Om de vergelijkbaarheid tussen historie en prognose te handhaven zijn ook de realisatiecijfers naar euro's geconverteerd.

Ik hoop dat OCenW in Kerncijfers 2002 even positief wordt ontvangen als de eerdere edities.

De minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen

Drs. L.M.L.H.A. Hermans

Inhoudsopgave OCenW in Kerncijfers 2002

Voorwoord 3

Inhoudsopgave 4

1 Inleiding 6

2 Onderwijs 8

2.1 Onderwijs Algemeen 8

2.2 Internationaal 26

2.3 Primair Onderwijs 34

2.4 Voortgezet Onderwijs 44

2.5 Beroepsonderwijs en Volwasseneneducatie 54

Financiële gegevens OCenW 6

Stelsel en Financiën 8
Beschikbare middelen 10
Leerlingen en Studenten 12
Leerlingenstromen 14
Instellingen en Personeel 16
Vacatures in het onderwijs 18
 Opleidingsniveau
beroepsbevolking 20
 Arbeidsmarktrisico's
opleidingen 22
ICT 24

Uitgaven aan onderwijs 26
Opleidingsniveau en Onderwijsdeelname 28
Onderwijs en Arbeidsmarkt (1) 30
Onderwijs en Arbeidsmarkt (2) 32

Stelsel en Financiën 34
Leerlingen 36
Stromen 38
Instellingen 40
Personeel en Arbeidsmarkt 42

Stelsel en Financiën 44
Leerlingen 46
Stromen en Rendement 48
Instellingen en Personeel 50
Profielkeuze 52

Stelsel en Financiën 54
Deelnemers 56
Stromen en Rendement 58
Instellingen en Personeel 60
Aandachtsgebieden 62

Inhoudsopgave OCenW in Kerncijfers 2002

2.6	Hoger Beroepsonderwijs	64		Stelsel en Financiën	64
				Studenten	66
				Verblijfsduur en Rendement	68
				Instellingen en Personeel	70
				Aansluiting vooropleiding	72
2.7	Wetenschappelijk Onderwijs	74		Stelsel en Financiën	74
				Studenten	76
				Rendementen	78
				Instellingen en Personeel	80
				Allochtonen in het wo	82
2.8	Studiefinancieringsbeleid	84		Stelsel en Financiën	84
				WSF Regelgeving en Normbedragen	86
				WSF Gerechtigden	88
				WTS	90
				Les- en collegegeld en Actuele thema's	92
3	Cultuur	94		Stelsel en Financiën	94
				Kunsten	96
				Kunsten Film	98
				Media	100
				Letteren en Bibliotheken	102
				Cultureel Erfgoed	104
4	Wetenschappen	106		Stelsel en Financiën	106
				Instellingen financieel	108
				Instellingen personeel	110
				Instellingen universitair	112
				Output	114
				Internationaal financieel	116
				Internationale zichtbaarheid	118
5	Groen Onderwijs	120	 landbouw, natuurbeheer visserij	Stelsel en Financiën	120
				Deelnemers en Instellingen	122
6	Prognose	125		Financiële gegevens OCenW	126
				Kengetallen	128
				Leerlingen en Studenten	130
	Bijlagen	132		Toelichting en Begrippen	132
				Lijst van afkortingen	139
				Trefwoordenregister	142

Leeswijzer

In 'Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen in kerncijfers' wordt een aantal recente ontwikkelingen op het gebied van onderwijs, cultuur en wetenschappen cijfermatig toegelicht. Het betreft grotendeels cijfers die zijn gerelateerd aan de begroting van het ministerie van OCenW. De cijfers over onderwijs zijn, tenzij anders vermeld, exclusief het agrarisch (groen) onderwijs en exclusief bedrijfsopleidingen. Daardoor kunnen de hier gepresenteerde cijfers afwijken van elders gepubliceerde cijfers. Tenzij anders vermeld luiden de bedragen in lopende prijzen.

In deze editie is een aantal overzichten verder geharmoniseerd, waardoor de aansluiting op de jaarverslagen en de begroting van OCenW is verbeterd.

In het deel 'Onderwijs Algemeen' worden de uitgaven voor onderwijs, onderzoek en cultuur gerelateerd aan het Bruto Binnenlands Product (BBP). Over verschillende aspecten van de arbeidsmarkt zijn bijdragen opgenomen van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) en het Researchcentrum voor Onderwijs en Arbeidsmarkt (ROA). Daarna volgen afzonderlijke delen over onderwijs, cultuur en wetenschappen. Het ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij (LNV) heeft het hoofdstuk over het groene onderwijs verzorgd. Ten slotte volgt een hoofdstuk over de begroting 2002 en de bijbehorende meerjarencijfers. Er zijn bijlagen opgenomen met een algemene technische toelichting ('Toelichting en Begrippen'), een lijst van gebruikte afkortingen, alsmede een trefwoordenregister.

Financiële gegevens OCenW

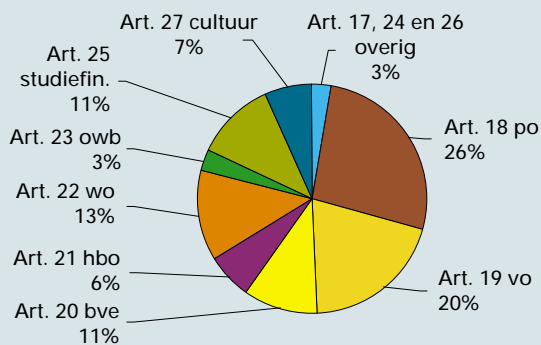
Het ministerie van OCenW heeft het grootste uitgavenbudget van alle departementen met in 2000 gerealiseerde uitgaven van 21,3 miljard euro. In 1996 bedroegen de uitgaven nog 'slechts' 17,5 miljard euro. De omvangrijke begroting van OCenW weerspiegelt het maatschappelijk belang van de aandachtsgebieden onderwijs, cultuur en wetenschappen.

Reële uitgaven OCenW

Om aansluiting te verkrijgen met internationale (OESO) cijfers zijn de bedragen, zoals die in de begrotingen en slotwetten staan, bewerkt tot de 'reële uitgaven van OCenW' (zie bijlage Toelichting en Begrippen, deel B). Dit is ook nodig om achtereenvolgende jaren op elkaar te laten aansluiten.

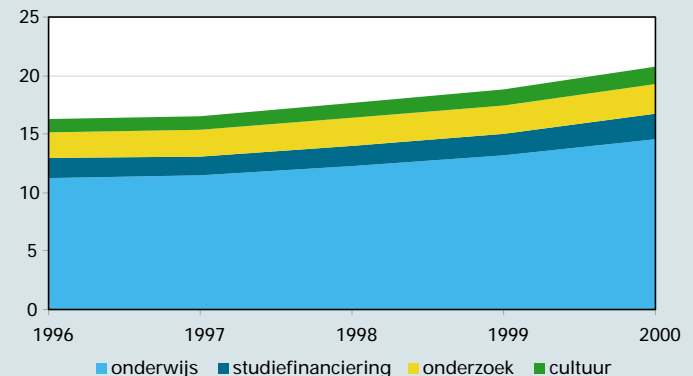
Figuur 1.1 Uitgaven OCenW per begrotingsartikel

Uitgaven in euro's, 2000

Figuur 1.2 Reële uitgaven OCenW

Per hoofdtaak (x € 1 mld)

Tabel 1.1

Bron

Slotwetten OCenW 1996 tot en met 2000

Toelichting

– Ontvangsten onderzoek en wetenschapsbeleid betreffen voornamelijk bijdragen van andere departementen

Gerealiseerde uitgaven en ontvangsten OCenW (x € 1 mln)

		1996	1997	1998	1999	2000
Uitgaven en ontvangsten						
Totaal uitgaven OCenW		17.525,4	17.094,9	18.243,8	19.403,0	21.347,3
Totaal ontvangsten OCenW		1.523,2	1.556,4	1.540,6	1.695,3	1.146,0
Art. 17	Ministerie algemeen					
	uitgaven	257,6	282,1	301,8	441,6	478,6
	ontvangsten	0,5	1,0	1,3	5,2	18,2
Art. 18	Primair onderwijs					
	uitgaven	4.354,3	4.405,2	4.820,7	5.095,5	5.643,8
	ontvangsten	25,6	23,2	20,9	15,6	27,8
Art. 19	Voortgezet onderwijs					
	uitgaven	3.188,0	3.193,6	3.400,8	3.696,0	4.250,7
	ontvangsten	18,9	15,4	14,8	4,2	4,9
Art. 20	Beroepsonderw. en volwassenened.					
	uitgaven	1.624,9	1.840,2	1.994,2	2.086,3	2.261,8
	ontvangsten	35,8	39,6	11,7	35,0	31,0
Art. 21	Hoger beroepsonderwijs					
	uitgaven	1.159,6	1.186,8	1.215,0	1.286,2	1.331,9
	ontvangsten	19,9	2,1	7,7	4,7	1,1
Art. 22	Wetenschappelijk onderwijs					
	uitgaven	2.396,6	2.379,9	2.474,5	2.605,8	2.713,2
	ontvangsten	1,2	1,2	1,3	1,4	1,2
Art. 23	Onderzoek en wetenschapsbeleid					
	uitgaven	569,2	579,5	610,8	634,8	686,8
	ontvangsten	74,1	75,0	88,9	87,6	99,3
Art. 24	Huisvesting					
	uitgaven	874,4	10,0	7,5	0,8	0,0
	ontvangsten	72,5	12,7	3,5	1,8	0,1
Art. 25	Studiefinanciering					
	uitgaven	1.918,9	1.996,8	2.019,5	2.074,3	2.416,6
	ontvangsten	568,3	701,5	623,4	676,3	716,2
Art. 26	Overige programma uitgaven					
	uitgaven	78,1	83,6	109,7	102,2	140,7
	ontvangsten	2,4	2,0	4,0	0,9	0,0
Art. 27	Cultuur					
	uitgaven	1.130,7	1.137,3	1.289,4	1.379,8	1.423,0
	ontvangsten	704,1	682,7	763,3	862,7	246,1

Tabel 1.2

Toelichting

– Zie bijlage Toelichting en Begrippen, deel B

Gerealiseerde reële uitgaven OCenW (x € 1 mln)

	1996	1997	1998	1999	2000
Reële uitgaven OCenW	16.269,8	16.479,1	17.667,9	18.848,1	20.744,4

Het Nederlandse onderwijsstelsel

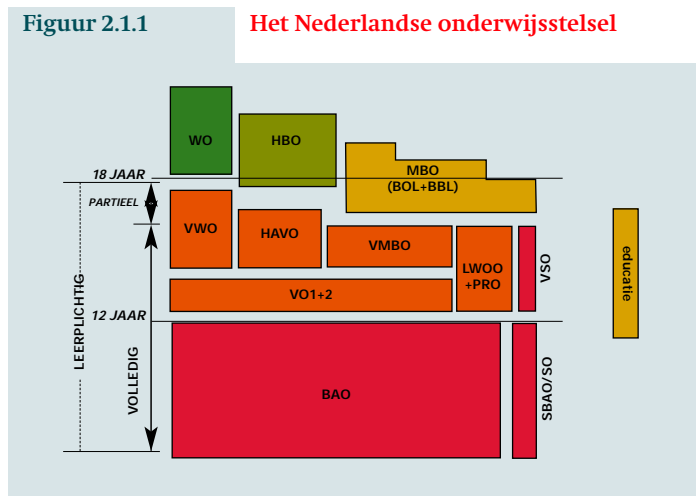
Het leerplichtige onderwijs omvat de leeftijden 5 tot en met 16 jaar. Voor 17- en 18-jarigen geldt nog een partiële leerplicht.

De Nederlandse jeugd begint de onderwijsloopbaan op 4-jarige leeftijd met basisonderwijs (bao), speciaal basisonderwijs (sbao) of speciaal onderwijs (so). Daarna stromen de meeste leerlingen door naar voortgezet onderwijs (vo), dat voor de hogere leerjaren is onderverdeeld in vwo, havo en vmbo. Na het vo stromen leerlingen door naar het middelbaar beroeps-onderwijs (mbo) of naar het hoger onderwijs. Het mbo is ingedeeld in een beroepsopleidende leerweg (bol) en een beroepsbegeleidende leerweg (bbl). Het hoger onderwijs omvat het hoger beroepsonderwijs (hbo) en het wetenschappelijk onderwijs (wo).

Naast deze hoofdstromen volgen kleinere groepen het leerweg-ondersteunend onderwijs (lwoo), voortgezet speciaal onderwijs (vso) en praktijkonderwijs (pro).

Volwassenen kunnen deelnemen aan de educatie. Zie voor een beschrijving hiervan het hoofdstuk Stelsel en Financiën van BVE.

In figuur 2.1.1 is het stelsel schematisch weergegeven, waarbij de grootte van elk blok wordt bepaald door het aantal leerlingen/studenten in de betreffende onderwijssoort.

Financieringsstromen

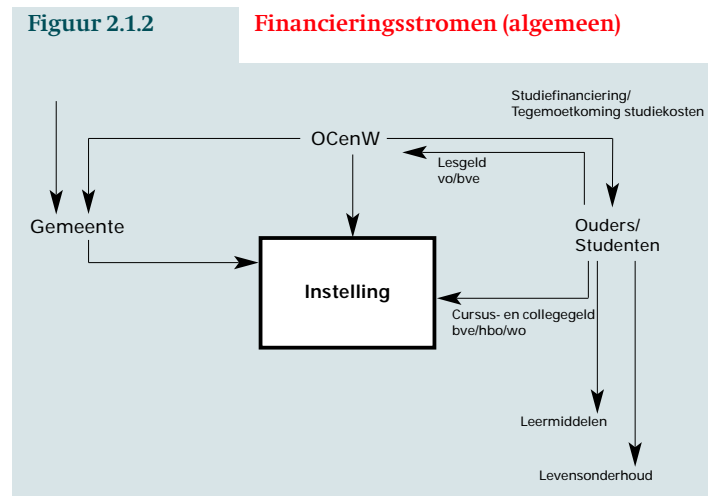
De minister van OCenW is voor de hier beschreven onderwijssoorten de belangrijkste financier. Naast de rechtstreekse bestoisting van instellingen door het ministerie van OCenW vloeien er ook langs andere wegen financiële middelen naar de onderwijsinstellingen.

De belangrijkste stromen zijn die via de gemeenten (onder andere bijdragen van OCenW voor educatie en sinds 1997 ook voor de huisvesting van primair en voortgezet onderwijs) en die van de onderwijsdeelnemers zelf. De laatste betreffen de cursus- en collegegelden die aan de Regionale Opleidingen Centra (ROC's) en instellingen voor hbo en wo worden betaald.

Naast hiervoor genoemde geldstromen kan een instelling ook andere inkomsten genereren, bijvoorbeeld uit vrijwillige ouderbijdragen, uit bijdragen van gemeenten voor deelname aan projecten of uit rente op eigen middelen. De omvang van deze laatste inkomsten is niet goed bekend.

BBP

De uitgaven voor OCenW worden vergeleken met het niveau van het BBP. Daarbij valt op dat in de afgelopen jaren de uitgaven voor onderwijs vrijwel gelijke tred houden met de groei van de welvaart, terwijl dat voor cultuur en onderzoek eveneens het geval is.

Tabel 2.1.1

Bron

Tabel 1.1 en tabel 1.2

Toelichting

- A) Voor de reële uitgaven OCenW (zie toelichting bij tabel 1.2) naar hoofdtaken zijn de overige uitgaven toegerekend
- B) 'overig' bestaat uit ministerie algemeen en de overige programma uitgaven

Gerealiseerde reële uitgaven OCenW naar hoofdtaken en beleidsterrein (x € 1 mln)

	1996	1997	1998	1999	2000
A) Reële uitgaven naar hoofdtaken	16.269,8	16.479,1	17.667,9	18.848,1	20.744,4
Onderwijs	11.219,6	11.428,9	12.315,6	13.178,7	14.573,9
Studiefinanciering	1.694,3	1.664,7	1.712,0	1.790,5	2.117,8
Onderzoek	2.214,0	2.230,1	2.329,5	2.458,6	2.587,8
Cultuur	1.141,8	1.155,5	1.310,9	1.420,3	1.464,9
B) Reële uitgaven naar beleidsterrein	16.269,8	16.479,1	17.667,9	18.848,1	20.744,4
po	4.328,7	4.381,9	4.799,8	5.079,9	5.616,1
vo	3.169,1	3.178,2	3.385,9	3.691,7	4.245,8
bve	1.718,1	1.800,5	1.982,5	2.051,3	2.230,8
hbo	1.139,7	1.184,6	1.207,3	1.281,5	1.330,8
wo	2.234,1	2.233,5	2.321,9	2.452,0	2.554,1
owb	569,2	579,5	610,8	634,8	686,8
sfb	1.659,7	1.628,0	1.672,6	1.739,5	2.056,4
cultuur	1.118,5	1.130,0	1.280,7	1.379,8	1.422,5
overig	332,8	362,8	406,3	537,7	601,1

Tabel 2.1.2

Bron

Uitgaven OCenW: tabel 2.1.1

BBP: miljoenennota

Rijksuitgaven: Financieel Jaarverslag van het Rijk 2000

CBS: volgens gegevens nationale rekeningen

OESO: Education at a Glance

Toelichting

- B) Reële uitgaven: gesaldeerde totale uitgaven exclusief medische dienstverlening wo en huisvesting po en vo
- C) OESO-definitie: publieke plus private uitgaven aan onderwijsinstellingen volgens 'Education at a Glance'; CBS: inclusief LNV, gemeentelijke- en ouderbijdragen
- Zie bijlage Toelichting en Begrippen, deel B

Uitgaven OCenW ten opzichte van BBP en Rijksuitgaven

	1996	1997	1998	1999	2000
A) BBP en Rijksuitgaven (x € 1 mln)					
Bruto Binnenlands Produkt	315.059	333.725	354.194	373.664	401.089
Rijksuitgaven (excl. uitgaven Nationale Schuld)	77.529	81.599	86.321	91.527	97.921
B) Reële uitgaven OCenW als percentage BBP en als percentage van de Rijksuitgaven					
Reële uitgaven in lopende prijzen (x € 1 mln)	16.269,8	16.479,1	17.667,9	18.848,1	20.744,4
Reële uitgaven als percentage BBP	5,2	4,9	5,0	5,0	5,2
Onderwijs	3,6	3,4	3,5	3,5	3,6
Studiefinanciering	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5
Onderzoek	0,7	0,7	0,7	0,7	0,6
Cultuur	0,4	0,3	0,4	0,4	0,4
Reële uitgaven OCenW als percentage Rijksuitgaven	21,0	20,2	20,5	20,6	21,2
C) Onderwijsuitgaven volgens CBS en OESO als percentage BBP					
CBS	4,5	4,4	4,4	4,4	--
OESO	--	4,7	4,6	--	--

Tabel 2.1.3

Bron

Financiële jaarverslagen 1996 tot en met 2000

Toelichting

- Betreft uitgaven zoals per sector aangegeven; dus zonder apparaatskosten en overige programmauitgaven OCenW
- De OCenW-bekostiging bevat geen bedragen voor huisvesting po en vo. Deze uitgaven lopen via de gemeenten
- De uitgaven WSF/WTS per onderwijsdeelnemer betreffen bruto uitgaven gedeeld door onderwijsdeelnemers van het voltijd onderwijs

OCenW-uitgaven per onderwijsdeelnemer (in lopende prijzen x € 1)

	1996	1997	1998	1999	2000
po					
Uitgaven per leerling primair onderwijs	2.680	2.680	2.900	3.090	3.400
Basisonderwijs	2.360	2.360	2.540	2.720	3.080
Speciaal basisonderwijs	--	--	--	6.260	6.430
(Voortgezet) speciaal onderwijs	7.080	7.170	7.580	10.030	11.750
vo					
Uitgaven per leerling	3.170	3.740	3.970	4.290	4.930
waarvan ontvangen via les gelden	140	150	120	160	170
bve					
<i>Uitgaven bol voltijd</i>					
Uitgaven per deelnemer	4.220	4.600	5.080	5.490	5.450
waarvan ontvangen via les gelden	610	670	570	720	820
<i>Uitgaven educatie</i>					
Uitgaven regulier per volwassen inwoner	17	19	18	20	19
Uitgaven per inburgeraar	3.540	3.540	3.540	3.450	4.270
hbo					
Uitgaven per student	4.360	4.450	4.450	4.540	4.540
wo					
Onderwijsuitgaven per student	4.040	3.860	4.130	4.130	4.670
Uitgaven WSF/WTS per onderwijsdeelnemer					
vo	230	190	180	190	240
bol	1.910	2.250	2.560	2.440	2.650
hbo	2.950	2.760	3.000	3.020	3.240
wo	2.860	2.960	2.200	2.470	2.820

Tabel 2.1.4

Bron

Financiële jaarverslagen 1996 tot en met 2000

Nationale Rekeningen CBS

Toelichting

- Zie bijlage Toelichting en Begrippen, deel B en C

Instellingsmiddelen per leerling/student (in lopende prijzen x € 1)

	1996	1997	1998	1999	2000
Inclusief gemeentelijke bijdragen en collegegelden hbo en wo					
po	3.400	3.500	3.700	3.900	4.300
vo	4.200	3.900	4.300	4.700	5.300
bol voltijd	4.400	4.800	5.300	5.700	5.700
hbo	5.400	5.500	5.600	5.700	5.800
wo	5.100	5.000	5.300	5.400	5.900

Deelname en demografie

Door afname van het aantal geboorten in de periode 1970-1975 is het aantal leerlingen in het primair onderwijs (po) rond 1980 sterk gedaald. Vanaf 1991 is dit aantal weer aan het stijgen als gevolg van meer geboorten (de toegenomen immigratie speelt hierin een beperkte rol). Het voortgezet onderwijs (vo) vertoont met een vertraging van circa 8 jaar dezelfde ontwikkeling. Deze ontwikkelingen kunnen ook leiden tot een daling bij het niet-leerplichtig onderwijs. Dit blijkt echter slechts ten dele, namelijk bij het middelbaar beroepsonderwijs (mbo) en tot 1998 ook bij het wetenschappelijk onderwijs (wo). De relatieve deelname aan het onderwijs is dus gestegen. Deze deelnamestijging heeft zich vooral voorgedaan bij het hoger beroepsonderwijs (hbo).

Aantal leerlingen en gediplomeerden

Het totaal aantal leerlingen/studenten (exclusief educatie) is de afgelopen jaren eerst vrijwel constant gebleven op circa 3,35 miljoen, maar vanaf 1997 begint het weer te groeien. De ontwikkeling van het po en vo wordt vooral bepaald door de geboorteontwikkeling. Binnen het po is het aandeel van speciaal basisonderwijs (sba) gedaald, maar het aandeel van (voortgezet) speciaal onderwijs ((v)so) is sterk gestegen. In het vo is met name het aandeel van leerwegondersteunend onderwijs (lwoo) sterk gegroeid, hetgeen vooral een gevolg is van de toegenomen asielzoekers-aantallen in de betreffende leeftijdsgroep. Het aantal vo-gediplomeerden is in de periode 1994-2000 slechts weinig veranderd.

Het aandeel van mavo is aanzienlijk gedaald, terwijl dat van havo is toegenomen.

Het aantal studenten in het mbo is tot 1998 gedaald. Deze daling komt vooral voor bij de beroepsopleidende leerweg (bol), in navolging van de daling die zich in het voortgezet onderwijs heeft voorgedaan. De beroepsbegeleidende leerweg (bbl) is vrijwel constant gebleven tot 1998, maar vertoont vanaf 1999 een sterke groei.

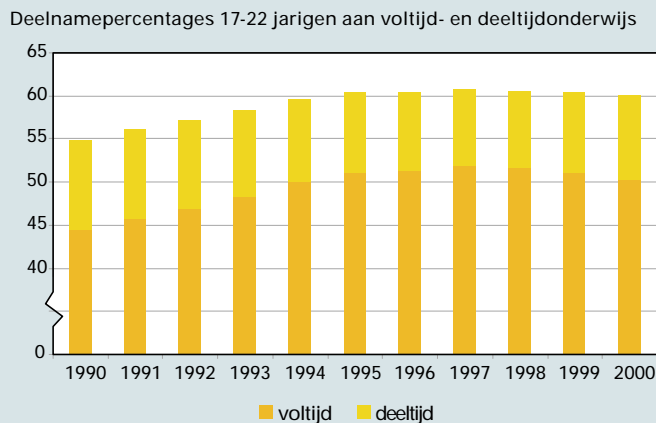
In het hbo zijn de aantallen studenten in voltijd- en deeltijdopleidingen aanzienlijk toegenomen. Het aantal gediplomeerden vertoont dus een stijgende tendens. De groei van het hbo komt voort uit een toegenomen doorstroom uit het middelbaar beroepsonderwijs. Daarnaast zijn havisten ook meer voor hbo gaan kiezen in plaats van vwo of bol.

Voor het wo geldt dat de instroom is gedaald vanaf 1991, maar vanaf 1997 weer toegenomen. Deze ontwikkeling werkt met vertraging door in het verloop van het totale aantal wo-studenten.

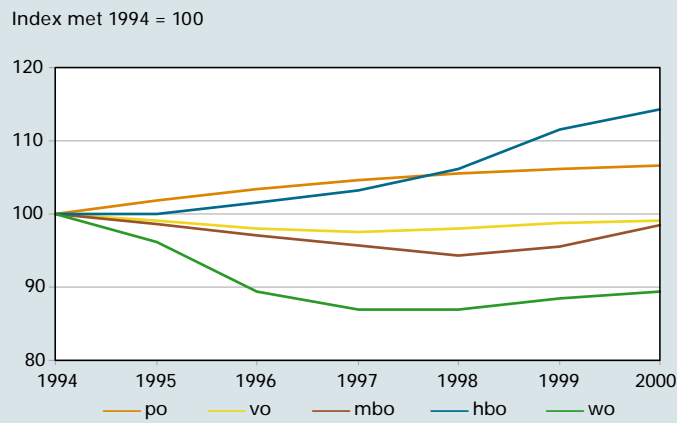
Deelnamepercentage

In de leerplichtige leeftijd is de onderwijsdeelname bijna 100 procent. Boven de leerplichtige leeftijd is de deelname aan het bekostigd voltijdonderwijs tot 1995 gestegen, in de jaren 1995-1998 vrijwel stabiel gebleven en in de afgelopen 2 jaren zelfs licht gedaald. Deze recente deelname-daling bij voltijdonderwijs wordt echter gecompenseerd door een stijging bij bekostigd deeltijdonderwijs.

Figuur 2.1.5 Deelnamepercentages

Figuur 2.1.6 Leerlingen en studenten

Tabel 2.1.5

Bron

Referentieraming 2001

Voor bbl groen : LNV-telling

Toelichting

- Aantallen incl. deeltijdonderwijs (deeltijd-beroepsonderwijs en deeltijd-hbo) en groen onderwijs
- Aantallen wo incl. extraneï, auditoren en deeltijdstudenten
- Aantal leerlingen bao inclusief trekkende bevolking
- De aantallen in deze tabel wijken op sommige punten af van vorige publicaties vanwege:
 - verschuiving van het vso-lom en vso-milk naar voortgezet onderwijs
 - het opnemen van cijfers over het agrarisch onderwijs (vbo-groen, ivbo-groen), bol-groen, hbo-groen, wo-groen)
 - het niet meer opnemen van cijfers over de educatie
 - bbl 96/97 is exclusief inservice
- Zie bijlage Toelichting en Begrippen, deel C

Aantal leerlingen en studenten (x 1000)

		96/97	97/98	98/99	99/00	00/01
Totaal		3.336,4	3.365,2	3.386,1	3.422,2	3.456,4
po	totaal po	1.594,4	1.614,2	1.628,6	1.638,8	1.644,0
	bao	1.501,3	1.520,1	1.533,9	1.543,3	1.546,7
	sbao	55,6	54,7	53,6	52,0	51,6
	(v)so	37,5	39,5	41,1	43,5	45,8
vo	totaal vo	884,8	880,5	885,1	891,0	894,2
	avo+vbo	779,0	770,9	769,7	769,6	764,9
	lwoo	64,3	65,8	69,8	74,4	79,2
	pro	15,7	16,2	16,8	17,6	18,8
	vbo-groen	17,7	18,8	19,3	19,5	20,5
	lwoo-groen	8,1	8,8	9,5	9,9	10,8
bve	totaal mbo	420,8	434,7	429,1	434,8	446,9
	bol	268,2	267,4	259,4	255,0	253,8
	bbl	103,5	119,7	120,1	131,9	141,8
	bol-dt	24,8	23,1	25,0	23,4	27,5
	bol-groen	16,7	16,7	16,5	16,4	15,8
	bbl-groen	7,6	7,9	8,1	8,1	8,0
hbo	totaal hbo	272,8	277,1	285,0	299,4	306,6
	vt-hbo	222,3	225,8	230,4	238,9	241,7
	dt-hbo	41,5	42,5	45,9	51,9	57,1
	hbo-groen	8,9	8,8	8,6	8,5	7,9
wo	totaal wo	163,7	158,7	158,4	158,2	164,7
	wo	159,6	154,9	154,6	154,5	161,0
	wo-groen	4,1	3,9	3,8	3,7	3,7

Tabel 2.1.6

Bron

Referentieraming 2001

Toelichting

- Inclusief groen onderwijs
- bol-gediplomeerden: alleen gediplomeerden voltijdonderwijs
- Zie bijlage Toelichting en Begrippen deel C

Gediplomeerden (x 1000)

		95/96	96/97	97/98	98/99	99/00
Aantal gediplomeerden						
vo	totaal	170,4	172,6	165,7	161,1	157,1
	(i)vbo	55,3	56,6	55,8	52,4	49,5
	mavo	52,1	53,2	47,4	44,6	43,7
	havo	34,8	35,1	34,8	37,0	37,9
	vwo	28,2	27,7	27,7	27,2	26,0
bol	totaal	65,6	61,3	64,5	67,2	60,5
hbo	totaal	53,3	53,7	52,6	53,2	53,2
	vt-hbo	43,3	43,7	43,1	43,6	43,5
	dt-hbo	10,0	10,0	9,5	9,6	9,7
wo	totaal	29,3	26,0	22,6	20,7	21,3

Stromen binnen het onderwijs

Door het onderwijsbeleid en door maatschappelijke factoren verandert de schoolkeuze van de leerlingen en studenten. Voor de periode 1993 - 1999 zien we een stabilisatie van de doorstroom van basisonderwijs naar speciaal (basis)onderwijs, hetgeen een gevolg is van het Weer Samen Naar School (WSNS)-beleid. Een voorbeeld van een langdurige maatschappelijke trend is de dalende belangstelling voor vbo/mavo in het voortgezet onderwijs, ten gunste van havo/vwo.

De leerlingen uit het vbo en mavo gaan grotendeels naar de bol, nog slechts circa 10 procent van de mavo-leerlingen stroomt door naar het havo. Het keuzepatroon van havisten is sterk veranderd: veel meer havo-gediplomeerden kiezen nu voor hbo in plaats van vwo of bol.

De stijging van de instroom in het hbo is daarom ook vooral afkomstig uit havisten die direct doorstromen naar het hbo. Daarnaast is ook de toegenomen doorstroom van bol naar hbo belangrijk.

De daling van de instroom in wo tot en met 1996 komt voor een groot deel voort uit een kleiner aantal vwo'ers dat doorstroomde naar het wo. Daarnaast is ook het aantal gediplomeerde hbo-studenten dat nog doorstudeert in het wo in die jaren gedaald. De stijging van de instroom vanaf 1997 komt zowel voort uit vwo als uit hbo.

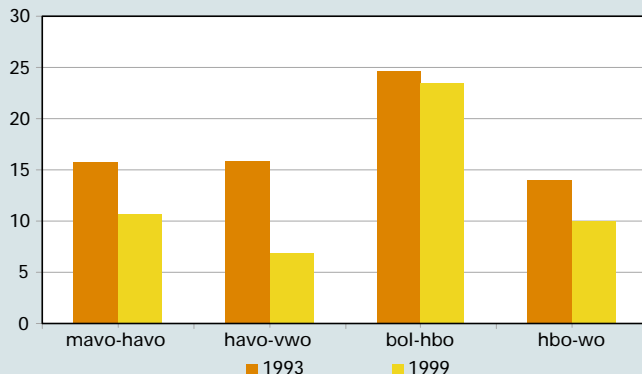
Opleidingsniveau van schoolverlaters

In de afgelopen decennia is de deelname aan het hoger onderwijs sterk gegroeid, als gevolg van meer keuze voor havo/vwo binnen het voortgezet onderwijs en de toegenomen doorstroom van bol naar hbo. Dit heeft uiteraard gevolgen voor het gemiddelde opleidingsniveau van de jongeren die de arbeidsmarkt betreden. Het aandeel van hoger opgeleiden is nog steeds stijgende, maar dit gaat momenteel wel ten koste van het aandeel mbo-opgeleiden. Dit wordt veroorzaakt door de genoemde toenevende doorstroom van bol-gediplomeerden naar hbo en het feit dat havisten steeds meer voor hbo in plaats van bol kiezen.

De stijging van het percentage hoger opgeleiden is een gewenste ontwikkeling, aangezien de arbeidsmarkt steeds meer om hoger opgeleiden vraagt. Tegelijk vraagt de arbeidsmarkt ook steeds meer om mbo-opgeleiden en in dit opzicht zijn de recente ontwikkelingen minder gunstig. De categorie havo/vwo betreft vooral uitvallers uit hoger onderwijs, die niet meer opnieuw zijn gaan studeren. Deze groep blijft vrijwel constant. De laatste twee categorieën 'geen diploma' en 'vmbo' betreffen voortijdig schoolverlaters. In het verleden is vooral de groep zonder enig diploma gedaald, maar momenteel lijkt de omvang van beide groepen niet meer af te nemen. Het in gang gezette beleid rond voortijdig schoolverlaten beoogt wel een afname van het aandeel voortijdig schoolverlaters in de komende jaren (zie BVE, Aandachtsgebieden).

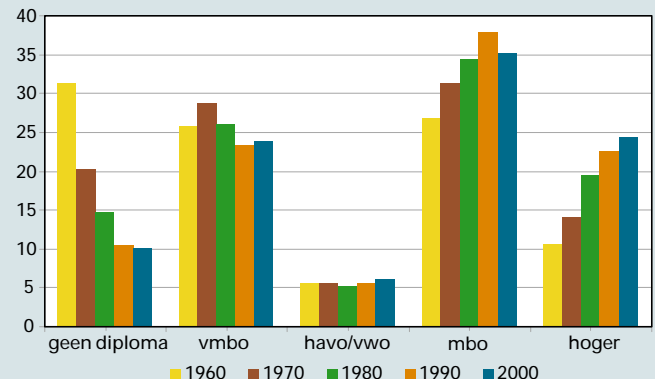
Figuur 2.1.7 Stapeling van diploma's

Percentage gediplomeerden dat doorstroomt naar hoger onderwijsniveau

Figuur 2.1.8 Opleidingsniveau van instroom op arbeidsmarkt

Procentuele verdeling over opleidingsniveaus van 26-35 jarigen

Tabel 2.1.7

Bron

Cfi-onderwijsmatrices 1994 en 1999

Toelichting

- Inclusief groen onderwijs
- vo 1,2 (en 3): eerste 2 leerjaren vo en 3e brugjaar havo/vwo
- In de tabel staan leerlingen en studenten voltijdonderwijs die instromen, degenen die met of zonder behaald diploma direct doorstromen naar een andere schoolsoort en degenen die het voltijdonderwijs verlaten.
- Buiten beschouwing gelaten :
 - alle stromen kleiner dan 50 deelnemers
 - interne doorstroom binnen schoolsoorten
- De stromen tellen daarom horizontaal of verticaal niet op tot 100%
- Zie bijlage Toelichting en Begrippen deel C

Directe stromen tussen de schoolsoorten in het voltijdonderwijs (x 1000)

van		naar										geen onderwijs
		bao	(v)so	vo 1,2 (en 3)	mavo	havo	vwo	(i)vbo	bol	hbo	wo	
bao	1994		16,1	162,8								2,6
	1999		15,7	175,6								1,1
(v)so	1994	0,9		8,4	0,1			0,8	0,1			8,2
	1999	1,1		8,6	0,0			1,4	0,2			9,9
vo 1,2 (en 3)	1994		2,1		54,4	30,3	33,1	57,9	0,4			3,5
	1999		2,8		44,5	34,2	34,9	57,5	0,7			5,5
mavo	1994			0,0		8,8		1,5	43,0			3,8
	1999			0,1		5,0		1,0	38,3			3,3
havo	1994				1,8		5,7		11,8	16,7		7,5
	1999				2,9		3,1		12,9	26,4		4,9
vwo	1994					5,4			0,5	8,3	18,6	6,7
	1999					6,2			1,3	7,2	17,7	6,0
(i)vbo	1994				0,1				33,7			25,9
	1999				0,2				34,9			26,0
bol	1994									15,6		78,2
	1999									17,1		84,8
hbo	1994								0,4		5,5	49,4
	1999								0,2		5,9	59,6
wo	1994									2,4		32,2
	1999									2,3		26,8
geen ond.	1994	203,9	3,4	2,5	0,1	0,4	0,3	0,8	8,2	18,3	7,6	
	1999	200,1	4,5	6,9	0,2	0,5	0,3	0,7	9,4	21,2	9,0	

Tabel 2.1.8

Bron

Referentieraming 2001

Toelichting

- De cijfers betreffen het opleidingsniveau van 26-35 jarigen op de arbeidsmarkt
- Berekend met behulp van het in de Referentieraming gebruikte stroommodel (Lector)
- Hierdoor zijn niveauverhogende effecten van niet-bekostigd onderwijs niet verdisconteerd

Opleidingsniveau van instroom op de arbeidsmarkt (in procenten)

	1960	1970	1980	1990	2000
Totaal	100	100	100	100	100
geen diploma	31	20	15	10	10
vmbo	26	29	26	23	24
havo/vwo	5	6	5	6	6
mbo	27	31	35	38	35
hoger	11	14	19	23	24

Personeel

In alle sectoren neemt de vergrijzing van het zittende personeel verder toe. De gemiddelde leeftijd stijgt over de gehele linie, waarbij vooral de toename van het percentage 50-plussers in het oog springt.

Er is samenhang tussen leeftijd enerzijds en inactiviteit, inschaling van personeel en vervangingsbehoefte anderzijds:

- De kans dat iemand inactief wordt (wachtgeld, arbeidsongeschikt) neemt toe met het stijgen van de leeftijd. Ook verzuimen ouderen meer wegens ziekte. De samenhang tussen leeftijd en (in)activiteit is sterk en kent meerdere oorzaken. Per sector zijn daarbij wel verschillen in de mate waarin personen in het wachtgeld dan wel invaliditeitspensioen zitten, maar gesommeerd is het beeld duidelijk en door de jaren heen stabiel. In sectoren met een relatief laag wachtgeldpercentage blijkt een hoog invaliditeitspensioenpercentage voor te komen en omgekeerd; een fenomeen dat aangeeft dat de verschillende regelingen in feite werken als communicerende vaten.
- Er is een sterke relatie tussen leeftijd en de hoogte van het salaris. Gezien de vigerende salarissystematiek, waarbij voor grote groepen sprake is van een jaarlijkse periodieke salarisverhoging, is dit ook niet verwonderlijk. Een ouder personeelsbestand betekent doorgaans dus ook een duurder personeelsbestand.

- Het is denkbaar dat de thans bestaande spanning op de arbeidsmarkt zal toenemen wanneer in betrekkelijk korte tijd een grote groep ouderen het onderwijs verlaat en vervangen moet worden door nieuwkomers.

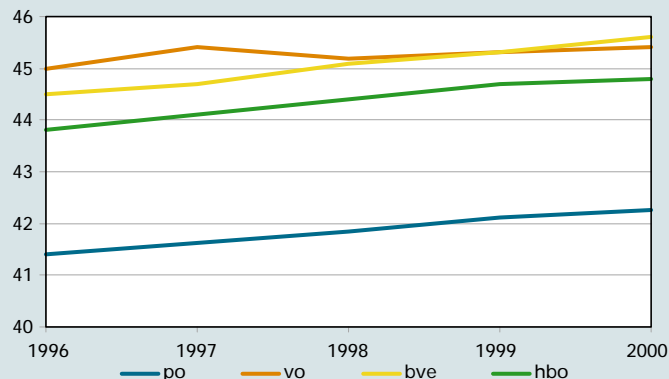
De gemiddelde leeftijd van wachtgelden ligt hoger dan voorheen. Oudere wachtgelden blijken moeilijker bemiddelbaar te zijn dan jongere en stromen derhalve in geringere mate weer uit het wachtgeld. Het beleid is erop gericht om oudere werknemers langer in het arbeidsproces te houden.

Instellingen

Na een aantal schaalvergrotingsoperaties in het begin van de jaren '90 is het totale aantal instellingen in de verschillende sectoren min of meer gestabiliseerd. Voor bve vindt deze stabilisatie pas na 1996 plaats.

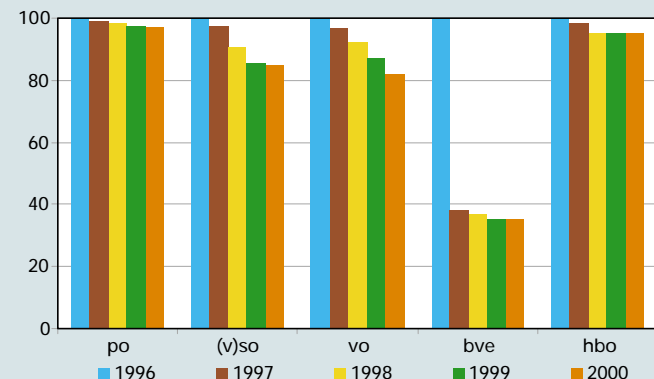
Figuur 2.1.9 Gemiddelde leeftijd personeel

Gemiddelde leeftijd in jaren, naar sector

Figuur 2.1.10 Aantal instellingen

Index met 1996 = 100

Tabel 2.1.9

Kerncijfers instellingen en personeel

Bron

Diverse bronnen, zie aansluitende tabellen

Toelichting

- Percentage vrouwen voor po: alleen onderwijzend personeel en voor 1996 geschat.
- Personeel voor po in normatieve fte's; voor de overige sectoren in gemeten fte's.
- Zie bijlage Toelichting en Begrippen, deel D

	1996	1997	1998	1999	2000
A) Aantal instellingen					
po	7.936	7.878	7.803	7.753	7.721
bao	7.136	7.099	7.078	7.067	7.042
sbao, so en vso	800	779	725	686	679
vo	1.015	980	934	888	834
bve	176	67	65	62	62
hbo	59	58	56	56	56
wo	12	12	12	12	12
B) Aantal personeelsleden (in fte's x 1000)					
po	97,7	100,8	103,8	105,8	107,1
(s)bao	77,5	79,9	82,1	91,9	95,1
(v)so	20,2	20,9	21,7	13,9	12,0
vo	62,0	62,0	65,8	67,3	69,8
bve	30,8	31,4	32,1	33,3	34,3
hbo	20,0	20,6	20,9	21,2	21,7
wo (onderwijs+onderzoek, incl 3e geldstr)	39,3	39,0	39,6	39,4	--
C) Gemiddelde leeftijd (in jaren)					
po	41,4	41,6	41,8	42,1	42,3
vo	45,0	45,4	45,2	45,3	45,4
bve	44,5	44,7	45,1	45,3	45,6
hbo	43,8	44,1	44,4	44,7	44,8
D) Percentage ouder of gelijk aan 50 jaar					
po	18,9	20,9	22,8	24,6	26,2
vo	32,8	36,2	37,0	38,3	39,4
bve	23,9	25,9	29,6	34,3	38,7
hbo	28,5	31,7	33,7	35,7	36,8
wo	26,1	28,3	28,8	27,9	--
E) Percentage vrouwen					
bao	70,9	71,6	73,9	74,7	75,9
(v)so	55,7	56,4	58,8	60,1	61,7
vo	26,1	26,7	29,2	30,6	31,8
bve	41,2	41,9	42,7	43,8	44,4
hbo	35,6	36,5	37,4	38,3	39,4
wo	32,5	33,0	34,0	35,1	--

Primair onderwijs

Veel vacatures in het onderwijs zijn ontstaan door de toenemende mobiliteit van leraren. De krappe arbeidsmarkt zorgt ervoor dat leraren steeds meer van baan wisselen.

In de aanloop van het schooljaar 2000/01 waren in het primair onderwijs 6.750 vacatures. Bij de start van het schooljaar was in het basisonderwijs iets meer dan 10 procent van de vacatures (ongeveer 600 voltijdbanen) niet vervuld. In het speciaal onderwijs ligt dit percentage nog hoger. Daar was één op de vijf vacatures (150 voltijdbanen) nog niet vervuld.

De vacatureproblematiek is niet evenredig over het land verdeeld. In sommige regio's zijn er niet of nauwelijks problemen met het vervullen van vacatures, terwijl in andere delen van het land de problemen erg groot zijn. In het westen was aan het begin van het schooljaar ruim 14 procent van de vacatures in het basisonderwijs nog niet vervuld, terwijl dit in het noorden slechts 1 procent was.

In de vier grote steden was ongeveer één op de vier vacatures aan het begin van het schooljaar nog niet vervuld.

Vacatures in de loop van het schooljaar

Scholen krijgen het steeds moeilijker om vacatures die in de loop van het schooljaar ontstaan in te vullen. In het basisonderwijs kon ruim 40 procent van het kortdurend verzuim niet op reguliere wijze worden vervuld. In het speciaal onderwijs is dit 70 procent. Vooral voor de bovenbouw zijn de problemen groot. Ongeveer de helft van het kortdurend verzuim kon niet op reguliere wijze worden vervuld.

Op achterstandsscholen kon 76 procent van de kortdurende afwezigheid niet op een reguliere wijze worden vervuld. Overigens betekent het feit dat er geen reguliere vervanging is niet automatisch dat de lessen uitvallen. In bijna alle gevallen kon een oplossing gevonden worden.

Voortgezet onderwijs

In het voortgezet onderwijs werd bij aanvang van het schooljaar 2000/01 voor ruim 3.500 voltijdbanen geworven. Dit komt overeen met ongeveer 6 procent van de werkgelegenheid. Het aantal vacatures ten opzichte van vorig schooljaar nam toe met 25 procent (680 voltijdbanen). Aan het begin van het schooljaar waren bijna 500 voltijdbanen (14 procent van de vacatures) niet bezet. In 1999 waren dit nog 300 voltijdbanen (10 procent).

Wel zijn er grote verschillen te zien tussen eerste- en tweedegraadsvacatures en vacatures in het speciaal onderwijs. In het svo was bijna een kwart van de reguliere vacatures aan het begin van het schooljaar nog niet vervuld. Voor eerstegraads vacatures was dit 8,5 procent.

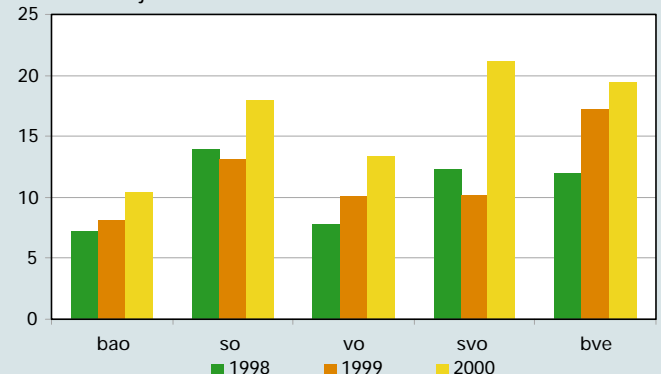
Bve-sector

In de bve-sector is het percentage onvervulde uren in alle sectoren, in vergelijking met vorig jaar, iets gestegen, maar de verschillen zijn marginaal. De grootste problemen liggen nog steeds bij de sectoren economie en techniek. Daar waren aan het begin van het schooljaar respectievelijk 29,7 procent en 26,7 procent van de vacante uren niet vervuld.

Figuur 2.1.11

Onvervulde reguliere vacatures naar onderwijssector

In procenten van het totaal aantal reguliere vacatures aan het begin van het schooljaar

Tabel 2.1.10

Bron

Regioplan: Arbeidsmarktbarometer primair onderwijs 2000/01, voortgezet onderwijs 2000/01 en bve-sector 2000/01.

Toelichting

– A) en B) Het gaat om het aantal reguliere vacatures dat aan het begin van het schooljaar nog niet is vervuld als percentage van het totaal aantal reguliere vacatures aan het begin van het schooljaar

– C) Het gaat om het aantal reguliere vacatures dat aan het begin van het schooljaar nog niet is vervuld als percentage van de totale werkgelegenheid

– D) en E) Het gaat om het percentage van de kortdurende afwezigheid die niet op reguliere wijze is vervuld

Ontwikkeling onvervulde vacatures (in procenten)

	1996	1997	1998	1999	2000
A) Aan het begin van het schooljaar, naar onderwijssector					
bao	5,8	4,1	7,3	8,1	10,4
so	8,6	8,7	14,0	13,1	18,0
vo	--	6,0	7,8	10,1	13,3
svo	--	--	12,3	10,2	21,1
bve	--	--	12,0	17,2	19,4
B) Aan het begin van het schooljaar in het basisonderwijs, naar regio					
noord	8,9	5,1	5,2	3,9	1,0
oost	7,6	5,5	5,7	4,5	7,9
west	7,5	4,6	9,8	12,7	14,7
zuid	--	1,9	4,2	2,1	7,5
C) Aan het begin van het schooljaar in het primair onderwijs t.o.v. totale formatie					
bao	0,16	0,19	0,41	0,42	0,71
so	0,22	0,19	0,71	0,65	0,93
D) Vanwege kortdurende afwezigheid, in het basisonderwijs, naar regio					
Totaal	--	31,4	30,3	34,2	40,7
noord	--	15,6	15,9	10,5	23,6
oost	--	22,6	19,9	29,1	28,0
west	--	44,7	47,7	50,0	56,1
zuid	--	18,4	15,6	23,6	31,2
E) Vanwege kortdurende afwezigheid, in het speciaal onderwijs, naar regio					
Totaal	--	53,0	57,3	65,9	68,7
noord	--	38,1	31,0	39,2	35,2
oost	--	49,6	44,3	55,3	59,9
west	--	68,2	72,8	75,9	78,2
zuid	--	32,6	53,1	65,7	60,9

Arbeidsparticipatie in de jaren '90

In de jaren negentig is de arbeidsparticipatie in Nederland gestegen. In 1991 had 56 procent van de 15-64 jarigen een betaalde baan. In 2000 is dit gestegen naar 65 procent. Hoger opgeleiden hebben vaker een betaalde baan dan lager opgeleiden. In 2000 heeft nog geen vier van de tien mensen die alleen de basisschool hebben doorlopen een baan. Onder universitair geschoolden heeft bijna negen van de tien een baan.

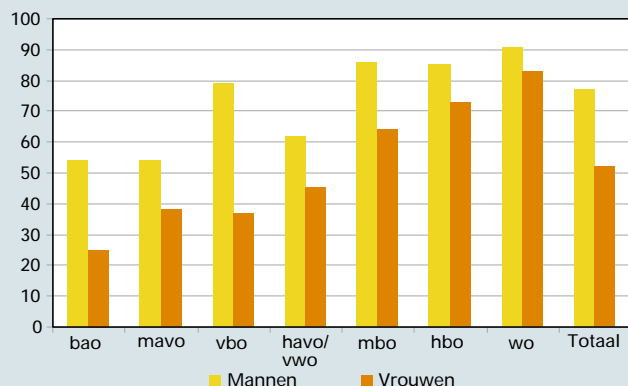
De verschillen in arbeidsdeelname zijn de laatste tien jaar nauwelijks veranderd. Een uitzondering vormen mensen met een havo- of vwo-diploma. Onder hen is de arbeidsdeelname sterk gestegen, van 41 procent in 1991 tot 53 procent in 2000.

Mannen en vrouwen

De arbeidsdeelname van mannen is hoger dan die van vrouwen. Driekwart van de mannen en de helft van de vrouwen had in 2000 een betaalde baan. Vrouwen hebben de laatste 10 jaar een flinke inhaalslag gemaakt. In 1991 werkte nog maar 41 procent van de vrouwen. Onder mannen was de arbeidsdeelname met 72 procent ook toen al hoog. Binnen alle opleidingsniveaus is de participatie onder vrouwen lager dan die onder mannen. De verschillen zijn het grootst tussen mannen en vrouwen met een vbo-opleiding en het kleinst onder universitair geschoolden. Sinds 1991 zijn de verschillen in arbeidsdeelname tussen mannen en vrouwen over het algemeen afgenomen, met name onder mbo'ers, hbo'ers en universitair geschoolden.

Figuur 2.1.12 Netto arbeidsparticipatie

Mannen en vrouwen van 15-64 jaar, 2000, in procenten

Werkloosheid

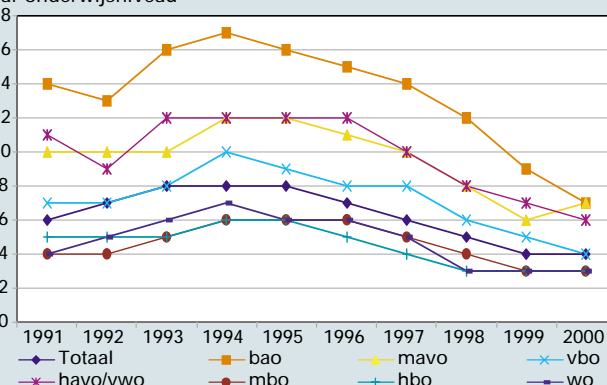
In het begin van de jaren negentig was zes procent van de 15-64 jarigen in Nederland werkloos. Onder mensen met alleen basisonderwijs was de werkloosheid het grootst, namelijk 14 procent. Daarnaast waren mensen met een havo-, vwo- of mavo-diploma relatief vaak werkloos. Een mbo- of universitair diploma was de beste garantie voor een betaalde baan. Ook het werkloosheidspercentage van hbo'ers lag onder het landelijk gemiddelde.

Nadat de werkloosheid midden jaren negentig een stijging liet zien is het percentage werklozen uiteindelijk gedaald tot 4 procent in 2000. Deze daling is terug te zien binnen alle opleidingsniveaus. Onder mensen met alleen basisonderwijs, een havo- of vwo-diploma is de werkloosheid sterk gedaald. Onder mbo'ers, de groep met aanvankelijk de minste werklozen, is de werkloosheid slechts met 1 procentpunt gedaald. Ook onder hbo'ers, mensen met een mavo-diploma, vbo'ers en universitair geschoolden, is de werkloosheid minder hard gedaald.

Ondanks het feit dat de werkloosheid het meest is gedaald onder de mensen die aanvankelijk relatief vaak werkloos waren, is de verdeling van de werkloosheid over de verschillende opleidingsniveaus nauwelijks gewijzigd. Met 7 procent is de werkloosheid onder mensen met alleen basisonderwijs nog steeds groot. De mbo'ers delen hun gunstige plaats in 2000 met hbo'ers en universitair geschoolden.

Figuur 2.1.13 Onderwijsniveau en werkloosheid

Werkloosheidspercentages voor personen van 15-64 jaar, naar onderwijsniveau

Tabel 2.1.11

Netto participatie en werkloosheid, naar onderwijsniveau en geslacht

	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
Bron										
Enquête										
Beroepsbevolking CBS										
Toelichting										
- De gegevens hebben betrekking op alle personen tussen 15-64 jaar										
- De Enquête Beroepsbevolking is een steekproefonderzoek onder personen die in Nederland wonen, met uitzondering van personen in instellingen en tehuizen.										
- Er wordt informatie verzameld over de situatie van personen op de arbeidsmarkt.										
- Beroepsbevolking: alle mensen van 15-64 jaar die tenminste twaalf uur per week werken (werkzame beroepsbevolking) én alle mensen van 15-64 jaar zonder werk (óf met werk van minder dan twaalf uur per week) die tenminste twaalf uur per week willen gaan werken, daarvoor direct beschikbaar zijn en bovendien actief zoeken naar werk (werkloze beroepsbevolking)										
- Netto participatie: werkzame beroepsbevolking in procenten van de bevolking										
- Bruto participatie: totale beroepsbevolking in procenten van de bevolking										
A) Netto participatie										
Totaal	56	57	57	57	58	59	61	62	64	65
bao	31	32	30	30	32	32	33	35	36	39
mavo	36	37	38	37	37	38	40	43	43	44
vbo	55	55	54	53	53	54	55	56	58	58
havo/vwo	41	42	40	43	46	46	48	50	54	53
mbo	71	71	70	70	70	71	73	74	75	76
hbo	75	75	76	74	73	74	75	77	77	79
wo	83	84	83	81	81	84	86	87	88	88
Mannen	72	72	71	70	72	72	74	75	76	77
bao	47	49	45	46	47	47	47	50	52	54
mavo	46	47	48	47	47	47	50	53	53	54
vbo	77	78	76	76	76	77	77	78	80	79
havo/vwo	46	47	46	48	52	54	56	59	61	62
mbo	84	84	83	82	82	83	84	85	86	86
hbo	86	85	85	82	81	81	82	83	83	85
wo	87	87	86	85	85	87	89	91	91	91
Vrouwen	41	41	42	42	44	45	47	49	51	52
bao	17	17	17	17	17	18	19	21	22	25
mavo	30	30	31	30	31	31	33	35	36	38
vbo	33	33	32	32	32	31	34	34	37	37
havo/vwo	36	37	34	39	40	40	41	42	48	45
mbo	55	55	56	56	57	58	60	61	63	64
hbo	64	65	67	65	65	66	67	70	71	73
wo	74	75	76	71	74	79	81	81	82	83
B) Werkloosheid										
Mannen	5	5	6	7	6	5	5	4	3	3
bao	12	11	14	15	13	12	11	9	7	6
mavo	8	7	8	10	10	8	9	6	4	4
vbo	4	4	6	7	7	6	5	4	3	3
havo/vwo	10	9	11	12	12	10	9	7	6	5
mbo	2	3	3	4	4	4	3	2	2	2
hbo	3	3	3	5	4	4	3	2	2	2
wo	3	4	5	6	5	5	4	3	2	2
Vrouwen	10	10	11	11	11	10	9	7	6	5
bao	17	17	19	22	22	21	20	17	14	10
mavo	12	13	12	14	13	13	11	9	8	9
vbo	11	11	14	16	15	14	14	10	9	7
havo/vwo	13	10	14	12	12	13	11	9	7	7
mbo	7	7	8	9	9	9	7	6	5	4
hbo	8	7	8	8	8	7	6	4	3	3
wo	7	8	8	10	8	7	7	4	4	3

Conjunctuurgevoeligheid en uitwijkmogelijkheden

Het Researchcentrum voor Onderwijs en Arbeidsmarkt (ROA) geeft tweejaarlijks de toekomstige arbeidsmarktperspectieven weer voor 104 verschillende opleidingstypen over de volle breedte van de arbeidsmarkt. Om een beter beeld te kunnen krijgen van de mogelijke kwetsbaarheid (arbeidsmarktrisico's) van de verschillende opleidingstypen, publiceert het ROA ook de conjunctuurgevoeligheid en de uitwijkmogelijkheden per opleidingstype.

In de eerste plaats komt het arbeidsmarktrisico van een bepaalde opleidingskeuze tot uiting in de mate waarin de werkgelegenheid van degenen met de desbetreffende opleidingsachtergrond onderhevig is aan conjuncturele fluctuaties. Ten tweede is de mate waarin schoolverlaters afhankelijk zijn van de werkgelegenheidsperspectieven in een beperkt aantal beroepen een belangrijke risicofactor. Dit risico is vooral groot bij opleidingen die specifiek gericht zijn op functies in een bepaalde vakdeelmarkt.

Van belang is dat schoolverlaters met veel uitwijkmogelijkheden ook meer concurrentie zullen ondervinden van andere opleidingstypen. Bovendien kan een verbreding van een opleiding ten koste gaan van de specialisatie, waardoor de productiviteit c.q. de directe inzetbaarheid van de schoolverlaters geringer wordt. De uitwijkmogelijkheden op de arbeidsmarkt moeten daarom vooral worden gezien in relatie tot het risico op een niet stabiele werkgelegenheidsontwikkeling.

Arbeidsmarktrisico's

Figuur 2.1.14 geeft een overzicht van de mate waarin de werkenden met een bepaalde opleidingsachtergrond geconfronteerd worden met de beide genoemde arbeidsmarktrisico's. Het vak rechtsboven heeft betrekking op de opleidingstypen waarvoor de arbeidsmarktrisico's het grootst zijn. Bij deze opleidingstypen is er sprake van zowel een hoge conjunctuurgevoeligheid als een gering aantal uitwijkmogelijkheden naar beroepen op een aansluitend niveau. De figuur laat zien dat de arbeidsmarktrisico's het grootst zijn voor de technische opleidingen, met name op vmbo- en mbo-niveau. Mbo'ers met een technische opleiding zijn relatief vaak binnen hun eigen vakrichting werkzaam, maar komen indien zij gedwongen worden uit te wijken vooral in functies onder hun niveau terecht.

De opleidingstypen in het vak linksonder worden nauwelijks geconfronteerd met beide arbeidsmarktrisico's. Een kanttekening is hierbij echter op zijn plaats. Schoolverlaters van de opleidingstypen Vmbo verzorging, Wo letteren en Wo sociale wetenschappen zijn vaak zowel buiten hun

eigen vakrichting als onder hun niveau werkzaam. Deze opleidingen kunnen beschouwd worden als typische voorbeelden van het hierboven geschetste gevaar dat een brede inzetbaarheid kan leiden tot een zwakke concurrentiepositie op de arbeidsmarkt.

Voor de overige in de figuur genoemde opleidingstypen zijn de arbeidsmarktrisico's gemengd. Het geringe uitwijkpotentieel van de opleidingstypen in het vak linksboven zal echter doorgaans niet bezwaarlijk zijn, gezien de relatief stabiele werkgelegenheidsontwikkeling in het beroependomein van deze opleidingstypen. Het is niet verrassend dat lerarenopleidingen en medische opleidingen op hbo- en wo-niveau in deze categorie domineren. Het zijn vakspecifieke opleidingen waarmee vaak emplooi gevonden wordt in de voor een belangrijk deel door de overheid gefinancierde en daardoor relatief stabiele bedrijfssectoren onderwijs en gezondheidszorg.

De opleidingstypen in het vak rechtsonder hebben daarentegen te kampen met een sterk conjunctuurgevoelige werkgelegenheidsontwikkeling. Wanneer de werkgelegenheidssituatie voor deze opleidingen op een bepaald moment echter ongunstig is, zal dit waarschijnlijk enigszins kunnen worden opgevangen doordat men betrekkelijk gemakkelijk kan uitwijken naar andere beroepen op een aansluitend niveau. Het betreft hier vooral technische beroepsopleidingen.

Figuur 2.1.14

Arbeidsmarktrisico's van opleidingstypen

Opleidingen naar conjunctuurgevoeligheid en uitwijkmogelijkheden

		Conjunctuurgevoeligheid	
		Laag	Hoog
Uitwijkmogelijkheden	Laag	Gemengde arbeidsmarktrisico's MBO milieu en groene ruimte HBO lerarenopleiding basisonderwijs HBO lerarenopleiding lich. opvoeding HBO verpleegkunde HBO (fysio)therapie HBO radiologie HBO bibliotheek en documentatie WO theologie WO (dier)geneeskunde WO landbouwkunde WO rechten en bestuurskunde	Hoge arbeidsmarktrisico's VMBO bouwtechniek VMBO transport en logistiek MBO bouw MBO installatietechniek MBO processtechniek MBO informatica
	Hoog	Lage arbeidsmarktrisico's VMBO (uiterlijke) verzorging HBO lerarenopleiding economie en WO letteren WO landbouw en milieukunde WO sociale wetenschappen WO kunstwetenschappen	Gemengde arbeidsmarktrisico's VMBO metaal: mechanische techniek VMBO elektrotechniek MBO vervoer en logistiek MBO bedrijfskunde HBO civiele techniek HBO werktuigbouwkunde HBO elektrotechniek HBO vervoer en logistiek HBO bedrijfskunde

Tabel 2.1.12

Bron

De arbeidsmarkt naar opleiding en beroep tot 2004, ROA, Maastricht, 1999

Toelichting

- De 'conjunctuurgevoeligheid' heeft betrekking op de mate waarin de werkgelegenheid van de beroepsgroepen waarin mensen met een bepaalde opleidingsachtergrond werkzaam zijn, gevoelig is voor veranderingen van de economische situatie. Deze indicator geeft daarmee de mate van werkzekerheid aan voor dat opleidings-type.
- De indicator 'uitwijkmogelijkheden' geeft aan in welke mate arbeidskrachten met een bepaalde opleiding terecht kunnen komen in andere beroepsgroepen en daarmee in hoeverre arbeidskrachten afhankelijk zijn van de arbeidsmarktsituatie in een bepaalde beroepsgroep. De uitwijkmogelijkheden worden bepaald m.b.v. de Gini-Hirschman-spreidingsindex. Deze indicator kan geïnterpreteerd worden als een genormeerd aantal beroepsgroepen waarin mensen met dit opleidingstype werkzaam zijn.
- In Figuur 2.1.14 zijn alleen die opleidingstypen opgenomen waarvoor beide indicatoren als (erg) hoog of (erg) laag kunnen worden getypeerd. In Tabel 2.1.12 is een andere selectie van opleidingstypen gemaakt om de variatie in arbeidsmarktrisico's te tonen.
- Zie voor een uitgebreide technische toelichting op de berekeningswijze van de gepresenteerde indicatoren het werkdocument "Methodiek arbeidsmarktprognoses en -indicatoren 1999-2004", ROA, Maastricht, 1999.

Structurele arbeidsmarktpositie binnen vier opleidingscategorieën, gemiddelde 1997-1998

Opleidingscategorie Opleidingstype	Conjunctuur- gevoeligheid	Uitwijk- mogelijkheden
VMBO Zorg en Welzijn		
VMBO (uiterlijke) verzorging	laag	hoog
MBO Techniek		
MBO laboratorium	gemiddeld	gemiddeld
MBO bouw	erg hoog	laag
MBO grond-, weg-, en waterbouw	erg hoog	gemiddeld
MBO installatietechniek	erg hoog	laag
MBO werktuigbouw en mechanische techniek	hoog	gemiddeld
MBO fijnmechanische techniek	hoog	gemiddeld
MBO motorvoertuigentechniek	gemiddeld	laag
MBO vliegtuigentechniek	gemiddeld	gemiddeld
MBO operationele techniek	hoog	gemiddeld
MBO elektrotechniek	hoog	gemiddeld
MBO grafische techniek	gemiddeld	gemiddeld
MBO procestechniek	hoog	laag
MBO brood en banket	gemiddeld	gemiddeld
MBO levensmiddelentechniek/vleesverwerking	gemiddeld	gemiddeld
MBO vervoer en logistiek	hoog	hoog
HBO Onderwijs en tolk en vertaler		
HBO lerarenopleiding basisonderwijs	laag	erg laag
HBO lerarenopleiding talen	erg laag	gemiddeld
HBO lerarenopleiding natuur en techniek	laag	gemiddeld
HBO lerarenopleiding economie en maatschappij	laag	hoog
HBO lerarenopleiding lichamelijke opvoeding	laag	laag
HBO lerarenopleiding medisch en verzorging	laag	gemiddeld
HBO lerarenopleiding expressie	erg laag	gemiddeld
HBO tolk en vertaler	gemiddeld	hoog
WO Medisch		
WO (dier)geneeskunde	erg laag	erg laag
WO tandheelkunde	erg laag	erg laag
WO farmacie	gemiddeld	laag

Stelsel

Het beleid van het departement is er op gericht het gebruik van informatie en communicatietechnologie (ict) te bevorderen in het onderwijs. Ict moet een plaats krijgen binnen het onderwijs om zo de scholen in staat te stellen leerlingen voor te bereiden op de arbeidsmarkt van morgen en het nieuwe leren (toegesplitst op de individuele capaciteiten en behoeften, plaats- en tijdnafhankelijk) mogelijk te maken. Het beleid voor het primair en voortgezet onderwijs, de bve-sector en de lerarenopleidingen wordt beschreven in de nota "Onderwijs on line" die in september 1999 door de Tweede Kamer is goedgekeurd. Het hoger onderwijsbeleid wordt beschreven in het HOOP.

Het belang van ict in het onderwijs is onderstreept tijdens de Dot.Com top in Lissabon (maart 2000). Tijdens deze conferentie van regeringsleiders is afgesproken dat lidstaten zich verplichten alle scholen op het internet aan te sluiten vóór 2002 en ervoor zorgen dat docenten over voldoende ict-vaardigheden beschikken om binnen het onderwijs gebruik te kunnen maken van de mogelijkheden van internet en multimedia.

De eerste stap, het realiseren van de infrastructuur en het op gang brengen van de scholing van docenten, is gezet. Het gaat nu om de toepassing. Binnen het beleid en binnen de scholen is een accentverschuiving zichtbaar voor wat betreft de doelstellingen. Van doel: de invoering van ict, naar middel: het gebruik van ict om het onderwijs te verbeteren.

Het bestuurlijk uitgangspunt is dat de integratie van ict in het onderwijs een zaak is van de scholen. Zij bepalen hoe zij gebruik maken van ict om het onderwijs te vernieuwen en te verbeteren. Het is daarin de verantwoordelijkheid van het departement te zorgen voor deugdelijkheidseisen, bepaling van de ontwikkelingsrichting en passende wetgeving. De overheid zorgt ervoor dat de scholen voldoende middelen krijgen en spant zich in om scholen de ondersteuning te laten krijgen die zij nodig hebben om hun verantwoordelijkheid waar te kunnen maken. Dit is niet vrijblijvend. De Inspectie controleert de kwaliteit van het onderwijs. Met de jaarlijkse Ict-Monitor wordt verantwoording aan de Tweede Kamer en anderen afgelegd.

De bestedingen worden gedaan in 2 geldstromen: 1) decentrale bestedingen via de wetgeving en bekostiging van de onderwijssectoren; en 2) centrale bestedingen op basis van de Algemene Wet Bestuursrecht (AWB) en de Wet Overige Onderwijs Subsidies (WOOS).

Bekostiging

In de Begroting 2002 wordt inzicht gegeven in de totale ict-middelen (decentraal en centraal). De decentrale middelen zijn gebaseerd op bevordering van het ict-onderwijs op scholen. De scholen worden hiertoe in staat gesteld door verstrekking van extra middelen. Deze middelen zijn verbonden aan de uitgaven per leerling en worden verstrekt aan de scholen via de bekostiging van de diverse onderwijssectoren. De wetgeving waaronder de bestedingen plaatsvindt, staat vermeld bij de desbetreffende sector.

De centrale middelen worden besteed aan specifieke uitgaven voor begeleiding en ondersteuning aan scholen, waaronder aansluiting op kennisnet, Ict op School (beheer), deskundigheidsbevordering, methoden en programmatuur.

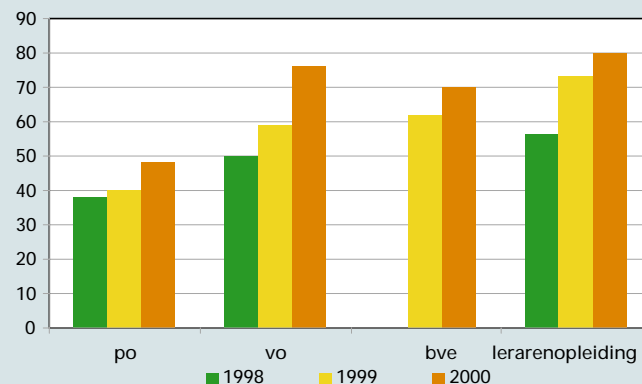
Deelnemers

De bevordering van ict bestrijkt het gehele onderwijsveld inclusief cultuur en wetenschapsbeleid. Voor de onderwijsvelden po, vo en bve is gekozen voor een integrale aanpak om de scholen in staat te stellen ict in het onderwijs te ontwikkelen. Voor de andere sectoren wordt meer gebruik gemaakt van specifieke stimulering omdat voor deze sectoren al voorzieningen zijn geïntegreerd in het onderwijs (hbo en wo met behulp van het Surfnet) dan wel dat aan specifieke stimulering wordt gedaan. Bepaalde sectoren hebben een ander doelgebied dan onderwijsdeelnemers (Wetenschapsbeleid en Cultuur).

Figuur 2.1.15

ICT-kennis en -vaardigheden van leerlingen/studenten

Percentage leerlingen/studenten dat ict-vaardigheden beheerst

Tabel 2.1.13

Bron

Actualisatie "Onderwijs on line", maart 2001

Uitgaven per leerling/student aan ict

	1999	2000
Uitgaven per leerling (in euro's)		
po	18	73
vo	57	73
bve	18	73

Tabel 2.1.14

Bron

Actualisatie "Onderwijs on line", maart 2001

Leerling-computer ratio voor onderwijsdoeleinden

	1998	1999	2000
Aantal leerlingen per computer			
po	22	13	10
vo	18	15	12
bve	-	7	6
lerarenopleiding	8	6	6

Tabel 2.1.15

Bron

Actualisatie "Onderwijs on line", maart 2001

Toelichting

- De cijfers betreffen uitsluitend computer-gebruik tijdens lessen door de leraar en/of de leerlingen in opdracht van de leraar of tijdens de lesvoorbereiding door de leraar

- Vormen van geavanceerd computergebruik zijn onder meer: internet, e-mail, databases en video-conferencing

Computergebruik tijdens lessen of lesvoorbereiding

	1998	1999	2000
A) Door leraren (in procenten van alle leraren)			
Totaal gebruik			
po	95	96	98
vo	66	75	78
bve	-	92	93
lerarenopleiding	87	96	97
Geavanceerd gebruik			
po	32	50	66
vo	42	56	65
bve	-	68	75
lerarenopleiding	77	89	92
B) Door leerlingen (in procenten van alle leerlingen)			
Geavanceerd gebruik			
po	17	35	53
vo	23	35	45
bve	-	39	55
lerarenopleiding	68	85	85

Onderwijsuitgaven als percentage BBP

In 1998 besteedden overheid, gezinnen en studenten 4,6 procent van het Bruto Binnenlands Product (BBP) aan onderwijsinstellingen in Nederland. In omringende landen varieerden deze uitgaven van 4,7 procent BBP in Vlaanderen tot 7,2 procent BBP in Denemarken. In de Europese Unie werd gemiddeld 5,4 procent BBP aan onderwijsinstellingen uitgegeven, in de OESO 5,8 procent.

Uitgaven per leerling

De (publieke en private) uitgaven per leerling aan instellingen in het primair onderwijs lagen in 1998 met 3.450 euro op het niveau van de meeste directe buurlanden. In de Scandinavische landen waren de uitgaven veel hoger (bijvoorbeeld Denemarken: 6.100 euro).

In het secundair onderwijs waren de uitgaven per leerling lager dan in omringende landen. De Nederlandse uitgaven bedroegen ongeveer 4.820 euro per leerling. In de omringende landen varieerden deze van 5.650 euro in Duitsland tot 6.540 euro in Denemarken.

De publieke en private uitgaven voor onderwijs en onderzoek aan instellingen in het Nederlandse tertiair onderwijs, uitgedrukt per student, waren in 1998 de hoogste van de directe buurlanden. In de EU lagen de uitgaven zo'n 22 procent lager en in de OESO 16 procent lager, ondanks de zeer hoge uitgaven per student in met name de Verenigde Staten.

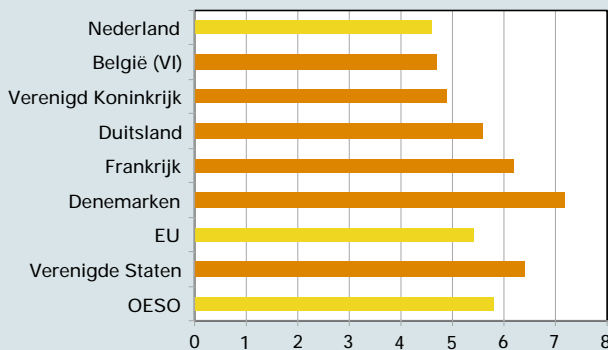
Denemarken is een buurland met hoge onderwijsuitgaven in het primair en secundair onderwijs. In Denemarken lagen de salarissen per lesuur van leraren in primair en secundair onderwijs tot 23 euro hoger dan in Nederland. Deense leraren gaven veel minder uren les per jaar dan Nederlandse leraren (in het primair onderwijs zo'n 300 uur minder). Het start-salaris (per jaar) lag in het Deense primair en secundair onderwijs hoger. In Nederland lag het jaarsalaris na 15 arbeidsjaren in het primair onderwijs lager, in het secundair onderwijs evenwel hoger dan in Denemarken. Deense leerlingen in het lager voortgezet onderwijs ontvingen (volgens het curriculum) ongeveer 100 uren minder les per jaar. Het aantal leerlingen per leraar lag in Denemarken ongeveer 6 leerlingen lager dan in Nederland. Bovendien bevatten de Deense uitgaven in het primair onderwijs ook de kosten van dagopvang van leerlingen op school na lestijd.

Uitgaven per student exclusief Research & Development

De recente editie van Education at a Glance (EaG) toont voor het eerst ook uitgaven per student exclusief onderzoekskosten. Wanneer de uitgaven per student in het tertiair onderwijs worden gecorrigeerd voor uitgaven aan Research & Development op universiteiten, blijken de verschillen tussen Nederland en omringende landen kleiner te zijn geworden. Blijkbaar vindt in Nederland een relatief groot gedeelte van het onderzoek plaats op universiteiten. De Nederlandse uitgaven per student exclusief R&D lagen in 1998 ongeveer 10 procent hoger dan gemiddeld binnen zowel de EU als de OESO, maar 60 procent lager dan in de VS.

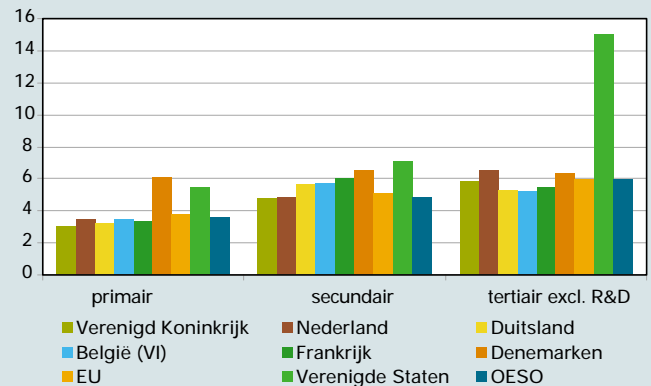
Figuur 2.2.1 Publieke plus private uitgaven aan onderwijsinstellingen

Als percentage van het BBP, 1998

Figuur 2.2.2 Uitgaven per leerling/student

Bedragen in euro's (x 1000), 1998

Tabel 2.2.1

Bron

EaaG-97, 98, 2000, 2001

Toelichting

– Gebruikte definitie van onderwijsuitgaven is anders dan in tabel 1.2

– Vlaanderen: geen gegevens private uitgaven aan instellingen

– EU15: gewogen (BBP) gemiddelde Europese lidstaten

– Zie bijlage Toel. en Begrippen, deel E

Tabel 2.2.2

Bron

EaaG-2001, tabel B3.2, blz. 94

Tabel 2.2.3

Bron

EaaG-2001, tabel B1.1

Toelichting

– De uitgaven zijn omgerekend m.b.v. koopkrachtpariteiten. Zie bijlage Toelichting en Begrippen, deel E.

Tabel 2.2.4

Bron

EaaG-2001, tabel D1, 1a-d

Toelichting

– Voor Nederland de salarissen volgens schalen 9 (po), 10 (onderbouw vo), 12 (bovenbouw vo) en 11 (mbo).

– SCH: Schotland

– Salarissen omgerekend m.b.v. koopkrachtpariteiten.

Publieke plus private uitgaven aan onderwijsinstellingen als percentage van het BBP

	NED	B (VI)	DEN	DUI	FRA	VK	EU	VS	OESO
1994	4,9	5,5	7,0	5,8	6,2	4,9	5,5	6,6	5,9
1995	4,7	5,0	6,7	5,8	6,3	5,0	5,5	6,4	5,9
1997	4,7	5,2	6,8	5,7	6,3	4,8	5,5	6,9	6,1
1998	4,6	4,7	7,2	5,6	6,2	4,9	5,4	6,4	5,8

Verhouding publieke en private financieringsbronnen van onderwijsinstellingen, 1998

	NED	B (VI)	DEN	DUI	FRA	VK	EU	VS	OESO
primair en secundair onderwijs									
percentage publiek	94	--	98	76	93	--	94	91	91
percentage privaat	6	--	2	24	7	--	6	9	9
tertiair onderwijs									
percentage publiek	88	--	97	92	86	63	85	47	77
percentage privaat	13	--	3	8	15	37	15	53	23

Uitgaven per leerling/student in euro's, 1998

	NED	B (VI)	DEN	DUI	FRA	VK	EU	VS	OESO
primair onderwijs	3.450	3.450	6.100	3.210	3.410	3.030	3.790	5.500	3.580
secundair onderwijs	4.820	5.670	6.540	5.650	6.000	4.760	5.110	7.060	4.800
tertiair onderwijs	9.780	6.000	8.690	8.620	6.570	8.820	7.630	18.000	8.240
tertiair excl. R&D	6.540	5.220	6.370	5.310	5.490	5.870	5.970	15.060	5.950

Salaris leerkracht na 15 arbeidsjaren, in euro's per lesuur, 1999

	NED	B (VI)	DEN	DUI	FRA	SCH	EU	VS	OESO
primair onderwijs	31	34	47	43	28	32	34	34	32
lager algemeen secundair onderwijs	35	42	47	49	42	34	41	32	38
hoger algemeen secundair onderwijs	49	58	74	57	45	33	48	36	46
hoger beroepsgericht sec. onderwijs	45	--	--	55	41	--	44	36	42

Opleidingsniveau bevolking

In Nederland beschikte in 1999 65 procent van de volwassenen van 25-64 jaar over een diploma in tenminste het hoger secundair onderwijs (havo, vwo, mbo-niveau 2 en hoger). Dit opleidingsniveau lag enigszins boven het EU- (61 procent) en het OESO-gemiddelde (64 procent). Maar in een aantal omringende landen was het opleidingsniveau hoger: in Duitsland, Denemarken en het Verenigd Koninkrijk boven de 80 procent.

In Nederland lag het percentage van de 25-34 jarigen dat tenminste een diploma op tertiair niveau behaalde op 25. In de meeste buurlanden was dit percentage hoger: Verenigd Koninkrijk 27, Denemarken 29, Frankrijk 31 en België 34. Maar ook de instroom in kortere opleidingen (2-3 jaar) is hier hoger. In Duitsland was dit lager: 22 procent.

Aantal leerlingen per leraar

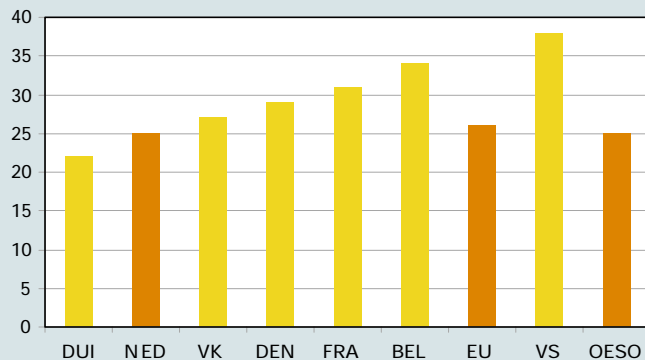
De leerling-leraar ratio in het Nederlandse primair onderwijs was 16,6 in 1999. Hiermee neemt Nederland een middenpositie in tussen buurlanden, waar deze ratio varieerde van 10,6 in Denemarken tot 22,5 in het Verenigd Koninkrijk.

Vergeleken met onze buurlanden was de leerling-leraar ratio in het Nederlandse secundair onderwijs (17,7) hoog. In Vlaanderen namen voor elke leraar 8,8 leerlingen deel aan het onderwijs, in Duitsland 15,2. Overigens wordt de relatie tussen deze leerling-leraar ratio en de klasse- of groeps-grootte in landen gecompliceerd door factoren als het aantal uren les per dag, de lengte van de werkdag van docenten, het aantal klassen per leraar en de lengte van het schooljaar.

Figuur 2.2.3

Opleidingsniveau bevolking

Percentage 25-34 jarigen met tenminste opleiding tertiair onderwijs, 1999

Onderwijsdeelname

De OESO drukt de deelname van 0-4 jarige kinderen aan het formele onderwijs uit als percentage van het aantal 3-4 jarige kinderen. Volgens deze cijfers ontving in 1999 in Nederland ongeveer 50 procent van alle 3 en 4-jarige kinderen onderwijs: dat wil zeggen bijna alle (98 procent) 4-jarigen en geen enkele 3-jarige. In omringende landen varieerde de deelname van 0-4 jarige kinderen (als percentage van het aantal 3-4 jarigen) van 66 procent in Duitsland tot 120 procent in België en Frankrijk. In tegenstelling tot Nederland is het formele onderwijs in België en Frankrijk ook toegankelijk voor kinderen van twee en drie jaar oud (écoles maternelles). In de cijfers voor Nederland zijn de kinderen die peuterspeelzalen of dagopvang bezoeken niet opgenomen.

Bijna 88 procent van de Nederlandse 15-19 jarigen participeerde in het formele onderwijs. Deze deelname was hoger dan gemiddeld in de EU (81 procent) en de OESO (77 procent), en behoorde tot de hoogste van de buurlanden (België 91 procent, Duitsland 88 procent).

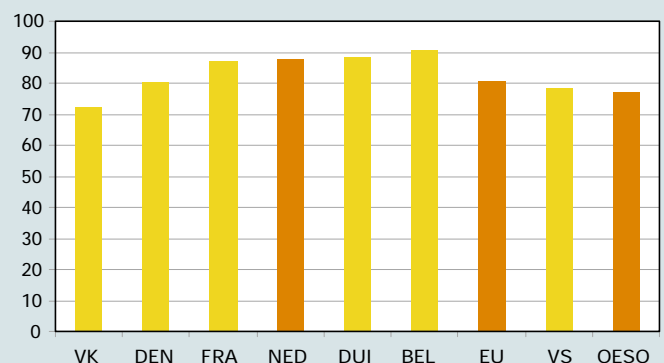
De deelname van 20-29 jarigen in Nederland lag op het Europees gemiddelde: 22 procent. In Duitsland (23 procent), Verenigd Koninkrijk (24 procent), België (25 procent) en Denemarken (29 procent) was de deelname in deze leeftijdsgroep hoger.

De deelname van volwassenen aan het formele onderwijs is in Nederland relatief laag. In Nederland participeerde in 1999 bijna 3 procent van de 30-39 jarigen, in Europa was dit gemiddeld 5 procent en bijvoorbeeld in het Verenigd Koninkrijk 14 procent.

Figuur 2.2.4

Deelname aan formeel onderwijs, 15-19 jarigen

Als percentage van alle 15-19 jarigen, 1999

Tabel 2.2.5

Bron

EaaG-2001, tabel A2.1a en tabel A2.2b

Toelichting

– Vaak wordt 'General Certificate of Secondary Education' (GCSE) door de OESO niet tot het hoger sec. onderwijs gerekend. In dat geval is % volwassenen met tenminste hoger sec. onderwijs in VK ca. 65

Tabel 2.2.6

Bron

EaaG-2001, tabel C1.2, blz. 134

Tabel 2.2.7

Bron

EaaG-98, 2000, 2001

Toelichting

– Deze indicator heeft andere definitie dan het Ned. begrip 'klasse/groepsgrootte'.
– Deze indicator heeft andere waarden dan de leerling/leraar ratio's voor po en vo.
– Hier po. incl. speciaal onderwijs, en secundair onderwijs vo en bve samen.

Tabel 2.2.8

Bron

EaaG-2001, tabel D3.1, blz. 226

Toelichting

– SCH: Schotland

Opleidingsniveau bevolking, 1999

	NED	BEL	DEN	DUI	FRA	VK	EU	VS	OESO
Percentage 25-64 jarigen met tenminste opleiding hoger secundair onderwijs	65	57	80	81	62	82	61	87	64
Percentage 25-34 jarigen met tenminste opleiding tertiair onderwijs	25	34	29	22	31	27	26	38	25

Deelname aan formeel onderwijs naar leeftijd, 1999

	NED	BEL	DEN	DUI	FRA	VK	EU	VS	OESO
Als percentage van totaal aantal personen per leeftijdscategorie									
0-4 (als % bevolking 3-4 jaar)	49,7	118,2	78,9	65,8	118,2	77,4	69,2	47,2	60,0
5-14 jaar	99,4	98,8	99,0	100,0	99,9	99,0	99,2	100,0	97,7
15-19 jaar	87,7	90,6	80,4	88,3	87,2	72,5	80,9	78,1	76,9
20-29 jaar	22,0	24,6	28,7	22,6	18,9	23,6	21,6	20,4	20,7
30-39 jaar	2,5	7,3	5,8	3,0	1,8	14,0	4,9	5,9	4,8
40 jaar en ouder	0,4	1,2	0,9	0,2	--	5,0	1,1	2,3	1,1

Aantal leerlingen per leraar

	NED	B (VI)	DEN	DUI	FRA	VK	EU	VS	OESO
primair onderwijs									
1996	20,0	--	11,2	20,9	19,5	21,3	16,8	16,9	18,3
1998	17,8	14,0	--	21,6	--	22,0	17,1	16,5	17,1
1999	16,6	13,9	10,6	21,0	19,6	22,5	16,0	16,3	18,0
secundair onderwijs									
1996	18,6	--	11,0	15,0	13,3	15,6	13,5	16,1	14,6
1998	18,5	--	--	15,5	--	16,7	14,4	15,9	15,2
1999	17,7	8,8	12,4	15,2	12,8	14,7	12,7	15,6	14,6

Aantal lessen per leraar per jaar, 1999

	NED	B (VI)	DEN	DUI	FRA	SCH	EU	VS	OESO
primair onderwijs	930	840	644	783	892	950	808	958	801
lager algemeen secundair onderwijs	868	720	644	733	634	893	693	964	716
hoger algemeen secundair onderwijs	868	675	500	685	589	893	660	943	662
hoger beroepsgericht sec. onderwijs	843	833	--	695	653	--	670	943	692

Opleidingsniveau en werkloosheid

Voor vrijwel alle OESO-landen blijkt dat:

- mensen met een hoger opleidingsniveau minder vaak werkloos zijn (de 'education gap');
- deze 'education gap' groter is voor vrouwen dan voor mannen; een investering in een hogere opleiding levert, in termen van stijgende kans op werk, meer op voor vrouwen dan voor mannen;
- het verschil in de hoogte van de werkloosheid vooral groot is tussen mensen mét en zonder een startkwalificatie (een diploma in het hoger secundair onderwijs);
- de werkloosheid op elk opleidingsniveau onder mannen lager is dan onder vrouwen; deze 'gender gap' neemt bij hoger opgeleiden af.

Studie en werk

Bijna 60 procent van de 20-24 jarige studenten in Nederland combineerde in 1999 de studie met betaald werk van tenminste een uur per week. Van de directe buurlanden lag dit percentage alleen in Denemarken nog hoger (62).

Voor Nederland valt verder op dat ook veel tieners een betaald baantje hadden (48 procent). In Frankrijk en België waren het juist mensen in oudere leeftijdsgroepen die studie en werk combineerden.

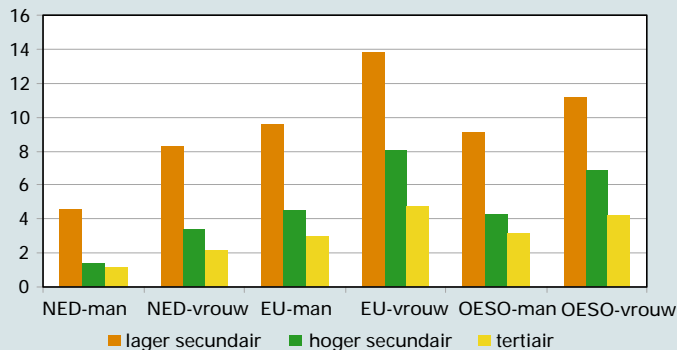
Kans op sociale uitsluiting

In Nederland was in 1999 iets meer dan 2 procent van alle jonge mensen tussen de 15-29 jaar werkloos én niet-onderwijsvolgend. In omringende landen varieerde dit percentage van 3 in Denemarken tot 9 in Frankrijk. Naast het aantal jeugdwerklozen (jongeren die zich aanbieden op de arbeidsmarkt) is ook het aantal inactieve jongeren (niet-schoolgaanden die zich niet aanbieden op de arbeidsmarkt) van belang. Het percentage jongeren van 15-19 jaar dat geen onderwijs volgt én werkloos is of zich niet aanbiedt op de arbeidsmarkt was ongeveer 4 in Nederland. In Frankrijk en Duitsland lag dit aandeel op een vergelijkbaar niveau, in België op ongeveer 7 procent en in de OESO als geheel op ongeveer 8 procent van de 15-19 jarigen.

Deze werkloze en inactieve, niet schoolgaande jongeren vormen een risicogroep, die een hogere kans loopt op sociale uitsluiting. In internationaal perspectief is deze groep niet groot. Overigens kan een gedeelte van deze jonge mensen ook gekozen hebben voor bijvoorbeeld zorgtaken.

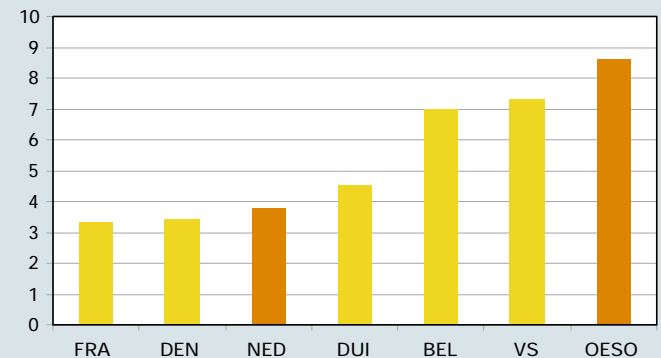
Figuur 2.2.5 Opleidingsniveau en werkloosheid

Werkloosheid 30-44 jarigen naar geslacht en opleidingsniveau, 1999, in %

Figuur 2.2.6 Kans op sociale uitsluiting

Werkloze of inactieve, niet-schoolgaande 15-19 jarigen, als % van alle 15-19 jarigen, 1999

Tabel 2.2.9

Bron

EaaG-2001, tabel E1.2 blz. 274

Werkloosheid 30-44 jarigen, naar opleidingsniveau en geslacht, 1999, in procenten

	NED	BEL	DEN	DUI	FRA	VK	EU	VS	OESO
primair of lager secundair onderwijs									
man	4,5	10,1	7,6	17,1	14,7	15,5	9,6	7,9	9,1
vrouw	8,3	16,9	6,8	14,3	19,7	14,8	13,8	9,7	11,2
hoger secundair onderwijs									
man	1,4	4,1	2,4	6,9	6,6	5,4	4,5	3,8	4,3
vrouw	3,4	7,6	4,5	7,9	12,2	5,6	8,1	3,7	6,8
tertiair onderwijs									
man	1,2	1,8	1,8	3,1	4,7	2,3	3,0	1,8	3,0
vrouw	2,2	4,0	2,9	5,2	6,5	2,6	4,8	2,2	4,2
alle opleidingsniveaus									
man	2,2	5,6	3,1	7,0	8,5	5,2	5,4	3,5	4,6
vrouw	4,2	8,7	4,3	8,0	12,8	4,5	8,3	3,6	6,4

Tabel 2.2.10

Bron

EaaG-2001, tabel E3.1 blz. 287

Onderwijs- en arbeidsstatus van jonge bevolking, naar leeftijd, 1999

Toelichting

- Voor Nederland zijn de leerlingen in 'werk-studie programma's' gerekend tot categorie onderwijsvolgend en werkzaam.

- De gegevens over onderwijsdeelname in tabel 2.2.6 en 2.2.1 zijn afkomstig uit verschillende bronnen (administratieve gegevens vs. enquête beroepsbevolking) en kunnen daardoor enigszins verschillen.

	leeftijd	werk-studie	werkzaam	werkloos	onderwijsvolgend				niet onderwijsvolgend	
					niet op arbeidsmarkt	totaal onderwijs	werkzaam	werkloos	niet op arbeidsmarkt	totaal niet-onderwijs
NED	15-19	--	38,9	4,9	37,4	81,3	14,9	1,5	2,3	18,7
	20-24	--	21,2	1,2	13,3	35,7	56,3	2,3	5,7	64,3
	25-29	--	2,8	0,2	2,1	5,2	83,0	2,5	9,3	94,8
BEL	15-19	1,4	2,2	1,6	84,1	89,3	3,7	1,8	5,2	10,7
	20-24	0,8	6,5	2,7	37,2	47,1	37,0	9,5	6,4	52,9
	25-29	0,8	8,2	1,4	3,8	14,3	71,3	6,3	8,1	85,7
DEN	15-19	10,7	38,5	4,4	32,2	85,8	10,8	1,4	2,0	14,2
	20-24	12,7	22,1	3,9	17,0	55,8	36,6	4,7	2,9	44,2
	25-29	2,6	20,4	2,1	10,4	35,5	56,7	2,7	5,2	64,5
DUI	15-19	20,3	3,2	0,7	65,2	89,5	6,0	1,4	3,1	10,5
	20-24	12,3	5,1	0,4	16,5	34,3	49,0	6,3	10,4	65,7
	25-29	1,3	4,9	0,4	7,0	13,6	68,2	6,2	11,9	86,4
FRA	15-19	4,8	0,3	-	90,4	95,7	1,0	2,0	1,3	4,3
	20-24	4,1	3,2	0,9	44,9	53,1	29,4	12,4	5,1	46,9
	25-29	1,0	3,7	0,5	6,6	11,9	66,7	12,4	9,0	88,1
VS	15-19	--	26,4	4,4	51,4	82,2	10,5	2,3	5,0	17,8
	20-24	--	19,7	1,2	12,1	33,0	52,6	3,9	10,5	67,0
	25-29	--	8,6	0,4	2,9	11,9	72,7	3,6	11,8	88,1
OESO	15-19	4,2	10,9	1,8	64,4	81,3	10,2	3,1	5,5	18,7
	20-24	2,5	9,3	1,4	24,6	37,9	45,4	7,7	9,0	61,2
	25-29	0,3	6,1	0,7	5,6	12,9	67,9	6,8	12,4	87,1

Prestaties in exacte vakken

Nederlandse leerlingen in de basisvorming presteren uitstekend in internationaal vergelijkbare testen van wiskunde en natuurwetenschappelijke vakken. In 1999 scoorden Nederlandse 13-jarigen in wiskunde op de zevende plaats van de deelnemende landen aan de Third International Mathematics and Science Study (TIMSS), na de Aziatische tijgers (Singapore, Korea, Taiwan, Hong Kong, Japan) en Vlaanderen. Bij de andere exacte vakken presteerden Nederlandse leerlingen als vijfde, na Singapore, Korea, Japan en Hongarije.

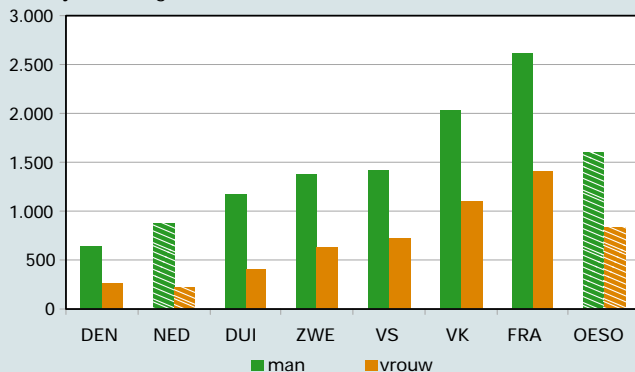
De spreiding van de prestaties (het verschil tussen de goed en slecht presterende leerlingen) is tussen 1995 en 1999 kleiner geworden bij wiskunde, terwijl de spreiding bij de natuurwetenschappelijke vakken hetzelfde is gebleven. Bij wiskunde is Nederland één van de landen (net als Korea en Australië) waar het niveau van de prestaties is gestegen, terwijl de verschillen tussen de leerlingen zijn verkleind. De prestaties van de slechte leerlingen zijn meer verbeterd dan de prestaties van de goede leerlingen.

Afgestudeerden in exacte vakken

Het aantal mensen in Nederland dat afstudeert in het tertiair onderwijs in een exacte richting is relatief laag. In de Nederlandse beroepsbevolking van 25-34 jaar was in 1999 ongeveer 0,6 procent afgestudeerd in een exact vak. Binnen de OESO was dit aandeel in de beroepsbevolking ongeveer 1 procent, terwijl dit in de omringende landen varieerde van 0,8 procent in Duitsland tot 2 procent in Frankrijk.

Figuur 2.2.7 **Afgestudeerden in technische/ exacte vakken**

Aantal afgestudeerden per 100.000 mensen in de beroepsbevolking 25-34 jaar, naar geslacht, 1999

Hoger onderwijs en arbeidsmarkt

Uit een recente studie van het Researchcentrum voor Onderwijs en Arbeidsmarkt (ROA) blijkt dat het hoger onderwijs in Nederland goed aansluit op de arbeidsmarkt. Academici en hbo-ers uit Nederland hebben, drie jaar na hun afstuderen, vaker werk dan afgestudeerden uit andere landen.

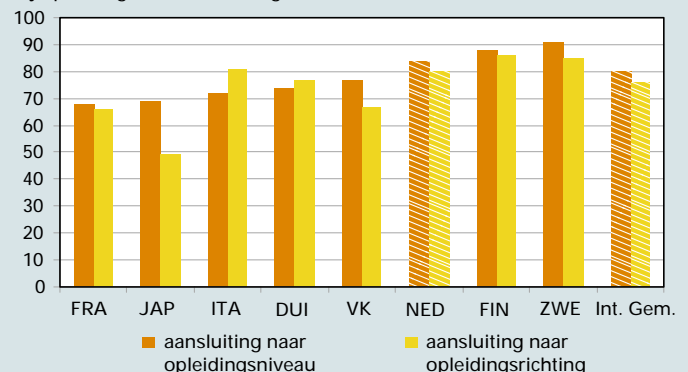
Dat werk sluit iets vaker dan in andere landen aan bij het eigen opleidingsniveau en de eigen of verwante opleidingsrichting.

In vergelijking met andere landen biedt de hogere opleiding in Nederland vaker de relevante kennis en vaardigheden voor het werk. De opleiding scoort ook zeer hoog als het gaat om het nut voor het werk in de huidige baan.

Uit de studie blijkt verder dat afgestudeerden na drie jaar minder verdienen dan in andere landen, maar meer tevreden zijn over hun werk. De aspecten van het werk die academici en hbo'ers belangrijk vinden, zoals goede sfeer, uitdaging, afwisseling, inbreng van eigen ideeën en mogelijkheden om bij te leren, worden in de baan ook vaak gerealiseerd. Nederland vertoont van alle onderzochte landen, behalve Zweden, de kleinste discrepantie tussen gewenste en gerealiseerde aspecten van het werk.

Figuur 2.2.8 **Aansluiting hoger onderwijs en arbeidsmarkt**

Percentage afgestudeerden in ho, met na 3 jaar een baan die aansluit bij opleidingsniveau-/richting, 1998

Tabel 2.2.11

Bron

EaaG-2001, tabel F1.1, blz. 312

EaaG-2001, tabel F2.1, blz. 318

TIMSS 1999 International Science Report

TIMSS 1999 International Mathematics

Report

Toelichting

– Spreiding: standaarddeviatie testcores

Prestaties in exacte vakken 13-jarige leerlingen, 1995 en 1999

	NED	B(VI)	CAN	ENG	HON	ITA	JAP	VS	Internat. gemiddelde
Wiskunde 1995									
gemiddelde score	529	550	521	498	527	491	581	492	522
spreiding	76	75	72	85	79	91	79	84	
Wiskunde 1999									
gemiddelde score	540	558	531	496	532	485	579	502	524
spreiding	73	77	73	83	85	86	80	88	
Natuurwetensch. vakken 1995									
gemiddelde score	541	533	514	533	537	497	554	513	521
spreiding	76	76	82	92	79	86	77	96	
Natuurwetensch. vakken 1999									
gemiddelde score	545	535	533	538	552	498	550	515	524
spreiding	77	69	78	91	84	88	76	97	

Tabel 2.2.12

Bron

EaaG-2001, tabel C4.4, blz. 172

Afgestudeerden technische/natuurwetenschappelijke vakken, 1999

	NED	BEL	DEN	DUI	FRA	VK	ZWE	VS	OESO
Aantal afgestudeerden per 100.000 mensen in de beroepsbevolking 25-34 jaar, naar geslacht									
man	873	--	634	1.172	2.615	2.024	1.381	1.417	1.598
vrouw	222	--	259	399	1.407	1.098	629	726	834
totaal	581	--	459	835	2.063	1.620	1.029	1.098	1.199

Tabel 2.2.13

Bron

Allen, J. en R. de Vries, Transitie van opleiding naar werk van afgestudeerden in hoger onderwijs in internationaal perspectief.

ROA/OCenW, 2001

Aansluiting opleiding-werk van hoger opgeleiden, drie jaar na afstuderen, 1998

	NED	DUI	FRA	FIN	ITA	JAP	VK	ZWE	Internat. gemiddelde
Als percentage van afgestudeerden									
Betaald werk	87	78	67	88	59	86	81	78	77
Aansluiting naar opleidingsniveau	84	74	68	88	72	69	77	91	80
Aansluiting naar opleidingsrichting	80	77	66	86	81	49	67	85	76
Voldoende training									
in kennis/vaardigheden	31	8	11	17	9		27	26	19
Gebruik kennis/vaardigheden									
in huidige baan	51	43	28	69	49	22	49	63	51
Opleiding goede basis									
'leven lang leren'	72	70	64	83	49	--	66	--	72
Opleiding nuttig voor									
huidige werktaken	68	44	41	75	46	--	49	76	61
Bruto uurloon (euro)	12,30	18,30	13,70	15,40	10,90	15,40	14,90	14,10	13,60

Stelsel

Op 1 augustus 1998 zijn de WBO en ISOVSO omgezet in de Wet op het primair onderwijs (WPO) en de Wet op de expertisecentra (WEC). Het primair onderwijs omvat sedertdien het basisonderwijs (bao), het speciaal basisonderwijs (sbaow) als bedoeld in de Wet op het primair onderwijs (WPO) en het (voortgezet) speciaal onderwijs ((v)so) als bedoeld in de Wet op de expertisecentra (WEC). Het voortgezet speciaal onderwijs aan kinderen met leer en opvoedingsmoeilijkheden (vso lom) en aan moeilijk lerende kinderen (vso mlk) valt vanaf 1 augustus 1998 onder de Wet op het voortgezet onderwijs (WVO). Het onderwijs aan kinderen in ziekenhuizen is niet in de WEC opgenomen, maar heeft een aparte regeling gekregen. Basisonderwijs is bedoeld voor alle kinderen van 4 tot circa 12 jaar. Binnen het basisonderwijs is het onderwijs aan kinderen waarvan de ouders een trekkend bestaan leiden apart geregeld. Het (voortgezet) speciaal onderwijs bestaat uit twee schooltypen: speciaal onderwijs (so) en voortgezet speciaal onderwijs (vso). Er zijn ook scholen die beide typen verenigen: de zogenaamde sovsoscholen. Beide schooltypen zijn onderverdeeld naar een aantal onderwijssoorten op basis van de soort handicap of onderwijsbelemmering van de leerlingen. In het kader van de Leerling Gebonden Financiering (LGF) worden er regionale expertise centra (rec) gevormd, waarbij een rec tenminste alle onderwijssoorten uit een van volgende clusters omvat:

- cluster 1: onderwijs aan visueel gehandicapten (uit het voormalige onderwijs aan blinden en slechtzienden)
- cluster 2: onderwijs aan auditief en communicatief gehandicapten uit

het huidige onderwijs, aan doven, slechthorenden en leerlingen met ernstige spraakmoeilijkheden

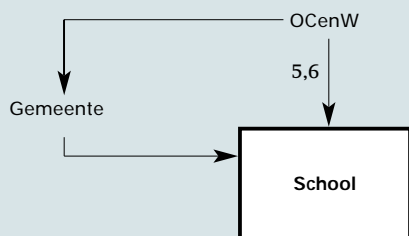
- cluster 3: onderwijs aan lichamelijk, verstandelijk en meervoudig gehandicapten
- cluster 4: onderwijs aan leerlingen met gedragsstoornissen uit het huidige onderwijs, aan zeer moeilijk opvoedbaren, langdurig zieken, leerlingen aan pedologische instituten.

Financiering

De rijksuitgaven per leerling in het bao bedroegen in 2000 zo'n 3.100 euro, voor het sbaow waren de uitgaven 6.400 euro en in het (v)so 11.800 euro per leerling. Gemiddeld zijn de uitgaven voor een leerling in het sbaow ongeveer twee maal, in het (v)so bijna vier maal zo hoog als in het bao. Indien men de uitgaven per leerling corrigeert voor de algemene prijsstijging dan is er sprake van een lichte trendmatige stijging. In het po wordt per school een op het leerlingenaantal gebaseerd aantal formatieve rekeneenheden toegekend (het formatiebudget), waarmee de school (het bevoegd gezag) de feitelijke personele kosten kan declareren. De materiële bekostiging is gebaseerd op het LONDO-stelsel, dat met ingang van 1997 vereenvoudigd is. De ontwikkeling van de uitgaven per leerling wordt enerzijds veroorzaakt door de loon en prijsbijstellingen en anderzijds door besluitvorming over het niveau en de wijze van bekostiging. Een voorbeeld van het laatste is de privatisering van het ABP en de decentralisatie van de huisvesting naar de gemeenten.

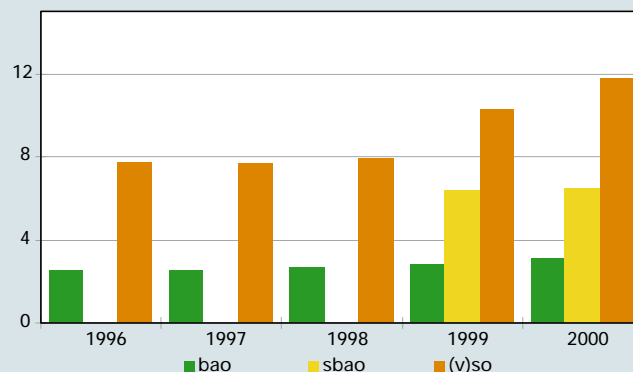
Figuur 2.3.1 Financieringsstromen po

Bedragen 2000 (x € 1 mld)

Figuur 2.3.2 Uitgaven per leerling

Bedragen x € 1000, excl. huisvesting, prijspeil 2000

Tabel 2.3.1

Bron

Financiële jaarverslagen OCemW 1996 t/m 2000

Toelichting

- Onder po worden de gesommeerde tota-
len van bao en sbao, svo en (v)so gepre-
senteerd (tot1999)

- De realisatie van het (v)so is tot 1999 inclu-
sief het sbao en svo en tot 1-8-1999 inclu-
sief het svo (7/12 van 1999)

- Bruto uitgaven per ll.: tot. uitg. exclusief
huisvesting en WSF/WTS minus de ont-
vangsten

- Zie bijlage Toelichting en Begrippen, deel B
voor de bepaling van het aantal leerlingen

Financiële kerncijfers primair onderwijs

	1996	1997	1998	1999	2000
A) Uitgaven en ontvangsten (x € 1 mln)					
Totaal uitgaven po	4.354,3	4.405,2	4.820,7	5.095,5	5.643,8
Personeel po incl. rechtpositionele uitkeringen	3.640,5	3.788,4	4.143,1	4.434,5	4.708,2
Materieel po	640,2	542,6	607,6	590,7	868,3
Onderwijsverzorging po	45,7	47,4	48,7	51,0	52,2
Overige uitgaven po	28,0	26,7	21,4	19,3	15,2
Totaal uitgaven bao	3.511,6	3.540,0	3.887,4	4.168,6	4.782,9
Personeel bao incl. rechtpositionele uitkeringen	2.907,8	3.023,8	3.310,6	3.603,9	3.932,7
Materieel bao	535,7	447,4	510,9	498,4	785,9
Onderwijsverzorging bao	45,7	47,4	48,7	51,0	52,2
Overige uitgaven bao	22,4	21,4	17,1	15,4	12,1
Totaal uitgaven speciaal basisonderwijs	--	--	--	331,5	335,1
Personeel sbao incl. rechtpositionele uitkeringen	--	--	--	296,0	302,4
Materieel sbao	--	--	--	34,3	31,9
Overige uitgaven sbao	--	--	--	1,2	0,9
Totaal uitgaven (voortgezet) speciaal onderwijs	842,8	865,2	933,3	595,4	525,9
Personeel (v)so incl. rechtpositionele uitkeringen	732,7	764,6	832,4	534,7	473,2
Materieel (v)so	104,5	95,2	96,7	58,0	50,6
Overige uitgaven (v)so	5,6	5,3	4,3	2,7	2,1
Totaal ontvangsten po	25,6	23,2	20,9	15,6	27,8
Ontvangsten bao	20,6	17,1	9,0	7,2	22,2
Ontvangsten (v)so	5,0	4,1	3,4	2,2	1,7
Overige ontvangsten	0,0	2,0	8,5	6,1	3,9
B) Bruto uitgaven per leerling (x € 1000)					
po	2,7	2,7	2,9	3,1	3,4
bao	2,4	2,4	2,5	2,7	3,1
sbao	.	.	.	6,3	6,4
(v)so	7,1	7,2	7,6	10,0	11,8

Totaal overzicht

Het aantal leerlingen in het primair onderwijs is sinds 1996 met 50 duizend gestegen tot 1,64 miljoen leerlingen. De groei van het basisonderwijs met ruim 45 duizend leerlingen (3 procent) kan bijna geheel verklaard worden door de demografische ontwikkeling.

De dalende ontwikkeling van het speciaal basisonderwijs heeft zich ook in 2000 voortgezet: het aantal sbao-leerlingen is ten opzichte van 1996 met ongeveer 4.000 gedaald tot ongeveer 51.600.

Het aantal leerlingen in het speciaal onderwijs is gestegen tot ruim 30 duizend deelnemers. De relatieve stijging ten opzichte van 1996 bedroeg ongeveer 23 procent. Het aantal leerlingen in het voortgezet speciaal onderwijs steeg in deze periode met 3.300 deelnemers naar 15.500 (een stijging van ruim 27 procent).

Het aandeel van speciaal basisonderwijs en speciaal onderwijs blijft circa 5 procent. Echter de verdeling naar (speciaal) basisonderwijs en speciaal onderwijs toont een lichte stijging in het aandeel speciaal onderwijs (0,3 procent).

Gewichten en culturele minderheden

In het basisonderwijs krijgen leerlingen met een potentiële onderwijsachterstand op basis van bepaalde criteria een gewicht.

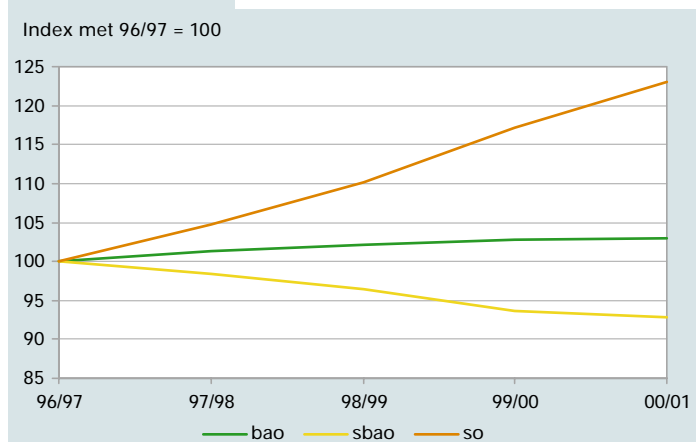
Het aantal leerlingen in het basisonderwijs met een gewicht is sinds 1996 gedaald van 552 duizend naar 433 duizend. Deze daling wordt veroorzaakt door de daling van het aantal autochtone leerlingen van relatief laag opgeleide ouders (0,25 leerlingen). Naast een autonoom effect is deze daling tot en met 1997 versterkt door de aanscherping van de criteria voor het gewicht 0,25 welke in 1997 volledig is doorgevoerd. Het aandeel 0,90 leerlingen is sinds 1996 gestegen van 12,3 naar 13 procent.

Het aandeel leerlingen met een niet-Nederlandse culturele achtergrond (cumi-leerlingen) in het basisonderwijs is in dezelfde periode gestegen van 13,4 naar 15,1 procent in 2000/01.

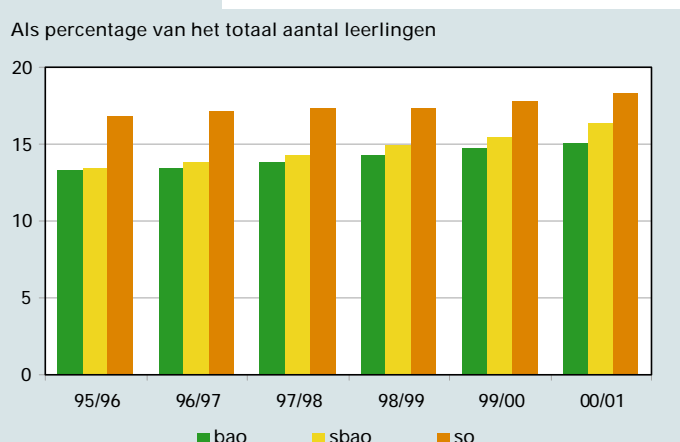
Het aandeel cumi-leerlingen in het sbao is in 2000/01 gestegen naar 16,4 procent. De vertegenwoordiging van cumi-leerlingen is, relatief gezien, het grootst in het speciaal onderwijs: 18,3 procent.

Absoluut gezien is het aantal leerlingen met een niet-Nederlandse culturele achtergrond in het basisonderwijs, sbao en so met ruim 34 duizend gestegen.

Figuur 2.3.3 Aantal leerlingen bao, sbao en so

Figuur 2.3.4 Cumi-leerlingen in het bao, sbao en so

Tabel 2.3.2

Bron

Leerlingen op peildatum 1 oktober (CFI)

Toelichting

– Voor gewichtenregeling in het basisonderwijs zie bijlage Toelichting en Begrippen, deel C

– zh is ziekenhuisonderwijs. Dit is per 1 augustus 1998 opgeheven

Kerncijfers leerlingen primair onderwijs

	96/97	97/98	98/99	99/00	00/01
A) Aantal leerlingen (x 1000)					
Totaal po	1.594,4	1.614,2	1.628,6	1.638,8	1.644,0
Totaal bao + sbao + (v)so	1.593,3	1.613,2	1.628,3	1.638,5	1.643,7
bao + sbao + so	1.581,2	1.600,2	1.614,3	1.623,9	1.628,2
bao	1.501,0	1.519,7	1.533,6	1.543,0	1.546,4
sbao	55,6	54,7	53,6	52,0	51,6
so	24,7	25,8	27,1	28,9	30,3
vso	12,2	13,0	13,9	14,6	15,5
Hoogste dagtellingen	1,0	1,0	0,3	0,3	0,3
bao-trekkende bevolking	0,4	0,4	0,3	0,3	0,3
so-zh	0,4	0,4	--	--	--
vso-zh	0,3	0,3	--	--	--
B) Aandeel in procenten					
bao	94,9	95,0	95,0	95,0	95,0
sbao	3,5	3,4	3,3	3,2	3,2
so	1,6	1,6	1,7	1,8	1,9
C) Aantal leerlingen basisonderwijs naar gewicht (x 1000)					
Totaal	1.501,0	1.519,7	1.533,6	1.543,0	1.546,4
geen	949,3	1.042,1	1.071,3	1.095,8	1.113,0
0,25	362,5	284,9	264,0	244,6	228,2
0,4	1,4	1,3	1,3	1,2	1,1
0,7	3,6	3,6	3,5	3,4	3,3
0,9	184,0	187,8	193,5	198,0	200,7
D) Aantal leerlingen basisonderwijs naar gewicht (in procenten)					
geen	63,2	68,6	69,9	71,0	72,0
0,25	24,2	18,7	17,2	15,9	14,8
0,4	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1
0,7	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2
0,9	12,3	12,4	12,6	12,8	13,0

Stromen

De leerlingenstromen in de sector primair onderwijs zijn door de jaren heen vrij stabiel. De daling van de instroom in het basisonderwijs zet na een opleving in 1998 verder door. Ook de in 1996 ingezette daling van het aantal 4-jarigen in het basisonderwijs is na de lichte stijging in 1998 gecontinueerd. De geleidelijke groei van de directe instroom van buiten het onderwijs in het speciaal en voortgezet speciaal onderwijs heeft zich in 2000 niet voortgezet.

De leerlingenstroom van het basisonderwijs naar het speciaal onderwijs en het voortgezet speciaal onderwijs is sinds 1996 verder gegroeid. In 1996 is de instroom in het huidige speciaal basisonderwijs fors gedaald. Daarna is deze weer licht gestegen naar een aantal verwijzingen van rond de 10 duizend per jaar.

De terugverwijzing vanuit het so naar het bao is na een lichte daling in 1999 nu weer gestegen. Ook de verwijzingen vanuit het vso naar het regulier voortgezet onderwijs (inclusief het speciaal voortgezet onderwijs) zijn in 2000 na een daling in 1999 weer toegenomen.

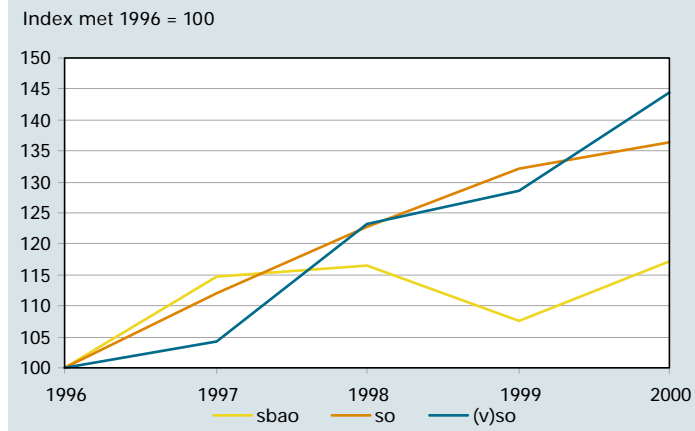
Ambulante begeleiding

De groei van de instroom uit het (v)so in het basis- en voortgezet onderwijs betekent ook een groei van het aantal gehandicapte leerlingen dat met begeleiding vanuit een school voor (v)so, regulier onderwijs kan volgen (ambulante begeleiding). Daarnaast worden in toenemende mate leerlingen, die toelaatbaar zijn voor het so en vso, direct in het basisonderwijs opgenomen en vanuit een school voor (voortgezet) speciaal onderwijs ambulant begeleid.

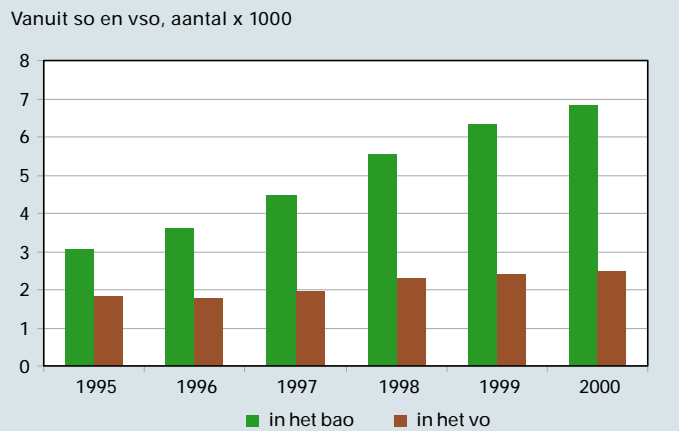
In 1996 werden bijna 3.600 gehandicapte leerlingen in het basisonderwijs begeleid door een (v)so-school. In 2000 is dit aantal gegroeid naar ruim 6.800.

Het aantal ambulant begeleide leerlingen in het regulier voortgezet onderwijs is in dezelfde periode minder sterk gegroeid van 1.800 naar bijna 2.500.

Figuur 2.3.5 Verwijzingen bao naar sbao en (v)so

Figuur 2.3.6 Aantal ambulant begeleide leerlingen vanuit so en vso

Tabel 2.3.3

Bron

CfI-tellingen en referentieraming 2001

Toelichting

– Bao geen onderwijs: het aantal ingeschreven 4-jarigen op 1-10 plus de geschatte zijinstromers

– Stromen naar een schoolsoort van minder dan 100 leerlingen zijn niet opgenomen.

– Cijfers zijn gebaseerd op in-, uit- en doorstroomgegevens opgegeven per 1 oktober van het schooljaar, aangevuld met gegevens uit de referentieraming 2001

– Zie bijlage Toelichting en Begrippen, deel C

In- en doorstroom in het primair onderwijs naar schoolsoort (aantal x 1000)

		1996	1997	1998	1999	2000
bestemming	herkomst					
bao	sbao	0,5	0,5	0,5	0,4	0,4
	so	0,6	0,7	0,8	0,7	0,8
	geen onderwijs	206,8	205,8	206,7	203,6	201,1
sbao	bao	8,7	10,0	10,2	9,4	10,2
	so	0,6	0,7	0,8	0,7	0,9
	geen onderwijs	0,9	0,9	0,8	0,9	0,7
so	bao	2,3	2,5	2,8	3,0	3,1
	sbao	0,8	0,9	1,0	1,0	0,9
	vo / svo	0,1	0,1	0,2	0,1	0,1
	geen onderwijs	2,3	2,4	2,5	2,8	2,7
vso	bao	0,2	0,2	0,3	0,3	0,3
	sbao	0,2	0,3	0,3	0,3	0,3
	so	1,6	1,8	1,8	1,9	2,0
	vo / svo	1,7	1,9	2,1	1,7	2,2
	geen onderwijs	0,3	0,4	0,4	0,5	0,4

Tabel 2.3.4

Bron

CfI-tellingen en referentie raming 2001

Toelichting

– Alleen de stromen naar buiten het primair onderwijs zijn opgenomen

– Stromen binnen het primair onderwijs zijn af te leiden uit tabel 2.3.3

– Zie bijlage Toelichting en Begrippen, deel C

Uitstroom uit het primair onderwijs naar schoolsoort (aantal x 1000)

		1996	1997	1998	1999	2000
herkomst	bestemming					
bao	vo / svo	164,8	168,0	173,3	174,9	176,6
	geen onderwijs	8,0	7,5	7,6	7,8	8,7
sbao	vo / svo	10,5	10,4	10,8	10,0	10,0
	geen onderwijs	0,2	0,7	0,4	1,1	0,5
so	vo / svo	0,9	0,9	1,0	0,9	1,0
	geen onderwijs	0,5	0,6	0,6	0,9	0,8
vso	vo / svo	1,4	1,5	1,7	1,6	1,7
	geen onderwijs	2,1	2,3	2,3	2,7	2,5

Instellingen

Met ingang van 1 augustus 1999 is het vso lom/mlk (svo) niet meer opgenomen bij het primair onderwijs. Deze scholen en afdelingen behoren bij het voortgezet onderwijs.

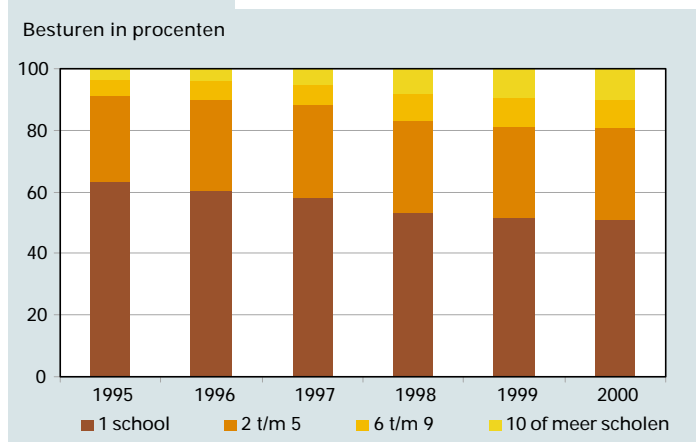
De scholen voor leer- en opvoedingsmoeilijkheden en de scholen voor moeilijk lerende kinderen zijn omgevormd tot scholen voor speciaal basisonderwijs. Gedurende dit proces is als gevolg van fusies het aantal scholen afgenomen tot 370.

Het aantal scholen voor basisonderwijs is tussen 1996 en 2000 licht gedaald van 7.136 naar 7.042.

Door de stijging van het aantal leerlingen en een dalend aantal scholen is de gemiddelde schoolgrootte in het basisonderwijs toegenomen. Door het dalende aantal scholen voor speciaal basisonderwijs is, ondanks de daling van het aantal leerlingen, ook de gemiddelde schoolgrootte gestegen. De gemiddelde schoolgrootte in het (v)so is toegenomen door de stijging van het aantal leerlingen bij een vrijwel gelijkblijvend aantal scholen.

Omdat (v)so scholen kunnen bestaan uit meerdere schooltypen en meerdere onderwijssoorten kunnen omvatten, zijn er veel meer voorzieningen dan scholen in het primair onderwijs.

Figuur 2.3.7 Besturen naar aantal scholen per bestuur

Besturen

Het aantal besturen in het primair onderwijs is tussen 1996 en 2000 gedaald van 3.116 naar 2.078.

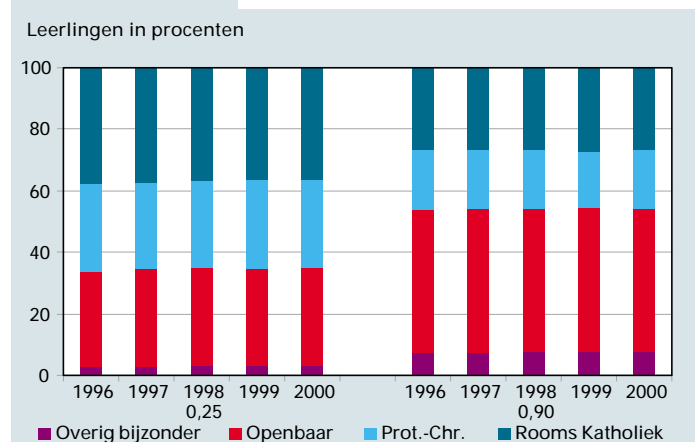
Deze daling heeft een lichte verschuiving van de bestuurlijke configuratie tot gevolg gehad. Was het aandeel besturen met 1 school in 1996 ruim 60 procent, in 2000 was dit ruim 51 procent van de bijna 2.100 besturen. Het aandeel schoolbesturen met 10 of meer scholen is in deze periode toegenomen van 4 procent naar 10 procent. Invoering van de WPO en het beleid inzake stimulering bestuurlijke krachtenbundeling hebben invloed op deze ontwikkeling gehad.

Denominatie

Door de komst van een aantal specifieke richtingen (bijvoorbeeld Hindoe scholen en Islamitische scholen) is het aandeel overig bijzondere scholen licht gestegen. De verdeling van de scholen en leerlingen over de drie grote denominaties (openbaar, rooms-katholiek en protestants-christelijk) is de afgelopen jaren nauwelijks gewijzigd. Hierbij zijn de scholen op gereformeerde grondslag en de reformatorische scholen opgeteld bij het protestants-christelijk onderwijs.

Bij de verdeling van het aantal achterstandsleerlingen valt op, dat het percentage 0,90 leerlingen bij het overig bijzonder onderwijs licht is toegenomen. Ook dit is het gevolg van de toename van het aantal Hindoe en Islamitische scholen. Door de jaren heen heeft het openbaar onderwijs het grootste aandeel van het aantal 0,90 leerlingen. Het rooms-katholiek onderwijs heeft de meeste 0,25 leerlingen.

Figuur 2.3.8 0,25 en 0,90 leerlingen naar denominatie

Tabel 2.3.5

Bron

BRIN-registratie OCenW

Toelichting

– Totaal aantal voorzieningen po, exclusief vso lom en mk

– Zie bijlage Toelichting en Begrippen, deel D

Instellingen in het primair onderwijs

	96/97	97/98	98/99	99/00	00/01
A) Aantal instellingen					
po aantal voorzieningen	8.375	8.341	8.263	8.234	8.207
bao scholen	7.136	7.099	7.078	7.067	7.042
bao nevenvestigingen	135	141	143	140	144
sbao scholen	488	467	415	376	370
so scholen	113	113	112	112	111
sovso scholen	162	162	161	160	160
vso scholen	37	37	37	38	38
B) Gemiddelde schoolgrootte					
bao	210	214	217	218	220
sbao	114	117	129	138	139
(v)so	118	124	132	140	148
C) Aantal besturen	3.116	2.843	2.321	2.161	2.078
D) Procentuele verdeling van basisscholen en leerlingen over de denominaties					
a) Scholen					
Overig Bijzonder	7,2	7,3	7,3	7,1	7,1
Openbaar	33,1	33,0	33,1	33,1	33,1
Protestant-Christelijk	29,6	29,6	29,5	30,0	30,0
Rooms-Katholiek	30,1	30,1	30,1	29,9	29,8
b) Leerlingen					
Overig Bijzonder	7,3	7,6	7,7	7,6	7,5
Openbaar	31,9	31,8	31,8	31,8	31,8
Protestant-Christelijk	28,0	27,2	27,0	27,3	27,3
Rooms-Katholiek	32,8	33,4	33,5	33,3	33,3

Toegekende formatie

De toegekende formatie betreft de totale personele formatie (onderwyzend en onderwijsondersteunend personeel) van het kalenderjaar, omgerekend naar fulltime equivalenten (fte). Met ingang van 1 augustus 1999 is de formatie van de vso lom/mlk-scholen (circa 2.600 fte) niet meer bij het primair onderwijs opgenomen.

Arbeidsmarkt

Van de toegekende personele formatie wordt het grootste deel ingezet voor de leerkrachten ofwel het onderwyzend personeel dat in reguliere dienst is (dat wil zeggen niet de korttijdelijken en vervangers). Hun aantal in het primair onderwijs inclusief het vso is vanaf 1996 tot en met 2000 met ruim 12 duizend fte - circa 15 duizend personen - gegroeid tot ongeveer 129 duizend personen. Deze opmerkelijke groei is met name toe te schrijven aan de invoering van de arbeidsduurverkorting, de extra investering in de verbetering van de kwaliteit en de verkleining van de groepsgrootte in de onderbouw van het basisonderwijs.

De instroom van het onderwyzend personeel groeide in deze jaren van circa 7.400 personen in 1996 naar circa 11.300 in 2000. De toename in de instroom kwam niet alleen voort uit de uitbreiding van de vraag (de groei van de personele formatie) maar ook door de stijging van de uitstroom in deze periode met zo'n 4.400 personen.

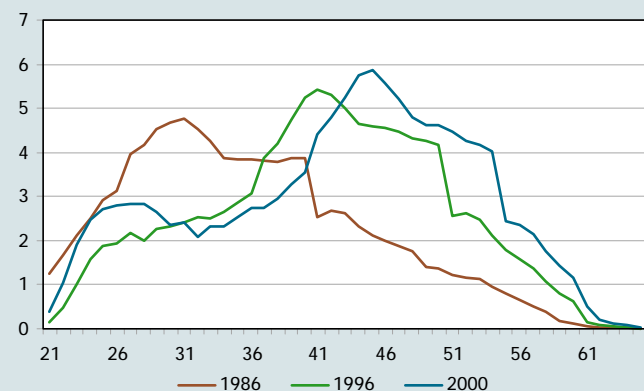
De verwachting is dat de uitstroom zal blijven toenemen door de vergrijzing van het leerkrachtenbestand. In 1986 was de meest voorkomende leeftijd van het onderwyzend personeel 31 jaar, in 2000 was het 45 jaar. Het aandeel 50-plussers is in de laatste jaren toegenomen van 18,9 procent in 1996 naar 26,2 procent in 2000.

In de afgelopen jaren is aan de toegenomen vraag naar personeel voldaan door uitbreiding van de betrekkingsovervang van het zittend personeel (gemiddeld zo'n 800 fte per jaar in de afgelopen vijf jaar), maar ook door een beroep te doen op pabo-afgestudeerden (waarvan vooral het aantal deeltijdstudenten toenam) en op degenen die een wachtgelduitkering kregen. De werkloosheid nam daardoor af, terwijl de leeftijd van degenen die een uitkering ontvingen toenam.

De toename van de instroom en de afname van de werkloosheid wijzen op een steeds krappere arbeidsmarkt in het primair onderwijs. Een gevolg daarvan is dat de mogelijkheden voor personen boven de 30 jaar om een baan te vinden in de afgelopen tijd zijn toegenomen. Daarbij treden verschillen per regio op. Het aandeel ingestroomde leraren ouder dan 30 jaar is in de zuidelijke en oostelijke regio's relatief gering (onder de 4,5 procent) en in Amsterdam het hoogst (boven de 6 procent).

Figuur 2.3.9 Leeftijdsverdeling personeel

In aantallen (x 1000), voor 1986, 1996 en 2000

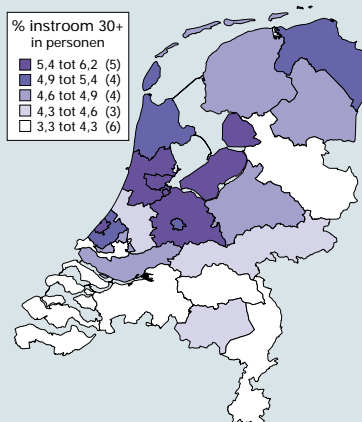
Figuur 2.3.10

Instroom van onderwyzend personeel ouder dan 30 jaar

Als percentage van het totale OP per regio, op 1-10-2000

% instroom 30+ in personen

5,4 tot 6,2	(5)
4,9 tot 5,4	(4)
4,6 tot 4,9	(4)
4,3 tot 4,6	(3)
3,3 tot 4,3	(6)

Tabel 2.3.6

Bron

Financiële jaarverslagen

Toelichting

– (v)so: 1996 t/m augustus 1999 inclusief svo

Toegekende formatie

	1996	1997	1998	1999	2000
Aantal toegekende personeelsleden per kalenderjaar in fte's (x 1000)					
bao	77,5	79,9	82,1	84,5	87,3
sbao	--	--	--	7,4	7,8
(v)so	20,2	20,9	21,7	13,9	12,0
po	97,7	100,8	103,8	105,8	107,1

Tabel 2.3.7

BronA,C) Arbeidsmarktramingen primair onder-
wijs AMOR-c

B) Referentieraming 2001

D) Emancipatie thermometer

Toelichting– Aantallen op teldatum 1 oktober van het
schooljaar.

– fte = fulltime equivalent

– (v)so: 1996 t/m augustus 2000 inclusief svo

Arbeidsmarkt cijfers

	1996	1997	1998	1999	2000	
A) Aantal leerkrachten (x 1000)						
In reguliere dienst	fte	89,7	93,5	97,5	99,8	101,7
	personen	113,9	118,6	122,8	126,3	128,9
Uitstroom	fte	2,7	2,8	3,3	4,4	6,2
	personen	4,2	4,3	5,1	6,4	8,6
Instroom	fte	4,4	5,6	5,9	6,2	7,3
	personen	7,4	8,9	9,3	9,8	11,3
Interne doorstroom	fte	0,4	0,9	1,5	0,5	0,6
B) Percentage vrouwen (in fte's)						
bao	directeur	12,7	12,7	13,2	14,0	14,9
	adjunct-directeur	46,2	44,4	45,9	45,6	46,2
	docent	70,9	71,6	73,9	74,7	75,9
sboa, svo en (v)so	directeur	8,4	8,8	9,9	9,6	10,6
	adjunct-directeur	19,1	20,2	19,8	20,6	22,1
	docent	55,7	56,4	58,8	60,1	61,7
C) Leeftijd in po						
gemiddelde leeftijd		41,4	41,6	41,8	42,1	42,3
percentage ouder of gelijk aan 50 jaar		18,9	20,9	22,8	24,6	26,2
D) Wachtgelders in po						
aantal in werkloosheidsfte's (x 1000)		4,0	4,3	3,8	2,9	2,7
gemiddelde leeftijd		49,8	49,4	51,7	53,7	54,1
percentage ouder of gelijk aan 50 jaar		55,0	53,9	62,7	71,2	73,2
E) Aantal gediplomeerde PABO'ers (x 1000)						
voltijd		3,9	4,3	4,0	4,0	4,3
deeltijd		0,3	0,3	0,4	0,6	0,7

Onderwijsstructuur vo

Het voortgezet onderwijs omvat het voorbereidend wetenschappelijk onderwijs (vwo), het hoger algemeen voortgezet onderwijs (havo), het voorbereidend middelbaar beroepsonderwijs (vmbo) en het praktijkonderwijs (pro). De bekostiging van de personele en materiële uitgaven geschiedt op grond van de Wet op het Voortgezet Onderwijs (WVO). Voor de personele bekostiging is daarnaast ook onder andere het Formatatiebesluit WVO en het bekostigingsbesluit van kracht.

Het voortgezet onderwijs bevindt zich in een implementatiefase van twee grote onderwijsvernieuwingen. Alle scholen voor havo en vwo zijn vanaf schooljaar 1999/00 in het vierde leerjaar van start gegaan met profielen en het studiehuis. In het schooljaar 2000/01 volgde het vijfde leerjaar en in het schooljaar 2001/02 volgt het zesde (vwo). Een aantal scholen is in 1998/99 gestart en loopt een jaar vooruit.

Met ingang van schooljaar 1999/00 zijn scholen met vbo en mavo in het eerste leerjaar gestart met de invoering van het vmbo. Tegelijkertijd wordt het leerwegondersteunend onderwijs (lwoo) verder vormgegeven. Het ivbo is opgegaan in het leerwegondersteunend onderwijs. Daarnaast is gestart met praktijkonderwijs (pro). Met het praktijkonderwijs en het leerwegondersteunend onderwijs wordt het speciaal voortgezet onderwijs (voorheen het vso-lom en -mlk) onderdeel van het voortgezet onderwijs. In dit hoofdstuk zijn op onderdelen de vernieuwingen al zichtbaar in de cijfers. Deze cijfers geven in dit stadium zeker nog geen volledig beeld.

Een rode draad blijft de verbetering van de aansluiting van het

voortgezet onderwijs op het vervolgonderwijs (of eventueel de arbeidsmarkt).

Ontwikkeling uitgaven

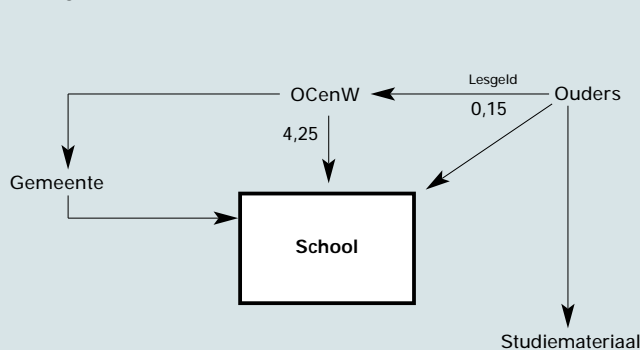
De uitgaven voor het voortgezet onderwijs bleven in de periode 1995-1997 nagenoeg stabiel en stegen tussen 1997 en 2000 met ruim 1 miljard euro. Dit is een toename van circa 33 procent. De belangrijkste redenen van de verhoging zijn de gestegen uitgaven in het kader van de afgesloten onderwijs-CAO's en de algemene loon- en prijsbijstellingen (circa 0,5 miljard euro). Verdere oorzaken van de stijging zijn: de uitgaven aan informatie- en communicatietechnologie, de uitgaven voor administratie, beheer en bestuur, de impuls verbetering materieel, aanvullende vergoedingen voor het wegwerken van achterstallig onderhoud, voor vernieuwing van inventaris en voor interne verbouwing van het schoolgebouw alsmede diverse uitgaven voor vernieuwingsoperaties. Ook de verschuiving van het svo van het po-domein naar het vo-domein draagt bij aan stijging van de vo-uitgaven.

Uitgaven per leerling

In het vo bedragen de gemiddelde uitgaven per leerling 4.950 euro. Binnen het vo varieert dit bedrag afhankelijk van de samenstelling van de school. Vooral scholen die speciaal voortgezet onderwijs, praktijkonderwijs, leerwegondersteunend onderwijs en voorbereidend beroepsonderwijs aanbieden, komen gemiddeld veel hoger uit.

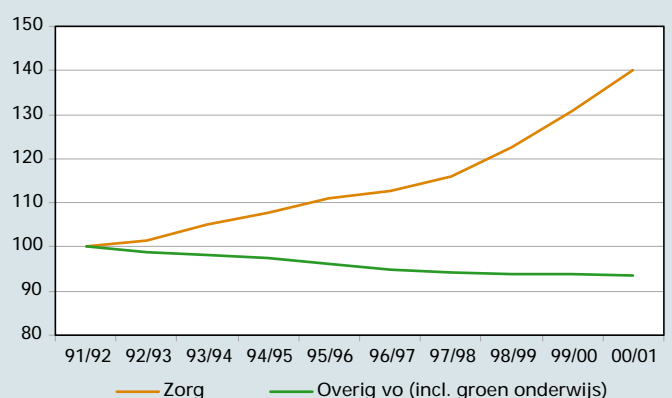
Figuur 2.4.1 Financieringsstromen vo

Bedragen 2000 (x € 1 mld)

Figuur 2.4.2 Ontwikkeling vo leerlingen in zorg en overig vo

Index met 1991/92 = 100

Tabel 2.4.1

Bron

Rijksbegroting OCenW 1996 tot en met 2002

Toelichting

- B) Lesgeld: vanaf 1998/1999 bestaat de mogelijkheid om gespreid te betalen. Dit leidt tot lagere ontvangsten; een deel van de ontvangsten komt pas in het volgende begrotingsjaar binnen
- C) Bruto uitgaven per ll.: tot. uitgaven / ontvangsten gedeeld door totaal aantal leerlingen (Dit is exclusief WSF/WTS en huisvesting)
- Zie bijlage Toelichting en Begrippen, deel B

Tabel 2.4.2

Bron

Bewerking Rijksbegroting OCenW 2002

Toelichting

- Slotwet 2000
- De totale uitgaven zijn gesaldeerd met de ontvangsten en inclusief onderwijsverzorging en overige uitgaven (excl. WSF/WTS en huisvesting)
- Zie bijlage Toelichting en Begrippen, deel B

Financiële kerncijfers voortgezet onderwijs

	1996	1997	1998	1999	2000
A) Uitgaven en ontvangsten (x € 1 mln)					
Totaal uitgaven	3.188,0	3.193,6	3.400,8	3.696,0	4.250,7
personeel/materieel	3.107,8	3.119,0	3.317,8	3.610,9	4.174,1
onderwijsverzorging	46,7	48,8	51,9	55,8	51,3
overige uitgaven	33,5	25,8	31,0	29,3	25,3
Totaal ontvangsten	18,9	15,4	14,8	4,2	4,9
B) Met het beleidsterrein samenhangende uitgaven en ontvangsten (x € 1 mln)					
ontvangsten lesgeld	127	133	108	142	148
C) Uitgaven per leerling (x € 1000)					
bruto uitgaven per leerling	3,7	3,7	4,0	4,3	4,9

Uitgaven per leerling (x € 1000) per soort school, 2000

Type school	totaal	w.v. voor personeel	w.v. voor materieel
praktijkonderwijs en svo	7,6	6,7	0,7
vbo/lwoo	6,3	5,0	1,1
mavo	4,3	3,5	0,7
cat. vwo of havo	4,5	3,9	0,6
sgs avo(vwo)	4,4	3,8	0,6
sgs mavo/vbo/lwoo	5,3	4,2	1,0
sgs vwo/havo/mavo/vbo/lwoo	4,9	4,1	0,7
gemiddelde uitgaven per leerling	4,9	4,1	0,7

Leerlingen

Het aantal leerlingen in het (speciaal) voorgezet onderwijs neemt de laatste 3 schooljaren licht toe. In totaal bevinden zich in het schooljaar 2000/01 circa 863 duizend leerlingen op scholen die door OCenW worden bekostigd. Ten opzichte van het jaar daarvoor is dit een stijging van 2.000 leerlingen. Vooral de demografische factoren zijn bepalend voor de ontwikkeling van het aantal leerlingen. Eén ervan is de ontwikkeling van het aantal nieuwkomers, waaronder asielzoekers.

Ontwikkeling aantal zorgleerlingen

De ontwikkeling van het aantal zorgleerlingen wijkt sterk af van de ontwikkeling van het aantal vo leerlingen zonder extra zorg. Het aantal zorgleerlingen is de afgelopen 10 jaar met ongeveer 40 procent gestegen terwijl de groep overige vo-leerlingen met circa 6 procent is gedaald. Onder zorgleerlingen worden verstaan de leerlingen die het svo, het praktijkonderwijs of het lwoo volgen. De stijging van het aantal zorgleerlingen is grotendeels terug te vinden in het eerste leerjaar van het lwoo. De toename in het lwoo in de laatste jaren wordt in belangrijke mate verklaard door de stijging van het aantal nieuwkomers. De groep nieuwkomers (korter dan 4 jaar in Nederland) in lwoo leerjaar 1 is in 5 jaar gestegen van 2.100 tot 8.350 leerlingen in het schooljaar 2000/01. Voor tweederde van het aantal nieuwkomers vindt de opvang plaats in het eerste leerjaar lwoo.

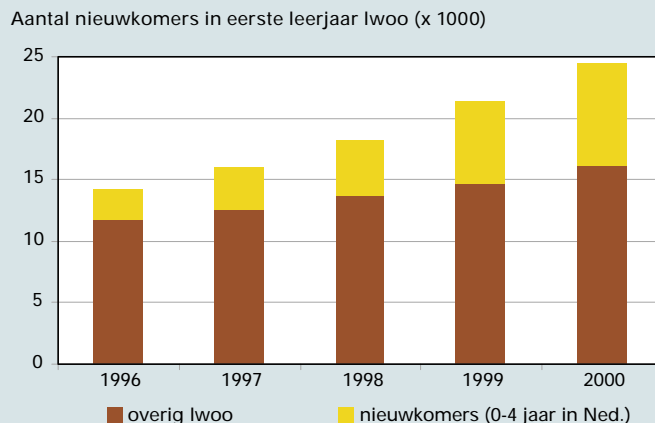
Verdeling over de schoolsoorten

In 2000/01 zit 43 procent van de leerlingen in de eerste 2 leerjaren van het voortgezet onderwijs (hierbij is geen rekening gehouden met de in totaal bijna honderdduizend zorgleerlingen). In het vmbo (vbo-leerjaren 3 en 4 en mavo-leerjaren 3 en 4) zit 24 procent van de leerlingen en in het havo en vwo (havo-leerjaren 3, 4 en 5 en vwo-leerjaren 3, 4, 5 en 6) zit 33 procent van de leerlingen. Vijf jaar terug lagen deze percentages op respectievelijk 40, 26 en 34.

Culturele minderheden

Het aantal leerlingen in het voortgezet onderwijs behorende tot de groep 'culturele minderheden en anderstaligen' (cumi's) is de afgelopen vijf jaar toegenomen van 65.600 tot 80.300 in schooljaar 2000/01. Vooral het aantal nieuwkomers is gestegen. Zoals al eerder aangegeven komen nieuwkomers vaak in het lwoo terecht. De stijging van het aantal cumi's is dan ook vooral in het lwoo terug te vinden. Gemiddeld kan ruim 9 procent van de vo-populatie gerekend worden tot de cumi's. In het lwoo is dit ruim 33 procent. De culturele minderheden zijn ondervertegenwoordigd in havo en vwo. Geleidelijk komt hierin verbetering. In 1996/97 was het aandeel cumi's in de tweede fase vo 6,5 procent, in 2000/01 ligt dit percentage op 7,4 procent. De registratie van culturele minderheden in het vo is gekoppeld aan de faciliteitenregeling 'culturele minderheden en anderstaligen'. Het svo en praktijkonderwijs kennen een eigen cumi-faciliteitenregeling met andere cumi-definities.

Figuur 2.4.3 Nieuwkomers in eerste leerjaar lwoo

Tabel 2.4.3

Bron
Integrale leerlingtelling (ILT), SVO-tellingen en LNV-tellingen

Toelichting

- vbo 3/4: inclusief avo/vbo 3/4
- mavo 3/4: inclusief mavo leerlingen op AOC's
- havo/vwo 3: inclusief avo 3 en Engelse Stroom 3
- havo 4/5: inclusief Engelse Stroom 4/5
- vwo 4/5/6: inclusief Internationaal Baccalaureaat 4/5/6
- Inv vbo 1/2: inclusief aandeel landbouwleerlingen in schooljaren 1/2 op scholengemeenschappen
- Het svo en praktijkonderwijs op declaratiebasis hebben afwijkende definities van cumi-leerlingen dan binnen het overige vo
- Zie bijlage Toelichting en Begrippen, deel C

Totaal aantal leerlingen (x 1000) en het percentage cumi's per schoolsoort

	96/97		97/98		98/99		99/00		00/01	
	aantal	% cumi	aantal	% cumi	aantal	% cumi	aantal	% cumi	aantal	% cumi
Totaal vo OCenW	859,0	7,6	852,9	8,2	856,3	8,3	861,6	8,8	862,9	9,3
Totaal vo excl. zorg	779,0	6,2	770,9	6,5	769,7	6,6	769,6	6,6	764,9	6,7
vo 1/2	313,5	7,3	317,0	7,5	325,3	7,5	332,3	7,4	332,3	7,7
vbo 3/4	93,7	9,9	90,9	10,5	85,2	10,9	82,6	11,0	82,9	10,9
mavo 3/4	108,7	7,0	99,9	7,4	97,9	7,6	98,0	7,8	98,3	7,7
havo/vwo 3	68,8	3,5	68,6	3,6	70,9	3,8	74,1	3,9	78,1	3,8
havo 4/5	94,1	4,0	95,9	4,2	94,3	4,2	88,3	4,5	80,6	4,6
vwo 4/5/6	100,2	2,5	98,6	2,6	96,1	2,7	94,3	2,9	92,7	2,8
Totaal vo zorg	80,0	21,1	82,0	22,9	86,6	23,9	92,0	27,1	98,0	29,4
lwoo 1/2/3/4	52,8	22,9	54,2	25,5	57,9	26,8	62,5	30,7	67,7	33,3
svo-lom	11,5	9,6	11,6	10,3	11,9	10,1	11,9	10,1	11,5	10,9
svo-mlk	15,7	23,6	16,2	23,5	16,8	23,8	10,6	21,7	5,4	17,8
praktijkonderwijs	7,0	31,4	13,4	30,2
Totaal door LNV bekostigd	25,8	--	27,6	--	28,8	--	29,4	--	31,3	--
vbo 1/2	8,6	--	9,4	--	9,7	--	9,7	--	10,3	--
vbo 3/4	9,1	--	9,4	--	9,6	--	9,8	--	10,2	--
lwoo 1/2/3/4	8,1	--	8,8	--	9,5	--	9,9	--	10,8	--

Tabel 2.4.4

Bron
Integrale leerlingtelling (ILT), SVO-tellingen en LNV tellingen

Toelichting

- Derde leerjaar avo/vbo geteld bij vbo
- Inclusief groen onderwijs
- Zie bijlage Toelichting en Begrippen, deel C

Ontwikkeling deelname derde leerjaar vo, voor svo 15-jarigen (in procenten)

	96/97	97/98	98/99	99/00	00/01
Totaal	100	100	100	100	100
svo-lom	1,1	1,1	1,1	1,1	1,0
svo-mlk	1,7	1,7	1,7	1,1	0,5
praktijkonderwijs	.	.	.	0,7	1,3
lwoo	7,8	7,8	8,3	8,5	8,6
vbo	26,7	26,9	25,3	24,9	24,5
mavo	27,1	25,9	26,1	25,3	25,1
havo	16,2	16,6	17,1	17,7	18,1
vwo	16,5	16,9	17,2	17,6	17,8
overig	2,9	3,0	3,2	3,1	3,0

De stromen

De instroom stijgt in 1999 ten opzichte van 1998, als gevolg van de demografische ontwikkelingen. De instroom in het lwoo stijgt relatief sterker dan die in de overige onderwijssoorten. Dit relatieve verschil wordt voornamelijk veroorzaakt door de nieuwkomers in Nederland.

Bij het aantal gediplomeerden vo zien we een verdere verschuiving naar havo/vwo ten opzichte van 1998. Van de 161 duizend gediplomeerden hebben er 64 duizend een havo- of vwo-diploma behaald en 97 duizend een mavo- of vbo-diploma (in 1998 lagen deze aantallen respectievelijk op 62 duizend en 103 duizend).

Voor mavo, havo en vwo veranderen de doorstroompercentages naar vervolgonderwijs niet veel ten opzichte van 1998. Terwijl de doorstroom voor deze onderwijssoorten ruim boven de 90 procent blijft liggen daalt de doorstroom van vbo-gediplomeerden licht (van 81 procent in 1998 naar 76 procent in 1999).

De beroepsopleidende leerweg (bol) is de meest voorkomende bestemming van de vbo- en mavo-gediplomeerden: ongeveer 78 duizend gediplomeerden maken deze overstap. De al in eerdere jaren geconstateerde stijging van de doorstroom van havo-gediplomeerden naar het hbo zet in 1999 verder door. Dit gaat ten koste van de stromen naar bbl en vwo. In de doorstroom van vwo-gediplomeerden verandert weinig: 65 procent gaat naar het wo en 27 procent naar het hbo.

Het deel van de vo-gediplomeerden dat het onderwijs vervolgt binnen het vo neemt verder af. Eén op de negen (was zes) mavo-gediplomeerden stroomt door naar havo-4 en één op de veertien (was dertien) havo-gediplomeerden stapt over naar vwo-5.

Uitval

In 1998 verlieten in totaal 17.100 leerlingen zonder diploma het voltijd vo, ofwel 9 procent van de totale uitstroom. Zes van de tien uitvallers kwamen uit de eerste fase.

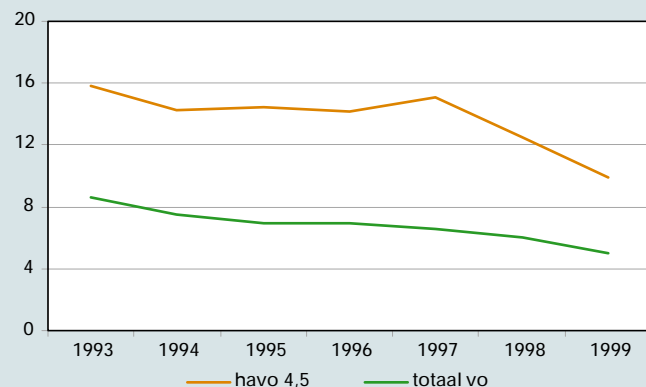
Zittenblijven

Het percentage zittenblijvers is een indicator voor de doelmatigheid per schoolsoort. Zittenblijven is hier gedefinieerd als leerlingen die terugkeren in hetzelfde leerjaar van dezelfde schoolsoort of een 'lagere' vorm van onderwijs.

Het percentage zittenblijvers in het vo is de afgelopen jaren gedaald. In 1994 bleef nog 7,5 procent van de leerlingen zitten; in 1998 was dit al gedaald naar 6 procent, en in 1999 verder naar 5 procent. De dalende trend was in het begin van de genoemde periode vooral zichtbaar in de eerste leerjaren. De daling tussen 1998 en 1999 wordt vooral veroorzaakt door een aanzienlijk lager percentage zittenblijvers in het havo (van 12,5 procent in 1998 naar 10 procent in 1999).

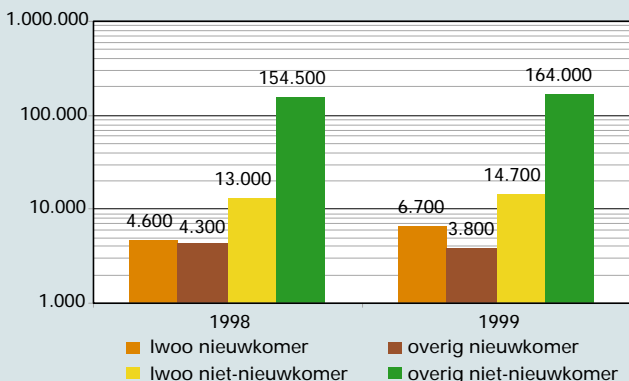
Figuur 2.4.4 Percentage zittenblijvers

In havo 4, 5 en totaal vo

Figuur 2.4.5 Instroom in het eerste leerjaar

Onderwijssoort naar wel/niet nieuwkomer, absolute aantallen (log.schaal)

Tabel 2.4.5

Bron

CFI-onderwijsmatrices

Toelichting

– Inclusief groen onderwijs

– Zie bijlage Toelichting en Begrippen, deel C

Tabel 2.4.6

Bron

CFI-onderwijsmatrices

Toelichting

– Totale uitstroom is uitstroom met en zonder diploma; uitval is uitstroom zonder diploma

– Zie bijlage Toelichting en Begrippen, deel C

Tabel 2.4.7

Bron

CFI-onderwijsmatrices, voor 1999 voorlopige onderwijsmatrix 1999

Toelichting

– Inclusief groen onderwijs

– Zie bijlage Toelichting en Begrippen, deel C

Tabel 2.4.8

Bron

CBS cohort 1989 (havo/vwo) en 1993

((i)vbo/mavo)

Toelichting

– Zittenblijvers: leerlingen die terugkeren in hetzelfde leerjaar van dezelfde schoolsoort of een 'lagere' vorm van onderwijs

* inclusief leerjaar 3 havo en vwo

– Zie bijlage Toelichting en Begrippen, deel C

Instroom in de sector voortgezet onderwijs, voltijd (aantal x 1000)

		1995	1996	1997	1998	1999
Totaal vo	in leerjaar 1	170,4	172,4	176,4	185,4	188,7
	w.v. lwoo-1	15,1	14,8	16,7	20,7	22,8

Uitval uit het voltijd onderwijs, in aantallen en als percentage van de totale uitstroom vo

	1995		1996		1997		1998	
	aantal	%	aantal	%	aantal	%	aantal	%
Uitval voltijd onderwijs								
Totaal vo	20.700	10,3	19.800	9,8	18.200	9,0	17.100	9,1
w.v. 1e fase	12.400	9,7	11.900	9,3	10.400	8,1	11.300	10,0

Gediplomeerden naar bestemming (in procenten)

herkomst	bestemming								tot. aantal	
		geen+bbl	(i)vbo	bol	havo	vwo	hbo	wo	(x 1000)	
vbo-d	1991	38,5	12,5	48,8						62,6
	1997	32,4	5,4	60,0						56,6
	1998	40,2	6,4	53,4						55,8
	1999	20,0	3,6	76,3						52,1
mavo-d	1991	7,2		74,3	17,3					57,5
	1997	2,4		80,2	16,6					53,2
	1998	6,5		77,0	15,8					47,4
	1999	2,8	0,4	85,9	10,8					44,5
havo-d	1991	10,2		25,8		16,1	43,7			34,9
	1997	8,1		23,4		11,2	55,1			35,1
	1998	6,3		16,1		7,7	69,9			34,8
	1999	0,8		20,8		6,9	71,5			36,9
vwo-d	1991	7,1					23,6	67,6		31,6
	1997	5,1					30,4	63,2		27,7
	1998	8,5					27,8	62,6		27,7
	1999	6,0		2,1			26,6	65,4		27,1

Percentage zittenblijvers

	leerjaren	1995	1996	1997	1998	1999
Totaal vo		6,9	6,9	6,6	6,0	5,0
vo	1,2 (,3)*	5,1	4,8	4,1	4,1	3,2
lwoo	1,2,3,4	4,6	4,9	5,3	4,3	5,0
vbo	3,4	6,1	5,9	5,2	4,5	3,6
mavo	3,4	9,1	9,2	7,8	5,8	8,4
havo	4,5	14,4	14,2	15,1	12,5	9,9
vwo	4,5,6	9,6	9,5	9,6	8,1	6,1

Scholen

Het totaal aantal scholen in het voortgezet onderwijs (vo) en speciaal voortgezet onderwijs (svo) in het schooljaar 2000/01 is 834. Daarvan zijn er 158 svo scholen voor lom en mlk, 90 praktijkscholen (voorheen svo/mlk scholen/afdelingen) en 13 verticale scholengemeenschappen.

Het aantal scholen, vo en svo samen, blijft ook in het schooljaar 2000/01 verder dalen met in totaal 54 scholen. Met name het aantal categorale vbo-scholen (9) en mavo-scholen (16) is afgenomen. Binnen het svo is er vooral een afname (met 14) te zien van het aantal scholen/afdelingen voor svo/mlk en praktijkonderwijs. Deze teruggang komt vooral door het gewijzigde beleid ten aanzien van svo/mlk scholen/afdelingen. Ook het aantal svo/lom scholen/afdelingen laat voor het eerst in vijf jaar een daling zien (8).

De aantallen van de overige soorten scholen blijven vrij constant, het aantal categorale vwo-scholen is slechts met één gedaald en de avo-scholengemeenschappen en smalle scholengemeenschappen zijn gedaald met respectievelijk 2 en 3 scholen.

De brede scholengemeenschappen vormen de grootste groep. Bijna een derde van het aantal scholen is een brede scholengemeenschap; op deze brede scholengemeenschappen zit ruim 66 procent van alle vo-leerlingen. Op een brede scholengemeenschap zitten de vbo-, mavo-, havo- en vwo-leerlingen niet altijd bij elkaar in één vestiging. Bijna de helft van deze leerlingen zit niet op de hoofdvestiging.

Denominatie

In het schooljaar 2000/01 is de denominatieve opbouw van het scholenbestand licht gewijzigd ten opzichte van voorgaande jaren. Net als in het schooljaar 1999/00 stijgt het percentage openbaar onderwijs in het schooljaar 2000/01. In het laatste jaar was het stijgingspercentage 1 procent. Ook het aantal scholen met meerdere denominaties, de samenwerkingsscholen, is iets toegenomen; hun aandeel is van 9 naar 10 procent gestegen. Het aandeel rooms-katholieke scholen is afgenomen: van 32 procent in 1999 tot 29 procent in 2000.

Personeel

In de afgelopen jaren heeft de invoering van de 36-urige werkweek in combinatie met de stijging van het aantal leerlingen in het voortgezet onderwijs, geleid tot een stijging van de hoeveelheid formatie, zowel wat betreft leraren als ander (directie en onderwijsondersteunend) personeel. De stijging van de laatste jaren wordt mede veroorzaakt door de invoering van het praktijkonderwijs.

De gemiddelde leeftijd stabiliseert. De stijging van het aandeel vrouwen in het onderwijs draagt hieraan bij. De vrouwen in het onderwijs zijn gemiddeld vijf jaar jonger dan de mannen. Het aandeel vrouwen neemt zowel bij de leraren als bij de directie toe. Binnen de directiefuncties blijven vrouwen, ondanks een stijging ten opzichte van 1999 met 6 procent naar ruim 12 procent in 2000, ondervertegenwoordigd.

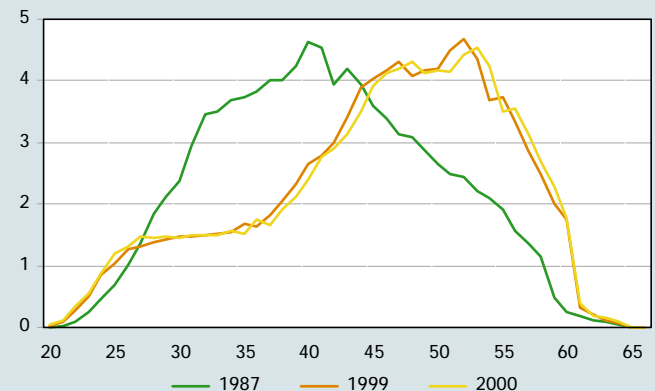
Hoewel de gemiddelde leeftijd nagenoeg stabiliseert, blijft het aandeel 50-plussers stijgen. De grafiek illustreert goed de ontwikkeling van de opbouw van het personeelsbestand. In 1987 lag de 'piek' iets boven de 40 jaar. Dertien jaar later ligt de piek ook dertien jaar verder (circa 53 jaar). De lijn doortrekkend zal naar verwachting deze groep oudere docenten tussen 2004 en 2012 uitstromen. Uit de grafiek is eveneens op te maken dat het aantal jongere docenten licht stijgt.

Uit de gemiddelde leeftijd van de wachtgelders blijkt dat deze steeds ouder worden en dat het aandeel van de wachtgelders jonger dan 50 jaar in vier jaar tijd met 54 procent is gedaald tot ruim 15 procent. De reden is dat jonge wachtgelders makkelijker instromen.

De ratio leerlingen/leraar in 2000 ligt iets lager dan in 1999. In 2000 is gemiddeld voor ongeveer 16 leerlingen één leraar beschikbaar. In 1994 was de verhouding nog één docent op 18 leerlingen.

Figuur 2.4.6 Leeftijdverdeling onderwijspersoneel

Exclusief onderwijs ondersteunend personeel, in procenten

Tabel 2.4.9

Bron
ILT, SVO-telling

Toelichting
– Totaal vo inclusief verticale scholengemeenschappen (2000: 13), exclusief scholen LNV

Aantal vo-scholen en procentuele verdeling van leerlingen over de scholen

	96/97		97/98		98/99		99/00		00/01	
	scholen	lIn	scholen	lIn	scholen	lIn	scholen	lIn	scholen	lIn
Totaal vo	1.015	100	980	100	934	100	888	100	834	100
svo lom	111	1,3	110	1,4	109	1,4	108	1,4	100	1,4
svo mlk	180	1,8	179	1,9	177	2,0	112	1,2	58	0,6
praktijkonderwijs	--	--	--	--	--	--	50	0,8	90	1,4
vbo	61	3,3	53	2,9	39	2,1	28	1,5	19	1,0
avo cat.	87	3,5	75	3,0	62	2,6	48	2,1	31	1,3
vwo		2,7	40	2,7	40	2,9	40	2,9	39	2,9
avo sgs.	196	23,9	183	22,8	169	21,5	163	20,9	161	20,4
avo/vbo (smal)	70	5,4	63	5,0	54	4,6	53	5,0	50	4,8
avo/vbo (breed)	253	57,9	264	60,4	270	63,0	272	64,4	273	66,3

Tabel 2.4.10

Bron
Brin-registratie OCenW, ILT

Toelichting
– Neutraal Bijzonder inclusief vrije school
– Prot. Christelijk inclusief gereformeerd, reformatorisch en evangelisch
– Excl. speciaal voortgezet onderwijs (svo)
– Zie bijlage Toelichting en Begrippen, deel D

Procentuele verdeling van het aantal scholen en leerlingen naar denominatie

	96/97		97/98		98/99		99/00		00/01	
	scholen	lIn	scholen	lIn	scholen	lIn	scholen	lIn	scholen	lIn
Totaal	100	100	100	100	100	100	100	100	99	100
Openbaar	22	23	23	24	23	24	27	27	28	26
Neutraal Bijzonder	19	17	19	17	19	15	11	9	11	9
Prot. Christelijk	19	25	21	25	22	26	21	26	22	26
Rooms Katholiek	34	31	34	30	32	29	32	28	29	27
Samenwerking	6	4	4	4	4	6	9	10	10	12

Tabel 2.4.11

Bron
CASO
WIS

Toelichting
– Vanaf 1999 inclusief praktijkonderwijs, excl. svo lom/mlk
– Zie bijlage Toelichting en Begrippen, deel D

Kerncijfers personeel voortgezet onderwijs

	96/97	97/98	98/99	99/00	00/01
A) Aantal personeelsleden in fte's (x 1000)					
Totaal	62,0	62,0	65,8	67,3	69,8
waarvan leraren	47,9	47,9	51,3	52,1	53,8
B) Percentage vrouwen					
Totaal	26,1	26,7	29,2	30,6	31,8
directie	10,3	10,1	10,8	11,6	12,3
leraren	27,5	28,0	30,5	31,9	33,0
C) Gemiddelde leeftijd					
Totaal	45,0	45,4	45,2	45,3	45,4
man	46,2	46,7	46,7	46,9	47,1
vrouw	41,7	42,1	41,5	41,5	41,6
D) Percentage ouder of gelijk 50 jaar	32,8	36,2	37,0	38,3	39,4
E) Wachtgelders					
aantal in werkloosheidsfte's (x 1000)	3,9	4,2	4,0	3,3	2,9
gemiddelde leeftijd	52,0	52,3	53,9	56,3	56,9
percentage 50 jaar en ouder	66,0	66,7	73,1	82,4	84,5
F) Ratio's					
ratio leerling/op	16,0	16,0	15,0	14,9	14,6
ratio leerling/leraar	17,4	17,2	16,1	15,9	15,8

De profielen zijn in het schooljaar 1999/00 voor alle leerlingen ingevoerd. Er zijn dus nu twee schooljaren waarin een profielkeuze door de leerlingen gemaakt is (afgezien van de voorhoedescholen die de profielen al een jaar eerder hebben ingevoerd). Dit betekent dat er nu voor de leerjaren 4 en 5 gegevens over de profielkeuze zijn. Naast de enkelvoudige profielen kunnen ook profielcombinaties worden gekozen. De combinaties 'natuur en techniek' / 'natuur en gezondheid' en 'economie en maatschappij' / 'cultuur en maatschappij' komen veel vaker voor dan andere combinaties. Het feit dat veel scholen in leerjaar 4 van het vwo de mogelijkheid bieden om twee profielen te combineren, terwijl bij ongeveer 55 procent van die scholen in het vijfde leerjaar geen dubbele profielen meer voorkomen, leidt tot een verschil bij het vwo tussen leerjaar 4 in 1999 en leerjaar 5 in 2000. Maar ook bij de scholen die in het vijfde leerjaar wel dubbele profielen toestaan zien we een afname ten opzichte van leerjaar 4. Bij de havo zien we eenzelfde patroon, maar omdat de initiële keuze voor combinaties daar een stuk lager lag is deze afname niet zo spectaculair.

Opvallend is dat in het vwo ongeveer de helft van de leerlingen kiest voor de exacte profielen ('natuur en techniek', 'natuur en gezondheid'). Bij het havo ligt de keuze voor een exact profiel rond de 30 procent; daar worden de beide andere profielen naar verhouding veel meer gekozen. Met name het grote verschil bij 'cultuur en maatschappij' tussen havo en vwo valt hier op.

Van de exacte profielen is 'natuur en techniek' bij havo en vwo ongeveer even populair; 'natuur en gezondheid' scoort bij het vwo hoger dan bij het havo, en de maatschappijprofielen hoger bij het havo dan bij het vwo.

Als we over de jaren heen naar de profielkeuze kijken, dan zien we wat verschuivingen: bij havo en vwo groeit de keuze voor 'economie en maatschappij' licht, ten koste van 'cultuur en maatschappij' bij het havo en de profielcombinaties bij het vwo.

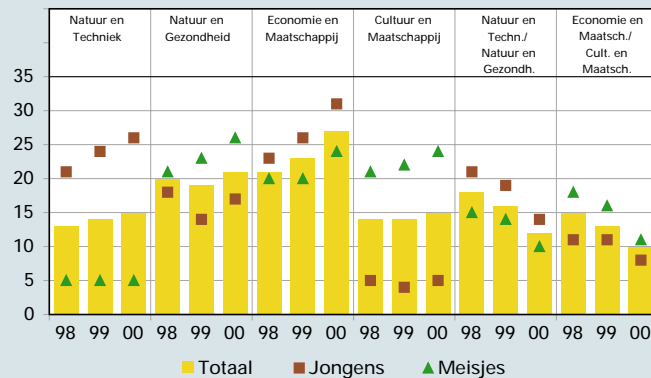
Het 'traditionele' verschil in keuzes tussen de geslachten blijkt nog steeds duidelijk aanwezig te zijn: zowel 'natuur en techniek' als 'economie en maatschappij' worden vooral door jongens gekozen, 'cultuur en maatschappij' door meisjes. Bij 'natuur en gezondheid' zijn de verschillen relatief klein.

Als we de natuurprofielen vergelijken met de vakkenkeuze - zoals door het CBS gepresenteerd - voor het vwo-examen in eerdere jaren, dan valt op dat de procentuele keuze voor wiskunde B en natuurkunde in die tijd ongeveer even hoog lag als de keuze voor de natuurprofielen nu. Ook de keuze voor 'economie en maatschappij' ligt in de lijn van de keuze voor economie II in het verleden.

Bij het havo zien we voor de natuurprofielen eenzelfde overeenkomst met wiskunde B en natuurkunde in het verleden. Ook ligt bij het havo de profielkeuze voor economie in dezelfde orde van grootte als de keuze voor handelswetenschappen als examenvak in het verleden.

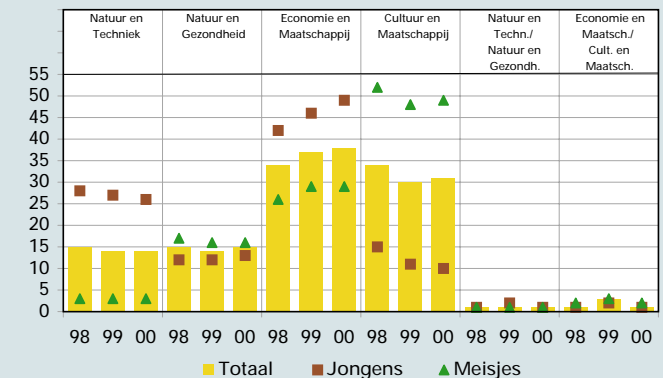
Figuur 2.4.7 Percentage vwo-leerlingen in de profielen

Exclusief combinaties met minder dan 1,5 procent in enig jaar

Figuur 2.4.8 Percentage havo-leerlingen in de profielen

Exclusief combinaties met minder dan 1,5 procent in enig jaar

Tabel 2.4.12

Bron

Integrale leerlingtelling (ILT)

Toelichting

– Profielcombinaties met weinig leerlingen zijn buiten beschouwing gelaten

Percentage leerlingen vwo en havo in de profielen

	vwo			havo		
	leerjaar 4	leerjaar 5		leerjaar 4	leerjaar 5	
	1999	2000	2000	1999	2000	2000
Totaal	100	100	100	100	100	100
Natuur en Techniek	13	12	16	14	14	14
Natuur en Gezondheid	17	19	24	14	15	13
Economie en Maatschappij	21	23	31	37	37	40
Cultuur en Maatschappij	12	12	17	30	31	32
Natuur en Techniek/ Natuur en Gezondheid	20	18	6	2	1	0
Economie en Maatschappij/ Cultuur en Maatschappij	17	16	5	3	2	1

Tabel 2.4.13

Bron

CBS

Percentage van de eindexamenkandidaten naar eindexamenvak

	1986	1991	1996
vwo			
Wiskunde B	20	47	44
Natuurkunde	47	46	46
Economie II	27	37	35
havo			
Wiskunde B	.	2	30
Natuurkunde	30	32	29
Handelwetenschappen	33	41	36

Tabel 2.4.14

Bron

Integrale leerlingtelling (ILT)

Verdeling over de profielen in het 5e leerjaar, schooljaar 2000-2001

	vwo		havo	
	aantal	%	aantal	%
Totaal	26.120	100	30.641	100
Natuur en Techniek	4.252	16	4.203	14
Natuur en Gezondheid	6.139	24	4.085	13
Economie en Maatschappij	8.175	32	12.232	40
Cultuur en Maatschappij	4.476	17	9.757	32
Natuur en Techniek/ Natuur en Gezondheid	1.691	6	153	0
Economie en Maatschappij/ Cultuur en Maatschappij	1.387	5	211	1

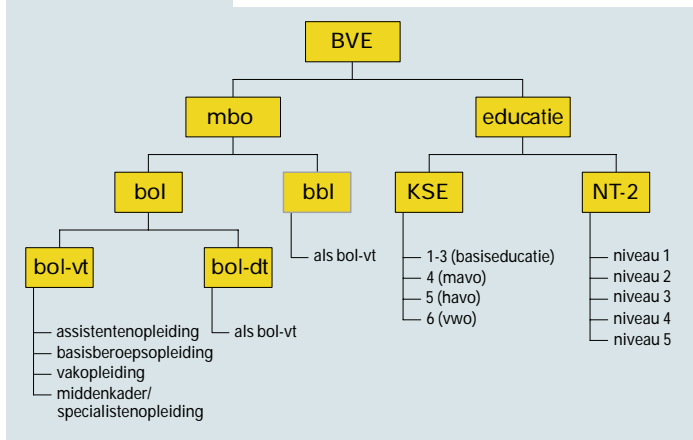
Stelsel

De Wet Educatie en Beroepsonderwijs (WEB) is op 1 januari 1996 ingevoerd. Hiermee is een veelvoud aan oude opleidingen opgenomen in twee typen onderwijs: het middelbaar beroepsonderwijs (mbo) en de educatie. Het mbo kan langs twee leerwegen worden gevolgd: de beroepsbegeleidende leerweg (bbl) met een praktijkdeel van 60 procent of meer van de studieduur, en de beroepsopleidende leerweg (bol) met een praktijkdeel van tussen de 20 en 60 procent. De bol is zowel in voltijd als in deeltijd (minder dan 850 uur onderwijsprogramma) te volgen. Een opleiding kan op een viertal niveaus worden gevolgd: assistentopleiding (niveau 1), basisberoepsopleiding (niveau 2), vakopleiding (niveau 3) en middenkader- en specialistenopleiding (niveau 4). De educatie is onderwijs aan volwassenen. Het omvat het vavo ('tweede kans onderwijs' voor mavo, havo en vwo), de basiseducatie (de formele WEB-aanduiding hiervoor is 'opleidingen gericht op sociale redzaamheid en breed maatschappelijk functioneren') en het Nederlands als tweede taal (NT2). Bij het vavo bestaat de mogelijkheid om een mavo, havo of vwo diploma te behalen. Binnen de kwalificatiestructuur educatie (KSE) gaat het dan respectievelijk om de niveaus 4, 5 en 6. De basiseducatie (deze kan op 3 niveaus worden gevolgd; KSE 1, 2 en 3) en het NT2 (5 verschillende niveaus), zijn erop gericht deelnemers beter in staat te stellen zelfstandig in onze maatschappij te functioneren. Het educatieve deel van de (verplichte) inburgering voor nieuwkomers in Nederland is daar een voorbeeld van.

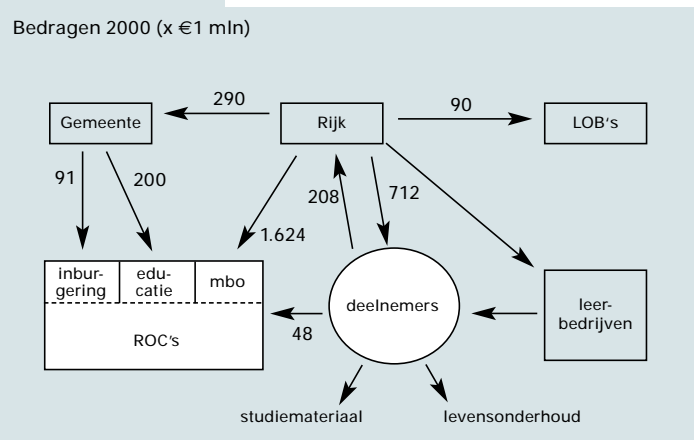
Bekostiging

In de BVE-sector zijn verschillende geldstromen te onderkennen. OCenW bekostigt de onderwijsinstellingen in het beroepsonderwijs op basis van het aantal deelnemers en het aantal gediplomeerden. De Landelijke Organen voor het Beroepsonderwijs (LOB's) worden door OCenW bekostigd op basis van het aantal kwalificaties dat ze hebben ontwikkeld, het aantal leerbedrijven dat ze hebben erkend en het aantal beroepspraktijkvormingsplaatsen (bpv-plaatsen) bij leerbedrijven dat feitelijk door deelnemers is bezet. OCenW stelt middelen aan de gemeenten ter beschikking voor de educatie en de inburgering. Voor de educatie is de vergoeding gebaseerd op het aantal volwassen inwoners, het aantal allochtone volwassenen en het aantal volwassenen met een onderwijsachterstand in een gemeente. De hoogte van de vergoeding voor de inburgering is afhankelijk van het aantal inburgeringstrajecten en de daarbinnen geleverde prestaties. De gemeenten kopen bij de Regionale Opleidingen Centra (ROC's) de gewenste educatieopleidingen (inclusief inburgering). Instellingen kunnen verder nog specifieke onderwijsactiviteiten voor derden verrichten, 'contractactiviteiten' genoemd. Een deelnemer betaalt les- of cursusgeld en kan in aanmerking komen voor studiefinanciering, wanneer hij een bol-voltijdopleiding volgt. Ten slotte is er een fiscale faciliteit voor erkende leerbedrijven, die bbl-deelnemers een bpv-plaats bieden. Deze leerbedrijven geven de deelnemers een vergoeding voor hun bpv-activiteiten. In veel gevallen is er sprake van een arbeidsovereenkomst.

Figuur 2.5.1 Opleidingsstructuur bve

Figuur 2.5.2 Financieringsstromen bve

Tabel 2.5.1

Bron

OCenW: Rijksbegroting 1997 en 1998,
Financiële jaarverslagen 1999 en 2000
OCenW: deelnemertellingen en inburger-
raarraming
CBS: deelnemertellingen basiseducatie en
bevolkingsprognose

Toelichting

– A) Huisvesting vanaf '97 inclusief OKF-
middelen
– Zie bijlage Toelichting en Begrippen, deel B

Financiële kerncijfers educatie en beroepsonderwijs

	1996	1997	1998	1999	2000
A) Uitgaven en ontvangsten (x € 1 mln)					
Uitgaven BVE	1.624,9	1.840,2	1.994,2	2.086,3	2.261,8
Secundair beroepsonderwijs	1.223,6	1.260,6	1.419,4	1.484,9	1.623,6
Educatie	173,9	195,7	186,0	206,5	200,0
Inburgering	58,4	69,1	79,5	78,2	90,5
Landelijke organen	70,7	71,4	75,7	81,1	89,7
Overig (incl. examens)	98,3	71,8	59,5	58,9	63,9
Huisvesting	(129,0)	171,7	174,0	176,7	194,0
Ontvangsten BVE	35,8	39,6	11,7	34,9	31,0
B) Met het beleidsterrein samenhangende uitgaven en ontvangsten (x € 1 mln)					
Ontvangsten les gelden	163,6	178,7	147,7	182,8	208,4
C) Kengetallen begroting (x € 1000)					
C1) Mbo (tot en met 1996: alleen voltijd)					
(Bruto) uitgaven per deelnemer	4,2	4,6	5,1	5,5	5,4
waarvan huisvesting	0,3	0,4	0,4	0,5	0,5
C2) Educatie					
Uitgaven reguliere educatie per volwassen inwoner	0,02	0,02	0,02	0,02	0,02
Uitgaven per inburgeraar	3,5	3,5	3,5	3,4	4,3

Deelnemers mbo

Er zijn 423 duizend deelnemers in het mbo (OCenW) in 2000/01 (peildatum 1 oktober 2000). Daarvan volgen 281 duizend deelnemers een opleiding in de bol voltijd en deeltijd (vt en dt) en 142 duizend deelnemers een opleiding in de bbl.

In de bol kiezen de deelnemers vooral voor opleidingen op niveau 3 en 4. In de bbl worden de opleidingen ongeveer even vaak op niveau 3 en 4 als op niveau 1 en 2 gevolgd.

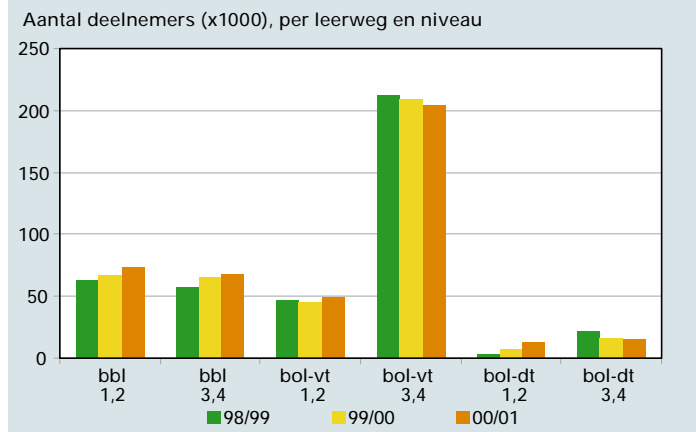
Er is een lichte daling van het aantal deelnemers ten opzichte van het afgelopen jaar bij de bol-opleidingen op niveau 3 en 4 en een stijging bij de bbl- en de bol-opleidingen op niveau 1 en 2. Per saldo is het aantal mbo-deelnemers het afgelopen jaar iets gestegen ten opzichte van het vorige jaar (2 procent).

De leeftijd van de deelnemers in het mbo varieert van 16 tot 64 jaar. 95 procent van de deelnemers in de bol-vt is jonger dan 22 jaar. Veel deelnemers zijn hier vaak direct aansluitend aan hun vo-opleiding ingestroomd. De bbl-opleidingen en de bol-dt-opleidingen worden gevolgd door gemiddeld wat oudere deelnemers. Bij de bbl-opleidingen is 63 procent jonger dan 22 jaar. Bij de bol-dt is dit 21 procent.

Het aantal vrouwelijke deelnemers in het mbo bedroeg in 1999/00 45 procent van het totale aantal deelnemers. Dit percentage is redelijk stabiel in de afgelopen jaren.

Het aantal allochtone deelnemers in het mbo is circa 7 procent van het totaal. In het cursusjaar 1998/99 was dit 5 procent.

Figuur 2.5.3 Deelnemersaantallen mbo

Deelnemers educatie

Bij de educatieopleidingen gaat het om 157 duizend deelnemers (cursusjaar 2000/01). De opleidingen worden vooral op de lagere niveaus gevolgd: het aantal deelnemers bij de opleidingen op de KSE-niveaus 1, 2 en 3 en de NT2-opleidingen op de niveaus 1 en 2 is 68 procent van het totaal aantal educatiedeelnemers.

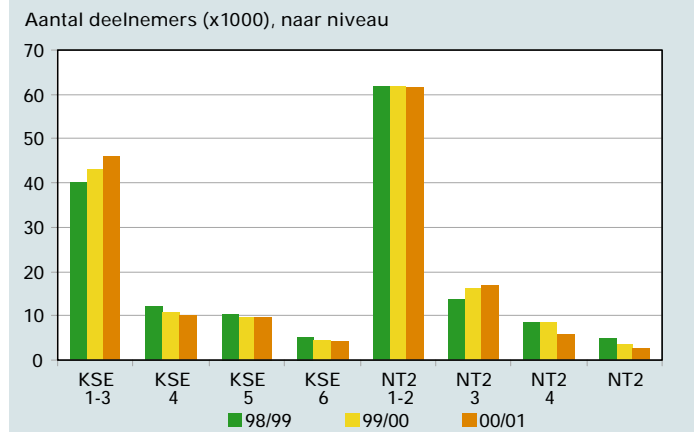
Ten opzichte van het vorig cursusjaar is het aantal deelnemers aan deze opleidingen met 3 procent gestegen, terwijl de deelname aan opleidingen op hogere niveaus is gedaald met 7 procent.

Deze ontwikkeling is al enige tijd gaande. Gemeenten geven in hun beleid vaak prioriteit aan deelnemers aan opleidingen op de lagere niveaus. Ook bij de (verplichte) inburgering van nieuwkomers gaat het vooral om opleidingstrajecten op deze niveaus.

Binnen het vavo (KSE 4, 5 en 6) is de laatste jaren een daling van de deelnemersaantallen te zien. Dit jaar is voor het eerst het aantal deelnemers op niveau 5 weer licht gestegen.

Binnen de educatie stijgt jaarlijks het aandeel van de allochtone deelnemers. De verplichte deelname voor 'nieuwkomers' in Nederland draagt hieraan bij.

Figuur 2.5.4 Deelnemersaantallen educatie

Tabel 2.5.2

Bron

OCenW: bekostigingstellingen, beleidstellingen, inburgeraarraming, referentieramingtelling en referentieraming
 CBS: bevolkingsprognose en deelnemertellingen Basiseducatie
 L&V: Statistische informatie Agrarisch Onderwijs 1999 (augustus 2000)

Toelichting

- 00/01 voorlopige cijfers
 - Voor bedrijfstukken zie tabel 2.5.7
 - '96/'97 is exclusief inservice (=verpleging en verzorging)
 - Zie bijlage Toelichting en Begrippen, deel C

Deelnemers bve-opleidingen

	96/97	97/98	98/99	99/00	00/01
Deelnemers (aantal x 1000)					
Mbo (OCenW)	396,5	410,1	404,5	410,3	423,1
bbl	103,5	119,7	120,1	131,9	141,8
bol-vt	268,2	267,4	259,4	255,0	253,8
bol-dt	24,8	23,1	25,0	23,4	27,5
Mbo (groen)	24,3	24,6	24,6	24,5	23,8
bbl-groen	7,6	7,9	8,1	8,1	8,0
bol-groen	16,7	16,7	16,5	16,4	15,8
Educatie (OCenW)	193,6	181,1	156,4	158,3	157,4
Regulier (KSE en NT2)	174,4	158,9	133,8	135,7	136,2
Inburgering	19,2	22,2	22,6	22,6	21,2
Volwassen inwoners (18-64 jaar) (x 1000)	10.065,4	10.106,7	10.166,7	10.226,2	10.281,4

Tabel 2.5.3

Bron

OCenW: bekostigingstellingen, beleidstellingen, inburgeraarraming, referentieramingtelling en referentieraming
 CBS: bevolkingsprognose en deelnemertellingen Basiseducatie
 L&V: Statistische informatie Agrarisch Onderwijs 1999 (augustus 2000)

Toelichting

- 00/01 voorlopige cijfers
 - Voor bedrijfstukken zie tabel 2.5.7
 - Zie bijlage Toelichting en Begrippen, deel C

Deelnemers mbo en educatie naar niveau

	98/99	99/00	00/01
Deelnemers (aantal x 1000)			
Totaal mbo	404,5	410,3	423,1
bbl			
niveau 1,2	62,7	66,7	73,9
niveau 3,4	57,4	65,2	67,8
bol-vt			
niveau 1,2	46,4	46,0	49,1
niveau 3,4	213,1	209,0	204,7
bol-dt			
niveau 1,2	3,2	6,6	12,4
niveau 3,4	21,7	16,8	15,1
Totaal educatie	156,4	158,3	157,4
KSE			
niveau 1-3	40,1	43,0	46,1
niveau 4	12,0	10,8	10,2
niveau 5	10,3	9,6	9,8
niveau 6	5,4	4,7	4,4
NT2			
niveau 1-2	61,8	61,9	61,5
niveau 3	13,8	16,4	16,9
niveau 4	8,3	8,5	6,0
niveau 5	4,8	3,5	2,6

Instroom en verblijfsjaren

In 2000 zijn 154 duizend deelnemers het mbo ingestroomd (nieuwe instroom en deelnemers die van opleiding zijn veranderd binnen het mbo). De bol-vt deelnemers zijn voor 39 procent gediplomeerde mavo-leerlingen en voor 27 procent gediplomeerde vbo-leerlingen. Bij de bbl gaat het om 2 procent mavo-gediplomeerden en 12 procent vbo-gediplomeerden. Bij de bbl valt nog op dat 23 procent van de instroom in een bbl-opleiding afkomstig is van een andere mbo-opleiding. De bol-deeltijders stromen voor bijna 90 procent niet rechtstreeks in vanuit het onderwijs. Bij de bol-voltijders is dit 11 procent en bij de bbl komt 58 procent van de deelnemers van buiten het onderwijs. De ongediplomeerde instroom vanuit het vo is 4 procent van de totale instroom in het mbo. Vanuit het vbo is deze ongediplomeerde instroom 2 procent.

Op de peildatum 1 oktober 2000 waren er 94 duizend nieuw ingestroomde deelnemers bij de educatie. Het vavo wordt voor circa 50 procent gevoed door directe doorstroom vanuit het reguliere mavo, havo en vwo. Bij de basiseducatie volgde 53 procent van de deelnemers, direct voorafgaande aan de educatie, geen onderwijs. Bij de NT2-opleidingen was dit 72 procent.

Bij de bbl zit bijna 90 procent van de deelnemers in het eerste of tweede verblijfsjaar. Bij de bol-vt en bol-dt is dit respectievelijk 73 en 86 procent. Dit beeld is vergelijkbaar met vorig jaar. Naar verhouding is het percentage deelnemers in het vierde jaar van de bol-vt wel toegenomen. Dit hangt mede samen met het volgroeien van de kwalificatiestructuur.

Doorstroom, uitstroom en bestemming

In 2000 zijn 166 duizend deelnemers het mbo uitgestroomd, gediplomeerd en ongediplomeerd. Circa twee derde van de uitstroom uit het mbo heeft een diploma behaald in de laatst gevolgde opleiding. De ongediplomeerde uitstroom is gemeten in de laatst gevolgde opleiding. Een deel hiervan heeft eerder een diploma gehaald op een lager niveau in het mbo. Hierdoor wordt het mbo-rendement neerwaarts vertekend.

De interne doorstroom in het mbo van niveau 1 en 2 naar niveau 3 en 4 bedraagt 22 procent van de totale uitstroom (gediplomeerd en ongediplomeerd op niveau 1 en 2).

Vanuit mbo niveau 4 kunnen gediplomeerden doorstromen naar het hbo. Ten opzichte van het aantal bol-gediplomeerden op niveau 3 en 4 stroomt bijna 36 procent door naar het hbo. In de praktijk vindt nauwelijks doorstroom plaats van bbl niveau 4 naar het hbo.

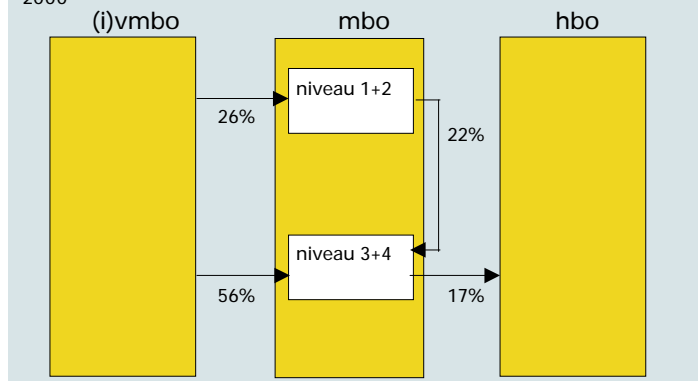
Het merendeel van de uitstroom uit het mbo verlaat het onderwijs.

De arbeidsmarktperspectieven voor gediplomeerde mbo-ers zijn momenteel zeer gunstig.

Een behoorlijk deel van de uitstroom uit de educatieopleidingen stroomt weer in een andere educatieopleiding in. Vanuit de educatie vindt nog beperkt doorstroom plaats naar het mbo. Op veel instellingen wordt beleid ontwikkeld om deze doorstroom te bevorderen.

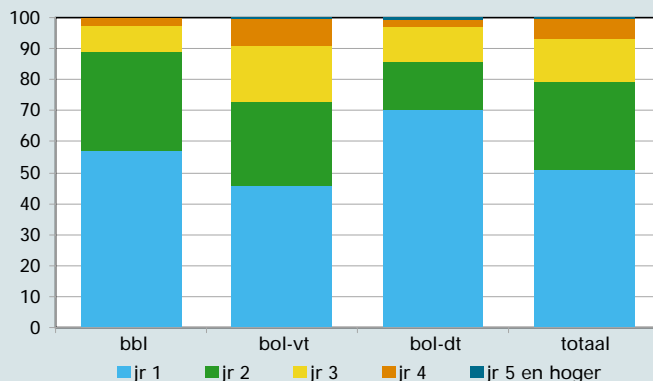
Figuur 2.5.5 Doorstroom binnen de beroepskolom

Als percentage van de uitstroom (gediplomeerd en ongediplomeerd), 2000

Figuur 2.5.6 Verblijfsjaren in het mbo

Procentuele verdeling van de verblijfsjaren per leerweg, 1999/00

Tabel 2.5.4

Bron

OCenW: Referentieraming 2001

Toelichting

- 1995, 1996 en 1997 (uitstroom) zonder inservice (=verpleging en verzorging)
 - Instroom vanuit het mbo en uitstroom uit het mbo betreft deelnemers die van mbo-opleiding veranderen. Deze in- en uitstroom wijken daarom af van de algemene definitie in Toelichting en Begrippen, deel C en vertekenen ook de percentages voor de totale in- en uitstroom in hoge mate. De percentages wijken mede hierdoor ook af van die in kerncijfers 2001.

In- en uitstroom middelbaar beroepsonderwijs naar herkomst en bestemming

	1995	1996	1997	1998	1999
Instroom als percentage van totaal aantal deelnemers	43,6	45,1	42,4	42,1	43,7
Herkomst instroom in procenten					
vo	4,5	4,5	4,1	3,0	3,4
vbo	1,5	1,2	0,9	1,2	1,4
mavo-d	23,9	23,1	24,2	22,9	21,6
havo-d	3,9	4,3	3,3	3,5	3,7
vbo-d	22,3	21,9	22,8	23,0	20,0
mbo	14,8	15,5	14,9	15,8	14,8
buiten onderwijs/anders	29,1	29,5	29,9	30,5	35,1
Uitstroom als percentage van totaal aantal deelnemers	43,7	45,4	41,4	42,8	40,7
Bestemming uitstroom in procenten					
hbo	8,4	9,3	9,6	9,7	11,1
mbo	16,8	19,5	16,6	17,0	17,7
overig	0,04	0,04	0,04	0,03	0,02
buiten onderwijs	74,8	71,1	73,7	73,2	71,2

Tabel 2.5.5

Bron

OCenW: bekostigingsstellingen

Toelichting

- 2000: voorlopige aantallen
 - 1996 en 1997: zonder inservice (=verpleging en verzorging)
 - Zie bijlage Toelichting en Begrippen, deel C

Resultaten in het middelbaar beroepsonderwijs

	1996	1997	1998	1999	2000
Aantal diploma's (x 1000)					
Totaal	104,5	100,4	106,3	108,1	112,1
bbl	33,1	33,8	38,1	36,5	42,4
niveau 1-2 diploma's	19,7	20,9	20,5	19,3	21,8
niveau 3-4 diploma's	13,5	12,9	17,6	17,2	20,6
bol-vt	65,6	61,3	64,5	67,2	65,8
niveau 1-2 diploma's	12,3	11,7	13,8	14,8	15,9
niveau 3-4 diploma's	53,3	49,6	50,7	52,3	49,9
bol-dt	5,7	5,3	3,8	4,5	3,9
niveau 1-2 diploma's	.	.	0,0	0,2	0,4
niveau 3-4 diploma's	5,7	5,3	3,7	4,3	3,5

Tabel 2.5.6

Bron

OCenW: Brin informatiesysteem

Toelichting

- Zie bijlage Toelichting en Begrippen, deel D

Kerncijfers instellingen educatie en beroepsonderwijs

	96/97	97/98	98/99	99/00	00/01
Totaal onderwijsinstellingen	176	67	65	62	62
ROC's	24	46	46	43	43
Vakinstellingen	--	13	13	13	13
Overige WEB-instellingen	--	6	6	6	6
Pre-WEB instellingen	152	2	.	.	.
LOB's	21	21	21	20	20

Instellingen

Er zijn op 1 januari 2001 62 BVE-onderwijsinstellingen (exclusief groen onderwijs), waarvan 43 ROC's, 13 vakinstellingen, 2 instellingen van een 'laatste richting', 2 met een hogeschool geïntegreerde mbo-instellingen en 2 mbo-instellingen voor doven.

Een gemiddeld ROC biedt 158 beroepsopleidingen per jaar aan voor ongeveer 9 duizend deelnemers. Daarnaast verzorgt een gemiddelde instelling voor circa 2,5 duizend deelnemers een educatieopleiding. De omzet van een gemiddeld ROC bedraagt ongeveer 50 miljoen euro. De gemiddelde personeelsomvang is meer dan 700 fte's. Het netwerk van een gemiddeld ROC bestaat onder meer uit 7 gemeenten of gemeentelijke samenwerkingsverbanden, 14 LOB's en circa 3 duizend leerbedrijven.

De belangrijkste jaarlijkse inkomsten bestaan voor 75 procent uit de rijksbijdrage, voor 12 procent uit educatiemiddelen - via de gemeenten verkregen - en voor 5 procent uit middelen verkregen via contractactiviteiten. Andere inkomsten worden verkregen uit rijksbijdrage inburgering, deelnemersbijdragen, resultaat uit deelneming en overige bijdragen. Bijna driekwart van de uitgaven zijn personele uitgaven.

Er zijn 20 branchegerichte Landelijke Organen Beroepsonderwijs (LOB's). Eén van de taken van een LOB is de definiëring van eindtermen - een bij een bepaald beroep behorend geheel van kennis, vaardigheden en attitudes - voor beroepsopleidingen voor de beroepen binnen de branche van het LOB. De voor de deelnemers benodigde opleidingstrajecten om op het niveau van de eindtermen te komen worden door de ROC's en overige opleidingsinstituten ontwikkeld.

Verder hebben de LOB's een verantwoordelijkheid voor het beschikbaar komen van kwalitatief goede beroepspraktijkvormingsplaatsen bij de bedrijven binnen hun branche. Bij de mbo-opleidingen (bbl en bol) is de beroepspraktijkvorming bij deze 'leerbedrijven' een belangrijk onderdeel van de opleiding. Op 1 oktober 2000 waren er 160 duizend door de LOB's erkende leerbedrijven in Nederland. Hiernaast is schematisch weergegeven welke landelijke organen werkzaam zijn voor welke branche en tot welke sector een branche wordt gerekend.

Personeel

Het aantal personeelsleden is in 2000 ten opzichte van 1999 met 3 procent gestegen tot 34,3 duizend. De stijging wordt vooral veroorzaakt door een stijging bij het niet onderwijzend personeel. Het onderwijzend personeel is in aantal iets toegenomen.

Binnen de BVE-sector is een vergrijzing te zien van het personeelsbestand. De gemiddelde leeftijd is 45,6 jaar. De personeelsleden zijn op 1 oktober 2000 gemiddeld 1,1 jaar ouder dan op diezelfde datum in 1996 en het aantal personeelsleden dat ouder is dan 50 is in de tussentijdse periode gegroeid van 23,9 procent van het personeelsbestand tot 38,7 procent.

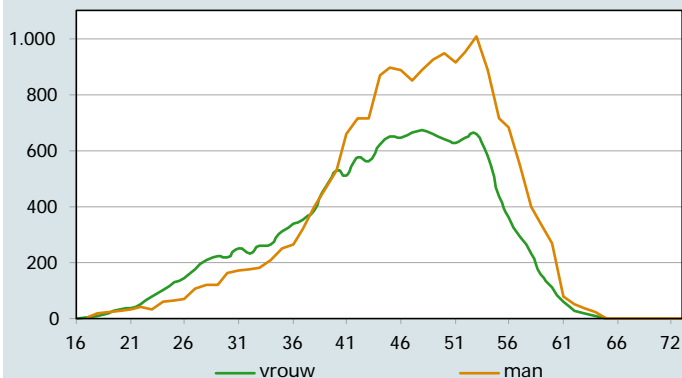
De verdeling naar leeftijd laat bij mannen en vrouwen een gelijkvormig beeld zien: het is bij beide een scheve verdeling, die een sterke afname laat zien na de leeftijd van 53 jaar. Tot en met 40 jaar zijn er iets meer vrouwen dan mannen, maar vanaf die leeftijd is het aantal mannen beduidend groter dan het aantal vrouwen.

Het gemiddeld aantal fte's dat was aangewezen op een werkloosheidsuitkering was dit jaar circa 1.500. Dit betekent een daling van 12 procent ten opzichte van vorig jaar.

Het percentage van het aantal werklozen dat ouder is dan 50 jaar is gestegen van 87,4 in 1999/00 naar 89,3 in 2000/01.

Figuur 2.5.7 Leeftijdverdeling personeel bve-sector

Absolute aantallen naar leeftijd, 2000/01

Tabel 2.5.7

Bron
www.colo.nl
Bekostigingsstellingen, referentieraming-
telling

Opleidingssectoren, betrokken LOB's, bijbehorende bedrijfstakken en deelnemers

Opleidingssector	Landelijk orgaan	Bedrijfstak / branche	98/99	99/00	00/01
Dienstverlening- en					
Gezondheidszorg	KOC Nederland	Uiterlijke verzorging	10.216	11.456	12.720
Onderwijs (DGO)	OVDB	Zorg en welzijn	97.501	99.963	102.197
Economie	Ecabo	Econ. en adm. beroepen	73.149	75.092	82.876
	KC Handel	Distributie en groothandel	40.785	40.894	41.957
	LOB HTV	Horeca, toerisme	25.815	26.219	27.422
	SVO	Vleessector	1.743	1.581	2.040
Techniek	Bouwradius	Bouwbedrijf	21.846	21.510	21.087
	GOC	Grafische en communicatie industrie	6.788	6.962	7.505
	Innovam Groep	Auto- en tweewielerbranche	13.014	13.991	15.381
	Intechnum	Installatietechniek	8.514	8.753	8.798
	LOB HTV	Voeding	2.689	3.027	2.845
	SBW	Weg- en waterbouw	5.421	4.991	4.719
	SH&M	Hout en meubel	4.823	5.518	5.819
	SOM	Metaalindustrie	20.109	19.536	18.626
	SVGB	Gezondheidstechnische beroepen	2.694	2.799	2.487
	SVS	Schilders en reclame	7.196	7.526	7.396
	VaPro	Procesindustrie	12.481	13.244	13.425
	VEV	Electrotechniek	33.949	33.255	32.612
	VOC	Carrosseriebedrijf	2.873	2.661	2.202
	VOC/Betex	Textiel en confectie	2.289	2.254	1.980
	VTenL	Transport en logistiek	8.768	8.715	9.007
		Overige bedr.takken/branches	1.812	338	0
	Totaal		404.475	410.285	423.103

Tabel 2.5.8

Bron
CASO, Wachtgeld Informatie Systeem (WIS)

Toelichting
- Zie bijlage Toelichting en Begrippen,
deel D

Kerncijfers personeel bve

	1996	1997	1998	1999	2000
A) Personeelsleden (x 1000 fte), totaal	30,8	31,4	32,1	33,3	34,3
Eindschaal 1 t/m 8	5,7	6,0	6,4	7,1	7,7
Eindschaal 9 t/m 12	24,0	24,1	24,3	24,8	25,2
Eindschaal 13 t/m 18	0,9	1,2	1,2	1,3	1,2
Overige schalen	0,2	0,1	0,1	0,2	0,2
B) Percentage vrouwen (fte), totaal	41,2	41,9	42,7	43,8	44,4
Eindschaal 1 t/m 8	60,1	60,7	60,9	61,4	61,4
Eindschaal 9 t/m 12	37,5	38,3	39,0	39,9	40,3
Eindschaal 13 t/m 18	19,9	20,5	20,8	21,6	22,3
Overige schalen	35,9	40,7	39,8	31,7	40,6
C) Leeftijd personeel					
Gemiddelde leeftijd	44,5	44,7	45,1	45,3	45,6
Percentage ouder dan 50 jaar	23,9	25,9	29,6	34,3	38,7
D) Wachtgelders					
Aantal in werkloosheids-fte's (x 1000)	2,6	2,5	1,9	1,7	1,5
Gemiddelde leeftijd	53,5	55,2	56,5	57,3	57,2
Percentage ouder of gelijk 50 jaar	72,6	79,1	84,5	87,4	89,3

Opleidingen mbo en deelname

Uit de vulling van de mbo-kwalificatiestructuur blijkt dat het onderwijs aangeboden wordt via een groot aantal opleidingen, in verschillende leerwegen en op verschillende niveaus. In het mbo zijn meer dan 800 opleidingen (WEB- en pre-WEB). Bij 634 opleidingen daarvan zijn deelnemers ingeschreven. Gemiddeld zijn er 675 deelnemers per opleiding.

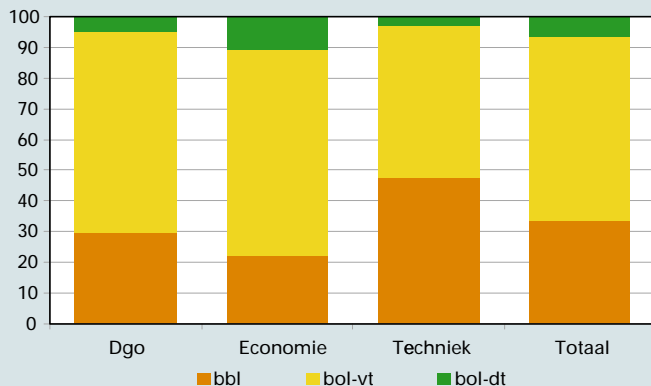
De opleidingen kunnen onderverdeeld worden in 3 sectoren. De sector Techniek heeft 621 opleidingen, met gemiddeld 319 deelnemers per opleiding. Binnen de sector Economie zijn er 142 opleidingen met gemiddeld 1.381 deelnemers per opleiding. Bij de sector Dienstverlening- en Gezondheidszorg Onderwijs (DGO) zijn er 50 opleidingen. Hier zijn gemiddeld 3.521 deelnemers per opleiding.

Binnen de drie sectoren is de verhouding tussen het aantal mannelijke en vrouwelijke deelnemers opvallend verschillend. Binnen de sector Techniek is het aantal mannelijke deelnemers duidelijk groter (meer dan 90 procent van de deelnemers) dan het aantal vrouwelijke. Binnen de DGO-sector daarentegen bestaat het deelnemerbestand voor meer dan 80 procent uit vrouwelijke deelnemers. Binnen de sector Economie zijn ongeveer evenveel mannelijke als vrouwelijke deelnemers.

Een ander opvallend verschil tussen de sectoren is de leerweg die het meest wordt gevolgd. Van oudsher is de bbl sterk vertegenwoordigd in de Techniek en de vt-bol in de Economie en DGO. Deeltijdopleidingen komen vooral voor in de sector Economie. Per branche zijn de verschillen nog sterker.

Figuur 2.5.8 Deelname mbo naar sector en leerweg

Procentuele verdeling van de leerwegen per sector, 2000/01

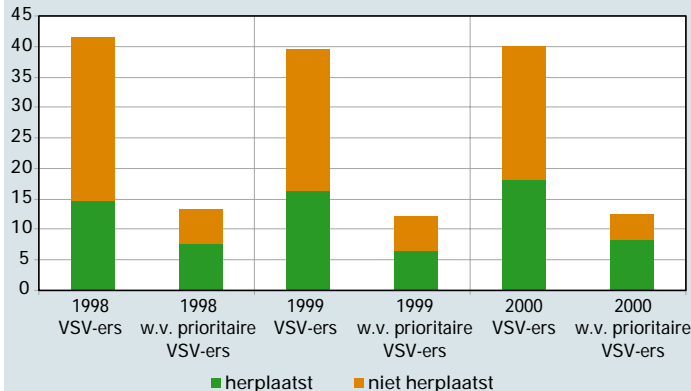
Voortijdig schoolverlaten (VSV)

Het VSV-beleid is een speerpunt van OCenW. Al enkele jaren lang krijgen contactgemeenten geld voor de Regionale Meld- en Coördinatiefunctie (RMC) voor begeleiding van Voortijdig schoolverlaters (VSV'ers) en rapportage daarover aan het rijk. Vo- en bve-instellingen melden daarvoor alle in- en uitschrijvingen van deelnemers onder de 23 jaar zonder startkwalificatie aan de woongemeente, die deze weer doorstuurt naar de contactgemeente (aanspreekpunt voor RMC in de regio). Een startkwalificatie is een diploma havo, mbo op tenminste niveau 2, of hoger. De voornaamste bevindingen uit de rapportages 1999/00 zijn:

1. Het aantal VSV'ers is met 3 procent nagenoeg gelijk gebleven aan dat van het vorig jaar. Voor vo-deelnemers is dat 2 procent, voor bve-deelnemers 6 procent. Het aantal prioritaire VSV'ers, dat zijn VSV'ers zonder enig diploma, hierin is 31 procent.
2. Het aantal herplaatste VSV'ers is toegenomen, van 35 procent in 1998 tot 45 procent in 2000. Deze cijfers zijn voor de prioritaire VSV'ers nog beter: een toename van 57 procent tot 68 procent.
3. Van een deel van de VSV'ers zijn nadere gegevens bekend. Zo is het aantal jongens 59 procent, het aantal allochtonen 14 procent, het aantal vo-deelnemers 61 procent en het aantal leerplichtigen 33 procent. Van de VSV'ers is 20 procent in aanraking geweest met justitie, 51 procent met jeugdzorg.

Figuur 2.5.9 Voortijdig schoolverlaters (VSV)

Absolute aantallen (x 1000)

Tabel 2.5.9

Bron

Bekostigingstelling

Toelichting

– Voorlopige aantallen

– De cijfers hebben betrekking op opleidingen waarvoor deelnemers zijn ingeschreven

Aantal opleidingen en deelnemers in de kwalificatiestructuur, per sector en niveau, 2000

Sector	Aantal opleidingen met deelnemers		Aantal deelnemers			Gemiddeld aantal deelnemers per opleiding	
	WEB	Pre-WEB	bbl	bol-vt	bol-dt	WEB	Pre-WEB
Totaal	573	61	141.785	253.770	27.548	742	39
Dgo	31	2	34.079	75.087	5.795	3.726	341
Economie	105	8	34.196	103.477	17.001	1.484	31
Techniek	437	51	73.510	75.206	4.752	353	29
Niveau							
Totaal	573	61	141.785	253.770	27.548	742	39
1	50	.	11.383	11.271	5.029	531	.
2	180	.	62.557	37.799	7.371	608	.
3	166	.	46.697	45.332	4.901	588	.
4	177	.	20.545	157.589	9.431	1.083	.
3-4	.	61	603	1.779	816	.	39

Tabel 2.5.10

Bron

Sardes-analyses: RMC-rapportages

Toelichting

– Zie bijlage Toelichting en Begrippen, deel C

Voortijdig schoolverlaters (VSV)

	1998	1999	2000
Aantallen			
Aantal leerlingen op 1/10	1.254.490	1.227.797	1.260.838
vo totaal	880.500	885.100	890.965
mbo tot 23 jaar	373.990	342.697	369.873
Aantal VSV'ers	41.220	39.406	39.880
wv. herplaatst	14.586	16.197	18.066
prioritair	13.274	12.081	12.327
wv. herplaatst	7.546	6.324	8.334
In procenten			
VSV'ers als percentage van ingeschrevenen	3	3	3
Herplaatsten als percentage van VSV'ers	35	41	45
Prioritair als percentage van VSV'ers	32	31	31
Herplaatste prioritaire als percentage van totaal prioritaire	57	52	68

Stelsel

Het hoger beroepsonderwijs behoort met het wetenschappelijk onderwijs tot het hoger onderwijs. Sinds 1993 vallen de hogescholen en universiteiten onder dezelfde wetgeving: de Wet op het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek (WHW). De WHW biedt de instellingen een grote mate van vrijheid voor de inrichting van het onderwijs en het aanpassen van de organisatie aan de eisen van de tijd.

De hogescholen zijn verantwoordelijk voor de programmering en de kwaliteit van de gegeven opleidingen. Kwaliteitscontrole vindt plaats door de instellingen zelf en door externe experts (visitatiecommissies). De inspectie voor het hoger onderwijs ziet toe op de kwaliteit van de visitaties en op de bestuurlijke hantering van de daaruit voortvloeiende conclusies en aanbevelingen.

Het hbo kenmerkt zich door verscheidenheid: er zijn ongeveer 200 verschillende opleidingen voor uiteenlopende beroepen op verschillende maatschappelijke terreinen. Er zijn brede en meer gespecialiseerde opleidingen. Er zijn grote hogescholen met een gevarieerd aanbod aan opleidingen (multisectoraal), maar ook middelgrote en kleine met een beperkt assortiment (monosectoraal). Door fusies is het aantal hogescholen gedaald van bijna 350 (medio jaren '80) naar 56 in 2000. De opleidingen zijn verdeeld over zeven CROHO-onderdelen: Onderwijs, Techniek, Gezondheidszorg, Economie, Gedrag & Maatschappij, Taal & Cultuur en Landbouw. Dit laatste gebied valt onder het Ministerie van LNV.

Financiën

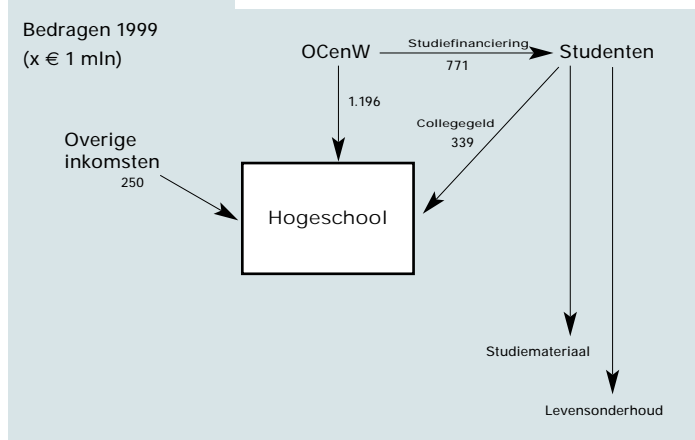
Het voor het hbo beschikbare budget wordt met een verdeelmodel over de instellingen verdeeld. Na 1994 is voor het hoger beroepsonderwijs sprake van een lumpsumbudget, dat gecorrigeerd wordt voor loon- en prijsontwikkelingen. Daarnaast wordt jaarlijks op basis van de nieuwste inzichten in de studentenontwikkeling bezien in hoeverre een bijstelling van het budget dient plaats te vinden.

De instellingen voor hoger beroepsonderwijs krijgen geld uit verschillende bronnen. Naast de rijksbijdrage zijn er collegegelden en opbrengsten uit werk voor derden (vooral contractonderwijs).

Sinds 1994 zijn de rechtspositionele uitkeringen en de huisvestingsuitgaven onderdeel van de rijksbijdrage. De rijksbijdrage wordt voor bijna 92 procent direct (als lumpsum) beschikbaar gesteld aan de instellingen. De hogeschool beslist zelf over de meest doelmatige verdeling over personele, materiële en huisvestingsuitgaven. De overige ruim 8 procent van de rijksbijdrage bestaat uit rechtspositionele uitkeringen (wachtgelden) en geld bestemd voor specifieke activiteiten zoals vernieuwing, internationalisering, projecten ter verbetering van de kwaliteit en studeerbaarheid en informatie- en communicatietechnologie. De stijging van de overige uitgaven in 1996-1999 betreft met name de laatste twee. In constante prijzen dalen de rijksuitgaven per student, inclusief de overige uitgaven, van 4.900 euro in 1996 naar 4.500 euro in 2000.

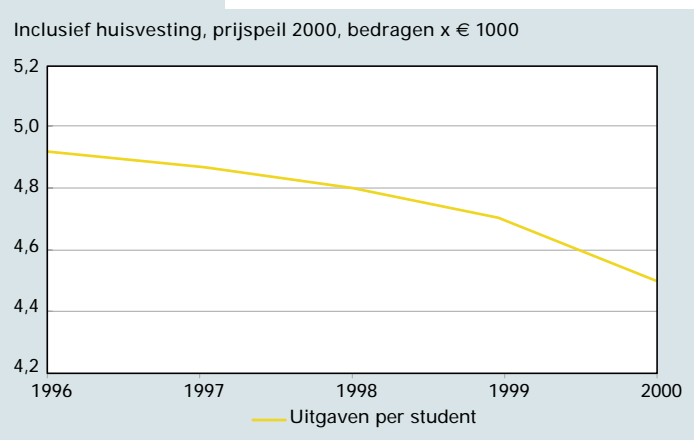
Figuur 2.6.1

Financieringsstromen hbo

Figuur 2.6.2

Uitgaven per student

Tabel 2.6.1

Bron

A: jaarverslag 1996 tot en met 2000
 B, C: Rijksbegroting OCenW 1998 tot en met 2002

Toelichting

- B) Opbrengst collegegelden (schatting): normbedrag maal aantal studenten
- C)- Collegegelden per student: opbrengst collegegelden (schatting) gedeeld door aantal studenten per kalenderjaar
- Uitgaven huisvesting per student omvatten een rentevergoeding voor de overdracht van het economisch eigendom van de gebouwen in 1994 (OKF)
- Bij de omrekening van de prijzen naar prijspeil 2000 is uitgegaan van de correcties zoals ook toegepast in de begroting 2002. Deze correcties wijken af van de CBS-indexcijfers.
- D)- Totaal van inkomsten: rijksbijdrage OCenW + collegegelden per saldo + overige inkomsten
- Omzet instelling per student: totaal van inkomsten gedeeld door het aantal studenten per kalenderjaar
- Totaal rijksbijdragen OCenW aan hogescholen volgens de jaarrekeningen bij D) is niet gelijk aan rijksbijdrage HBO bij A): zie bijlage Toelichting en Begrippen, deel B
- Totaal collegegelden per saldo bij D) wijkt af van de opbrengst collegegelden bij B)
- Zie bijlage Toelichting en Begrippen, deel B

Financiële kerncijfers hoger beroepsonderwijs

	1996	1997	1998	1999	2000
A) Uitgaven en ontvangsten (x € 1 mln)					
Totaal uitgaven	1.159,6	1.186,8	1.215,0	1.286,2	1.331,9
Rijksbijdrage	1.111,3	1.108,6	1.127,2	1.204,0	1.283,7
waarvan rechtspositionele uitkeringen	91,4	84,3	72,7	69,8	62,6
waarvan huisvestingsuitgaven	162,4	166,2	166,9	169,8	177,0
Overig	48,3	78,1	87,9	82,2	48,2
Totaal ontvangsten	19,9	2,1	7,7	4,7	1,1
B) Met het beleidsterrein samenhangende uitgaven en ontvangsten (x € 1 mln)					
Opbrengst collegegelden (schatting)	[275,4]	[274,0]	[320,1]	[346,6]	[360,1]
C) Uitgaven per student (x € 1000)					
Uitgaven per student	4,4	4,4	4,4	4,5	4,5
waarvan uitgaven huisvesting	0,6	0,6	0,6	0,6	0,6
projectuitgaven	0,2	0,3	0,3	0,3	0,2
Collegegelden per student (schatting)	[1,0]	[1,0]	[1,2]	[1,2]	[1,2]
Instellingskosten per student	5,4	5,5	5,6	5,7	5,8
<i>In prijzen 2000</i>					
Uitgaven per student	4,9	4,9	4,8	4,7	4,5
D) Omzet hogescholen (jaarrekeningen)					
Totaal van inkomsten (x € 1 mln)	1.527,4	1.600,9	1.673,4	1.784,6	--
Rijksbijdragen OCenW	1.063,7	1.100,4	1.121,3	1.195,9	--
Collegegelden per saldo	260,5	279,5	312,6	338,7	--
Overige inkomsten (o.a. werk voor derden)	203,3	221,0	239,5	249,9	--
Omzet instelling per student (x € 1000)	6,9	7,1	7,3	7,5	--

Deelname

De belangstelling voor het hoger beroepsonderwijs is de laatste jaren flink gestegen. Het totaal aantal deelnemers is de laatste 5 jaar gestegen van 264 duizend naar bijna 299 duizend studenten. Dit is een stijging van 13,2 procent. Bij het voltijdse onderwijs nam de belangstelling gestaag toe, waarbij met name de stijging in 1999/00 relatief fors kan worden genoemd. Bij het deeltijdonderwijs wordt vooral in de laatste jaren een sterke stijging van het aantal studenten geconstateerd; de stijging doet zich in bijna alle CROHO-onderdelen voor.

Instroom

De instroom van eerstejaars studenten (bij de instellingen) is in de afgelopen 5 jaar gestegen en wel van 72.600 naar 84.400 studenten (+ 16,3 procent). De grootste stijgingen doen zich voor bij de voltijdse CROHO-onderdelen Economie (+23 procent) en Techniek (+15 procent). De instroom in deeltijdopleidingen is de afgelopen 5 jaar met bijna 60 procent toegenomen. De instroom in voltijd en duaal ligt in collegejaar 2000/01 op hetzelfde niveau als het jaar ervoor.

Wissen en witten

De tijdelijke daling bij de deelname en de instroom in de sector Onderwijs in 1998 is gedeeltelijk te verklaren door de 'wissen en witten' operatie. Bij deze operatie is een aantal delen van lerarenopleidingen ondergebracht in een aantal andere gebieden. Deze verandering maakt een

vergelijking van de studentenontwikkeling en instroomontwikkeling per sector voor en na 1998 problematisch.

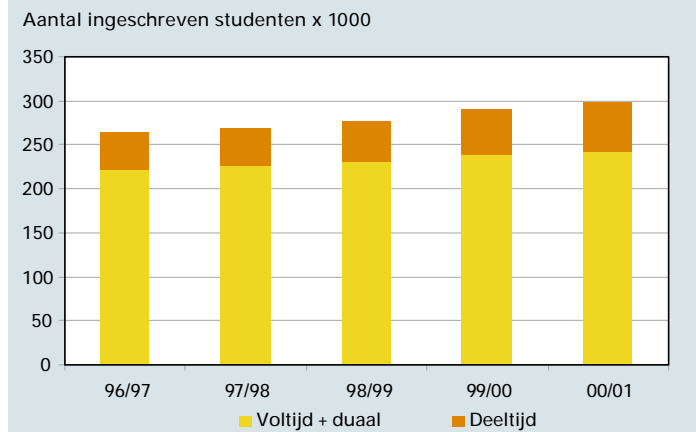
Duaal onderwijs

Vanaf het collegejaar 1991/92 is het mogelijk om duaal onderwijs te volgen. Duaal onderwijs is de opleidingsvariant waarbij de student op basis van een onderwijsarbeidsovereenkomst werkzaam is in een voor de opleiding relevante functie binnen een bedrijf. De cijfers tonen een duidelijke en stijgende behoefte aan deze onderwijsvorm. Zo is de instroom eerstejaars instelling voor duale opleidingen gestegen van ongeveer 200 (in 1992/93) naar meer dan 2.400 studenten in 2000/01, terwijl het aantal ingeschrevenen stijgt van 200 (in 1992/93) naar ruim 6.800 in 2000/01. Sinds 1995 zijn er ook afgestudeerden in het duaal onderwijs. In 2000/01 waren dit ongeveer 350 studenten.

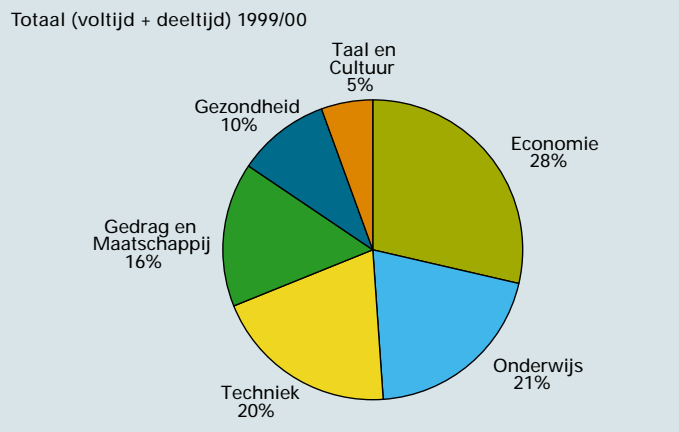
Afgestudeerden

Het aantal afgestudeerden is in de afgelopen vijf jaar vrijwel stabiel gebleven. In de CROHO-onderdelen Gezondheid, Economie en Gedrag & Maatschappij is een stijging van het aantal afgestudeerden te zien. De CROHO-onderdelen Onderwijs, Techniek en Taal & Cultuur vertonen daarentegen een terugloop van het aantal afgestudeerden.

Figuur 2.6.3 Deelname hbo

Figuur 2.6.4 Afgestudeerden naar sector

Tabel 2.6.2

Bron
CRI-HO (OCenW-gegevens),
LNV (Landbouwgegevens)

Toelichting
– Getallen 2000/01 niet definitief
– Zie bijlage Toelichting en Begrippen, deel C

Ingeschrevenen hoger beroepsonderwijs (CROHO-indeling), aantal x 1000

	96/97	97/98	98/99	99/00	00/01
Totaal OCenW (voltijd + duaal + deeltijd)	263,9	268,3	276,4	290,9	298,7
Totaal OCenW (voltijd + duaal)	222,3	225,8	230,4	238,9	241,7
Onderwijs	40,3	40,2	37,8	38,7	39,2
Techniek	49,1	48,3	48,9	50,5	49,8
Gezondheid	19,3	20,0	20,4	21,1	21,0
Economie	70,5	73,7	79,6	84,7	87,5
Gedrag en Maatschappij	30,0	30,9	31,1	31,4	31,3
Taal en Cultuur	13,0	12,8	12,6	12,5	12,8
Totaal OCenW (deeltijd)	41,5	42,5	45,9	51,9	57,1
Onderwijs	12,8	12,3	12,9	15,5	17,8
Techniek	3,9	3,9	4,6	5,1	6,0
Gezondheid	4,0	4,1	4,1	4,3	4,0
Economie	9,3	10,3	11,7	13,5	14,8
Gedrag en Maatschappij	9,1	9,7	10,6	11,7	12,5
Taal en Cultuur	2,3	2,2	2,0	1,9	1,7
Totaal Landbouw (hbo-groen)	8,9	8,8	8,6	8,6	8,3

Tabel 2.6.3

Bron
CRI-HO (OCenW-gegevens),
LNV (Landbouwgegevens)

Toelichting
– Instroom eerstejaars instelling is van belang voor bekostiging: diegenen die voor het eerst aan een bepaalde hbo-instelling zijn ingeschreven
– Getallen 2000/01 niet definitief
– Zie bijlage Toelichting en Begrippen, deel C

Instroom eerstejaars hoger beroepsonderwijs (CROHO-indeling), aantal x 1000

	96/97	97/98	98/99	99/00	00/01
A) Instroom eerstejaars Nederland					
Totaal OCenW (voltijd + duaal + deeltijd)	72,6	72,7	76,7	84,1	84,4
Totaal Landbouw (hbo-groen)	2,6	2,4	2,4	2,4	2,7
B) Instroom eerstejaars instelling					
Totaal OCenW (voltijd + duaal + deeltijd)	82,7	83,9	88,7	97,4	99,5
Totaal OCenW (voltijd + duaal)	68,5	69,2	71,4	76,9	77,0
Onderwijs	11,8	12,0	11,8	12,5	12,6
Techniek	13,6	14,3	14,9	16,4	15,7
Gezondheid	7,0	6,4	6,1	6,5	6,1
Economie	22,7	22,9	25,0	27,5	28,0
Gedrag en Maatschappij	9,7	9,8	9,6	10,0	10,4
Taal en Cultuur	3,7	3,8	4,0	4,1	4,3
Totaal OCenW (deeltijd)	14,1	14,8	17,4	20,5	22,5

Tabel 2.6.4

Bron
CRI-HO (OCenW-gegevens),
LNV (Landbouwgegevens)

Toelichting
– Getallen 1999/00 niet definitief
– Zie bijlage Toelichting en Begrippen, deel C

Afgestudeerden hoger beroepsonderwijs (CROHO-indeling), aantal x 1000

	95/96	96/97	97/98	98/99	99/00
Totaal OCenW (voltijd + duaal + deeltijd)	50,7	51,3	50,5	50,8	51,3
Onderwijs	11,4	11,7	11,6	10,7	10,7
Techniek	11,7	11,3	10,3	10,2	10,3
Gezondheid	4,6	4,9	4,9	5,0	5,3
Economie	13,2	13,3	13,6	14,5	14,5
Gedrag en Maatschappij	7,1	7,5	7,5	7,8	8,1
Taal en Cultuur	2,8	2,6	2,6	2,5	2,4
waarvan OCenW (deeltijd)	9,8	9,8	9,3	9,3	9,5
Totaal Landbouw (hbo-groen)	2,1	1,8	1,6	1,7	1,9

Wissen en witten

De tijdelijke verkorting van de verblijfsduur en de daling van het rendement bij de leraar voorgezet onderwijs in 1998 is gedeeltelijk te verklaren door de 'wissen en witten' operatie. Bij deze operatie is een aantal delen van lerarenopleidingen ondergebracht in een aantal andere gebieden.

Verblijfsduur

De totale gemiddelde verblijfsduur van afgestudeerden in het hbo is in 5 jaar geleidelijk afgenomen. De grootste daling van de verblijfsduur doet zich voor in de CROHO-onderdelen Onderwijs, Techniek en Taal & Cultuur.

Rendement

Het verwachte rendement in 1999/00 ligt fors lager dan in de jaren ervoor. Belangrijkste verklaring hiervoor is de stijging van de uitval in de eerste jaren van de studie. Deze tendens is zichtbaar voor alle CROHO-gebieden met uitzondering van Taal & Cultuur. Hierbij dient wel bedacht te worden dat het verwachte rendement in dit CROHO-onderdeel ook in de afgelopen jaren het laagste is van alle onderdelen.

Herinschrijving

Het (dalende) patroon van (on-)gediplomeerde uitstroom is de laatste 10 jaar vrijwel niet veranderd. Het aantal studenten dat tijdens het eerste jaar de instelling zonder diploma heeft verlaten, varieert tussen de 25 procent en 30 procent. Van degenen die een opleiding beginnen en zich voor het eerst inschrijven bij een instelling is na 3 jaar circa 55 procent nog ingeschreven, heeft ruim 10 procent een diploma en is 35 procent vertrokken van die instelling. Van de laatste categorie is de student gestopt of studeert hij/zij aan een andere instelling.

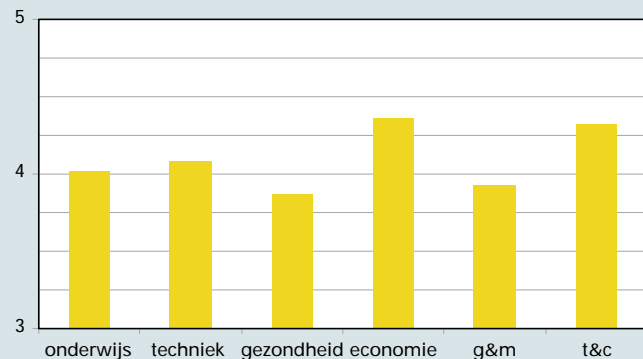
De stijging van de instroom van studenten in hbo in de laatste jaren gaat gepaard met een stijging van de uitval in de eerste jaren van de studie.

Herkomst instroom

Het hoger beroepsonderwijs is toegankelijk voor gediplomeerden van het voorbereidend wetenschappelijk onderwijs (vwo), het hoger algemeen voortgezet onderwijs (havo) en niveau vier van het secundair beroepsonderwijs. De meeste gevolgde vooropleiding voor het hbo is het havo, gevolgd door bol en de indirecte instroom (degenen die vorig jaar geen onderwijs volgden). Vanaf 1997 (ten opzichte van 1996) is een duidelijke verschuiving van het aandeel van de verschillende vooropleidingen in de totale instroom in het hbo te constateren. Het aandeel havisten is fors gestegen, terwijl het aandeel vwo'ers met diploma en de indirecte instroom is gedaald.

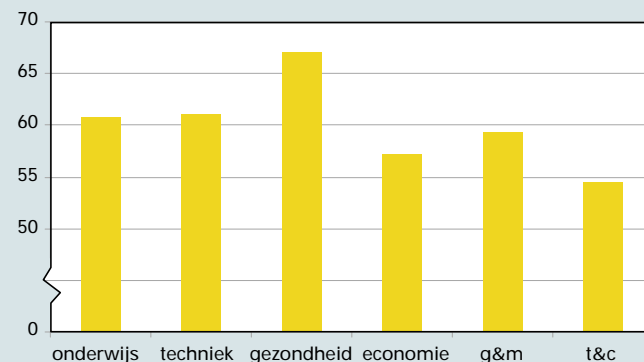
Figuur 2.6.5 Verblijfsduur per sector

1999/00, in jaren

Figuur 2.6.6 Rendement per sector

1999/00, in procenten

Tabel 2.6.5

Bron
CRI-HO

Verblijfsduur en rendement

	95/96	96/97	97/98	98/99	99/00
A) Verwachte verblijfsduur gediplomeerden in hbo-gebied (CROHO-indeling) in jaren					
Onderwijs	4,17	4,13	4,08	4,16	4,02
Techniek	4,34	4,28	4,26	4,24	4,08
Gezondheid	3,90	3,78	3,86	3,88	3,88
Economie	4,51	4,49	4,42	4,35	4,37
Gedrag en Maatschappij	3,93	3,99	4,01	3,98	3,93
Taal en Cultuur	4,60	4,57	4,42	4,32	4,32
B) Verwacht rendement per gebied (CROHO-indeling) initieel hbo in procenten					
Onderwijs	61,7	62,4	52,3	63,4	60,8
Techniek	68,0	69,2	68,3	66,2	61,0
Gezondheid	70,0	71,6	70,0	69,9	67,0
Economie	64,4	65,7	63,2	63,4	57,2
Gedrag en Maatschappij	65,4	65,6	63,2	63,2	59,3
Taal en Cultuur	55,6	56,8	53,6	53,2	54,4
C) Verwachte verblijfsduur in initieel hbo (in jaren)					
	4,39	4,35	4,34	4,33	4,27
D) Verwacht rendement initieel hbo (in procenten)					
	70,2	71,5	69,9	69,6	64,9

Tabel 2.6.6

Bron
Referentieraming 2001

Toelichting

– Indirect betekent: het voorafgaande jaar werd geen onderwijs gevolgd. De studenten hebben wel een relevante vooropleiding

– De cijfers van 1996, 1997, 1998 en 1999 zijn gewijzigd ten opzichte van de referentieraming 2000 omdat een aantal bijstellingen heeft plaatsgevonden

– Zie bijlage Toelichting en Begrippen, deel C

Instroom in het voltijd hoger beroepsonderwijs naar herkomst

	1996	1997	1998	1999	2000
A) Absolute aantallen (x 1000)					
Totaal	62,1	62,2	64,4	69,3	68,5
havo met diploma	18,2	22,3	24,3	26,8	27,9
vwo met diploma	8,1	7,8	7,4	7,3	6,9
bol 3/4 met diploma	15,2	15,5	15,8	17,4	16,4
overig	3,1	2,4	2,5	2,5	2,7
indirect	17,5	14,2	14,5	15,3	14,5
B) Aandeel herkomst (in procenten)					
Totaal	100	100	100	100	100
havo met diploma	29	36	38	39	41
vwo met diploma	13	13	12	11	10
bol 3/4 met diploma	25	25	24	25	24
overig	5	4	4	4	4
indirect	28	23	23	22	21

Instellingen

Vanaf het midden van de jaren 80 kent de HBO-sector een proces van schaalvergroting. Dit proces gaat nog steeds door met als gevolg een voortdurende daling van het aantal hogescholen. In 2000 zijn er nog 56 instellingen, terwijl er in 1995 nog sprake was van 63 instellingen.

De instellingen worden gemiddeld genomen steeds groter. De gemiddelde omvang van de hogescholen is gestegen van ongeveer 4.500 studenten in 1996 naar ruim 5.300 studenten in 2000. Oorzaak hiervoor is niet alleen gelegen in de schaalvergroting (fusies) maar ook in de voortdurende toename van het aantal hbo-studenten.

Personeel

Het totaal aantal personeelsleden (in fte's uitgedrukt) blijft de laatste jaren toenemen; dit geldt voor zowel het onderwijzend als voor het ondersteunend personeel. Het ondersteunend personeel kent tussen 1996 en 2000 zelfs een groei van ruim 15 procent. Het aantal docenten stijgt slechts zeer licht (circa 2 procent). Het aantal studenten is in dezelfde periode met ruim 13 procent toegenomen. Als gevolg hiervan is de verhouding tussen het aantal studenten en het aantal onderwijzende personeelsleden flink gestegen, van 21,0 in 1996 tot 22,7 in 2000.

Het aandeel vrouwen in de totale personeelspopulatie is de laatste jaren (langzaam) gestegen tot bijna 40 procent. Bij het docerend personeel is het aandeel ruim 30 procent. Ongeveer 7 procent van het aantal

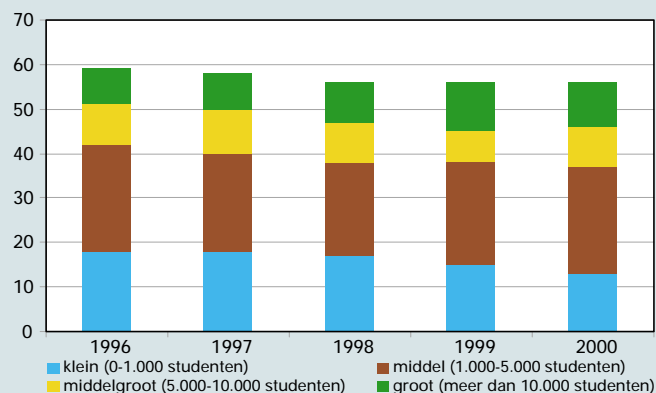
personeelsleden in het hbo heeft een functie hoger dan schaal 12. Het aandeel van vrouwen hierin bedraagt iets meer dan 16 procent.

De gemiddelde leeftijd van het personeel neemt langzaam toe. Het aantal 50-plussers is de laatste jaren fors toegenomen; een stijging van met bijna 30 procent tussen 1996 en 2000.

Het wachtgeldbeleid is gericht op een reductie van aanspraken op wachtgelduitkeringen. Dit beleid lijkt vruchten af te hebben geworpen: het aantal uitkeringen daalt reeds enige jaren. De daling in fte's in de periode 1996-2000 was nog fors en bedroeg ruim 50 procent. Hieruit blijkt dat de daling van de wachtgelduitgaven voor een belangrijk deel verklaard wordt door uitstroom van de relatief goedkopere, jongere docent uit het wachtgeldbestand. In het huidige wachtgeldbestand zitten dan ook relatief veel ouderen, die vaak vrij zijn gesteld van sollicitatieplicht. Wel hebben de afspraken uit het verblijfsduurakkoord ertoe geleid dat de instroom van oudere wachtgelden na 1996 duidelijk lager is geworden. Instellingen dienen immers voor wachtgelden na 1996 zelf de bovenwettelijke uitkering te betalen. Een relatief groot deel van de instroom in het wachtgeld na 1996 wordt dan ook veroorzaakt door jongere docenten in de leeftijdscategorie 20-34 jaar. Deze jonge wachtgelden verblijven naar verhouding slechts kort in het wachtgeld.

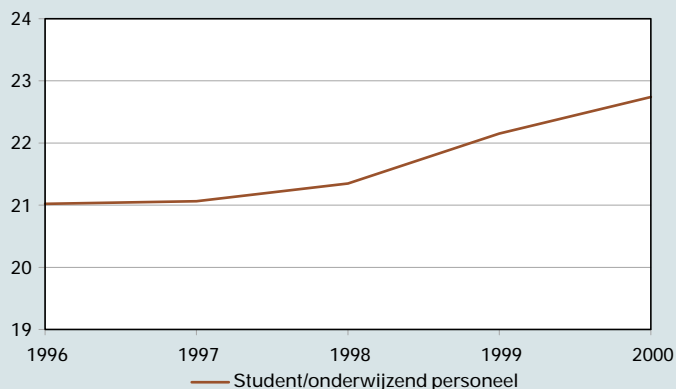
Figuur 2.6.7 Hogescholen naar omvang

Het aantal hogescholen naar omvang (aantal studenten)

Figuur 2.6.8 Student/staf ratio

Aantal studenten per onderwijzend personeelslid

Tabel 2.6.7

Bron

RAHO (excl. LNV)

WIS

Toelichting

- Personeel: aantallen per collegejaar

- Uitkerings-fte's: gemiddelden van begin- en eindstand kalenderjaar

- Ratio's: personeel en studenten per kalenderjaar

- G) De definitie van de uitkeringsfte's is aangepast.

Voor het bepalen van de uitkeringsfte's werd voorheen rekening gehouden met het uitkeringspercentage. Nu wordt alleen gerekend met aantallen en uitkeringsomvang en daarom worden het nu werkloosheidsfte's genoemd.

- Zie bijlage Toelichting en Begrippen, deel D

Kerncijfers instellingen en personeel hoger beroepsonderwijs

	1996	1997	1998	1999	2000
A) Aantal instellingen	59	58	56	56	56
Kleine hogeschool (0-1.000 studenten)	18	18	17	15	13
Middel-hogeschool (1.000-5.000 studenten)	24	22	21	23	24
Middelgrote hogeschool (5.000-10.000 studenten)	9	10	9	7	9
Grote hogeschool (meer dan 10.000 studenten)	8	8	9	11	10
B) Gemiddelde omvang hogescholen					
Gemiddeld aantal studenten per hogeschool	4.470	4.630	4.940	5.190	5.330
C) Aantal personeelsleden in fte's (x 1000)					
Totaal	20,0	20,6	20,9	21,2	21,7
Onderwijzend	12,4	12,6	12,7	12,7	12,9
Ondersteunend	7,6	8,0	8,2	8,5	8,8
D) Percentage vrouwen					
Totaal	35,6	36,5	37,4	38,3	39,4
Onderwijzend	28,0	28,6	29,6	30,4	31,6
Ondersteunend	48,0	48,9	49,4	50,1	50,8
E) Percentage ouder dan 50 jaar					
Totaal	28,5	31,7	33,7	35,7	36,8
Onderwijzend	33,2	36,9	39,5	42,2	43,5
Ondersteunend	21,0	23,5	24,8	26,0	27,0
Man	34,5	38,2	40,5	43,0	44,3
Vrouw	17,8	20,4	22,3	24,1	25,2
Gemiddelde leeftijd in jaren	43,8	44,1	44,4	44,7	44,8
F) Percentage in schaal hoger dan 12					
Totaal	7,7	7,6	7,5	7,3	7,0
Man	10,5	10,5	10,3	10,0	9,6
Vrouw	2,7	2,7	2,8	3,0	2,9
G) Wachtgelders					
Aantal in werkloosheidsfte's (x 1000)	2,5	2,4	2,2	1,7	1,5
Gemiddelde leeftijd	55,4	56,0	56,7	57,5	57,6
Percentage ouder of gelijk 50 jaar	80,8	83,7	86,2	89,6	89,1
H) Ratio's					
Student/personeel	13,0	12,9	13,0	13,3	13,5
Student/onderwijzend personeel	21,0	21,1	21,3	22,1	22,7
Percentage ondersteunend personeel van totaal	39,0	39,0	39,0	40,0	41,0

Instroom in hbo

Het beleid is erop gericht om een zo groot mogelijk deel van de beroepsbevolking een opleiding in het hoger onderwijs te laten volgen. Als we kijken naar de instroom van studenten die voor de eerste keer een initiële hbo-opleiding hebben gevolgd, dan blijkt dat deze in de periode 1995-2000 is gestegen van een kleine 64 duizend studenten in 1995 tot bijna 81 duizend studenten in 2000, een stijging van ruim 25 procent. In absolute zin wordt deze stijging grotendeels veroorzaakt door studenten die direct een hbo-opleiding gaan volgen na voltooiing van de vooropleiding (circa 10 duizend).

Opvallend is wel dat binnen deze directe doorstroom sprake is van een aanmerkelijke verschuiving. Het aandeel van studenten afkomstig van het havo stijgt sterk, terwijl het aandeel van studenten met een mbo- en vwo-opleiding daalt. Het aandeel van studenten die na hun vooropleiding niet direct hun studie in het hbo hebben vervolgd, is redelijk constant.

De relatief grootste stijging in de instroom in het hbo doet zich voor bij studenten die geen vooropleiding in Nederland hebben gevolgd. Met name het aandeel van studenten met een buitenlands diploma is fors gegroeid.

Versterking beroepskolom

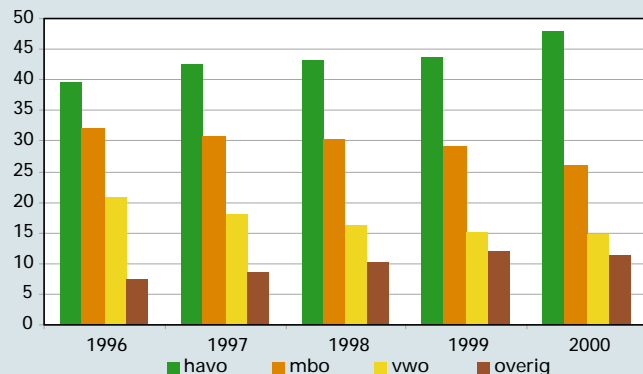
Een van de prioriteiten zoals opgenomen in de begroting 2002 is de versterking van de beroepskolom. Centrale doelstelling daarbij is het bereiken van kwalificatiewinst, door zoveel mogelijk mensen binnen de beroepskolom door te laten stromen naar het hoger beroepsonderwijs.

Hoewel in absolute zin sprake is van een stijging van de mbo-instroom in de periode 1995-1999, blijkt het aandeel van de instroom van studenten met een mbo-vooropleiding in de periode 1995-1999 licht te dalen.

De forse daling van het aantal mbo-studenten in 2000 ten opzichte van 1999 wordt grotendeels veroorzaakt door de verlenging van de cursusduur van een aantal mbo-opleidingen van 3 naar 4 jaar.

Figuur 2.6.9 Vooropleiding hbo

Instroom initieel hbo naar vooropleiding, in procenten

Tabel 2.6.8

Instroom initieel hbo naar vooropleiding, in absolute aantallen en procenten

Bron	1996	1997	1998	1999	2000
CRIHO					
Centrale aanmelding					
Toelichting					
- Instroom initieel hbo: niet eerder ingeschreven in een intiele hbo-opleiding					
- Cijfers zijn exclusief groen onderwijs					
- Direct: in hetzelfde jaar als eindexamen					
- Indirect: minimaal 1 jaar na eindexamen					
- Vooropleidingsgegevens zijn gedeeltelijk geschat					
A) Absolute aantallen naar soort instroom en vooropleiding					
Totale instroom	69.140	69.476	73.383	80.382	80.826
Totaal directe instroom	48.151	47.463	49.607	53.932	53.719
havo	21.351	23.061	24.967	28.529	31.972
mbo	17.677	16.387	17.157	17.947	14.888
vwo	9.123	8.015	7.482	7.455	6.859
Totaal indirecte instroom	15.844	15.984	16.287	16.817	18.002
havo	6.079	6.436	6.715	6.545	6.757
mbo	4.541	4.943	5.055	5.507	6.195
vwo	5.224	4.605	4.517	4.765	5.050
Totaal overige instroom	5.145	6.029	7.489	9.633	9.106
buitenlands diploma	2.952	3.558	4.423	5.717	5.965
colloquium doctum	2.193	2.471	3.067	3.916	3.141
B) Aandeel naar soort instroom en vooropleiding (in procenten)					
Totale instroom	100	100	100	100	100
Totaal directe instroom	69,6	68,3	67,6	67,1	66,5
havo	30,9	33,2	34,0	35,5	39,6
mbo	25,6	23,6	23,4	22,3	18,4
vwo	13,2	11,5	10,2	9,3	8,5
Totaal indirecte instroom	22,9	23,0	22,2	20,9	22,3
havo	8,8	9,3	9,2	8,1	8,4
mbo	6,6	7,1	6,9	6,9	7,7
vwo	7,6	6,6	6,2	5,9	6,2
Totaal overige instroom	7,4	8,7	10,2	12,0	11,3
buitenlands diploma	4,3	5,1	6,0	7,1	7,4
colloquium doctum	3,2	3,6	4,2	4,9	3,9
C) Aandeel naar vooropleiding (in procenten)					
Totale instroom	100	100	100	100	100
havo (direct + indirect)	39,7	42,5	43,2	43,6	47,9
mbo (direct + indirect)	32,1	30,7	30,3	29,2	26,1
vwo (direct + indirect)	20,8	18,2	16,4	15,2	14,7
overig	7,4	8,7	10,2	12,0	11,3

Stelsel

In de Wet op het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek (WHW) worden onder andere de planning en bekostiging, het bestuur en de inrichting van de universiteiten en het onderwijs geregeld. De taken van universiteiten omvatten wetenschappelijk onderwijs, wetenschappelijk onderzoek, kennisoverdracht en maatschappelijke dienstverlening. In Nederland zijn dertien 'gewone' universiteiten, waaronder drie technische en de Wageningen Universiteit. De laatste wordt bekostigd door de minister van LNV.

Om de kwaliteit van onderwijs en onderzoek op een hoog peil te houden is er een stelsel van kwaliteitszorg. Alle opleidingen worden periodiek gevisiteerd. Dat resulteert in een openbaar rapport met aanbevelingen voor kwaliteitsverbetering.

Financiering

Het OCenW-budget voor de twaalf universiteiten (eerste geldstroom) wordt onafhankelijk van prestatie-indicatoren vastgesteld. Het budget wordt alleen gecorrigeerd voor de ontwikkeling van de loonkosten en voor de prijsontwikkeling en eventueel voor beleidsmatige bijstellingen. De verdeling van de rijksbijdrage is wel voor een deel afhankelijk van prestatie-indicatoren zoals het aantal diploma's, het aantal eerstejaars en het aantal promoties.

Belangrijke aspecten in de financiering via de eerste geldstroom zijn:

- er is bestedingsvrijheid binnen de wettelijke taken; de universiteiten kunnen zelf de prioriteiten van de productiemiddelen bepalen en met middelen schuiven tussen 'onderwijs' en 'onderzoek';
- de verantwoordelijkheid voor de huisvesting is gedecentraliseerd; de universiteiten moeten binnen hun budget zelf de middelen vrijmaken voor huisvesting en infrastructuur;
- de verantwoordelijkheid voor de arbeidsvoorwaardenvorming van het universitair personeel is per 1 januari 1999 gedecentraliseerd;
- in de rijksbijdrage aan de universiteiten is een deel inbegrepen dat is bestemd voor academische ziekenhuizen.

De combinatie van de financiering op basis van prestatie-indicatoren en de kwaliteitszorg bevordert de doelmatigheid van het stelsel en biedt garanties aan studenten en potentiële werkgevers.

Onderzoek

Het universitaire onderzoek wordt via drie verschillende geldstromen gefinancierd. In de rijksbijdrage is een bedrag begrepen voor onderzoek (eerste geldstroom). Door tussenkomst van NWO wordt specifiek onderzoek (mede) gefinancierd (tweede geldstroom). Tot slot kan de universiteit subsidies verwerven en onderzoek in opdracht verrichten anders dan via

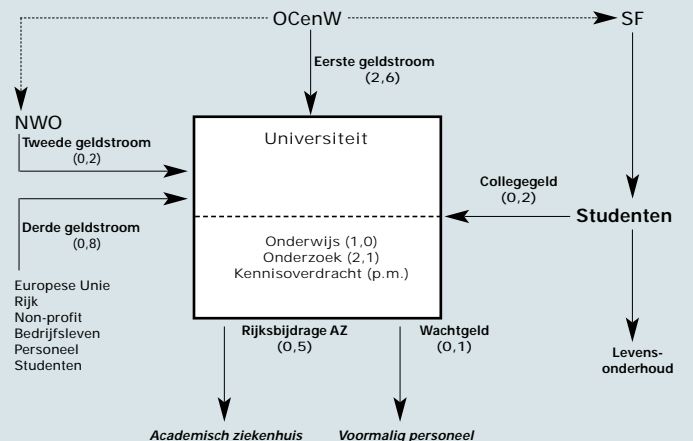
de eerste en tweede geldstroom. Deze derde geldstroom bestaat voor een belangrijk deel uit middelen van internationale en nationale overheden en onderzoekstimulering van non-profit instellingen. Het bedrijfsleven heeft een aandeel van circa 10 procent in de derde geldstroom. Kennisoverdracht krijgt voor een deel vorm via het derde geldstroom onderzoek, maar ook door bijvoorbeeld het postacademisch onderwijs.

Academische ziekenhuizen

In 1996 is de relatie tussen taken en bekostiging van de academische ziekenhuizen verhelderd. Dit resulteerde in een verlaging van het rijksbijdragedeel academische ziekenhuizen met 115 miljoen euro, onder gelijktijdige verhoging van het premiegefinancierde aandeel in de exploitatie. Karakteristiek voor academische ziekenhuizen is de werkplaatsfunctie die zij vervullen voor de faculteiten geneeskunde. Op de werkplaats komen de aankomende medici met de dagelijkse praktijk van de geneeskunde in aanraking. Tevens vervullen de academische ziekenhuizen met de medische faculteiten een onderzoeksfunctie.

Figuur 2.7.1 Financieringsstromen wo

Bedragen 2000 (x € 1 mld. indicatief)

Tabel 2.7.1

Bron

A,B,C: Rijksbegroting OCenW 1996 tot en met 2000

D,E: Universitaire verslagen

Toelichting

- Rechtspositionele uitkeringen: aan instituten zonder budgettering
- Collegegelden geschat: normbedrag maal aantal studenten
- Rijksbijdrage per student: gedeeld door het aantal netto (excl. extraneï en auditoren) studenten per kalenderjaar
- Rijksbijdrage onderwijs per student: onderwijsfactor maal totale uitgaven
- Bedragen bij D) en E) zijn inclusief effect van 2e en 3e geldstroom, bij A), B) en C) exclusief
- Scheiding lasten naar onderwijs, onderzoek en med. zorg: op basis van inzet wp
- Kosten 'medische zorg': verrekeningen met de betrokken az
- Bij de realisatie volgens jaarrekeningen wordt vanaf '1996' uitgegaan van de universitaire lasten inclusief huisvesting en Rechtspositionele uitkeringen
- Onderwijsmiddelen per student: totale uitgaven gedeeld door het bruto aantal studenten (incl. extraneï en auditoren) per kalenderjaar
- Zie bijlage Toel. en Begrippen, deel B en C

Tabel 2.7.2

Bron

A: Jaarverslagen academische ziekenhuizen

B: CBS
(agio's: VWS)

Toelichting

- B) gegevens artsopleidingen: 1996 is collegejaar 96/97
- Agio's per 1 januari, gegevens vanaf 1999 niet meer bekend

Financiële kerncijfers wetenschappelijk onderwijs

	1996	1997	1998	1999	2000
A) Uitgaven en ontvangsten (x € 1 mln)					
Totaal uitgaven	2.369,6	2.379,9	2.474,5	2.605,8	2.713,2
Rijksbijdrage universiteiten	2.242,6	2.232,7	2.323,8	2.448,0	2.577,2
waarvan az-deel	343,1	368,6	395,1	423,7	439,1
Bekostiging overige instellingen	102,2	102,8	107,6	113,9	117,5
Rechtspositionele uitkeringen (excl. universiteiten)	4,3	4,4	6,3	3,7	1,0
Overige uitgaven	20,5	40,0	36,7	40,1	17,6
Totaal ontvangsten	1,2	1,2	1,3	1,4	1,2
B) Met het beleidsterrein samenhangende uitgaven en ontvangsten (x € 1 mln)					
Opbrengst collegegelden (schatting)	[171,0]	[171,1]	[181,1]	[191,5]	[201,7]
C) Bedragen omgerekend naar studentjaar (x € 1000)					
Rijksbijdrage onderwijs per student	4,0	3,9	4,1	4,1	4,7
Collegegelden per student (schatting)	[1,1]	[1,1]	[1,2]	[1,3]	[1,3]
Instellingsbijdrage per student	5,1	5,0	5,3	5,4	5,9
D) Realisatie volgens jaarrekening (x € 1 mln)					
Totaal lasten (excl. resultaat)	3.091,6	3.156,4	3.289,0	3.313,3	--
Kosten onderzoek	1.995,3	2.026,4	2.111,5	2.127,1	--
Kosten onderwijs	962,1	984,8	1.026,2	1.033,8	--
Kosten medische zorg	134,3	145,2	151,3	152,4	--
E) Realisatie volgens jaarrekening (x € 1000)					
Onderwijsmiddelen per student	5,8	6,4	6,6	6,5	--

Kerncijfers academische ziekenhuizen

	1996	1997	1998	1999	2000
A) Financiële gegevens ac. ziekenhuizen (x € 1 mln)					
Totale exploitatie ac. ziekenhuizen	2.002,5	2.195,1	2.337,9	2.622,1	--
waarvan Rijksbijdrage OCenW	307,8	385,0	419,7	447,4	--
B) Gegevens artsopleidingen					
Ingeschreven studenten (bruto) geneeskunde	11.820	11.891	11.867	11.830	11.923
Numerus fixus	1.750	1.750	1.813	1.875	2.010
Aantal afgestudeerden, doctoraal	1.487	1.463	1.135	1.467	--
Aantal afgestudeerden, postdoctoraal (basisarts)	1.535	1.545	1.544	1.621	--
Agio's	3.079	3.170	3.342	--	--

Algemeen

Om te worden toegelaten tot een universiteit is een vwo-diploma, een hbo-propedeuse, bepaalde buitenlandse diploma's of een colloquium document nodig. De studiekeuze is vrij. Voor de toelating tot veel opleidingen worden er wel eisen aan het vakkenpakket of profiel gesteld. Bij sommige opleidingen (zoals tandheelkunde en geneeskunde) is er sprake van een numerus fixus: er wordt een maximum aantal eerstejaars toegelaten. De cursusduur is minimaal vier jaar. Voor de technische opleidingen en tandheelkunde is de cursusduur vijf jaar en voor de opleiding tot (dieren-)arts of apotheker zes jaar.

De meeste studenten hebben recht op studiefinanciering.

Eerstejaars

Onder invloed van demografische ontwikkelingen, met name de afname van het aantal geboortes in het begin van de zeventiger jaren, daalde in het begin van jaren negentig het aantal nieuwe studenten. Na een stijging met 3,5 procent in 1997/98 en 5 procent in 1998/99 volgde in 1999/00 een stijging van bijna 6 procent van het aantal eerstejaars. Voor het studiejaar 2000/01 is de groei teruggelopen naar 0,5 procent. Ten opzichte van 1999/00 is er een kleine verschuiving in belangstelling waarbij Gezondheid 1 procent meer groeit en Recht 1 procent minder. De andere sectoren vertonen een (relatief) stabiel groeibeeld.

Ingeschreven studenten

Het totaal aantal ingeschrevenen wordt bepaald door ontwikkelingen in

de instroom en de gemiddelde verblijfsduur. De gemiddelde verblijfsduur was de afgelopen jaren afgenomen. Dit is onder andere het gevolg van overheidsbeleid gericht op het terugbrengen van de studieduur. Het effect van de afname in de instroom tot 1996 en het terugbrengen van de gemiddelde verblijfsduur is dit jaar gecompenseerd door de groeicijfers in de instroom. Ook de toename van het aantal vijfjarige studies en de voor de studenten verminderde druk tot snel afstuderen door wijzigingen in het stelsel van studiefinanciering zal bijgedragen hebben tot de toename van het aantal ingeschrevenen.

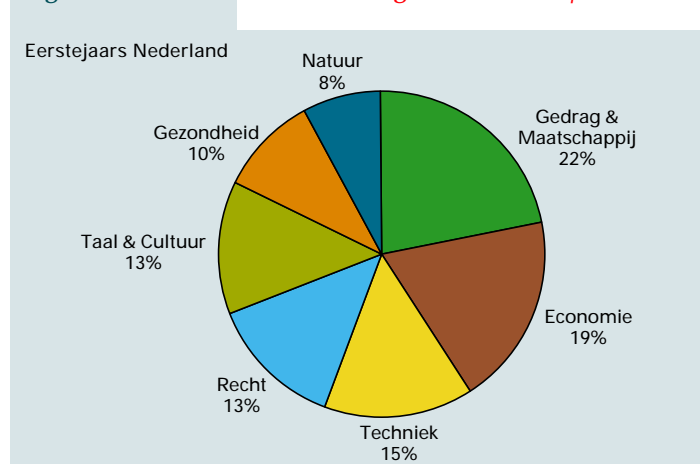
Diploma's

Het aantal doctoraal diploma's hangt in sterke mate samen met de instroom in het verleden en de gemiddelde studieduur. Zo is in 1996/97 nog het najlen zichtbaar van het gedeeltelijk samenvallen van het afstuderen van twee generaties. Studenten die in 1990 begonnen, hadden immers nog 6 jaar gemengde studiefinanciering, terwijl studenten uit 1991 maximaal 5 jaar een basis- en aanvullende beurs kregen.

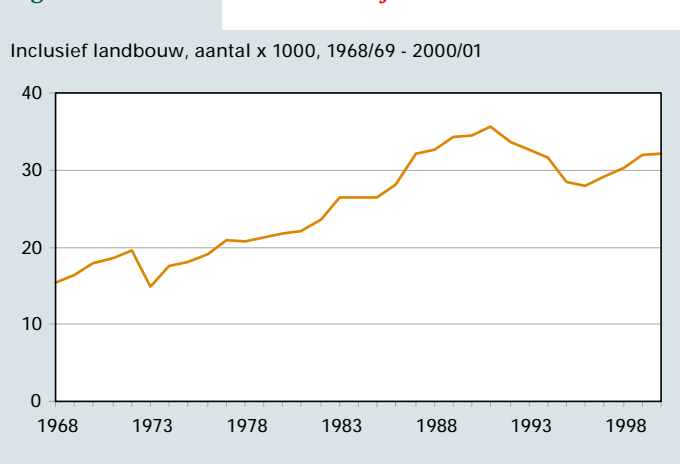
Open Universiteit

De Open Universiteit verzorgt sinds 1984 hoger afstandsonderwijs. De Open Universiteit biedt volledige opleidingen aan, maar studenten kunnen ook een deel van een opleiding of slechts enkele vakken volgen. Studenten zijn vrij bij de bepaling van hun studietempo. Het aantal behaalde doctoraal diploma's vertoont de laatste jaren een stijgende lijn.

Figuur 2.7.2 Samenstelling instroom 2000/01

Figuur 2.7.3 Aantal eerstejaars wo

Tabel 2.7.3

Bron
CBS

Toelichting
– Teldatum 1 december
– A) – Studenten die voor de eerste maal in Nederland aan een universiteit staan ingeschreven
– De percentages geven de verdeling naar herkomst weer, niet de doorstroompercentages
– C) Alleen doctoraal diploma's

Instream, ingeschrevenen en gediplomeerden wetenschappelijk onderwijs

	96/97	97/98	98/99	99/00	00/01
A) Eerstejaars Nederland (x 1000)					
Totaal excl. Landbouw	27,0	28,2	29,5	31,2	31,4
Natuur	2,6	2,8	2,6	2,5	2,4
Techniek	4,0	4,2	4,5	4,6	4,6
Gezondheid	2,6	2,7	2,6	2,7	3,2
Economie	4,4	4,8	5,6	6,1	6,0
Recht	4,1	4,1	4,0	4,3	4,2
Gedrag & Maatschappij	5,6	5,9	6,5	7,1	6,9
Taal & Cultuur	3,7	3,5	3,5	3,9	4,2
Landbouw	0,9	0,9	0,8	0,8	0,6
Herkomst in procenten					
vwo-d direct	62,8	60,9	59,8	57,0	--
vwo-d indirect	10,6	11,2	11,5	12,8	--
hbo-d direct	7,9	8,1	8,9	10,0	--
hbo-d indirect	4,4	4,7	5,0	5,2	--
hbo-prop.	4,4	4,5	4,8	5,3	--
overig	9,9	10,7	10,0	9,7	--
B) Ingeschrevenen wo, inclusief extranei en auditoren (x 1000)					
Totaal excl. Landbouw	159,6	154,9	154,6	154,5	161,0
Natuur	12,9	12,8	12,6	12,5	12,1
Techniek	23,7	23,0	22,9	22,8	24,0
Gezondheid	18,3	18,5	18,7	19,0	20,6
Economie	24,6	24,0	24,9	26,2	26,9
Recht	26,0	25,2	24,6	24,1	24,7
Gedrag & Maatschappij	30,6	29,6	30,1	29,9	31,6
Taal & Cultuur	23,6	21,7	20,8	20,0	21,1
Landbouw	4,1	3,9	3,8	3,7	3,7
C) Afgestudeerden wo (x 1000)					
Totaal excl. Landbouw	25,1	22,0	20,2	20,2	
Natuur	1,9	1,7	1,7	1,6	
Techniek	3,6	3,1	2,7	2,4	
Gezondheid	2,4	2,4	2,0	2,6	
Economie	4,7	3,7	3,7	3,4	
Recht	3,6	3,3	3,1	3,3	
Gedrag & Maatschappij	5,1	4,5	4,2	4,2	
Taal & Cultuur	3,7	3,2	2,8	2,6	
Landbouw	0,9	0,7	0,6	0,5	

Tabel 2.7.4

Bron
Open Universiteit

Toelichting
– Zie bijlage Toelichting en Begrippen, deel C

Open Universiteit, studenten en diploma's (absolute aantallen)

	1996	1997	1998	1999	2000
Ingeschreven studenten	22.700	23.500	21.900	21.500	20.850
Nieuwe studenten	9.800	10.300	9.500	9.000	8.828
wo-diploma's	249	231	281	326	353
Inschrijving wo-diploma	--	3.375	5.479	5.994	--

Rendement

De trend van de afgelopen jaren is dat studenten steeds sneller afstuderen: het rendement na 5 jaar nam de laatste jaren duidelijk toe. Van de studenten van cohort 1989/90 had na vijf jaar 17 procent het doctoraal diploma in zijn bezit, bij cohort 1992/93 was dit gestegen naar 30 procent. Ook het rendement na zes jaar laat een studiever snelling zien: van de wo-studenten van cohort 1989/90 was het rendement na 6 jaar 43 procent, terwijl dit voor cohort 1991/92 op 46 procent lag.

Van de wo-studenten die begonnen zijn in 1990/91 heeft 60 procent binnen acht jaar het diploma behaald. Daarnaast is 8 procent dan in het bezit van een hbo-diploma. Voor voltijdstudenten is het rendement na acht jaar 62 procent, voor de deeltijders 37 procent. Het rendement (wederom na acht jaar) ligt bij vrouwen hoger dan bij mannen (63 respectievelijk 56 procent). Bij studenten die eerder in het hbo hebben gestudeerd liggen de rendementen na acht jaar lager (59 procent) maar deze groep studeert relatief wel sneller af.

De gemiddelde studieduur in maanden van een afgestudeerde ligt in de periode 1993/94 (71 maanden) - 1997/98 (70 maanden) rond de 70 maanden. Het effect van de groei van het aantal vijfjarige studies en de verruiming van het stelsel van studiefinanciering is nog niet zichtbaar.

Rendement per HOOP-gebied

De rendementen per HOOP-gebied laten aanzienlijke verschillen zien. Opvallend zijn de hoge rendementen na vijf en zes jaar bij Gezondheid.

Bij Rechten en Taal & Cultuur zijn de rendementen het laagst. Een deel van deze verschillen zou kunnen worden verklaard door de samenstelling van de studentenpopulatie (deeltijdstudenten en studenten afkomstig uit het hbo behalen immers minder vaak hun eindexamen). Indien alleen wordt gekeken naar voltijdse studenten met een vwo-diploma (de zogenaamde standaardselectie) blijkt het rendement bij Rechten nauwelijks lager te liggen dan bij de andere sectoren, terwijl Taal & Cultuur achterblijft.

Binnen de sector Techniek behalen relatief veel studenten geen wo- maar een hbo-diploma; na 8 jaar had 13 procent van de Techniek studenten die in 1990/91 begonnen een hbo-opleiding voltooid.

Overige rendementen

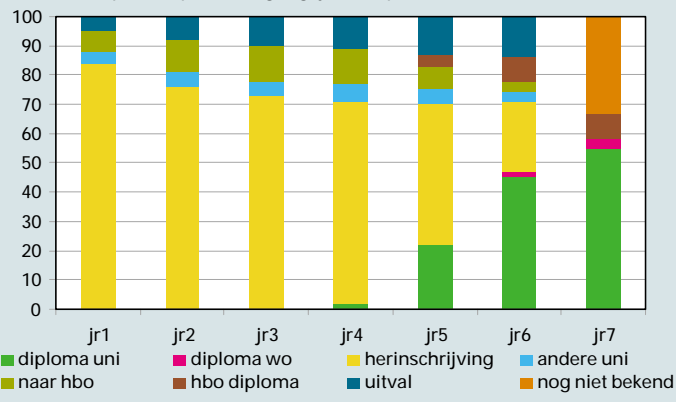
Naast het 'gewone' rendement worden ook propedeuse- en post-propedeuserendementen berekend. Bij beschouwing van de propedeuserendementen moet rekening worden gehouden met een van de functies van de propedeuse, te weten verwijzing en selectie.

Het post propedeuserendement heeft betrekking op het aandeel van de studenten die de propedeuse hebben doorlopen en vervolgens ook het doctoraaldiploma hebben behaald.

Voor de cohorten 1990/91 en 1991/92 zijn de verschillen tussen de sectoren groot. In de sectoren Landbouw en Gezondheid zijn de rendementen het hoogst. In de sector Taal & Cultuur is het post-propedeuserendement het laagst.

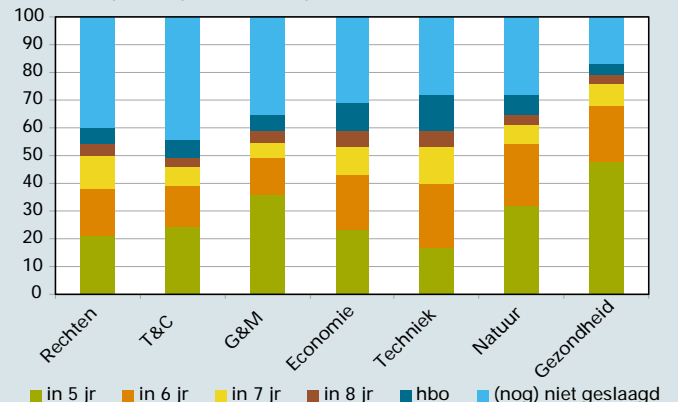
Figuur 2.7.4 Rendement cohort 1991/92

Met vwo-diploma, per voortgangsjaar, in procenten

Figuur 2.7.5 Rendement cohort 1991/92

Met vwo-diploma, per sector, in procenten

Tabel 2.7.5

Bron

KUO 2001 (VSNU)

Toelichting

– Rendement: het percentage van de voltijdse studenten uit het cohort dat uiterlijk in inschrijvingsjaar n het doctoraaldiploma heeft behaald

– Ook diploma's behaald aan een andere universiteit of in een andere opleiding tellen mee

Rendement per HOOP gebied, naar cohort

	Natuur	Techniek	Gezondheid	Rechten	Economie	G&M	T&C	Landbouw	Gemiddeld
wo na 5 jr									
1991/92	32	17	48	21	23	36	24	51	28
1992/93	34	18	53	22	26	37	25	49	30
1993/94	33	17	51	20	30	36	24	46	29
1994/95	32	15	47	20	31	33	23	45	28
1995/96	37	11	48	21	27	33	23	25	26
wo na 6 jr									
1991/92	54	40	68	38	43	49	39	68	46
1992/93	54	38	69	40	44	49	38	64	46
1993/94	51	34	65	37	46	49	37	61	45
1994/95	51	28	65	37	46	47	36	63	43
wo na 7 jr									
1991/92	61	53	76	50	53	55	46	74	55
1992/93	62	51	76	51	56	55	45	70	55
1993/94	59	48	75	49	56	55	44	69	54
wo na 8 jr									
1990/91	67	60	78	54	59	59	51	79	60
1991/92	65	59	79	54	59	59	49	77	59
1992/93	66	68	79	56	60	58	49	72	59
hbo-diploma na 8 jr									
1990/91	5	13	4	6	10	6	7	5	8
1991/92	7	13	4	6	10	6	8	6	8
1992/93	7	11	3	7	8	6	8	7	8
ho-diploma na 8 jr									
1990/91	72	72	82	60	69	65	58	84	67
1991/92	72	72	83	63	69	65	57	83	67
1992/93	73	70	83	63	70	64	58	79	67

Tabel 2.7.6

Bron

KUO 2001 (VSNU)

Toelichting

– Voor definities rendementen zie bijlage Toelichting en Begrippen, deel B

(Post) propedeuserendement voltijdstudenten met vwo-diploma, naar cohort

	Natuur	Techniek	Gezondheid	Rechten	Economie	G&M	T&C	Landbouw	Gemiddeld
propedeuserendement na 3 jr									
1993/94	71	65	90	74	71	71	68	81	72
1994/95	73	66	88	75	73	70	67	83	73
1995/96	73	66	90	75	73	73	70	82	73
post-propedeuserendement na 8 jr									
1990/91	72	73	84	70	70	68	58	86	71
1991/92	71	75	84	73	70	71	61	85	72
1992/93	71	74	86	73	73	72	63	85	73

Personeelsontwikkelingen

De universiteiten zijn primair verantwoordelijk voor het te voeren en te ontwikkelen personeelsbeleid. Zo zijn universiteiten vrij om personeel voor onderwijs of onderzoek in te zetten.

Na een daling van de personeelsomvang in de periode 1994-1997 is de laatste paar jaar sprake van enige stabilisatie van de personele omvang. In tegenstelling tot de laatste jaren is de omvang van de categorie 'assistenten in opleiding' weer wat gestegen.

Vrouwelijk personeel

Slechts ruim eenderde van de universitaire personeelsleden is vrouw. Indien we dit verder uitsplitsen blijkt dat bij het wetenschappelijk personeel slechts ruim een kwart vrouw is, terwijl het aandeel vrouwen bij het ondersteunend en beherend personeel boven de 40 procent ligt. Vooral onder de hoogleraren en universitaire (hoofd)docenten zijn vrouwen sterk ondervertegenwoordigd. Het aandeel van de vrouwelijke personeelsleden neemt wel over de hele linie langzaam toe, ook onder hoogleraren. Met een aandeel van 5,8 procent zijn we echter nog zeer ver verwijderd van evenredige vertegenwoordiging.

Omdat onder jonger wetenschappelijk personeel het aantal vrouwen hoger is, is de verwachting dat de (langzame) groei van het aandeel vrouwen in de categorie wetenschappelijk personeel zal doorzetten.

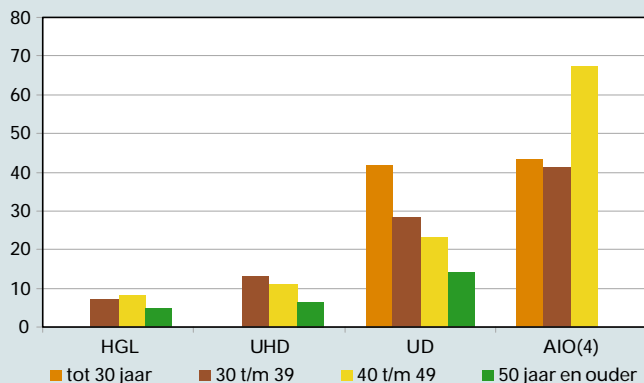
Overige instellingen

Naast de gewone universiteiten en de reeds behandelde Open Universiteit bestaat in Nederland nog een aantal 'aangewezen' instellingen en instellingen voor internationaal onderwijs. Aangewezen is onder andere een aantal theologische opleidingen, de Universiteit voor Humanistiek en de Universiteit Nijenrode.

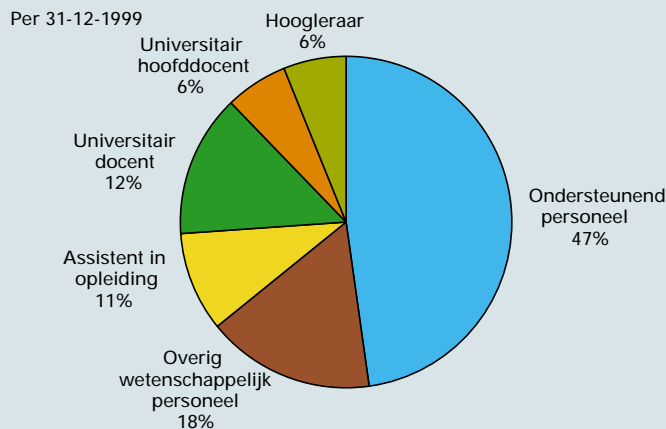
De kwantitatieve gegevens van deze instellingen zijn te divers van aard om in een overzicht op te nemen. Dit komt onder andere omdat het voor een belangrijk deel gaat om zeer kleine instellingen met soms zeer specifieke kenmerken. Een overzicht zou geen recht doen aan de specifieke aard van deze instellingen.

Figuur 2.7.6 Percentage vrouwelijk personeel

In fte's, naar categorie wp en leeftijd, per 31-12-1999

Figuur 2.7.7 Samenstelling personeel

Tabel 2.7.7

Bron

Brin-registratie OCenW (A)

CBS (B)

WOPI (VSNU) (C, D, E, F, G)

KUZOZ (D)

WIS (H)

Toelichting

– Teldatum personeel 31 december

– Personeel: totaal bekostigd personeel (zowel rijksbijdrage als 3e geldstroom) excl. OU en WU

– Assistent in opleiding inclusief ontwerpers en 2-jarige aio's

– Ratio's: studenten en personeel per kalenderjaar

– Verdeling over onderwijs en onderzoek van het wetenschappelijk personeel op basis van opgaves van universiteiten aan de VSNU

Kerncijfers instellingen en personeel wetenschappelijk onderwijs

	1995	1996	1997	1998	1999
A) Aantal instellingen	12	12	12	12	12
B) Instellingsgrootte (bruto ingeschrevenen x 1000)					
Aantal bruto ingeschrevenen	170,5	159,6	154,9	154,6	154,5
Gemiddeld per instelling	14,2	13,3	12,9	12,9	12,9
C) Aantal personeelsleden in fte's (x 1000)					
Totaal	40,0	39,3	39,0	39,6	39,4
Ondersteunend personeel	19,0	18,9	18,8	18,9	18,7
Wetenschappelijk personeel	21,0	20,4	20,2	20,7	20,7
Hoogleraar	2,3	2,3	2,3	2,4	2,3
Universitair hoofddocent	2,4	2,4	2,4	2,5	2,3
Universitair docent	5,4	5,4	5,5	5,5	4,9
Overig wetenschappelijk personeel	5,7	5,6	5,8	6,5	7,0
Assistent in opleiding	5,2	4,6	4,1	3,9	4,3
D) Inzet wetenschappelijk personeel (wp 1e en 3e geldstroom; fte x 1000)					
Onderwijstaken	8,9	8,7	8,5	9,1	--
Onderzoektaken	12,1	11,7	11,6	11,6	--
E) Percentage vrouwen (in fte)					
Totaal	31,8	32,5	33,0	34,0	35,1
Wetenschappelijk personeel	22,9	23,4	24,1	25,4	26,7
Universitair hoofddocent	7,2	7,3	7,5	8,2	8,8
Hoogleraar	4,2	4,5	4,8	5,4	5,8
F) Leeftijdsonwikkeling (in fte)					
Percentage <30 jaar	20,8	19,5	19,1	19,8	23,2
Percentage 30-39	27,5	26,7	25,8	25,4	24,1
Percentage 40-49	28,4	27,7	26,8	26,0	24,8
Percentage 50-59	20,5	23,0	24,7	25,2	24,1
Percentage 60+	2,8	3,2	3,6	3,6	3,8
G) Ratio's					
Studenten/wetenschappelijk personeel onderwijs	19,1	18,4	18,2	17,0	--
Studenten/wetenschappelijk personeel	8,1	7,8	7,7	7,5	7,5
Studenten/totaal personeel	4,3	4,1	4,0	3,9	3,9
H) Wachtgelders					
Aantal in werkloosheidsfte's (x 1000)	5,2	4,3	3,8	3,3	2,8
Gemiddelde leeftijd	47,8	49,1	48,2	49	48,9
Percentage ouder of gelijk 50 jaar	51,3	56,5	53,4	56,7	56,3

Brongegevens

Door koppeling van de GBA (Gemeentelijke Basis Administratie) met het CRIHO (Centraal Register Inschrijving Hoger Onderwijs) worden wat betreft het hoger onderwijs ook de gegevens van de aantallen allochtone studenten bijgehouden. Door specifieke bevestigingen op het CRIHO uit te voeren kunnen geaggregeerde overzichten worden gemaakt van deze groep studenten in het systeem.

Voor het opstellen van een trend over meer jaren lijken de gegevens uit het verleden nu voldoende betrouwbaar. De afgelopen drie jaren zijn daarvoor naast elkaar gezet.

De overzichten zijn gebaseerd op de definiëring van het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties van allochtonen en (bijbehorende) doelgroeplanden.

De eerstejaars gegevens

Op het totaal aantal eerstejaars is het aandeel allochtonen uit de doelgroeplanden nog gering, namelijk onder de 5 procent. Ten opzichte van 1998/99 vertoont 1999/00 wel een kleine groei, zowel absoluut als procentueel. Op basis van de vergelijking van het aandeel eerstejaars allochtonen met dat van het totaal aantal eerstejaars inschrijvingen voor de jaren 1997/98-1999/00 is de voorzichtige verwachting dat het aandeel de komende jaren verder zal stijgen.

Het aantal in Nederland geboren allochtone eerstejaars is groter dan het aantal dat zelf in een doelgroepland is geboren. Beide groepen vertonen een stijging in aantal maar het aandeel in Nederland geboren in het totaal stijgt sterker. Mogelijk dat na een aantal jaren van een trend kan worden gesproken. Nu gaat het nog te ver om conclusies te verbinden aan de beschikbare gegevens.

De doelgroeplanden

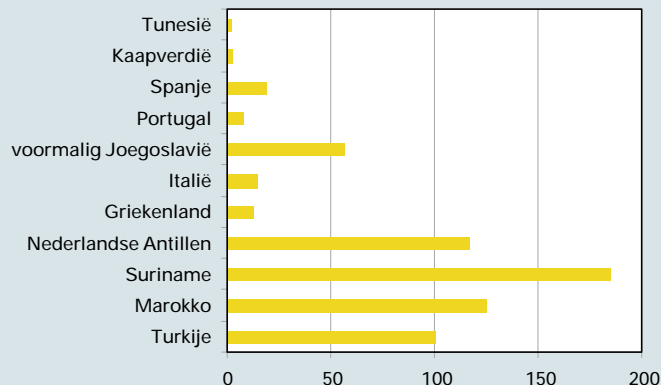
Het aandeel van de studenten uit de doelgroeplanden of met ouderlijke achtergrond in een doelgroep land is niet evenwichtig gespreid.

Suriname springt er uit wat betreft het aantal studenten dat daar is geboren en ook met het aantal studenten waarvan de ouders in Suriname zijn geboren. De andere drie landen die er relatief uitspringen zijn de Nederlandse Antillen, Marokko en Turkije.

Bijzonder aan Suriname en Turkije is verder dat ten opzichte van de andere landen het aantal tweede generatie allochtone studenten (studenten van wie de ouders in Suriname of Turkije zijn geboren), duidelijk groter is dan het aantal studenten dat zelf in een van deze landen is geboren.

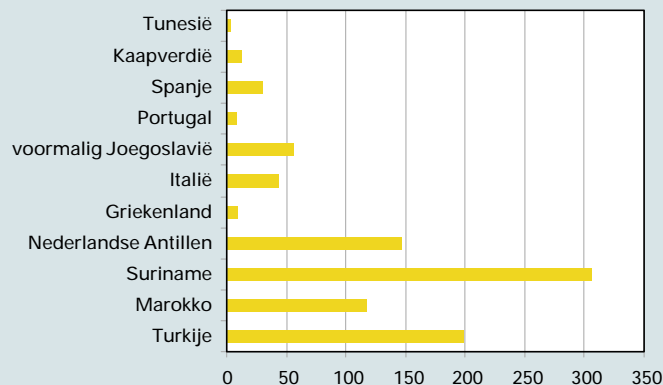
Figuur 2.7.8 Geboorteland eerstejaars wo uit doelgroep

Absolute aantallen studenten, 1999/00

Figuur 2.7.9 Geboorteland ouders eerstejaars wo uit doelgroep

Absolute aantallen studenten, 1999/00

Tabel 2.7.8

Bron
CRIHO (inclusief WU)

Toelichting

- Aantal eerstejaars en aantal ingeschrevenen wijken af van CBS-telling door andere peildatum en enkele definitieverschillen
- Allochtone personen zijn zij, die of niet in Nederland zijn geboren, tenzij de ouders wel in Nederland geboren zijn, of wel in Nederland zijn geboren en tenminste één ouder hebben die niet in Nederland is geboren.

Allochtonen in het wetenschappelijk onderwijs

	97/98	98/99	99/00
Totaal aantal 1e jaars Nederland	29.663	31.293	32.485
1e jaars geboren in de doelgroeplanden	676	616	645
1e jaars geboren in Nederland			
en een van de ouders geboren in doelgroeplanden	731	824	932
Totaal aantal allochtonen onder de 1e jaars Nederland	1.407	1.440	1.577
Percentage van totaal	4,7	4,6	4,9
Totaal aantal ingeschrevenen	159.822	159.611	162.473
Ingeschrevenen geboren in de doelgroeplanden	5.150	4.862	4.650
Ingeschrevenen geboren in Nederland			
en een van de ouders geboren in doelgroeplanden	760	1.662	2.596
Totaal aantal allochtonen onder de ingeschrevenen	5.910	6.524	7.246
Percentage van totaal	3,7	4,1	4,5

Tabel 2.7.9

Bron
CRIHO (inclusief WU)

Toelichting

- Tot de doelgroeplanden worden gerekend: Turkije, Marokko, Suriname, Nederlandse Antillen, Aruba, Griekenland, Italië, voormalig Joegoslavië, Portugal, Spanje, Kaapverdië/Kaapverdische Eilanden, Tunesië

Aantal eerstejaars wo Nederland geboren in doelgroep, naar geboorteland

	97/98	98/99	99/00
Totaal	676	616	645
Turkije	114	107	101
Marokko	117	103	125
Suriname	228	196	185
Nederlandse Antillen	109	112	117
Aruba	0	0	0
Griekenland	10	4	13
Italië	13	18	15
voormalig Joegoslavië	60	41	57
Portugal	6	6	8
Spanje	17	23	19
Kaapverdië/Kaapverdische eilanden	0	3	3
Tunesië	2	3	2

Tabel 2.7.10

Bron
CRIHO (inclusief WU)

Toelichting

- Zie de toelichting bij Tabel 2.7.8 en Tabel 2.7.9

Aantal eerstejaars wo Nederland geboren in Nederland, naar geboorteland van (een van de) ouder(s)

	97/98	98/99	99/00
Totaal	731	824	932
Turkije	136	155	198
Marokko	83	101	118
Suriname	217	276	306
Nederlandse Antillen	119	120	147
Aruba	0	0	0
Griekenland	14	16	9
Italië	47	32	43
voormalig Joegoslavië	58	54	56
Portugal	16	13	8
Spanje	35	37	30
Kaapverdië/Kaapverdische eilanden	1	14	13
Tunesië	5	6	4

Algemeen

Het beleidsterrein studiefinanciering en onderwijsretributie bevat de Wet op de Studiefinanciering (WSF), de Wet tegemoetkoming studiekosten (WTS) en de Les- en cursusgeldwet (LCW). Deze wetten worden achtereenvolgens besproken. Vervolgens wordt ingegaan op de kengetallen van actuele thema's: studievoortgangscontrole en leenrecht. De uitgaven en ontvangsten van de drie wetten worden verzorgd door de Informatie Beheer Groep in Groningen (IB-Groep).

De Wet op de Studiefinanciering (WSF)

De WSF is van toepassing op voltijdstudenten in het hoger beroepsonderwijs, het wetenschappelijk onderwijs en voltijddeelnemers vanaf 18 jaar in de beroepsopleidende leerweg volgens de WEB. Tot 1997 was de WSF ook van toepassing op leerlingen vanaf 18 jaar in het voortgezet onderwijs. Met ingang van het studie/schooljaar 2000/01 is de WSF vervangen door de WSF-2000 waarmee studenten meer flexibiliteit wordt geboden in het opnemen van hun beursrechten. Studiefinanciering wordt uitgekeerd in de vorm van een gemengde financiering: een deel als gift, een deel als lening en eventueel -afhankelijk van het ouderlijk inkomen - een aanvullende beurs. De beurs in het hoger onderwijs wordt een lening als de student niet voldoende studieprestaties levert. Naast de studietoelage komt elke studerende die studiefinanciering geniet in aanmerking voor een OV-studentenkaart. De leningen die aan studenten in het kader van de WSF zijn verstrekt, moeten na afloop van de studie worden terugbetaald. In het algemeen geldt voor deze (rentedragende) leningen een terugbetalingstermijn van 15 jaar. Bij de terugbetaling wordt rekening gehouden met de draagkracht van de debiteur, hetgeen kan leiden tot een (tijdelijke) verlaging van het terug te betalen bedrag.

Tegemoetkoming studiekosten

De Wet tegemoetkoming studiekosten (WTS) is met ingang van 1 augustus 1996 van kracht geworden. De wet bevat bepalingen voor de tegemoetkoming in studiekosten voor scholieren tot en met 17 jaar, die voltijds voortgezet onderwijs of de voltijdse opleiding volgen in de beroepsopleidende leerweg volgens de WEB (TS17-); voltijds studerende van 18 jaar en ouder in het voortgezet onderwijs, vanaf 1 januari 1997 (VO18+), en de studerende van 18 jaar en ouder die of deeltijdonderwijs volgen of enkele voltijdse lerarenopleidingen (WTS18+).

Lesgeld

In de Les- en cursusgeldwet (LCW) is geregeld dat vo- en bol (mbo)-scholieren vanaf 16 jaar lesgeldplichtig zijn. Ook is daarin de hoogte van het lesgeld vastgelegd. De Informatie Beheer Groep int het lesgeld.

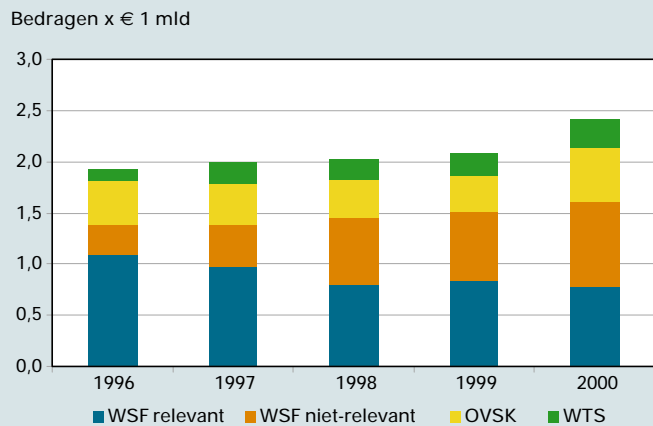
Relevante en niet-relevante uitgaven en ontvangsten WSF

Een deel van de uitgaven en ontvangsten studiefinanciering zijn niet-relevant voor het beleidsmatig financieringstekort, en worden daarom apart onderscheiden. Tot de niet-relevante uitgaven behoren de rentedragende leningen die op grond van de WSF zijn verstrekt. Ook de prestatiebeurs-uitgaven, zolang deze nog niet in een definitieve gift zijn omgezet, behoren hiertoe. De ontvangsten als gevolg van aflossingen van deze rentedragende leningen zijn niet-relevante ontvangsten.

De totale relevante uitgaven WSF dalen door dalende studentenaantallen en getroffen beleidsmaatregelen. Zo heeft de Wet student op eigen benen (de Wet Stoeb) geleid tot een lagere basisbeurs. De relevante uitgaven dalen ook door de invoering van het prestatiebeursregime voor nieuwe cohorten in het hoger onderwijs met ingang van 1996/97. Vanaf 1998 nemen de uitgaven weer toe omdat dan de eerste omzettingen van leningen in giften plaatsvinden.

De niet-relevante uitgaven stijgen vanaf 1996 doordat er elk jaar een nieuwe cohort prestatiebeurs bij komt. De stijging in 2000 van de OVSK-uitgaven houdt verband met een voor 2001 vooruitbetaald bedrag aan de gezamenlijke OV-bedrijven. De toename van de uitgaven aan de WTS in 2000 is ondermeer het gevolg van de verhoging van de schoolkosten met 45 euro en de stijging van het aantal WTS-gerechtigden door verhoging van de inkomensgrens.

Figuur 2.8.1 Totale uitgaven studiefinanciering

Tabel 2.8.1

Bron

Financiële jaarverslagen OCenW 1996 tot en met 2000 en Rijksbegrotingen OCenW 1997 tot en met 2001

Toelichting

- Uitgaven OVSK zijn inclusief kasschuiven
- In 1999 is een deel van po overgeheveld naar vo
- bve betreft alleen de voltijd beroepsopleidende leerwegen (vt-bol)
- hbo betreft alleen voltijd opleidingen
- in C) zijn bedragen afgerond op € 10

Financiële kerncijfers studiefinanciering (x € 1 mln, tenzij anders vermeld)

	1996	1997	1998	1999	2000
A) Uitgaven en ontvangsten					
Totaal uitgaven	1.918,9	1.996,8	2.019,5	2.074,3	2.416,6
Totaal WSF & OVSK	1.815,7	1.791,7	1.824,8	1.854,3	2.128,9
waarvan niet relevant	288,1	409,1	651,7	659,0	829,2
OVSK	433,3	404,3	378,6	351,7	520,3
WTS	103,3	205,1	194,7	219,9	287,7
Ontvangsten (terugbetalingen + rente)	259,3	368,7	346,9	334,8	360,2
B) Uitgaven per sector					
Totaal uitgaven WSF / WTS	1.918,9	1.996,8	2.019,5	2.074,3	2.416,6
vo	206,7	164,9	155,6	171,0	218,8
bve	545,1	638,3	707,3	661,1	715,6
hbo	682,3	646,8	717,3	747,1	809,5
wo	468,5	469,6	348,7	390,3	463,9
onverdeeld	16,3	77,1	90,7	104,8	208,8
C) Uitgaven per leerling/student WSF/WTS (x € 1)					
vo	2390	190	180	190	240
bve	1.910	2.250	2.560	2.440	2.650
hbo	2.950	2.760	3.000	3.020	3.240
wo	2.860	2.960	2.200	2.470	2.820

De tempo- en prestatiebeurs in het hoger onderwijs

Vanaf het studiejaar 1996/97 geldt de prestatiesystematiek voor nieuwe studenten in het hoger onderwijs. Gedurende de cursusduur is er recht op een beurs als voorwaardelijke lening en vervolgens is er 3 jaar recht op een volledige rentedragende lening. De prestaties worden voor het eerst gemeten na het eerste studiejaar: er geldt een prestatienorm van minimaal 50 procent van de studiepunten. Het tweede meetmoment (oftewel diplomatermijn onder de WSF-2000) is na een periode van 10 jaar; dan moet de student zijn diploma hebben gehaald. De voorwaardelijke lening wordt omgezet in een gift indien de student voldoet aan de prestatie-eisen.

Studenten die vóór studiejaar 1996/97 voor het eerst studiefinanciering ontvingen, vallen onder het tempobeurs regime. Dit houdt in dat zij de beurs ontvangen als een gift, maar dat deze kan worden omgezet in een lening indien zij niet voldoen aan de norm. De temponorm is dat minimaal 50 procent van het totaal aantal studiepunten wordt gehaald. Tempobeurs studenten hebben recht op een beurs gedurende de cursusduur plus 1 jaar, daarna kunnen ze gedurende twee jaar lenen.

De beurs in het middelbaar beroepsonderwijs

In het mbo geldt geen tempo- of prestatiesystematiek. De beurs wordt als gift aan de student verstrekt. Wel geldt er een aanwezigheidseis: indien een deelnemer langere tijd niet aanwezig is, wordt zijn beurs omgezet in een rentedragende lening.

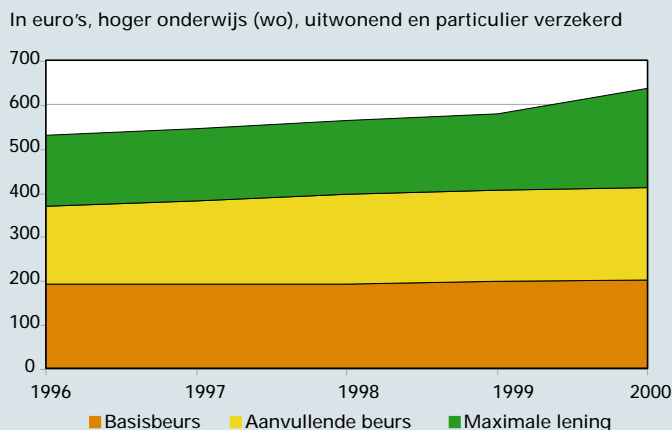
Basis- en aanvullende beurs

Vanaf 1993 vonden er bezuinigingen in de studiefinanciering plaats in het kader van de Wet Stoeb. De basisbeurs is verlaagd, en daarna een aantal jaren bevroren. De verlaging en bevrozing van de basisbeurs zijn tegelijkertijd gecompenseerd in de aanvullende beurs. Met ingang van 1999 wordt de basisbeurs weer jaarlijks aangepast voor prijsstijgingen.

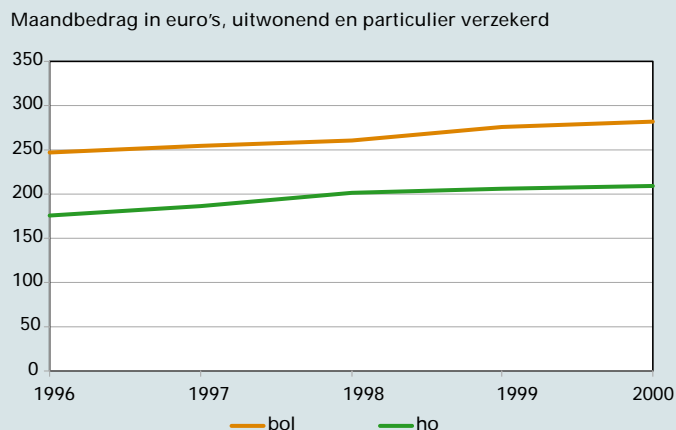
Bijverdienen en lenen

Van 1995 tot 1999 was de bijverdiengrens 6.800 euro per jaar. Met de WSF-2000 is deze grens verhoogd tot 8.900 euro. Dit bedrag wordt jaarlijks geïndexeerd. Studenten kunnen het verschil tussen normbudget en het bedrag dat ze aan basis- en aanvullende beurs krijgen lenen.

Figuur 2.8.2 Maandbudget naar toekenningssoort

Figuur 2.8.3 Normbedrag aanvullende beurs naar schoolsoort

Tabel 2.8.2

Bron

Financiële jaarverslagen OCenW 1996 tot en met 2000 en Rijksbegrotingen OCenW 1997 tot en met 2001

Toelichting

- Totale uitgaven WSF en OV-studentenkaart (per gerechtigde) bestaan uit de uitgaven basisbeurs, aanvullende beurs, inclusief partner- en eenoudertoeslag, achterstallig hoger recht, studievoortgang, prestatie-beurs-effect, OV-studentenkaart en 'onverdeeld'
- De reguliere leningen (onderdeel van de rentedragende leningen) zijn inclusief de tempobeurzen en prestatiebeurzen die, als gevolg van het niet voldoen aan prestaties, zijn omgezet in definitieve leningen.
- Het bedrag voor prestatiebeurzen (onderdeel van de rentedragende leningen) is het saldo van de verstrekte prestatiebeurzen minus de prestatiebeurzen die na prestatietiming zijn omgezet in leningen.
- in A) betreft onverdeeld t/m 1999 de overige uitgaven; vanaf 2000 betreft dit alleen de kasschuif OVSK
- in C) zijn bedragen afgerond op € 10

Tabel 2.8.3

Bron

Ministerie van OCenW

Toelichting

- In '2000' is het normbedrag maximale rentedragende lening per 1-9 gestegen a.g.v. de uitbreiding in de leenvoorziening met € 45.
- De eventueel ontvangen aanvullende beurs wordt in mindering gebracht op het hiergenoemde bedrag dat maximaal rentedragend kan worden geleend
- De bedragen zijn afgerond op hele euro's

Financiële kerncijfers WSF (x € 1 mln, tenzij anders vermeld)

	1996	1997	1998	1999	2000
A) Totale uitgaven WSF (incl. OVSK) naar sector					
Totaal	1.815,7	1.791,7	1.824,8	1.854,3	2.128,9
vo	122,9
bve (bol)	525,7	598,1	668,2	612,1	646,7
hbo	682,3	646,8	717,3	747,1	809,5
wo	468,5	469,6	348,7	390,3	463,9
Onverdeeld	16,3	77,1	90,7	104,8	208,8
B) Totale uitgaven WSF (incl. OVSK) naar soort					
Uitgaven basisbeurs (relevant)	708,8	564,5	529,3	433,4	362,1
Uitgaven aanvullende beurs (relevant)	369,2	336,6	364,6	345,6	348,6
Uitgaven reisvoorziening	433,3	404,3	378,6	351,7	520,3
Overig	16,3	77,1	-99,4	64,6	68,7
Uitgaven rentedragende lening	288,1	409,1	651,7	659,0	829,2
reguliere leningen	243,4	221,5	248,8	250,9	330,8
prestatiebeurs	44,7	187,5	212,8	368,0	498,4
overig	.	.	190,1	40,2	.
C) Uitgaven WSF & OVSK per gerechtigde per jaar (x € 1)					
vo	2.380
bol	2.800	3.320	3.820	3.600	3.930
hbo	3.350	3.140	3.430	3.510	3.820
wo	3.670	4.300	3.320	3.730	4.460

Normbedragen WSF in euro's per maand

	1996	1997	1998	1999	2000	
A) Basisbeurs						
Uitwonend	bol	177	177	177	182	186
	ho	193	193	193	197	201
Thuiswonend	bol	41	41	41	45	49
	ho	57	57	57	61	65
B) Maximale aanvullende beurs particulier verzekerd						
Uitwonend	bol	246	255	261	276	282
	ho	176	187	202	206	210
Thuiswonend	bol	229	239	245	260	266
	ho	158	171	186	190	194
C) Maximale rentedragende lening particulier verzekerd						
Uitwonend	bol	315	327	334	351	404
	ho	338	353	371	380	433
Thuiswonend	bol	299	311	318	335	388
	ho	322	337	355	364	417

Gerechtigdenpercentage

Om in aanmerking te komen voor studiefinanciering moeten studenten voldoen aan een aantal algemene voorwaarden met betrekking tot nationaliteit, leeftijd, onderwijssoort en studieduur. Dit leidt ertoe dat niet alle studerende recht hebben op studiefinanciering. Dat deel van de studenten dat wel recht heeft op studiefinanciering wordt uitgedrukt in het zogenaamde gerechtigdenpercentage.

Aantallen

Vanaf 1996 is het aantal basisbeurs gerechtigden gedaald. Dit is het gevolg van de demografische ontwikkeling en de invoering van de tempobeurs. Hiervoor zijn twee extra oorzaken:

- Per september 1996 verviel het recht op een basisbeurs van twee cohorten tegelijk. Het cohort 1990/91 is uit de WSF gestroomd na 6 jaar studiefinanciering ($sf = c + 2$). Het tweede cohort (1991/92) is de eerste lichter met recht op vijf jaar (voorwaardelijke) basisbeurs en twee jaar rentedragende lening ($sf = c + 1 + 2$). Door de gelijktijdige uitstroom van twee cohorten daalt het aantal basisbeurs gerechtigden in 1996. Ook in de daaropvolgende jaren is de daling zichtbaar.
- Op 1 januari 1997 verviel het recht op een basisbeurs voor leerlingen in het voortgezet onderwijs van 18 jaar en ouder (de zgn. VO18+). Per die datum gingen ruim 50 duizend studerende van de WSF naar de Wet tegemoetkoming studiekosten (WTS).

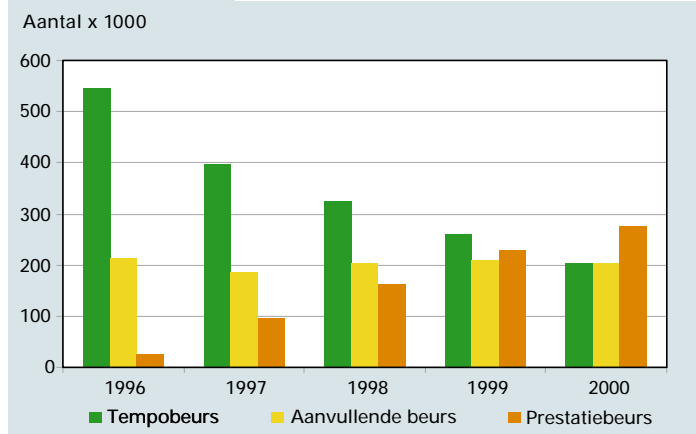
Van de basisbeursgerechtigden heeft relatief gezien een steeds groter deel recht op een aanvullende beurs. In 1998 is de stijging fors hoger dan andere jaren. Dit komt door twee effecten die voortvloeien uit de beleidsmaatregel Otterloo.

Doordat sommige studenten uit het ziekenfonds moesten, konden meer studenten in aanmerking komen voor een aanvullende beurs ter compensatie van de particuliere verzekering. Tegelijkertijd werden de inkomensgrenzen verruimd, waardoor meer studenten een aanvullende beurs kregen. Het uitwonendenpercentage in het wo en hbo daalt al vanaf 1995. De daling is met name toe te schrijven aan de jongerejaars studenten, die om allerlei redenen pas later in de studie op kamers gaan wonen.

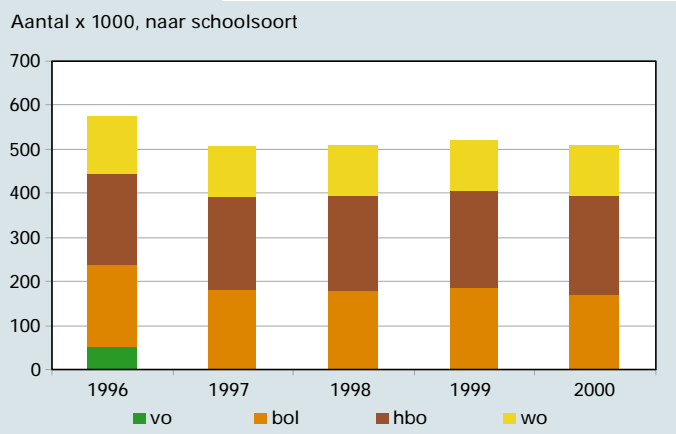
OV-kaart

Het aantal OV-kaartgerechtigden loopt niet synchroon met het aantal basisbeursgerechtigden. Ook studenten met alleen recht op een rentedragende lening komen immers in aanmerking voor een OV-kaart.

Figuur 2.8.4 Aantal beursgerechtigden

Figuur 2.8.5 Aantal OV-studentenkaart gerechtigden

Tabel 2.8.4

Bron

Rijksbegrotingen en Financiële Jaarverslagen OCenW 1996 tot en met 2001

Toelichting

- In september 1996 is het eerste prestatiebeurs cohort ingestroomd
- In 1997 zijn de VO-studenten overgegaan naar de WTS

Aantallen (x 1000) en percentages WSF-gerechtigden

	1996	1997	1998	1999	2000
A) Basisbeurs: aantallen naar onderwijssoort					
Totaal	570,8	495,4	488,5	487,9	480,5
vo	51,6
bol	188,0	180,2	174,7	170,2	164,5
hbo-tempobeurs	185,1	135,5	91,2	49,8	17,7
wo-tempobeurs	120,8	82,8	58,9	39,3	22,3
hbo-prestatiebeurs	18,5	70,4	117,8	163,2	194,3
wo-prestatiebeurs	6,8	26,5	45,9	65,4	81,7
B) Aanvullende beurs: aantal naar onderwijssoort					
Totaal	213,3	185,9	205,4	210,3	204,6
vo	19,3
bol	92,9	86,8	93,5	94,5	90,4
hbo	70,3	72,5	83,1	86,4	85,4
wo	30,8	26,6	28,8	29,4	28,8
C) Percentage beurs gerechtigden naar onderwijssoort					
Totaal	83	83	83	86	88
vo onderbouw	38
vo bovenbouw	68
bol	87	87	89	95	93
hbo	85	86	86	88	91
wo	85	72	70	71	77
D) Basisbeurs: percentage uitwonenden naar onderwijssoort					
Totaal	48	50	48	48	47
vo	14
bol	24	24	24	25	25
hbo	57	55	53	52	50
wo	83	81	79	79	77
E) Aantal OV-studentenkaart gerechtigden					
Totaal	574,6	506,6	508,2	520,6	508,6
vo	51,1
bol	186,1	180,4	180,3	184,3	170,1
hbo	205,6	210,6	214,3	222,7	223,2
wo	131,8	115,6	113,6	113,6	115,2

Tegemoetkoming studiekosten

De Wet tegemoetkoming studiekosten (WTS) is met ingang van 1 augustus 1996 van kracht geworden. De wet bevat bepalingen voor de tegemoetkoming in studiekosten voor:

- scholieren tot en met 17 jaar, die voltijds voortgezet onderwijs of de voltijdse opleiding volgen in de beroepsopleidende leerweg in de zin van de Wet Educatie en Beroepsonderwijs, de WEB (TS17-);
- voltijds studerenden van 18 jaar en ouder in het voortgezet onderwijs, vanaf 1 januari 1997 (VO18+);
- studerenden van 18 jaar en ouder die deeltijdonderwijs volgen, en enkele voltijds lerarenopleidingen (WTS18+).

Aantallen

De aantallen gerechtigden TS17- laten schommelingen zien. Deze ontwikkeling is zowel in de bol als in het vo zichtbaar. De beweging in het aantal gerechtigden is voornamelijk toe te schrijven aan demografische ontwikkelingen. De aantallen in het hoger onderwijs zijn studerenden jonger dan 18 jaar die niet per 1 september, maar per 1 oktober onder de WTS vallen en tot dan tot de TS17- behoren.

De inkomensgrenzen van de TS17- zijn met ingang van het schooljaar 1999/00 verhoogd. Daardoor neemt het aantal gerechtigden toe.

De aantallen gerechtigden voor de WTS18+ zijn de laatste jaren toegenomen, vanwege de uitbreiding van het aantal lerarenopleidingen waarbij men nog recht op WTS18+ heeft.

De tegemoetkoming voor VO18+ is op 1 januari 1997 in werking getreden. De aantallen VO18+ zijn gedaald ten opzichte van de vo aantallen 1996 onder de WTS.

Normbedragen

De tegemoetkoming voor TS17 bestaat uit:

- tegemoetkoming in de studiekosten
- de meerkosten voor uitwonenden (tot schooljaar 1998/99)
- het lesgeld en het collegegeld (laatste tot schooljaar 1996/97).

WTS 18+ bestaat uit:

- tegemoetkoming voor het cursus, college- of lesgeld
- tegemoetkoming in de studiekosten.

Tot slot is er een tegemoetkoming voor VO18+, bestaande uit:

- een basistoelage met uitwonenden toeslag
- tegemoetkoming in les- en cursusgeld
- tegemoetkoming in de overige studiekosten.

Voor de basistoelage in de VO18+ geldt geen inkomensgrens. De overige tegemoetkomingen zijn afhankelijk van de hoogte van het ouderlijk inkomen (TS 17- en VO18+), dan wel het eigen inkomen (TS 18+)

WTS-uitgaven

De uitgaven TS17- tonen een flinke stijging als gevolg van een toename van het aantal gerechtigden.

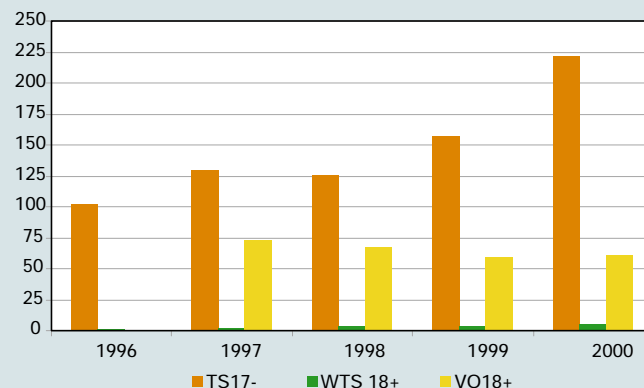
De normbedragen voor de regelingen tegemoetkoming studiekosten zijn in de periode 1995 tot 1999 jaarlijks geïndexeerd. Als gevolg van de sterke stijging van het lesgeld in 1999 nemen de normbedragen in dat jaar ook toe. Door de uitbreiding van de WTS met ingang van het schooljaar 1999/00 nemen de uitgaven in 1999 verder toe.

De WTS-uitgaven stijgen bovendien in 1997 door de inwerkingtreding van de VO18+ regeling.

Figuur 2.8.6

Uitgaven WTS naar soort regeling

Uitgaven x € 1 mln

Tabel 2.8.5

Bron

Rijksbegrotingen en Financiële Jaarverslagen OCenW 1996 tot en met 2000/01

Toelichting

– Hoofdstuk 3 van de WTS (VO18+) is per 1 januari 1997 in werking getreden.

Kerncijfers WTS naar onderwijssoort

	1996	1997	1998	1999	2000
A) Uitgaven WTS (x € 1 mln)					
Totaal	103,3	205,1	194,7	219,9	287,7
Uitgaven TS17-	101,8	130,2	125,3	157,4	221,1
vo	82,7	90,5	87,4	110,3	156,2
bol + ho	19,1	39,7	38,0	47,1	64,9
Uitgaven WTS18+	1,5	1,9	2,9	2,8	5,5
vo	1,1	1,4	1,7	1,0	1,5
bol + ho	0,4	0,5	1,1	1,8	4,0
Uitgaven VO18+	.	73,0	66,5	59,8	61,1
B) Aantal gerechtigden (x 1000)					
TS 17-	194,4	216,9	203,7	223,7	262,1
vo	158,0	173,3	163,7	184,5	219,6
bol + ho	36,4	43,6	40,0	39,2	42,5
WTS18+	3,7	5,6	6,9	5,2	8,9
vo	2,7	4,3	4,5	2,9	4,2
bol + ho	1,0	1,3	2,4	2,3	4,7
VO18+	.	45,2	41,7	38,9	38,9
C) Uitgaven per gerechtigde per jaar (x € 1)					
TS17-	524	600	615	704	844
vo	524	522	534	598	711
bol + ho	524	911	950	1.203	1.527
WTS18+	405	340	414	532	617
vo	420	327	383	329	346
bol + ho	363	384	473	789	859
VO18+	.	1.614	1.595	1.536	1.571

Tabel 2.8.6

Bron

Ministerie van OCenW

Toelichting

– Hoofdstuk 3 van de WTS (VO18+) is per 1 januari 1997 in werking getreden

– Tegemoetkoming TS 18+ bestaat uit studiekosten en lesgeld/cursusgeld/collegegeld

Normbedragen WTS

	1996	1997	1998	1999	2000
TS 17- in euro's per jaar					
Schoolkosten vo	347	357	365	485	492
Schoolkosten bol	558	567	580	703	713
Lesgeld vo en bol	679	684	684	805	827
VO 18+ in euro's per maand					
Basistoelage uitwonend		187	187	189	192
Basistoelage thuiswonend		80	80	81	83
Schoolkosten		30	30	40	41
Lesgeld vo		57	57	67	69
TS 18+ in euro's per jaar					
Totale tegemoetkoming ho	849	849	860	915	920
Maximale totale tegemoetkoming vo	412	412	419	465	476

Lesgeld

In de Les- en Cursusgeldwet (LCW) is de lesgeldplicht vastgelegd voor vo en bol (mbo)-scholieren van 16 jaar en ouder. Ook is geregeld wanneer en op welke wijze de hoogte van het lesgeld wordt vastgesteld. De Informatie Beheer Groep int het lesgeld.

Lesgeldontvangsten

Het aantal lesgeldplichtigen neemt jaarlijks iets af. De lesgeldontvangsten zijn afhankelijk van het aantal lesgeldplichtigen en de hoogte van het lesgeld. Dit normbedrag wordt één keer per drie jaar opnieuw vastgesteld op basis van de geraamde personele en materiële uitgaven per leerling. De laatste herijking was voor schooljaar 1999/00. Vanaf het schooljaar 2000-2001 wordt het lesgeld geïndexeerd op basis van de ontwikkeling van het indexcijfer voor de regelingslonen. Het lesgeldbedrag is de afgelopen jaren gestegen. Daar staat tegenover dat het aantal lesgeldplichtigen is gedaald.

Per saldo zijn de lesgeldontvangsten in 1997 gestegen, ook als gevolg van achterstallige vorderingen uit 1996. In 1998 zijn de lesgeldontvangsten lager dan 1997. De oorzaak hiervan is de invoering van het gespreid betalen in 1998. Men kan ervoor kiezen om het lesgeldbedrag in drie termijnen te betalen. In 1998 hebben 120 duizend mensen gebruik gemaakt van gespreid betalen. Dit heeft er toe geleid dat er ongeveer 41 miljoen euro minder lesgeldontvangsten waren in 1998. Ter vergelijking is tevens het verschuldigde collegegeld weergegeven. De collegegelden worden door de instellingen geïnd.

Studievoortgangscontrole

Met ingang van studiejaar 1993/94 is de studievoortgangscontrole van kracht geworden in het hoger onderwijs. Vanaf dit studiejaar worden de basis- en aanvullende beurs in eerste instantie uitgekeerd in de vorm van een voorlopige gift. Deze wordt omgezet in een definitieve lening als de student niet heeft voldaan aan de temponorm. De eerste jaren bedroeg de norm minimaal 25 procent van de studiepunten die men in een jaar kan halen. Bij minder studiepunten werd de voorlopige gift omgezet in een rentedragende lening. Voor het studiejaar 1995/96 is de prestatie-eis verhoogd tot 50 procent van de studiepunten. In studiejaar 1996/97 is de prestatiebeurs ingevoerd; cohorten vanaf cohort 1996/97 vallen onder de prestatiemeting. Deze wordt niet in december, maar in januari (een kalenderjaar later) omgezet. In de tabel zijn ook de omzettingen van prestatielening in definitieve gift aangegeven.

Opname potentiële leenrecht

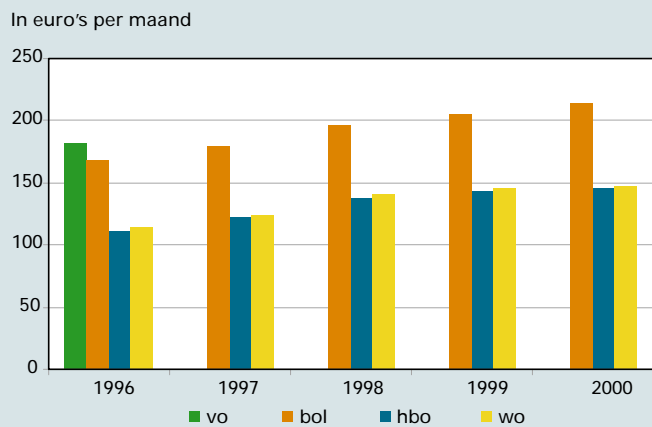
Studenten kunnen ouderonafhankelijk lenen. Het maximale bedrag dat door een student ouderonafhankelijk geleend kan worden, is het maandbudget minus de basis- en aanvullende beurs. Dit wordt het potentiële leenrecht genoemd. Het blijkt dat slechts een klein deel van het potentiële leenrecht wordt opgenomen. De totale opgenomen leningen stijgen licht, met name in het wo.

De ontwikkeling in de gemiddelde aanvullende beurs

Ook is opgenomen de ontwikkeling van de gemiddelde aanvullende beurs per schoolsoort. Voor alle schoolsoorten vertoont de gemiddelde aanvullende beurs een stijgende lijn. Deze ontwikkeling is ook te zien in het normbedrag aanvullende beurs. De stijging kent een aantal oorzaken. In de eerste plaats uiteraard de compensatie voor de prijsstijging (indexering). Verder is de verhoging van het les- en collegegeld steeds gecompenseerd in de aanvullende beurs. Ten slotte is ook de bevrozing van de basisbeurs in de aanvullende beurs gecompenseerd. Door de invoering van de Wet van Otterloo, waardoor studenten niet meer bij de ouders in het ziekenfonds verzekerd zijn, is het bereik van de aanvullende beurs uitgebreid. Daardoor is ook het gemiddelde bedrag in 1998 gestegen.

Figuur 2.8.7

Gemiddelde aanvullende beurs naar schoolsoort

Tabel 2.8.7

Bron

Rijksbegrotingen OCenW 1996 tot en met 2001

Les- en collegegeld

	1996	1997	1998	1999	2000
A) Ontvangsten (lesgelden) (x € 1 mln)					
Totaal	308,8	332,7	276,5	341,5	356,0
po ((v)so), vo	136,4	147,1	119,3	146,4	148,2
bve (bol)	172,4	185,6	157,1	195,0	207,8
	96/97	97/98	98/99	99/00	00/01
B) Aantal lesgeldplichtigen per schooljaar (x 1000)					
Totaal	485	474	469	444	457
vo, (v)so	213	210	204	190	192
bol	272	264	265	254	264
C) Normbedragen les- en collegegeld per schooljaar (x € 1)					
lesgeld	679	684	684	805	827
collegegeld	1.089	1.168	1.248	1.278	1.304

Tabel 2.8.8

Bron

Rijksbegrotingen OCenW 1996 tot en met 2001

Studievoortgangscontrolle en opnamepercentage potentieel leenrecht

	1996	1997	1998	1999	2000
A) Als gevolg van studievoortgangscontrolle tempobeurs omgezet naar definitieve lening					
Bedragen (x € 1 mln)	69,3	52,2	54,2	39,1	28,8
Bursalen (x 1000)	32,4	27,9	35,7	20,9	16,3
B) Als gevolg van studievoortgangscontrolle prestatiebeurs omgezet naar definitieve gift					
Bedragen (x € 1 mln)	--	--	123,9	134,4	156,2
Bursalen (x 1000)	--	--	96,9	71,6	77,2
C) Opnamepercentage potentieel leenrecht					
Totaal	10,1	11,7	12,3	14,2	15,6
vo	1,4
bol	4,7	5,2	5,4	5,5	6,0
hbo	12,9	11,7	12,3	13,6	15,5
wo	13,9	18,7	20,1	23,4	25,5

Tabel 2.8.9

Bron

Jaartellingen IB-Groep 1996-2000

Toelichting

– De bedragen zijn de gemiddelde aanvullende beurs per aanvullende beursgerechtigde

Ontwikkeling gemiddelde aanvullende beurs per maand (x € 1)

	1996	1997	1998	1999	2000
vo	181
bol	168	180	196	205	214
hbo	111	122	138	143	146
wo	115	125	141	145	148

Stelsel

Het beleidsterrein van cultuur houdt zich bezig met het scheppen van voorwaarden voor het instandhouden, beheren, ontwikkelen, sociaal en geografisch spreiden of anderszins verbreiden van cultuuruitingen. Overwegingen van kwaliteit en verscheidenheid zijn hierbij leidend. Het beleid moet primair de voorwaarden scheppen waarmee een bloeiend cultureel leven in stand kan worden gehouden. Over het te voeren beleid wordt advies gevraagd aan de Raad voor Cultuur. Het resultaat wordt samengevat en toegelicht in de vierjaarlijkse cultuurnota. Over het algemeen geldt dat het bevorderen van de kwaliteit en de diversiteit van het aanbod wordt nagestreefd, onder andere door middel van de subsidiëring van instellingen en infrastructuur op het desbetreffende terrein. Ook wordt ernaar gestreefd om de cultuurdeelname in het algemeen en die van jongeren en allochtonen, in het bijzonder te bevorderen. Voor het aanbod worden instellingen gesubsidieerd die zich op de volgende terreinen inzetten: Kunsten, Cultureel Erfgoed, Letteren en Bibliotheken en Media. Ook enkele distributie-instellingen ontvangen subsidie. De vraagzijde wordt vooral door lokale overheden bekostigd, maar in toenemende mate ook via het 'Actieplan Cultuurbereik'. Dit Actieplan is in het najaar 2000 in de cultuurnota 2001-2004 gepresenteerd om de vraag naar en het aanbod van cultuuruitingen te stimuleren.

Financiën

De bekostiging geschiedt op grond van de Wet op het specifiek cultuurbeleid (WSC), het Bekostigingsbesluit cultuuruitingen (BBCU), de Regeling subsidies en uitkeringen cultuuruitingen, de Monumentenwet, de Archiefwet en de Mediawet. Het BBCU kent drie verschillende geldstromen, te weten: de meerjarige instellingssubsidies, de projectsubsidies en de specifieke uitkering. De verdeling van de grootste geldstroom, de meerjarige instellingssubsidies, vindt iedere vier jaar plaats op basis van een integrale afweging van subsidieaanvragen. De subsidie wordt versprekt onder het regime van budgetfinanciering. Dit betekent dat instellingen een eventueel positief exploitatiesaldo kunnen reserveren om later aan te wenden voor extra activiteiten of voor het opvangen van exploitatietekorten.

In de vier grote steden en sommige grotere gemeenten worden instellingen gezamenlijk gesubsidieerd door Rijk en gemeente. De onderlinge bestuurlijke afspraken hierover zijn vastgelegd in convenants. De subsidiëring van kortlopende projecten en uitkeringen aan individuele kunstenaars en instellingen wordt uitgevoerd door veertien landelijke fondsen die daartoe door het ministerie zijn opgericht. De fondsen worden meerjarig gesubsidieerd. Aan de provincies en middelgrote gemeenten wordt een specifieke uitkering verstrekt voor ondersteuning van hun beleid.

De uitkering wordt thans nog jaarlijks vastgesteld.

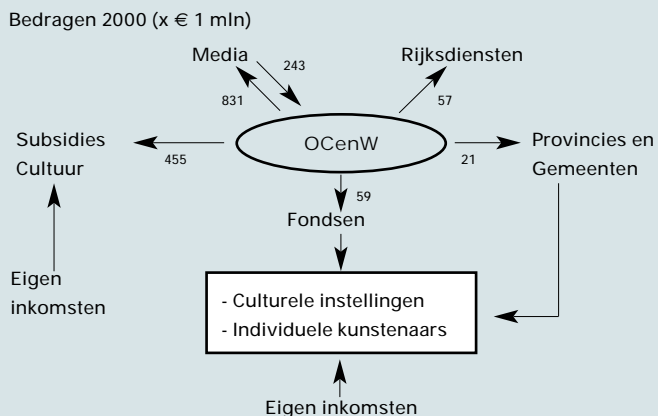
De Mediawet behandelt de verantwoordelijkheden en de taken van de overheid op het terrein van de publieke omroep, de commerciële omroep en de pers.

Fondsen

Om een groter maatschappelijk bereik te realiseren, meer doorstroming en diversiteit in het aanbod te bewerkstelligen, een betere aansluiting op de vraag in de markt tot stand te brengen, zal het beleid met betrekking tot de fondsen en vervolgens ook van de fondsen nieuwe accenten kennen. Een meer stimulerende, ondernemende en initiërende rol wordt van hen verwacht. Dat is een andere rol dan die van subsidieloket en zonder meer van belang voor het bereiken van een grotere zelfstandigheid bij individuele kunstenaars.

Hiervoor is het nodig dat de culturele markt krachtig wordt ontwikkeld en kunstenaars worden ondersteund, toegerust en geprikkeld om de ondernemingszin aan te wakkeren. Ook zullen facilitaire voorzieningen moeten worden geschapen ten behoeve van de meer praktische behoeften. Bij dit alles blijft het kwaliteitscriterium uiteraard een noodzakelijke voorwaarde om voor subsidie in aanmerking te komen. Steeds is het de taak van de fondsen aanvragen voor incidentele subsidies te beoordelen en deze vervolgens eventueel ook toe te kennen.

Figuur 3.1 Financieringsstromen cultuur

Tabel 3.1

Bron

Financiële Verantwoording OCenW 2000

Toelichting

- B2) Per 1/1/2001 is de wet 'afschaffing omroepbijdragen' in werking getreden. In de plaats van de omroepbijdragen van gezinnen wordt nu een rijksbijdrage toegekend.

Deze wordt jaarlijks geïndexeerd met de door het CBS vastgestelde prijsindex voor de gezinsconsumptie voor t-2 en de verwachte groei van het aantal huishoudens in Nederland. Het bedrag voor 2000 was € 587 mln

Financiële kerncijfers cultuur

	1996	1997	1998	1999	2000
Uitgaven en ontvangsten cultuur (x € 1 mln)					
A) Totaal uitgaven cultuur	1.130,7	1.137,3	1.289,4	1.379,8	1.423,0
A1) Totaal uitgaven kunsten	206,9	222,8	233,2	263,8	254,4
Beeldende kunsten, bouwkunst en vormgeving	57,2	60,4	61,3	65,4	54,5
Film	10,4	11,3	12,3	14,8	11,5
Podiumkunsten	127,5	137,5	142,9	150,9	147,9
Amateurkunst en kunsteducatie	11,8	13,6	16,8	16,5	20,0
Overige subsidies kunsten	--	--	--	16,2	20,6
A2) Totaal uitgaven letteren en bibliotheken	29,7	32,9	32,9	34,8	44,0
Letteren	9,1	10,3	11,1	11,3	11,5
Bibliotheken	20,6	22,6	21,8	23,5	26,0
Nederlandse Taalunie	--	--	--	--	6,5
A3) Totaal uitgaven media	674,8	675,2	654,4	735,1	830,6
Wereldomroep	37,7	37,7	37,7	39,0	39,9
Regionale omroep	11,3	24,5	29,9	29,9	40,8
Overige uitgaven	77,6	78,1	83,0	95,7	153,4
Landelijke omroepen	548,2	535,0	503,7	570,4	596,5
Ledenomroepen en NPS	354,4	334,9	312,2	343,5	359,2
NOS RTV	84,4	92,6	88,5	103,0	117,5
NOS Diensten	58,5	58,1	57,6	74,0	68,1
Overige omroepen	48,6	47,2	45,4	49,9	51,7
Art 103 (reserveringen)	2,3	2,3	.	.	.
A4) Totaal uitgaven cultuurbeheer	184,1	178,6	170,4	176,1	284,7
Musea	95,9	89,4	87,9	123,9	183,5
Monumentenzorg	57,4	56,4	55,2	48,1	94,8
Archeologie	11,1	12,5	7,5	1,4	3,6
Archieven	19,8	20,4	19,8	2,7	2,7
A5) Overige uitgaven	35,2	27,7	198,5	170,1	9,3
B) Totaal ontvangsten cultuur	704,1	682,7	763,3	862,7	246,1
B1) Ontvangsten cultuurbeheer	4,9	5,2	2,9	3,1	2,3
B2) Ontvangsten media: herkomst omroepmiddelen	695,2	700,2	754,2	853,6	243,3
Onttrekking algemene omroepreserve	51,7	45,4	20,0	105,3	0,0
Opbrengst omroepbijdragen	466,5	493,3	545,0	533,2	0,0
Opbrengst etherreclame	164,7	154,3	180,6	203,7	234,6
Opbrengst rente	10,4	7,3	8,6	7,3	7,7
Overige ontvangsten	1,8	0,0	0,0	4,1	0,9
B3) Overige ontvangsten	4,0	-22,7	6,2	6,0	0,5

Sector

Uit het begrotingsartikel Kunsten worden instellingen bekostigd op het gebied van beeldende kunsten, bouwkunst, vormgeving, film, podiumkunsten, alsook amateuristische kunstbeoefening en kunsteducatie.

Beleid

In juni 1999 verscheen de uitgangspuntenbrief voor het cultuurbeleid 2001-2004 (Cultuur als confrontatie) waarin ook voor de kunstensector het nieuwe beleid is geformuleerd. Het daarin opgenomen 'Actieplan cultuurbereik' voorziet in maatregelen die de vraagkant van het kunstleven stimuleren. Belangrijke elementen uit dat plan zijn: versterking van de programmering, meer doorstroming, meer ruimte voor culturele diversiteit, investeringen in de jeugd en culturele planologie.

Versterking van de programmering zal worden bereikt door meer gericht middelen vrij te maken voor accommodaties, onder het motto: 'nieuw aanbod voor een nieuw publiek'. Mede tegen die achtergrond worden de 'Stedelijke en Provinciale Programma's Cultuurbereik' gematched door het Rijk.

Bij de herverdeling van gelden in de nieuwe cultuurnota heeft inmiddels meer doorstroming van jong talent plaatsgevonden, en is er een ruimere toelating gerealiseerd van initiatieven die met een intercultureel oogmerk tot stand komen. Daarnaast hebben de culturele instellingen, fondsen en adviesorganen de taak, om de toetreding van culturele minderheden te bevorderen tot hun besturen of adviescommissies.

Investeringen in het 'commitment' van de jeugd zijn van groot belang voor de vitaliteit van de kunsten en voor de ontplooiing van de jeugd zelf. Door introductie en uitbreiding van kunstvakken in het voortgezet onderwijs en het beroepsonderwijs zijn op dat vlak reeds stappen gezet. Een stevige impuls is gekomen van het project cultuur en school, dat scholen en scholieren meer invloed geeft bij het kiezen van het op scholen gerichte cultuuraanbod. De introductie van het voucherplan helpt voorts de financiële drempel bij scholieren te verlagen. In de cultuurnota 2001-2004 is vastgelegd dat ook leerlingen in de basisvorming en het vmbo de beschikking krijgen over cultuurvouchers.

Uitvoeringen en bezoeken

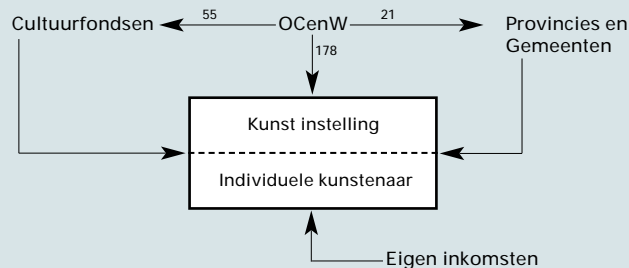
Het totaal aantal uitvoeringen in de sector podiumkunsten is in het verslagseizoen (1998/99) een fractie gedaald (-1 procent), terwijl het bezoek juist is gestegen (3 procent). Daarmee is de gemiddelde bezettingsgraad van de zalen (bezoek per uitvoering) toegenomen met 4 procent. Deze cijfers gelden het totaal aanbod inclusief de vrije sector. Voor het rijks gesubsidieerde deel ervan liggen de cijfers iets anders. Hier zijn zowel het aanbod (-7 procent) als het bezoek (-2 procent) gedaald. De

gemiddelde zaalbezetting is hierdoor toegenomen met ruim 5 procent. Een toename van het aantal uitvoeringen valt waar te nemen in de sectoren muzikensembles en ballet en dans, beide met ruim 10 procent. Een merkbare daling is aan de orde in de sectoren orkesten (-7 procent) en operette (-10 procent). Ook in het toneel, de mime, het poppen- en het jeugdtheater zijn er minder (soms veel minder) voorstellingen dan in het voorafgaande seizoen (1997/98). De forse terugval bij het poppentheater wordt verklaard door de eenmalig hoge score in het vorige seizoen. De bezoekcijfers volgen de bewegingen van het aanbod maar ten dele. Bij het ballet en de dans is dat het geval en bij de opera. De stijging van het aanbod bij de ensembles (11 procent) wordt door de toename van het bezoek echter ruimschoots overtroffen (bijna 29 procent). Omgekeerd wordt de daling bij het jeugdtheater (-11 procent) overtroffen door de afname van het publiek (-31 procent), terwijl de daling bij de mime (-23 procent) wordt beloond met extra publieke belangstelling van 15 procent. De grilligheid van de cijfers maakt duidelijk dat aan verschillen tussen de seizoenen niet teveel gewicht kan worden toegekend. Een vergelijking over de laatste drie seizoenen leert dat het totale aanbod aan gesubsidieerde voorstellingen eerst stijgt met 20 en daarna daalt met 7 procent. Voor het bezoek zijn die cijfers +11 en ruim -2 procent.

Figuur 3.2

Financieringsstromen kunsten

Bedragen 2000 (x € 1 mln)

Tabel 3.2

Bron

CBS-publicatie: 'Kerngegevens per gezelschap'.

Toelichting

- Deze tabel geeft een vergelijking van de prestaties (voorstellingen en bezoeken) van de meerjarig- en structureel gesubsidieerde podiumkunstgezelschappen van de seizoenen 1995/96, 1996/1997, 1997/1998 en 1998/1999.

- Alleen de autonome voorstellingen zijn meegeteld (dus geen begeleidingen e.d.).

- Deze tabel bevat dezelfde gegevens als weergegeven in 'Kerncijfers 2001' van vorig jaar. Recentere gegevens zijn op dit moment niet beschikbaar.

Dit houdt verband met de beëindiging van de CBS-publicatie 'Kerngegevens per gezelschap'.

Uitvoeringen van en bezoek aan (rijks-)gesubsidieerde podiumkunst gezelschappen

	Nederland				Buitenland			
	95/96	96/97	97/98	98/99	95/96	96/97	97/98	98/99
A) Aantal uitvoeringen								
Totaal	8.935	8.157	9.835	9.150	1.282	1.090	1.392	1.346
Symfonische orkesten	812	747	762	709	41	64	51	73
Overige muziekensembles	534	543	583	645	173	195	170	191
Ballet en dans	1.121	944	1.148	1.104	153	191	230	214
Opera	171	218	190	210	2	0	0	1
Operette	128	117	115	103	6	10	11	9
Toneel	3.751	3.533	4.622	4.344	319	265	493	527
Jeugdtheater	1.523	1.347	1.573	1.407	338	250	257	177
Mime	545	497	535	413	36	21	28	42
Poppentheater	350	211	307	215	214	94	152	112
B) Aantal bezoeken (x 1000)								
Totaal	2.615	2.436	2.703	2.643	435	544	497	546
Symfonische orkesten	852	769	813	719	57	133	77	104
Overige muziekensembles	290	279	281	362	143	145	111	135
Ballet en dans	359	356	406	389	74	147	128	145
Opera	179	201	185	203	1	0	0	1
Operette	58	51	62	52	4	6	7	6
Toneel	645	558	671	697	67	53	94	101
Jeugdtheater	146	160	194	133	51	38	44	25
Mime	46	29	41	47	5	2	2	5
Poppentheater	40	33	50	41	33	20	34	24

Beleid

Het kabinetsbeleid voor filmproductie is deels kunst- en deels industriebeleid. Het beleid is erop gericht de diversiteit en kwaliteit van het Nederlands filmaanbod te stimuleren en de filminfrastructuur in Nederland te versterken onder meer door het aantrekken van durfkapitaal, door het productievolume van Nederlandse films te vergroten en de bedrijfscontinuïteit van Nederlandse filmproducenten te verbeteren. Om meer durfkapitaal voor filmproducties aan te trekken zijn fiscale maatregelen voor film opengesteld. Deze maatregelen blijken aantrekkelijk te zijn voor beleggers. Sinds 1999 is mede door deze maatregelen fors in films van in Nederland gevestigde bedrijven geïnvesteerd. In verband met de herziening van het belastingstelsel zijn - uiteraard met inachtneming van de oorspronkelijke uitgangspunten - aanpassingen in voorbereiding van deze faciliteiten.

Om de samenwerking tussen de Nederlandse publieke televisie en de filmsector te verbeteren en het productievolume van Nederlandse films verder te verruimen is in het jaar 2000 opnieuw door OCenW geparticipeerd in het zogenaamde Telefilmproject. Om beginnende filmmakers meer gelegenheid te bieden om zich te bekwalen op het terrein van de fictiefilms werd tussen het Nederlands Fonds voor de Film (NFF), de VPRO en de productiemaatschappij Motel Films samengewerkt om te komen tot een serie 'lowbudget' speelfilms voor beginnende regisseurs en filmproducenten.

Meer markt oriëntatie houdt ook in dat filmproducenten beter toegerust moeten zijn om op de markt te kunnen opereren. Sinds 1999 is het Maurits Binger Film Instituut met subsidie van OCenW in staat gesteld om een speciale cursus voor filmproducenten te ontwikkelen.

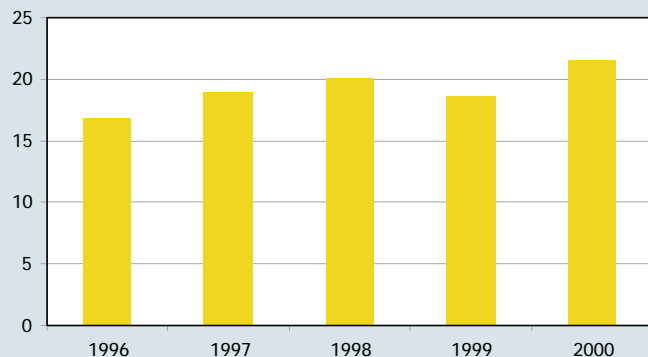
Om talentvolle filmmakers op te sporen en te begeleiden heeft het Nederlands Fonds voor de Film een speciale regeling ingesteld. Deze regeling wordt onder verantwoordelijkheid van het NFF uitgevoerd door de filmintendant, die hiertoe nauw samenwerkt met FINE B.V. Inmiddels is deze regeling na twee jaar geëvalueerd, en zal bekeken worden in welke vorm deze zal worden gecontinueerd.

Filmbezoek

In 2000 zijn ongeveer 1,1 miljoen bezoekers naar Nederlandse films in de bioscoop gegaan. De jeugdfilm *Kruimeltje* was hier voor een belangrijk deel verantwoordelijk voor. Het marktaandeel van Nederlandse films steeg in 2000 ten opzichte van 1999 van 4,8 naar 5 procent. Hoewel hier sprake is van enige verbetering, blijft het marktaandeel van Nederlandse films gering. In de komende jaren zal een betere strategie moeten worden ontwikkeld om het marktaandeel van Nederlandse films te verhogen.

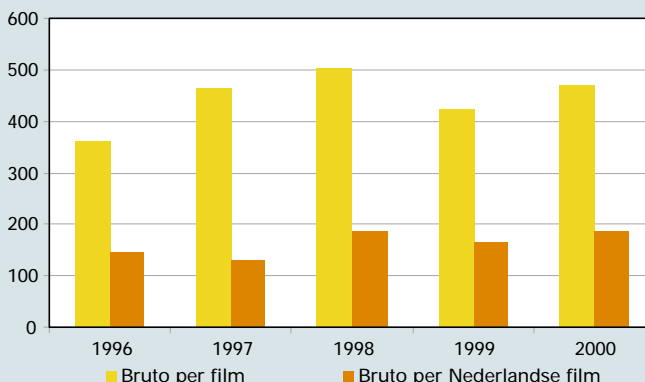
Figuur 3.3 Bioscoopbezoek, 1996-2000

Aantal bezoeken x 1 mln

Figuur 3.4 Recette per uitgebrachte film, 1996-2000

Bedragen x € 1000

Tabel 3.3

Bron

Jaarverslag Nederlands Fonds voor de Film 1999 en 2000

Toelichting

- Een deel van de filmproductie komt tot stand met medefinanciering van de publieke omroep.
- MPO = met participatie van de omroep
- ZPO = zonder participatie van de omroep

Bijdragen aan financieringsstroom filmproductie 1999 en 2000

	1999			2000		
	MPO	ZPO	Totaal	MPO	ZPO	Totaal
Aantal lange speelfilms	10	2	12	13	2	15
Totale financiering (x € 1 mln)	19,9	3,9	23,8	17,7	0,8	18,4
Aantal documentaires	7	2	9	20	0	20
Totale financiering (x € 1 mln)	2,8	0,6	3,4	5,8	0,0	5,8
Aantal korte films (incl. animatie)	1	1	2	1	2	3
Totale financiering (x € 1 mln)	0,2	0,0	0,2	0,2	0,2	0,4
Aant. Onderzoek en Ontwikkeling	0	11	11,0	3	7	10,0
Totale financiering (x € 1 mln)	0,0	0,3	0,3	0,3	0,4	0,7

Tabel 3.4

Bron

Nederlandse Federatie voor de Cinematografie cf opgave NFC

Toelichting

- Nieuwe films zijn in het betreffende jaar uitgebracht. Films in roulatie betreft zowel nieuwe als in eerdere jaren uitgebrachte films.
- De recette van en het bezoek aan alle NL films in roulatie ligt hoger dan voor de nieuwe films. Kaskrakers als Abeltje en Kruijmeltje zijn aan het einde van een jaar (resp. 1998 en 1999) uitgebracht en lopen het jaar erop door.
- De bruto recette per uitgebrachte film komt tot stand door de totale bruto recette, te delen door het aantal nieuw uitgebrachte titels in een jaar. Doorlopende titels worden hier buiten beschouwing gelaten.
- De bruto recette per Nederlandse film komt tot stand door de totale recette in dat jaar van alle NL films (inclusief doorlopende titels) te delen door het aantal nieuw uitgebrachte Nederlandse titels in dat jaar.

Aandeel Nederlandse speelfilms in de bioscoop

	1996	1997	1998	1999	2000
Aantal bezoeken (x 1 mln)	16,8	18,9	20,1	18,6	21,6
waarvan aan alle Nederlandse films in roulatie	0,9	0,7	1,2	1,0	1,1
waarvan aan nieuwe Nederlandse releases	0,5	0,6	1,1	0,6	0,4
waarvan aan nieuwe Nederlandse speelfilms	0,4	0,6	1,1	0,6	0,4
Aantal uitgebrachte films	254	227	232	247	272
waarvan Nederlandse releases (kort/doc/speel)	34	28	34	30	34
waarvan Nederlandse speelfilms	17	13	22	22	23
Bruto recette (x € 1 mln)	91,7	105,4	116,5	104,6	128,1
waarvan alle Nederlands films in roulatie	5,0	3,6	6,4	5,0	6,4
waarvan van nieuwe Nederlandse releases	1,8	3,2	3,2	3,2	2,3
waarvan van nieuwe Nederlandse speelfilms	1,8	2,7	3,2	2,7	2,3
Bruto recette per uitgebrachte film (x € 1000)	360,8	464,2	509,9	423,8	471,0
Bruto recette per Nederlandse film (x € 1000)	147,0	129,3	187,0	166,5	187,0

Publiek omroepbestel

Het publieke omroepbestel bestaat uit de binnenlandse landelijke, regionale en lokale omroep en de Wereldomroep. De bekostiging van de landelijke publieke omroep vindt plaats door het op centraal niveau vaststellen van de budgetten die vervolgens via de NOS en het Commissariaat voor de Media worden verdeeld over de landelijke publieke omroepinstellingen. De ontwikkeling van de budgetten heeft de afgelopen jaren een oplopende trend laten zien. Het Commissariaat voor de Media oefent toezicht uit op de naleving van de Mediawet, waaronder ook het financiële toezicht.

Financieel

De omroepmiddelen die op de mediabegroting worden verantwoord, zijn samengesteld uit de rijksomroepbijdrage, die jaarlijks wordt vastgesteld in de rijksbegroting, en de reclame-inkomsten van de STER. Het wettelijk vastgestelde basisniveau van de rijksomroepbijdrage wordt conform de Mediawet jaarlijks geïndexeerd met het CBS-prijsindexcijfer voor de gezinsconsumptie (t-2) en het CBS indexcijfer voor de groei van het aantal huishoudens in Nederland. De STER-inkomsten kunnen, afhankelijk van de marktsituatie, jaarlijks fluctueren.

In de begroting van OCenW wordt in het artikel Media de vergoeding voor de publieke omroepinstellingen, de beheertaken, het muziekcentrum voor de omroep en de overige uitgaven geraamd. In de Mediawet is limitatief opgesomd welke instellingen uit de mediabegroting kunnen worden gefinancierd.

De wettelijke grondslag voor de financiering van de publieke omroep, zorgt ervoor dat de zekerheid van een adequate autonome financiering is gewaarborgd.

Jaarlijks stellen de NOS en de Wereldomroep een meerjarenplan op waarin voor een periode van 5 jaren een raming is opgenomen van de verwachte uitgaven. De overige instellingen dienen jaarlijks een begroting in.

Mede op grond hiervan wordt de Tweede Kamer in het najaar middels een begrotingsbrief bericht over de meest recente raming van de inkomsten en uitgaven van het volgende jaar. De Tweede Kamer kan aan de hand van deze begrotingsbrief een oordeel geven over de uitgaven en over de hoogte van het wettelijk vastgestelde minimumniveau van de rijksomroepbijdrage. De uitgaven liggen na behandeling in de Tweede Kamer juridisch vast in de rijksbegroting.

Dagbladen

In de Mediawet zijn steunmaatregelen voor persorganen opgenomen. De uitvoering van het persbeleid geschiedt door het Bedrijfsfonds voor de pers.

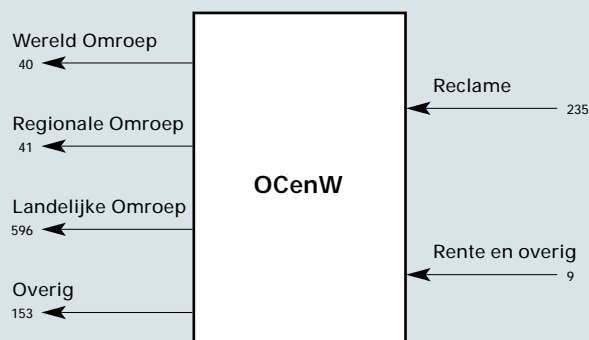
Het beleid van de rijksoverheid is erop gericht om de pluriformiteit van de dagbladpers zoveel mogelijk in stand te houden. Dat is van groot belang voor de informatievoorziening van de burger en daarmee voor het democratisch functioneren van de samenleving. Ondanks de groei van het aanbod van informatie via nieuwe media zoals Internet, vindt de overheid de dagbladpers nog altijd van groot belang. Door zijn dagelijkse verschijning, zijn aandacht voor alle sectoren van de samenleving, zijn combinatie van nieuws, commentaar en achtergrondinformatie biedt het medium dagblad nog altijd een unieke bijdrage aan de informatievoorziening.

Tijdschriften

Nederland heeft - wereldwijd gezien - de meeste publiekstijdschriften per hoofd van de bevolking. Het Oplage Instituut (HOI) noteerde over 1999 een totaal van 145 tijdschrifttitels voor het algemeen publiek (135 publieks- en opiniebladen en 10 omroepbladen) met een gezamenlijke oplage van 19,7 miljoen exemplaren. De aard van de tijdschriften laat een lichte verschuiving zien; de algemene 'massa titels' moesten oplagetechnisch wat terrein prijsgeven ten gunste van nieuwe 'special interest' bladen.

Figuur 3.5 Financieringsstromen media

Bedragen 2000 (x € 1 mln)

Tabel 3.5

Bron

CEBUCO

Ontwikkeling oplage landelijke en regionale dagbladen (oplage x 1000 en aandeel)

	1998	%	1999	%	2000	%
Totale oplage	4.461	100	4.416	100	4.398	100
Totaal landelijke dagbladen	2.021	45,3	2.009	45,5	2.032	46,2
Regionale bladen	2.440	54,7	2.407	54,5	2.366	53,8
Totaal landelijke dagbladen	2.021	100	2.009	100	2.032	100
De Telegraaf	777	38,4	783	39,0	782	38,5
Algemeen Dagblad	390	19,3	363	18,1	353	17,4
De Volkskrant	347	17,2	350	17,4	343	16,9
NRC Handelsblad	266	13,2	268	13,3	266	13,1
Trouw	112	5,5	114	5,7	125	6,2
Reformatorisch Dagblad	58	2,9	58	2,9	58	2,9
Nederlands Dagblad	31	1,5	33	1,6	32	1,6
Overig	40	2,0	40	2,0	73	3,6

Tabel 3.6

Bron

NederlandTijdschriftenland

Nederland Uitgeversverbond, oktober 2000

Tijdschriften; aantal titels en gemiddelde oplage per nummer over alle titels in 2000

	aantal titels	gem. oplage per nummer (x 1000)
Totaal	145	19.717
Auto & motor	9	431
Computer	4	496
Jeugd/Jongeren	11	1.048
Mannen	11	779
Management	10	307
Opiniebladen	4	253
Reis & recreatie	10	3.942
Sport	11	616
Special interest	15	1.209
Vrouwen maandbladen	12	991
Vrouwen weekbladen	12	2.811
Woonbladen	16	1.596
Overige publieksbladen	10	901
Omroepbladen	10	4.338

Tabel 3.7

Bron

Kijkcijferonderzoek

Kijktijdaandelen in procenten per tv-zender van 18 tot 24 uur, bij Ned. bevolking vanaf 6 jaar

	1995	1996	1997	1998	1999	2000
Nederland 1	15,3	13,3	13,3	12,8	13,8	12,8
Nederland 2	17,0	15,5	14,3	17,0	13,5	17,5
Nederland 3	13,3	11,3	11,3	10,0	10,3	9,0
RTL4	24,0	21,5	20,0	18,3	16,5	14,8
RTL5	8,0	6,0	4,3	4,0	4,0	4,0
VOO	3,3	8,0	1,3	10,3	10,8	8,3
Net5	2,8	4,3
SBS6	1,5	7,5	8,5	10,3	10,5	10,5
TV10/Fox	.	1,3	2,0	1,8	2,0	2,5
TMF	.	0,5	1,0	1,0	1,0	1,0
Buitenland	17,5	15,0	15,0	15,0	15,3	15,8

Letteren

Uit het letterenbudget worden instellingen en organisaties bekostigd op het terrein van de Nederlandstalige en Friese literatuur en leesbevordering. De letterenbegroting is in de periode 1995-2001 gestegen van 9,7 miljoen naar 14,7 miljoen euro.

Een bedrag van 6,9 miljoen euro (dus bijna 50 procent van het totale budget) vloeit per 2001 naar de beide letterenfondsen: het Fonds voor de Letteren en het Nederlands Literair Productie- en Vertalingenfonds. Deze fondsen dragen zorg voor de uitvoering van een substantieel deel van het letterenbeleid. Het Fonds voor de Letteren verstrekt projectbeurzen aan auteurs en vertalers. Het Literair Productiefonds tracht de pluriformiteit van het Nederlandstalige en Friestalige boekenaanbod van hoge kwaliteit te bevorderen door middel van productiesubsidies voor letterkundige boekuitgaven. Ook heeft dit cultuurfonds een belangrijke taak ten aanzien van de literaire buitenlandpromotie. Het Fonds Bijzondere Journalistieke Projecten (0,4 miljoen euro) richt zich op de totstandkoming van journalistiek werk, biografieën en andere vormen van non-fictie van bijzondere kwaliteit.

Een deel van het letterenbudget wordt aangewend voor de (verbetering van) literaire participatie en de stimulering van het literaire klimaat door middel van subsidiëring van grootschalige literaire manifestaties. De overheidszorg voor het literaire erfgoed komt verder tot uiting in de bekostiging van twee landelijke instellingen op dit vlak: respectievelijk het Nederlands Letterkundig Museum en Documentatiecentrum en het Fries Letterkundig Museum en Documentatiecentrum. Daarnaast wordt via de Koninklijke Bibliotheek geïnvesteerd in de conservering en digitalisering van door verzuring, inktvraat en dergelijke bedreigd literair erfgoed.

Openbare bibliotheken

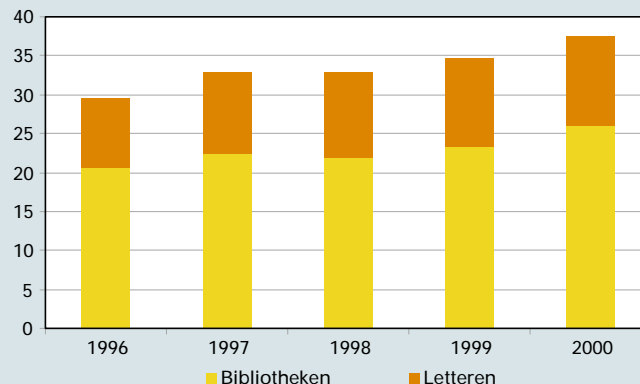
Het aantal openbare bibliotheekvestigingen ligt vrijwel constant boven de 1.100. Hierin zijn de nevenvestigingen en filialen begrepen. Hoewel voor het eerst een lichte daling in het aantal lidmaatschappen zichtbaar is, blijft het gebruik van de openbare bibliotheek op hoog niveau. Een lichte daling is te constateren in het aantal uitleningen. Deze trend is mede door de invoering van de leenvergoeding veroorzaakt, maar heeft ook een autonoom karakter. Door de grote toename van het aantal informatiedragers en -bronnen, ontstaat een relatieve en absolute afname van het gebruik van boeken, kranten en tijdschriften, zoals die door bibliotheken worden aangeboden.

De beschikbare cijfers zijn nog onvoldoende gedifferentieerd om verschuivingen in de aard van het gebruik waar te nemen. Afzonderlijke bibliotheken blijken deze wel te zien: een verschuiving van thuisgebruik van informatie (lenen) naar informatiegebruik ter plekke (raadpleging). De Stuurgroep herstructurering openbaar bibliotheekwerk onder voorzitterschap van de heer W. Meijer, uitte dit op 4 april 2000 in haar eindrapport 'Open poort tot kennis'.

Over de uitwerking daarvan is inmiddels overeenstemming bereikt in een bestuursovereenkomst van VNG, IPO en OCenW. Een onderdeel van deze bestuursovereenkomst is ook de uitbreiding en actualisering van de verzameling van kerngegevens van openbare bibliotheken. Voorsnog kan op grond van de beschikbare gegevens geconstateerd worden dat de openbare bibliotheken tot de meest gebruikte voorzieningen behoren, die in het hart van de informatie- en kennismaatschappij staan.

Figuur 3.6 Financiering letteren en bibliotheken

Bedragen 2000 (x € 1 mln)

Tabel 3.8

Bron

NBLC

Toelichting

- Uren personeel per week in 1995 niet bekend; 6138 manjaar
- Enquêteformulier 1998 is t.o.v. 1995 gewijzigd. Gegevens zijn daardoor niet zonder meer met elkaar te vergelijken.

Openbare bibliotheken, publicatiegegevens 1995 en kerncijfers 1998

	Publicatie 1995	1998
Aantal instellingen	605	551
Aantal vestigingen	1.151	1.115
Collectie (x 1000)	44.229	40.994
Uitleningen (x 1000)	179.566	167.384
Lidmaatschappen (x 1000)	4.549	4.484
Uren personeel per week (x 1000)	--	195
Inkomsten gebruikers (x € 1 mln)	49	60
Totaal subsidies (x €1 mln)	299	315
Totaal baten (x € 1 mln)	383	395

Sectoren

Het beleidsterrein van Cultureel Erfgoed omvat de sectoren musea, monumentenzorg, archeologie en archieven.

Op het terrein van de **musea** ligt de belangrijkste (ministeriële) verantwoordelijkheid bij het beheer van de rijkscollectie. Dat beheer is opgedragen aan de verzelfstandigde rijksmusea. De inspectie op het collectiebeheer wordt uitgeoefend door de Inspectie Cultuurbezit. Het Instituut Collectie Nederland (ICN) verricht diensten voor en draagt kennis over aan het gehele museale veld.

Het Museaal Aankoopfonds is in 1999 opgericht voor het aankopen van kunst in het kader van de Wet Behoud Cultuurbezit en aankopen voor musea via de Mondriaan Stichting. Het Museaal Aankoopfonds is wettelijk geregeld in artikel 4 van de Wet van 28 januari 1998 (Stb. 67, 1999), waarin het aanhouden van een begrotingsreserve ten behoeve van de hierboven genoemde aankopen is vastgesteld.

De kern van de **monumentenzorg** is gelegen in de verantwoordelijkheid voor de instandhouding van de rijksmonumenten en de beschermde stads- en dorpsgezichten. De zorg daarvoor is opgedragen aan de Rijksdienst voor de Monumentenzorg (RDMZ). Belangrijke instrumenten zijn de subsidies op restauraties en onderhoud. De wettelijke grondslag hiervoor wordt gevormd door de Monumentenwet.

In 2000 is er incidenteel 45 miljoen euro beschikbaar gekomen voor 'kanjers Monumentenzorg'. Dit geld is bedoeld om ruim honderd rijksmonumenten die met de beschikbare middelen niet gerestaureerd kunnen worden, toch te restaureren. De verdeling van de middelen ten behoeve van de kanjers zal plaatsvinden op grond van het Besluit grootschalige restauraties (Stb. 2000, 323).

In de sector **archeologie** ligt de (ministeriële) verantwoordelijkheid vooral bij het behoud en beschermen van belangrijke archeologische waarden in de bodem. Als behoud in de bodem onmogelijk is ten gevolge van economische activiteiten, wordt bevorderd dat de informatie van het bodemarchief bewaard blijft door middel van onderzoek. Deze taken zijn opgedragen aan de Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek (ROB). De wettelijke grondslag wordt gevormd door de Monumentenwet.

In de **archieffsector** is de belangrijkste verantwoordelijkheid het beheer en de ontsluiting van de archieven van rijksoverheid, colleges van Staat enz. Deze taak wordt uitgeoefend door de Rijksarchiefdienst (RAD). Ten einde het publieksbereik te vergroten heeft de Rijksarchiefdienst een deel

van de programmagelden, bestemd voor digitale ontsluiting van archieven, ingezet onder andere voor verbetering van het publieksbereik via internet. De archieven hebben middelen gekregen voor de ontwikkeling van gevarieerde websites en daarnaast heeft de Rijksarchiefdienst de digitaliseringsmiddelen ingezet voor de ontwikkeling van haar 'Gen-Lias'-site. In laatst genoemde database zullen alle huwelijksregisters vanaf 1812 worden opgenomen.

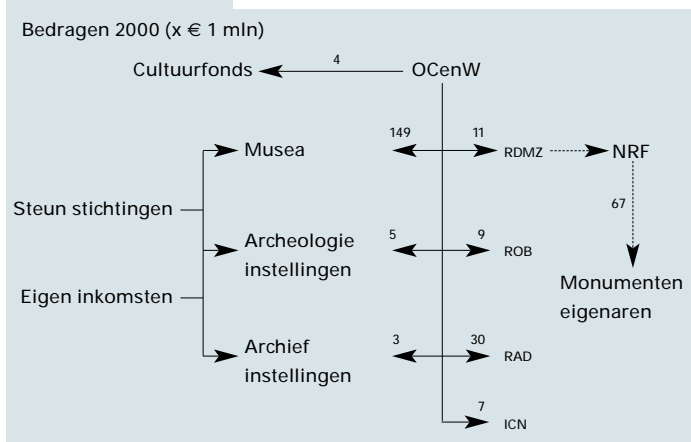
De inspectie op archiefbeherende instanties wordt uitgeoefend door de Rijksarchiefinspectie. De wettelijke grondslag wordt gevormd door de Archiefwet.

Financieel

De geldstromen voor het Cultureel Erfgoed gaan voor het merendeel naar de vier rijksdiensten (ICN, RDMZ, ROB en RAD) en de gesubsidieerde instellingen. De grootste geldstromen gaan naar de musea en de monumentenzorg. Hiernaast worden ook instellingen op het gebied van archieven en archeologie gesubsidieerd.

Het budget voor restauratiesubsidies is verreweg het omvangrijkste subsidiebudget op het terrein van de monumentenzorg. Op basis van restauratiebehoefte worden gemeenten en provincies hieruit meerjarig gebudgetteerd. Binnen deze budgetten bereiden gemeenten en provincies (subsidie)beschikkingen voor, die vervolgens door de minister aan monumenteigenaren worden verleend. Het betalingsverkeer wordt door het NRF gerealiseerd.

Figuur 3.7 Financieringsstromen cultureel erfgoed

Tabel 3.9

Bron

Diverse jaarverslagen betrokken musea

Toelichting

- (1) wegens verbouwing gesloten, vanaf eind april 1998 weer open
- (2) incl. 12.500 Penningkabinet (1998)
- (3) tot 1 september 1998 daarna gesloten ivm verbouwing
- (4) v.a. 24 juni 1999 heropend
- (5) openingstijden zijn verruimd (1999)
- (6) waarvan 170.000 voor de Rembrandt-tentoonstelling (1999)
- (7) tot 30 september 2000, daarna gesloten
- (8) ivm met vuurwerkcramp op 13 mei 2000

Bezoeken gesubsidieerde musea (x 1000)

		1996	1997	1998	1999	2000
locatie						
Totaal generaal		5.429	4.804	5.122	5.070	5.249
Totaal musea		5.069	4.437	4.759	4.701	4.907
Totaal (ex)rijksmusea		4.390	3.835	4.137	4.099	4.293
Rijksmuseum	Amsterdam	1.275	1.085	1.229	1.310	1.146
Ned.Scheepv. Museum	Amsterdam	206	216	229	203	188
Vincent van Gogh (3) (4)	Amsterdam	971	1.019	758	721	1.312
H.W. Mesdag	Den Haag	21	16	11	9	9
Meerm-Westreenianum	Den Haag	14	11	10	9	6
Mauritshuis (6)	Den Haag	543	122	173	268	137
Catharijneconvent	Utrecht	89	63	55	88	54
Volkenkunde (7)	Leiden	46	77	124	68	42
Boerhaave	Leiden	49	37	31	32	31
Oudh + Penningkabinet (2)	Leiden	102	115	119	104	191
Naturalis (1)	Leiden	0	0	271	259	245
Kröller-Müller	Otterloo	449	427	350	350	343
Paleis Het Loo	Apeldoorn	313	313	421	325	304
Twenthe (8)	Enschede	23	37	37	33	8
Zuiderzeemuseum	Enkhuizen	289	296	317	319	276
Totaal niet-rijksmusea		679	602	621	601	614
Afrika Museum	Berg en Dal	99	85	82	79	69
Ned.Openluchtmuseum	Arnhem	319	303	300	290	315
Joods Historisch Museum	Amsterdam	91	99	97	103	103
Teijlers Museum	Haarlem	131	83	90	70	84
Princessehof	Leeuwarden	40	32	32	34	21
Holl. Schouwburg	Amsterdam	0	0	20	25	21
Totaal overig		360	367	363	369	342
Muiderslot	Muiden	126	135	129	126	115
Slot Loevestein	Poederrijen	69	73	78	71	72
Gevangenpoort	Den Haag	30	26	32	30	30
Kastelenstichting H-Z	Haarlem	12	18	16	23	17
Huis Doorn	Doorn	49	48	47	40	46
St. Hubertus (Jachtslot) (5)	Otterloo	48	43	34	54	36
Radboud	Medemblik	25	25	26	25	28

Tabel 3.10

Bron

A) Rijksdienst voor de Monumentenzorg

B) Rijksarchiefdienst

Toelichting

- De site van de RAD 'Nieuws uit het verleden' is vanaf 3 juni 1999 toegankelijk

Rijksmonumenten en Rijksarchieven

	1996	1997	1998	1999	2000
A) Geregistreerde gebouwde Rijksmonumenten (x 1000)	43,5	44,2	44,8	48,0	47,0
B) Aantal bezoeken Rijksarchieven via internet (x 1000)					
Bezoeken via Internet					
'Geschiedenis Online' / 'Nieuws uit het verleden'	5	35	115	1.500	970
waaronder zogenaamde 'Gen-Lias' bezoeken			125	180	300
waaronder zogenaamde 'Gen-Lias' bezoekers				60	200

Onderzoekstelsel

Het stelsel van wetenschappelijk onderzoek in Nederland kent financiers van onderzoek, intermediaire, geldverdelende instellingen en onderzoek uitvoerende instellingen (soms als kerntaak, soms als neventaak). Naast de 'research and development' (R&D) uitvoerende instellingen zijn er ook instellingen die de uitvoering van R&D ondersteunen. Deze instellingen voeren activiteiten uit op het gebied van advisering, publieksvoorlichting en documentatie (bibliotheekvoorzieningen).

Het R&D-gedeelte kende in 1999 in Nederland een omzet van 7,6 miljard euro. Dit betekent een stijging van 10 procent ten opzichte van 1998.

De financiers van onderzoek

Overheid en bedrijven financieren respectievelijk 36 procent en 50 procent van het onderzoek in Nederland. De andere financiers zijn de charitatieve fondsen (vooral op medisch gebied) en buitenlandse bedrijven en instellingen (zoals de EU).

De Minister van OCenW coördineert het wetenschapsbeleid voor de gehele rijksoverheid, maar is tevens verantwoordelijk voor het eigen beleidsterrein onderzoek en wetenschapsbeleid. Dit terrein bestaat uit een dertigtal grote(re) en kleinere instellingen, waaronder NWO, de KNAW, TNO en de GTI's, de wetenschappelijke bibliotheken, instellingen voor alfa- en gamma-onderzoek, de internationale onderzoeksorganisaties, de instellingen op het gebied van technology assessment en de adviesraden (OCenW in kerncijfers 1999 bevat een uitgebreidere beschrijving van deze instellingen).

De uitgaven van het beleidsterrein zijn vooral vaste bijdragen aan instituten. Daarnaast zijn er middelen voor nationale en internationale coördinatie.

Intermediaire organisaties

Enkele intermediaire organisaties verdelen een deel van het budget van OCenW voor onderzoek: NWO en de KNAW. NWO financiert tweede geldstroomonderzoek binnen de universiteiten, de KNAW financiert de binnen de universiteiten werkzame Akademie-onderzoekers. Beide organisaties financieren daarnaast een aantal eigen instituten.

Ook andere ministeries kennen intermediaire organisaties, zoals SENTER en NOVEM voor het Ministerie van Economische Zaken en ZON voor het Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport.

Uitvoerende (onderzoeks)instellingen

Een groot aantal instituten en instellingen voert onderzoek uit. Deze vallen uiteen in een drietal groepen: de universiteiten, de (semi-)

publieke onderzoeksinstituten, welke samen de publieke sector vormen, en de bedrijven in de private sector.

De universiteiten nemen ruim een kwart van het Nederlandse onderzoek voor hun rekening, de (semi-)publieke onderzoeksinstituten bijna 20 procent en de bedrijven ruim 50 procent.

De universiteiten vallen onder het beleidsterrein wetenschappelijk onderwijs. De (semi-)publieke sector bestaat uit instituten als TNO, de grote technologische instituten (GTI's), de instituten op het terrein van landbouwkundig onderzoek, de NWO- en KNAW-instituten, een aantal departementale instituten zoals het RIVM en instituten op het terrein van de gezondheidszorg en sociaal-wetenschappelijk onderzoek.

De private sector omvat de vijf multinationals (Philips, Shell, Akzo Nobel, DSM en Unilever), die ongeveer 40 procent van het onderzoek in deze sector uitvoeren, en een groot aantal middelgrote en kleine bedrijven, die het overige onderzoek uitvoeren. Bij deze kleine en middelgrote bedrijven is het belang van de dienstensector sterk toegenomen.

Een deel van de onderzoeksmiddelen blijft niet in Nederland, maar gaat naar onderzoeksinstituten in het buitenland: CERN, ESA, ESO, EMBL en EMBC. Daarnaast is er een financiële stroom naar buitenlandse bedrijven. Beide vormen in totaal een stroom van ongeveer 0,5 miljard euro naar het buitenland.

Figuur 4.1 Financieringsstromen R&D

Bedragen 1999 (x € 1 mld)

overheid	1,6	overheid	0,8	overheid	0,2
bedrijven	0,1	bedrijven	0,3	bedrijven	3,4
private non profit	0,2	private non profit	0,1	private non profit	0,0
buitenland	0,1	buitenland	0,1	buitenland	0,6
↓ ↓ ↓					
hoger onderwijs		onderzoeksinstituten		bedrijven	
2,0		1,3		4,3	

Tabel 4.1

Bron

Slotwet 1996 tot en met 2000 (OCenW)

Toelichting

- In het OCenW-begrotingsbedrag voor TNO zijn ook bijdragen van alle andere departementen opgenomen
- Vanaf 1999 vallen de uitgaven voor de AWT niet meer onder het beleidsterrein

Financiële kerncijfers OWB

	1996	1997	1998	1999	2000
Uitgaven en ontvangsten (x € 1 mln)					
Totaal uitgaven	569,2	579,5	610,8	634,8	686,8
Nationale en internationale coördinatie	20,6	27,1	28,2	27,2	46,2
Onderzoeksinstituten	548,7	552,3	582,7	607,6	640,6
a) KNAW	56,0	56,8	60,3	64,8	67,8
b) NWO	222,8	232,0	245,2	255,0	281,3
c) TNO	154,5	157,2	175,8	177,3	173,3
d) BPRC (Primatencentrum)	2,0	2,3	2,1	2,2	2,3
e) Nationaal Herbarium	.	.	.	0,9	1,0
f) GTI's	3,4	3,4	3,7	3,4	3,4
g) Wetenschappelijke bibliotheekinstellingen	27,3	27,5	27,5	28,0	28,7
h) Alfa/gamma instituten	15,9	9,5	7,3	3,4	3,5
i) Internationale instellingen	64,3	60,7	57,7	61,4	65,9
j) Adviesraden (AWT, COS, e.a.)	1,6	1,0	1,0	0,4	0,4
k) Publieksvoorlichting/technology assessment	.	1,7	1,7	2,2	2,2
l) Stelselwijziging huisvesting	.	.	.	8,1	10,4
m) Rechtspositionele maatregelen	0,9	0,4	0,4	0,4	0,4
Totaal ontvangsten	74,1	75,0	88,9	87,6	99,3

Tabel 4.2

Bron

CBS

Toelichting

- De cijfers voor 1999 zijn voorlopige cijfers
- Bij de bedragen voor eigen middelen zijn de uitgaven aan het buitenland afgetrokken
- De overheidsmiddelen zijn exclusief WBSO
- Universiteiten exclusief middelen van de tweede geldstroom

Nederlandse R&D naar financieringsbron (x € 1 mld)

	1995	1996	1997	1998	1999
A) Financieringsbron					
Totaal	6,0	6,3	6,8	6,9	7,6
Overheid	2,5	2,6	2,7	2,6	2,7
Bedrijven	2,8	3,1	3,1	3,3	3,8
Private non-profit fondsen	0,1	0,1	0,2	0,2	0,2
Buitenland: fondsen Europese Unie	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1
Buitenland: overige middelen	0,4	0,4	0,7	0,6	0,7
B) Sector van uitvoering					
Totaal	6,0	6,3	6,8	6,9	7,6
Bedrijven	3,1	3,3	3,7	3,7	4,3
Onderzoeksinstituten, waarvan	1,1	1,2	1,2	1,3	1,3
TNO	0,3	0,2	0,3	0,3	0,3
GTI's	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2
Overige semi-overheidsinstellingen	0,7	0,7	0,7	0,7	0,7
Private non-profit instellingen	0,1	0,1	0,1	0,1	0,0
Universiteiten	1,7	1,8	1,9	1,9	2,0

Tabel 4.3

Bron

CBS

Toelichting

- Privaat: ondernemingen. Publiek: universiteiten en onderzoeksinstituten. Overig: private non-profit instituten
- Vanaf 1995 zijn de BBP-cijfers herzien op basis van EU-voorschriften

R&D-uitgaven van Nederland als percentage van het BBP, naar uitvoerende sector

	1995	1996	1997	1998	1999
Private sector	1,04	1,06	1,11	1,05	1,14
Publieke sector	0,93	0,93	0,91	0,88	0,87
Overig	0,02	0,02	0,02	0,01	0,02

De (semi-)publieke sector, met instellingen als NWO, de KNAW, TNO en de GTI's, kende in de jaren negentig een geleidelijke groei van 0,9 miljard tot bijna 1,4 miljard euro.

NWO en KNAW

Bij NWO en KNAW is het budget in de jaren negentig relatief sterk gestegen. Het grootste gedeelte van het NWO-exploitatiebudget wordt, op basis van competitie, besteed aan universitair onderzoek. Een deel van de middelen gaat naar de eigen instituten. Hoewel NWO van oudsher zich vooral richtte op de exacte wetenschappen (de instituten vallen vooral binnen dit gebied), is het aandeel ervan in de negentiger jaren gedaald tot iets minder dan de helft van het budget.

Ligt bij NWO de nadruk vooral op de financiering van universitair onderzoek, bij de KNAW gaat ongeveer driekwart naar de eigen instituten. Deze voeren onderzoek en andere activiteiten uit op de gebieden levenswetenschappen, geesteswetenschappen en wetenschappelijke informatie. Andere activiteiten van de KNAW richten zich op kwaliteitsbevordering (waaronder het programma Akademie-onderzoekers) en internationalisering.

Honoreringspercentages van NWO-onderzoek

NWO verdeelt haar geld vooral via competitie. Van de meer dan 4.000 aanvragen voor allerlei vormen van projecten (individueel, thematisch, klein, groot) kan NWO met haar budget een derde deel van de aanvragen

honoreren. De aanvragen zijn voor een gering deel afkomstig van vrouwen: 18 procent. Dat percentage ligt hoger bij de alfa-, gamma- en medische wetenschappen dan bij de overige wetenschapsgebieden. De verschillen tussen de toekenningpercentages van mannen en vrouwen zijn niet erg groot, met uitzondering van de geesteswetenschappen.

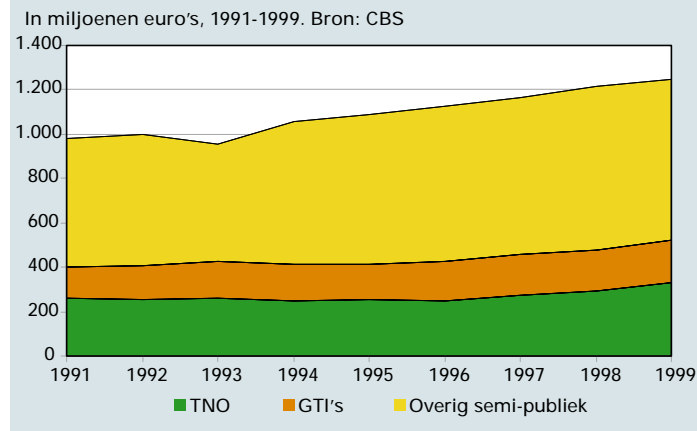
TNO en de GTI's

De omzet van TNO is met name de laatste jaren stijgende, die van de GTI's vooral aan het begin en einde van de jaren negentig. Naast een basisfinanciering en (soms) doelfinanciering van de overheid is het belangrijkste deel van de inkomsten bij TNO en de GTI's (ECN, MARIN, GD, WL en NLR) afkomstig van opdrachten. Het aandeel hiervan varieert van 65 procent bij ECN tot ongeveer 80 procent bij MARIN, GD en WL. Het grootste deel van de contractinkomsten komt uit private bronnen.

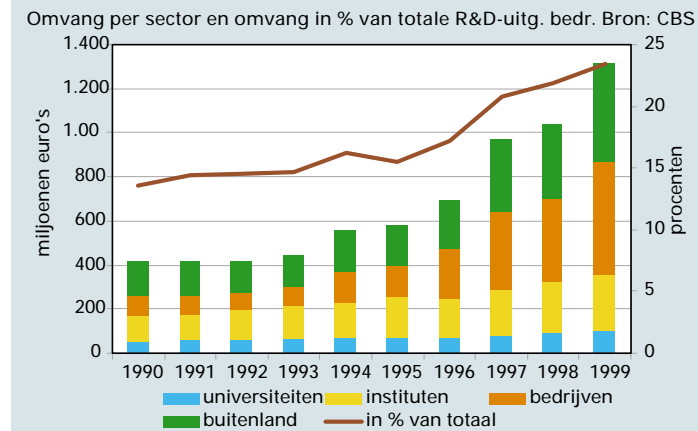
Uitbesteding van R&D door bedrijven

Bedrijven besteden in toenemende mate een deel van hun middelen voor R&D uit, zowel bij publieke instituten als bij andere bedrijven in binnen- en buitenland. Deze uitbesteding neemt in de loop van de jaren negentig toe van 416 miljoen euro in 1990 tot 1,3 miljard euro in 1999. De uitbesteding bij publieke instellingen neemt toe van 166 miljoen euro in 1990 tot 359 miljoen euro in 1999. Het aandeel van de uitbestede R&D ten opzichte van de totale bedrijfsuitgaven stijgt van 14 tot 24 procent tussen 1990 en 1999, het aandeel van de uitbesteding bij publieke instellingen daalt daarentegen van 40 naar minder dan 30 procent.

Figuur 4.2 R&D-uitgaven (semi-)publieke instellingen

Figuur 4.3 Uitbesteding van R&D door bedrijven

Tabel 4.4

Bron

Opgaven individuele instellingen aan
OCenW

Toelichting

- De omzet van TNO en de GTI's omvat ook niet R&D-achtige activiteiten
- De omzetgegevens van TNO zijn exclusief de omzet van de groepsmaatschappijen
- Opdrachten privaot TNO bevat ook de doelfinanciering van EZ

Tabel 4.5

Bron

Financieel Jaarverslag NWO 1999 en 2000

Toelichting

- Overig onderzoek bevat o.a. STW en FOM universitaire werkgemeenschappen

Tabel 4.6

Bron

Jaarboeken KNAW

Toelichting

- Kwaliteit omvat tevens het programma Akademie-onderzoekers

Tabel 4.7

Bron

NWO Jaarboek 2000

Toelichting

- Het gaat om individuele programma's, thematisch onderzoek, kleinere en grotere projecten

Omzet van TNO en de GTI's naar financieringsbron, in procenten van de totale omzet, 2000

	TNO	ECN	MARIN	GD	WL	NLR
Totale omzet (x € 1 mln)	449	84	23	17	29	76
Basis/doelfinanciering	34	35	18	16	21	25
Opdracht publiek+privaot	66	65	82	74	79	75
waarvan opdracht publiek	17	13	21	34	30	-
opdracht privaot	49	52	60	40	48	-
Overig	.	.	.	10	.	.

Beleidsuitgaven NWO naar gesubsidieerde instelling, in miljoenen euro's

	1999			2000		
	Exploitatie	Investeringsen	Totaal (in %)	Exploitatie	Investeringsen	Totaal (in %)
Totaal (x € 1 mln)	275,0	40,8	315,7	272,3	45,1	317,4
Instituten	76,7	3,0	25	62,2	8,5	22
Universitair onderzoek	86,0	13,3	31	99,7	9,1	34
Overig onderzoek	97,9	24,2	39	92,5	27,5	38
Beheer	14,4	0,2	5	17,9	-	6

Verdeling KNAW-budget naar type uitgaven (in procenten van het totaal)

	1996	1997	1998	1999	2000
Totaal (x € 1 mln)	75,0	78,1	81,5	81,3	82,5
Instituten	73,4	74,2	74,9	74,4	74,5
Internationalisering	5,5	6,3	5,4	5,1	5,2
Forumfunctie	0,9	0,9	0,8	1,6	1,5
Kwaliteit	11,9	11,3	10,7	10,6	10,7
Advisering	0,9	0,6	0,8	1,2	1,2
Bestuur/beheer	7,4	6,7	7,5	7,2	6,8

Honorering onderzoeksaanvragen NWO, 2000

	Aanvragen			Toekenningen t.o.v. aanvragen (in %)		
	totaal w.v. vrouwen	in %		totaal	vrouw	man
Totaal NWO	4.387	811	18	31	34	31
Aard- en levenswetenschappen	441	32	7	18	28	17
Chemische wetenschappen	213	11	5	30	27	30
Exacte wetenschappen	272	6	2	33	33	33
Geesteswetenschappen	218	47	22	39	28	42
Maatschappij- en gedragwetenschappen	648	104	16	26	29	26
Medische wetenschappen	707	195	28	20	23	19
Technische wetenschappen	577	27	5	33	37	32
WOTRO	240	29	12	17	24	16
Overig	1.071	360	34	48	43	50

Wetenschappelijk en technologisch potentieel

Onderzoek is voor een belangrijk deel mensenwerk. Het is daarom belangrijk dat het aanbod aan onderzoekers voldoende is. Nederland heeft een omvangrijk wetenschappelijk en technologisch arbeidspotentieel als aandeel van de bevolking. Het gaat daarbij om personen die een hbo- dan wel wo-opleiding hebben of zich in hun werk een gelijkwaardige kwalificatie hebben verworven. Nederland bekleedt in dit opzicht binnen de EU de tweede positie na Finland.

Omvang R&D-personeel

Anders ligt het bij de omvang van het R&D-personeel in Nederland. Ondanks de stijging vanaf 1994 is het aantal onderzoekers als aandeel van de beroepsbevolking relatief laag. Nederlandse instellingen moeten ook een toenemend beroep doen op onderzoekers uit het buitenland. Het aantal tewerkstellingsvergunningen op het gebied van wetenschappelijk onderzoek (voor aio's, oio's, bursalen en academie-onderzoekers) is tussen 1996 en 2000 gestegen van 760 tot 1.859.

NWO-personeel

De omvang van het aantal medewerkers dat NWO in 2000 financierde nam flink toe ten opzichte van 1999. Wel nam het aantal medewerkers dat in dienst was van NWO af, als gevolg van de overheveling van een deel van het werkgeverschap van NWO naar de universiteiten (de onderzoekers die promotiewerk aan de universiteit verrichten).

Het grootste gedeelte van de medewerkers werkt bij de universiteiten (60 procent); ruim een kwart bij de NWO-instituten.

Het aandeel vrouwelijk WP bij de NWO-instituten is laag, maar stijgende. Het aandeel vrouwelijk WP aan de universiteiten is hoger en ook stijgend. Het aandeel van het vrouwelijk niet-wetenschappelijk personeel ligt rond de 30 procent.

KNAW-personeel

De omvang van het KNAW-personeel stabiliseert in 2000 ten opzichte van 1999. Dit geldt zowel voor het WP als het NWP. Het aandeel van het WP bij de KNAW ligt net boven de 40 procent. De verhouding WP-NWP is door de jaren tamelijk stabiel.

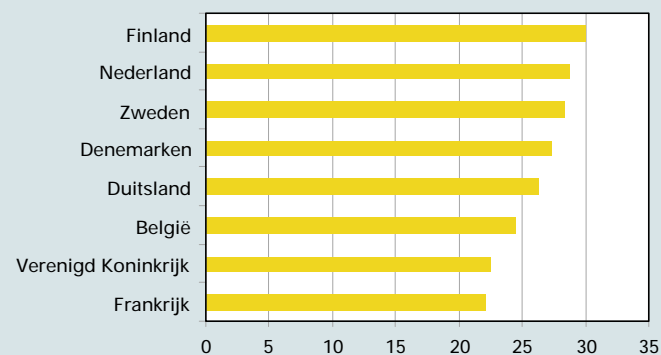
Personeel TNO en de GTI's

Bij TNO is in 2000 weer sprake van een stijging in aantal personeelsleden, zij het minder dan in 1999. Bij de GTI's is het beeld wisselend; bij sommige instituten is sprake van een stijging (ECN), bij andere (MARIN, WL, NLR) van een daling van het personeelsbestand.

Het aandeel vrouwelijk wetenschappelijk personeel bij TNO en de GTI's is tamelijk laag. Bij de GTI's ligt het aandeel onder de 10 procent, bij TNO iets hoger (18 procent). Bij het totale personeel liggen de percentages tussen de 11 en 27.

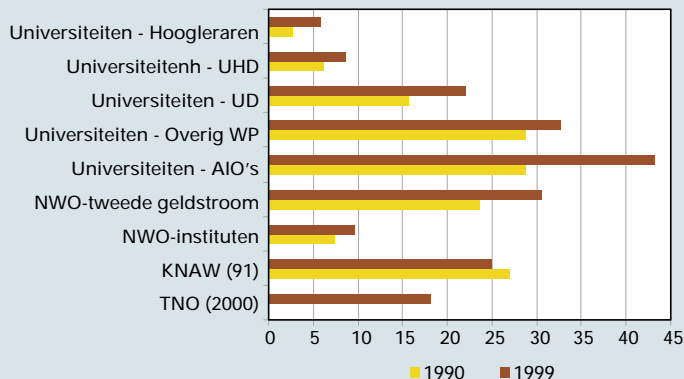
Figuur 4.4 Wetenschappelijk en technologisch arbeidspotentieel

Als percentage van de bevolking, 1999. Bron: Eurostat

Figuur 4.5 Vrouwen in wetenschappelijke functies

Bij onderzoeksorganisaties, in procenten, 1990 en 1999

Tabel 4.8

Bron
OESO / CBS

Toelichting
– Cijfers voor 1999 zijn voorlopig

R&D-personeel in Nederland (x 1000 fte's)

	1995	1996	1997	1998	1999
Totaal	79,3	80,8	84,0	85,5	87,0
Hoger onderwijs	24,9	24,4	24,4	24,2	24,3
Speurwerkinstellingen	16,9	16,9	17,2	17,4	17,5
Bedrijven	37,5	39,5	42,4	43,9	45,1

Tabel 4.9

Bron
Opgave instellingen aan OCenW
OESO voor de deflator

Toelichting
– Voor de deflator is gebruik gemaakt van de deflator die de OESO gebruikt voor het BBP
– NWO: vanaf 1999 inclusief medewerkers gefinancierd door NWO, maar in dienst van de universiteiten

Personeelsgegevens en omzet per werknemer van onderzoeksinstellingen

	1996	1997	1998	1999	2000
A) Personeelsgegevens (wetenschappelijk en niet-wetenschappelijk personeel x 1 fte)					
NWO	4.348	4.246	4.419	4.286	4.554
KNAW	992	1.002	1.022	1.067	1.130
TNO	3.997	4.192	4.442	4.941	4.975
ECN	664	647	695	649	685
MARIN	212	251	273	287	271
GD	229	225	227	240	243
WL	399	396	388	367	345
NLR	814	773	777	819	802
B) Omzet per werknemer (x € 1000; in prijzen van 1995)					
TNO	82	82	83	81	83
ECN	89	97	107	117	113
MARIN	72	68	76	64	77
GD	82	82	83	81	83
WL	71	69	72	76	76
NLR	77	78	85	88	87

Tabel 4.10

Bron
NWO-jaarboek 2000; KNAW-jaarverslag 2000

Toelichting
– Vanaf 1999 is een deel van het werkgeverschap van NWO overgedragen aan de universiteiten

Personele gegevens NWO en KNAW, 2000

	Totaal	Vrouwen	Mannen	% vr. WP	% vr. NWP
A) Medewerkers in dienst van NWO, in fte en in procenten					
Totaal aantal medewerkers	2.917	774	2.143	25	29
Instituten	1.341	221	1.120	13	19
Projectmedewerkers	1.222	374	847	31	33
NWO-bureau	255	141	115	-	55
Overig	99	38	61	40	25
	Totaal	WP	NWP	% vr	
B) Personeelsaantallen KNAW (x 1 fte)					
Totaal	1.130	484	645	44	
Instituten Geesteswetenschappen	345	144	200	50	
Instituten wetenschappelijke informatie	100	12	88	41	
Instituten levenswetenschappen	562	283	279	39	
Overig	123	45	78	50	

Universiteiten als kennisproducent

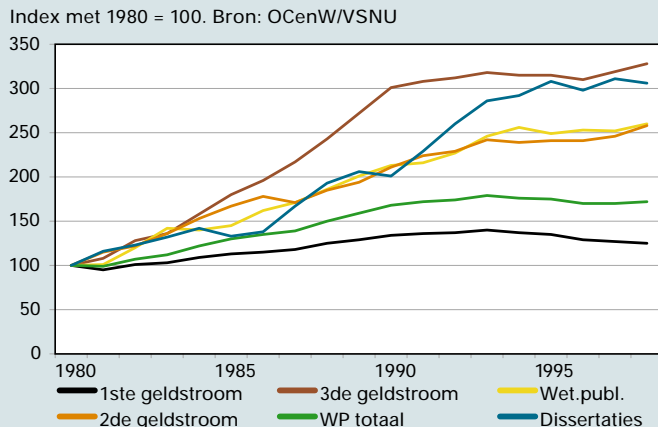
Een goede universitaire sector is mede van belang voor de concurrentiepositie van de Nederlandse economie en het welzijn van de mensen. Nederland kent een relatief sterke universitaire sector, waarbij de middelen uit verschillende bronnen komen, verdeeld naar een drietal geldstromen.

De totale omvang van de onderzoekscapaciteit schommelt even boven de 14.000 voltijdsequivalenten (fte). De omvang bedroeg in 1998 14.204 fte. De eerste geldstroom, gefinancierd door de overheid, is de grootste, al is het aandeel ervan in de totale personele omvang van de drie geldstromen tezamen afgenomen van ruim 70 procent in 1980 tot 53 procent in 1998. De tweede geldstroom is afkomstig van NWO en KNAW. Het aandeel van deze geldstroom bedroeg in 1998 18 procent en is de laatste jaren tamelijk stabiel. Het aandeel van de derde geldstroom steeg tussen 1980 en 1998 van 15 tot 29 procent.

De grootste kostenpost van het universitaire onderzoek is personeel. Een kleine 10 procent bestaat uit investeringen in gebouwen en apparatuur. De technische en gammawetenschappen besteden echter tussen de 15 en 20 procent van hun middelen aan investeringen.

In financiële termen is de omvang van het contractonderzoek van universiteiten tussen 1990 en 1999 gestegen van 230 miljoen tot 462 miljoen euro. Het aandeel van de bedrijven schommelt even boven de 20 procent. Het aandeel van de overheid neemt af.

Figuur 4.6 **Ontwikkeling universitair onderzoek**

Werkkracht

De werfkracht van universiteiten is de mate waarin het wetenschappelijk personeel van de eerste geldstroom erin slaagt middelen voor de tweede dan wel de derde geldstroom aan te trekken. Deze werfkracht neemt in de loop van de jaren zowel voor de tweede als voor de derde geldstroom toe. Universiteiten en gebieden verschillen sterk van elkaar in werfkracht. Er zijn universiteiten en gebieden waar de werfkracht voor de tweede geldstroom of de derde geldstroom bovengemiddeld is.

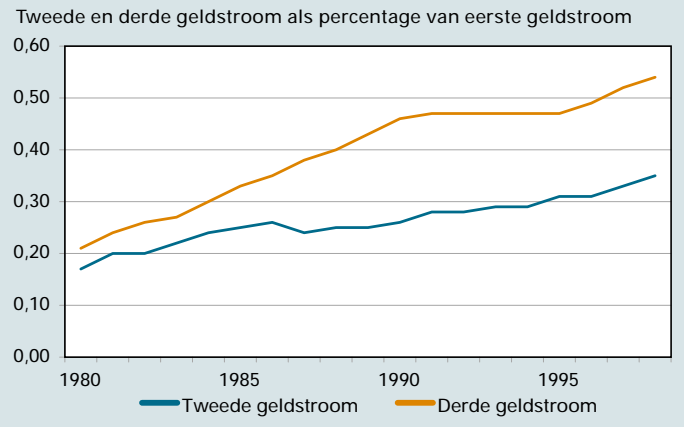
Productiviteit

Van universiteiten wordt niet alleen verwacht dat ze nieuwe kennis produceren, zichtbaar via openbare wetenschappelijke publicaties, maar ook dat ze dat zo doelmatig mogelijk doen. Tegenover een groei van het wetenschappelijk personeel, gedurende een langere periode, staat een nog grotere groei van de wetenschappelijke output in de vorm van wetenschappelijke publicaties en dissertaties. Universiteiten worden productiever en doelmatiger.

Het aantal wetenschappelijke publicaties per wetenschapper stijgt tussen 1992 en 1998 van 3,1 tot 3,6 per jaar.

Ook hier zijn er tussen de verschillende gebieden en universiteiten duidelijke verschillen.

Figuur 4.7 **Ontwikkeling universitaire werfkracht**

Tabel 4.11

Bron

Kengetallen Universitair Onderzoek/VSNU

Toelichting

- De gegevens zijn inclusief die van de Universiteit Wageningen (WU).

Onderzoekscapaciteit universiteiten per geldstroom (in procenten van het totaal)

	1995	1996	1997	1998
Totaal (in fte)	14.500	14.074	14.093	14.204
Eerste geldstroom	56	55	54	53
Tweede geldstroom	17	17	18	18
Derde geldstroom	27	27	28	29

Tabel 4.12

Bron

Kengetallen Universitair Onderzoek /VSNU

Toelichting

- De universitaire gegevens zijn exclusief de Open Universiteit
 - De gegevens zijn inclusief die van de Universiteit Wageningen (WU)
 - De werfkracht voor de 2de en 3de geldstroom is als volgt berekend: WP2/WP1 en WP3/WP1

Kengetallen universiteiten per HOOP-gebied, 1998

	Personeel			Financieel: investeringen in gebouwen en apparatuur	
	Totaal fte	Werkkracht 2de geldstroom	3de geldstroom	(x € 1 mln)	% investeringen per gebied
Totaal	14.204	0,34	0,54	1.865	8,8
Landbouw	862	0,55	1,29	113	4,0
Natuur	3.020	0,69	0,45	318	3,9
Techniek	2.731	0,32	0,56	408	15,2
Gezondheid	3.470	0,26	0,94	499	3,0
Economie	598	0,10	0,21	68	16,9
Recht	631	0,13	0,10	73	19,0
Gedrag & Maatschappij	1.685	0,24	0,46	204	11,1
Taal & Cultuur	1.163	0,28	0,12	113	12,1
Overig	43

Tabel 4.13

Bron

CBS

Toelichting

- Het CBS heeft de cijfers verzameld op basis van de universitaire jaarrekeningen, aangevuld met gegevens uit een enquête bij de universiteiten

Financieringsbronnen contractonderzoek bij universiteiten (in procenten van het totaal)

	1995	1996	1997	1998	1999
Totaal (x € 1 mln)	342	344	370	427	462
Overheid	30	30	30	26	25
Bedrijven	20	20	22	24	22
Internationaal	17	17	16	16	15
Non-profit organisaties	33	33	32	34	38

Output algemeen

De resultaten van het wetenschappelijk onderzoek in Nederland vinden voor een belangrijk deel hun neerslag in wetenschappelijke publicaties van de instellingen die dit onderzoek verrichten. Maar de output bestaat ook uit boeken, bijdragen aan congresbundels, rapporten, artikelen in populair wetenschappelijke bladen, een column of ingezonden artikel in een krant, instrumenten, machines, ontwerpen, octrooien. Publicaties in internationale tijdschriften zijn vooral een product van fundamenteel wetenschappelijk onderzoek. Nederland produceerde in de periode 1997-1998 bijna 2,5 procent van het wereldtotaal aan publicaties in wetenschappelijke tijdschriften.

Verdeling over gebieden

Het aandeel in het mondiale totaal varieert op gebiedsniveau van 0,8 procent voor de alfawetenschappen tot 3 procent voor de medische en levenswetenschappen. Alle gebieden laten een groeiend aandeel zien. Met name de gedrags- en maatschappijwetenschappen zijn bezig met een inhaal-slag, van 1,3 procent in 1989/90 tot 2,2 procent in 1997/98. De medische wetenschappen domineren met 29 procent de universitaire wetenschappelijke publicaties (nationale en internationale publicaties). De natuurwetenschappen, de technische wetenschappen en de gedrags- en maatschappijwetenschappen hebben ieder een aandeel van ongeveer 15 procent.

Wetenschappelijke tradities spelen bij de verdeling over gebieden een belangrijke rol: het aandeel van de alfa- en gammawetenschappen is daarvoor lager. Bij techniek vertaalt de output zich niet alleen in wetenschappelijke publicaties, maar ook in ontwerpen en octrooien.

Output van Nederlandse organisaties

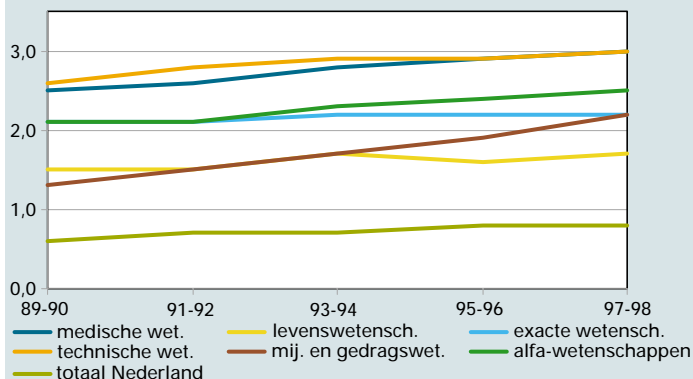
De groei in de output van de universiteiten stagneert in het midden van de jaren negentig en neemt daarna weer licht toe. Het aantal wetenschappelijke publicaties in 1998 bedroeg ruim 50.000. Het aantal dissertaties bij universiteiten bedroeg in 1998 ruim 2.500.

Gemeten naar het aantal wetenschappelijke publicaties in internationale tijdschriften is de Universiteit Utrecht de grootste producent, gevolgd door de andere grote universiteiten. De kleinere universiteiten publiceren minder, maar de groei van het aantal publicaties is hoger. Gemiddeld genomen nam de omvang van het aantal wetenschappelijke publicaties in de periode 1989-1998 met bijna de helft toe, terwijl bijvoorbeeld de omvang bij de Katholieke Universiteit Brabant is verdrievoudigd. Van de grote universiteiten groeide alleen de Universiteit van Amsterdam iets meer dan gemiddeld.

In 1999 stijgt het aantal wetenschappelijke publicaties bij NWO weer, na een paar jaar van daling. De meeste wetenschapsgebieden stijgen, met uitzondering van de geesteswetenschappen. Ook bij de KNAW is er in 1999 een stijging in de omvang van het aantal publicaties, maar het niveau van 1995 en 1997 is nog niet bereikt.

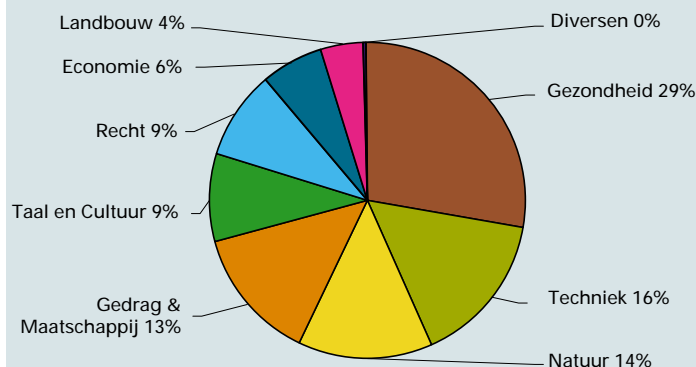
Figuur 4.8 Het aandeel van Nederland in de mondiale wetenschap

% Ned. onderzoeksartikelen t.o.v. het wereldtotaal. Bron: NOWT/CWTS

Figuur 4.9 Universitaire wetenschappelijke publicaties

Verdeling over gebieden, 1998, in procenten. Bron: VSNU/KUOZ

Tabel 4.14

Bron

Universiteiten: de Kengetallen Universitair
Onderzoek / VSNU
NWO: de NWO-jaarboeken
KNAW: de KNAW-jaarverslagen

Output Nederlandse R&D (publiek onderzoek)

	1995	1996	1997	1998	1999
A) Wetenschappelijke publicaties					
Universiteiten	49.050	49.391	49.816	51.319	-
NWO	4.343	4.530	4.154	3.751	3.940
KNAW	831	785	896	665	792
B) Dissertaties					
Universiteiten	2.564	2.480	2.592	2.546	-
NWO	366	401	357	322	348
KNAW	35	34	36	28	26

Tabel 4.15

Bron

NWO-jaarboeken

Toelichting

- Tot 1997 behoorde het gebied chemische wetenschappen tot de exacte wetenschappen

Aantal wetenschappelijke publicaties NWO, naar wetenschapsgebied

	1995	1996	1997	1998	1999
Totaal	4.343	4.530	4.154	3.751	3.940
Geesteswetenschappen	221	299	244	363	310
Maatschappij- en gedragwetenschappen	354	323	517	517	657
Exacte wetenschappen	2.389	2.583	1.434	1.085	1.116
Chemische wetenschappen	.	.	545	512	560
Aard- en levenswetenschappen	554	511	474	381	400
Medische wetenschappen	751	750	873	829	836
WOTRO	74	64	67	64	61

Tabel 4.16

Bron

NOWT/CWTS; NOWT-rapport 2000

Toelichting

- Gebaseerd op gegevens uit SCI, SSCI, ACHI en andere citatie-indexen

Publicatie-output universiteiten in internationale wetenschappelijke tijdschriften (1989-90=100)

	89/90	91/92	93/94	95/96	97/98
	Aantal	Index			
Totaal	14.860	114	130	141	145
Universiteit Utrecht	2.238	110	128	127	137
Universiteit Leiden	2.058	111	118	124	120
Rijksuniversiteit Groningen	1.704	108	119	129	130
Universiteit van Amsterdam	1.655	114	135	154	157
Katholieke Universiteit Nijmegen	1.462	121	130	142	141
Vrije Universiteit Amsterdam	1.252	118	124	140	145
Erasmus Universiteit Rotterdam	1.230	116	132	146	145
Wageningen Universiteit	910	111	136	147	155
Technische Universiteit Delft	777	112	135	155	173
Universiteit Maastricht	604	118	141	163	193
Technische Universiteit Eindhoven	451	109	149	176	159
Universiteit Twente	439	128	164	159	163
Katholieke Universiteit Brabant	80	118	181	234	298

Het internationale karakter van onderzoek

Onderzoek heeft een sterke internationale oriëntatie. Dat heeft onder andere te maken met de openbaarheid van de resultaten voor andere onderzoekers. Daardoor is het ook gebruikelijk om internationale vergelijkingen te maken, om de eigen positie beter te kunnen inschatten.

R&D-uitgaven als percentage van het BBP

Nederland gaf in 1999 2 procent van haar BBP uit aan R&D. Voor een langere periode is er sprake van een fluctuerend beeld. Economische factoren spelen daarbij een belangrijke rol, evenals een herziening van het BBP. Dat heeft ertoe geleid dat Nederland internationaal gezien inmiddels een middenpositie inneemt. Landen die een grote sprong voorwaarts hebben gemaakt, zijn Finland en Ierland.

Financiering van R&D

In de meeste landen zijn de bedrijven veruit de belangrijkste financiers van R&D, terwijl in Nederland de aandelen van overheid en bedrijven dicht bij elkaar liggen. Wel is het aandeel van de bedrijven in de financiering de laatste jaren toegenomen. De verhouding bedrijven - overheid was in 1999 36 - 50. Hoewel de absolute uitgaven van de overheid stegen, is het aandeel van de overheidsuitgaven in het totaal van de R&D-uitgaven gedaald. Als percentage van het BBP daalden de overheidsuitgaven vanaf 1990 van 1,04 naar 0,72 in 1999. Een aantal landen is in dit opzicht Nederland voorbij gestreefd.

Er is een sterk toegenomen financiering vanuit het buitenland. Het aandeel van deze buitenlandse financiering is de laatste jaren gestegen van 2 à 3 procent tot 11 procent in 1999. Het betreft zowel financiering vanuit buitenlandse bedrijven als vanuit de EU.

Uitvoering van R&D

Nederland kent bij de uitvoering van R&D een relatief sterke publieke sector in vergelijking met andere landen. De Nederlandse R&D-uitgaven in deze sector bedroegen in 1999 0,87 procent van het BBP. Alleen Finland en Zweden scoren in dit opzicht hoger.

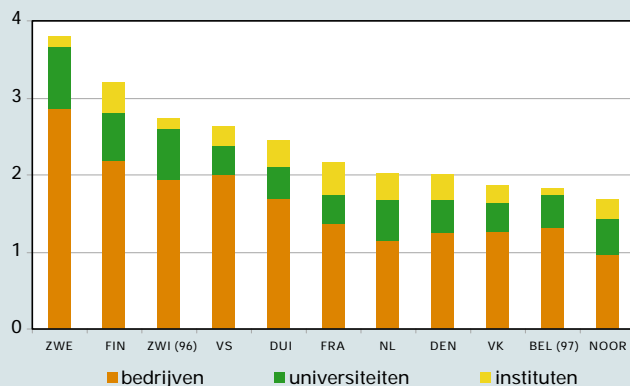
Het aandeel van de sector bedrijven in Nederland is daarentegen internationaal gezien relatief laag, al is er vanaf 1995 duidelijk sprake van een stijgende trend. De R&D-uitgaven als percentage van het BBP bedroegen in 1999 1,14.

Financiering van R&D in de publieke sector door externe partijen

Waar Nederland het goed doet, is bij de financieringsstroom van bedrijven naar onderzoeksinstituten in de publieke sector. In vergelijking met andere landen is het aandeel privaat gefinancierde R&D bij de Nederlandse onderzoeksinstituten in de publieke sector zeer hoog. Met name Nederlandse onderzoeksinstituten in de semi-publieke sector (zoals TNO en de GTI's) trekken relatief veel financiële middelen aan vanuit bedrijven. Bedrijven financieren minder snel in de sector hoger onderwijs, al is dat aandeel groeiende.

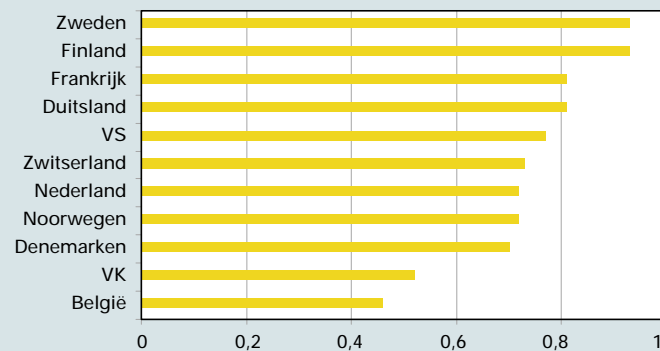
Figuur 4.10 R&D-uitgaven als percentage van het BBP

Naar sector van uitvoering, 1999, Bron: OESO

Figuur 4.11 R&D gefinancierd door de overheid, als percentage van het BBP

1999 (of het dichtsbijzijnde jaar). Bron: OESO

Tabel 4.17

Bron

OESO

Toelichting

– De cijfers zijn vanaf 1994 aangepast op basis van de BBP-herziening

– Het cijfer voor Nederland voor 1999 is voorlopig

R&D-uitgaven als percentage van het BBP

	1994	1995	1996	1997	1998	1999
België	1,74	1,74	1,82	1,83	--	--
Denemarken	--	1,84	1,85	1,94	1,92	2,00
Finland	2,29	2,29	2,54	2,72	2,89	3,19
Frankrijk	2,34	2,31	2,30	2,22	2,18	2,17
Duitsland	2,26	2,26	2,26	2,29	2,31	2,44
Nederland	1,95	1,99	2,01	2,04	1,95	2,02
Zweden	--	3,46	--	3,67	--	3,80
Verenigd Koninkrijk	2,07	1,98	1,91	1,84	1,83	1,87
Verenigde Staten	2,42	2,50	2,54	2,57	2,60	2,64
EU-gemiddelde	1,83	1,81	1,81	1,80	1,81	1,85
OESO-gemiddelde	2,10	2,11	2,14	2,16	2,18	2,21

Tabel 4.18

Bron

OESO

Toelichting

– De cijfers zijn vanaf 1994 aangepast op basis van de BBP-herziening

– Het cijfer voor Nederland voor 1999 is voorlopig

R&D-uitgaven in de (semi-)publieke sector als percentage van het BBP

	1994	1995	1996	1997	1998	1999
België	0,50	0,49	0,51	0,50	--	--
Denemarken	--	0,76	0,70	0,73	0,70	0,73
Finland	0,87	0,83	0,86	0,91	0,93	0,99
Frankrijk	0,86	0,87	0,85	0,80	0,79	0,77
Duitsland	0,75	0,76	0,76	0,74	0,74	0,75
Nederland	0,92	0,93	0,93	0,91	0,87	0,87
Zweden	--	0,89	--	0,91	--	0,94
Verenigd Koninkrijk	0,69	0,66	0,64	0,61	0,60	0,57
Verenigde Staten	0,63	0,62	0,60	0,58	0,58	0,56
EU-gemiddelde	0,68	0,67	0,66	0,65	0,64	0,64
OESO-gemiddelde	0,63	0,63	0,62	0,61	0,62	0,61

Tabel 4.19

Bron

OESO

Toelichting

– De cijfers zijn vanaf 1994 aangepast op basis van de BBP-herziening

– Het cijfer voor Nederland voor 1999 is voorlopig

R&D-uitgaven van bedrijven als percentage van het BBP

	1994	1995	1996	1997	1998	1999
België	1,22	1,22	1,28	1,31	--	--
Denemarken	--	1,06	1,13	1,19	1,32	1,25
Finland	1,42	1,45	1,68	1,80	1,94	2,18
Frankrijk	1,45	1,41	1,41	1,39	1,36	1,37
Duitsland	1,51	1,50	1,50	1,55	1,57	1,69
Nederland	1,00	1,04	1,06	1,11	1,06	1,14
Zweden	--	2,57	--	2,75	--	2,85
Verenigd Koninkrijk	1,36	1,29	1,25	1,21	1,21	1,27
Verenigde Staten	1,71	1,80	1,86	1,91	1,94	2,00
EU-gemiddelde	4,00	1,13	1,13	1,14	1,15	1,20
OESO-gemiddelde	1,41	1,42	1,46	1,49	1,51	1,54

Output en invloed van wetenschappelijk onderzoek

Nederland produceert bijna 2,5 procent van de mondiale kennis, verspreid via internationale wetenschappelijke tijdschriften. Nederland staat daarmee op de tiende plaats van de wereld en komt daarmee na grote landen als de VS, het VK, Duitsland en Frankrijk. Maar belangrijker nog dan het aantal wetenschappelijke publicaties is de invloed die deze publicaties hebben, gemeten naar het aantal verwijzingen (citaties) naar die publicaties. De citatiescore van de Nederlandse wetenschappelijke literatuur ligt al jaren ongeveer 20 procent boven het mondiale gemiddelde, wat Nederland tot een toonaangevend land maakt. Nederland neemt daarmee de derde plaats in op de mondiale ladder, na Zwitserland en de VS.

Internationale samenwerking

Onderzoek is geen specifiek nationale activiteit, maar veeleer een internationale activiteit. Dat blijkt uit het feit dat wetenschappelijke publicaties in steeds sterkere mate samen worden geschreven met onderzoekers uit verschillende landen.

Daarnaast is sprake van een toename van het aantal landen waarmee wordt samengewerkt. In de periode 1995-1997 werkten Nederlandse onderzoekers samen met onderzoekers uit 133 andere landen. In de periode 1986-1988 waren dit nog 88 landen. Alleen onderzoekers uit de VS, het VK, Frankrijk en Duitsland werken met meer landen samen.

Het gebruik van wetenschappelijke kennis in octrooien

Kennis wordt niet alleen geproduceerd om louter de wetenschappelijke nieuwsgierigheid te bevredigen, maar heeft ook een gebruiksfunctie, bijvoorbeeld in industriële toepassingen.

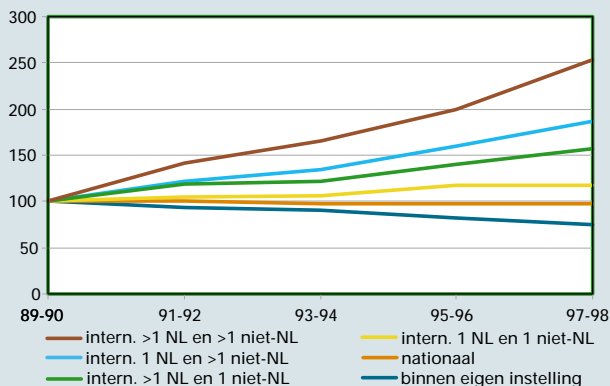
Met analyses van verwijzingen in octrooien naar wetenschappelijke publicaties is dit gebruik na te gaan, al geeft het maar een gedeeltelijk inzicht in het gebruik en de bruikbaarheid van wetenschappelijke kennis. Deze analyses laten zien dat er een flinke toename is van het aantal verwijzingen in octrooien, die zijn aangevraagd bij het Amerikaanse octrooibureau, naar Nederlandse wetenschappelijke publicaties in de periode 1993-1998. Deze groei is groter dan de toename van het aantal octrooien, waardoor het aantal citaties per octrooi een stijging laat zien. Deze toename speelt vooral op het medisch-farmaceutisch gebied (biotechnologie). Instellingen die veel geciteerd worden zijn met name de universiteiten met een academisch ziekenhuis, DLO, Wageningen Universiteit en het Nederlands Kanker Instituut.

Ook blijkt dat het Nederlands onderzoek een toenemende bron is bij octrooien van buitenlandse bedrijven, waaruit is af te leiden dat het Nederlandse bedrijfsleven slechts op beperkte schaal de vruchten plukt van het fundamentele onderzoek in Nederland.

Figuur 4.12

Wetenschappelijke samenwerking, nationaal en internationaal

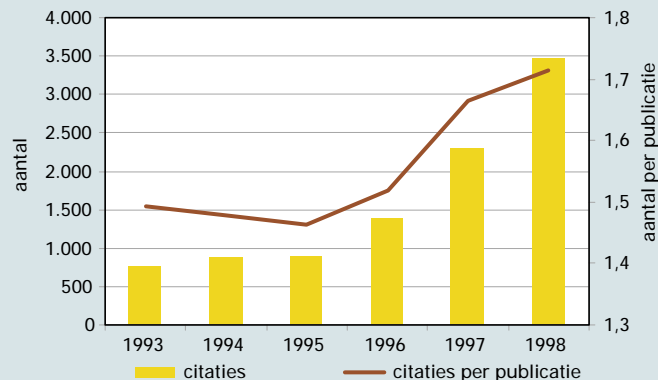
Ontw. type samenwerkingsrelaties, 1989/90 = 100. Bron: NOWT/CWTS

Figuur 4.13

Citaties vanuit USPTO-octrooien naar Nederlandse wetenschappelijke publicaties

Absoluut en per publicatie. Bron: NOWT/CWTS

Tabel 4.20

Bron

NOWT/CWTS, NOWT-rapport 2000

Toelichting

- Gebaseerd op gegevens uit SCI, SSCI, ACHI en andere citatie-indexen
- De citatiescores zijn genormeerd op het mondiale gemiddelde = 1

Plaats van Nederland in de top-15 landen naar aantal publicaties en citatie-impact, 1994-1998

	% van de mondiale output		citatie-impactscore	
Verenigde Staten	33,5	Zwitserland	1,44	
Verenigd Koninkrijk	8,9	Verenigde Staten	1,37	
Japan	8,0	Nederland	1,23	
Duitsland	7,4	Verenigd Koninkrijk	1,18	
Frankrijk	5,7	Canada	1,16	
Canada	4,4	Zweden	1,15	
Italië	3,5	Duitsland	1,13	
Rusland	3,4	Australië	1,02	
Australië	2,5	Frankrijk	1,00	
Nederland	2,3	Italië	0,95	
Spanje	2,3	Japan	0,90	
Zweden	1,8	Spanje	0,88	
India	1,7	China	0,46	
China	1,7	India	0,43	
Zwitserland	1,6	Rusland	0,34	

Tabel 4.21

Bron

NSF, 2000

Toelichting

- Gemeten is met hoeveel andere landen het betreffende land in de tabel gezamenlijke publicaties heeft

Aantal samenwerkingslanden bij co-publicaties

	1986-88	1995-97
Verenigde Staten	142	173
Verenigd Koninkrijk	121	163
Frankrijk	116	157
Duitsland	116	147
Nederland	88	133
Italië	94	128
België	81	128
Zweden	90	127
Japan	80	127
Spanje	62	118
Denemarken	73	111
Oostenrijk	58	99
Finland	58	94
Ierland	47	76
Griekenland	47	75
Portugal	35	71

Stelsel

Het ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij is verantwoordelijk voor het groen onderwijs in Nederland. Er is regelmatig nauw overleg met het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen met name over wet- en regelgeving. De groene instellingen vallen onder de algemene wet- en regelgeving voor onderwijs.

Het groen onderwijs omvat het voorbereidend middelbaar beroepsonderwijs (vmbo), het middelbaar beroepsonderwijs (mbo), het hoger agrarisch onderwijs (hao) en het wetenschappelijk onderwijs (wo). Het groen mbo kent twee verschijningsvormen, de beroepsopleidende leerweg (bol) en de beroepsbegeleidende leerweg (bbl). Andere vormen van groen onderwijs, zoals het cursorisch onderwijs en het agrarisch praktijkschool onderwijs, komen in deze publicatie niet ter sprake.

Doel van het groen onderwijs

Het groen onderwijs heeft tot doel mensen duurzaam te kwalificeren voor de arbeidsmarkt en voor deelname aan het maatschappelijk verkeer. Hierbij wordt zo goed mogelijk aangesloten op de persoonlijke belangstelling en mogelijkheden en richt het onderwijs zich inhoudelijk op de arbeidsmarkt die gerelateerd is aan het LNV-beleidsveld. Duurzaam kwalificeren voor de arbeidsmarkt houdt in dat men in staat is om op veranderingen in te spelen en bijscholing te volgen, niet alleen vanuit de landbouw en haar natuurlijke omgeving, maar dit alles in een maatschappelijke context. Het groen onderwijs draagt bij aan de kennis,

vaardigheden en houding van (toekomstige) ondernemers en werknemers in de groene ruimte en de agro-sector.

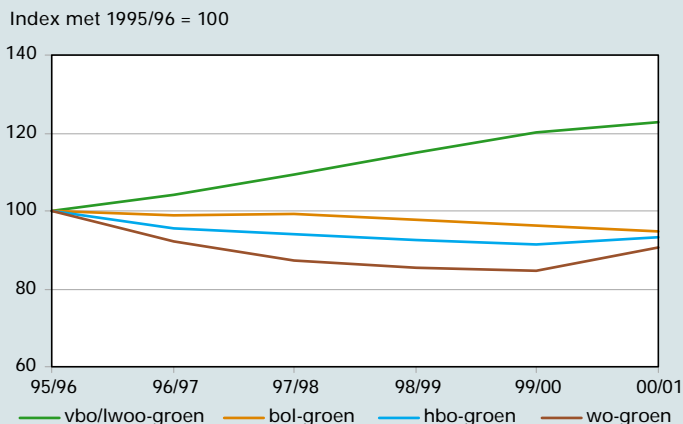
Integraal sectorbeleid

Het groen onderwijs past uitstekend in het integrale sectorbeleid van het ministerie van LNV. Het is ingebed in het landbouwkennissysteem. Het onderwijs leidt op, in nauwe samenspraak met de beroepspraktijk, voor herkenbare beroepsgroepen in landbouw, voeding, natuur en milieu. Het integreert verschillende gebieden van wetenschap (zoals biologie, economie en teeltkunde). Deze integratie is een voorwaarde voor de koppeling van diverse beleidsthema's in het landelijk gebied (bijvoorbeeld ecologie, landbouw, recreatie en natuur).

Financiën

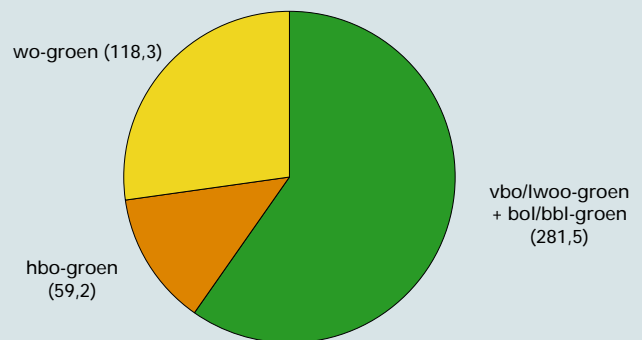
De instellingen voor groen onderwijs worden gefinancierd door het ministerie van LNV. De bekostiging vindt plaats op basis van de algemene onderwijswetgeving. De onderwijsuitgaven stijgen, zowel in absolute als in relatieve zin, als gevolg van de sterk stijgende leerlingenaantallen in het groene vmbo. Het grootste deel van de uitgaven (in 2000 459 miljoen euro) bestaat uit personeelsuitgaven. De collegegelden van de studenten worden geïnd door de instellingen. Lesgelden worden geïnd door de IBG in Groningen en verantwoord op de OCenW-begroting.

Figuur 5.1 Deelnemers groen onderwijs

Figuur 5.2 Uitgaven LNV voor het groen onderwijs

Gerealiseerde uitgaven per sector (x € 1 mln), 2000

Tabel 5.1

Bron

Rijksbegroting LNV 2001

Toelichting

- Gerealiseerde ontvangsten zijn exclusief verkoop schoolgebouwen hbo-groen
- Totaal gerealiseerde uitgaven is incl. uitkeringen na ontslag

Financiële kerncijfers LNV: groen onderwijs

	1996	1997	1998	1999	2000
A) Uitgaven en Ontvangsten (x € 1 mln)					
Totaal gerealiseerde uitgaven	399,5	412,3	427,2	452,1	459,0
vbo/lwoo-groen, bol-groen, bbl-groen	231,5	239,6	255,6	278,4	281,5
hbo-groen	55,1	58,0	55,8	57,4	59,2
wo-groen	112,9	114,7	115,8	116,2	118,3
Totaal ontvangsten	4,8	3,3	1,9	4,5	1,4
B) Onderwijsuitgaven per student/leerling naar onderwijssoort (x € 1000)					
lwoo-groen	4,8	4,9	5,0	6,3	6,5
vbo-groen	3,2	3,2	3,3	4,4	4,5
bol-groen	3,2	3,3	3,4	4,4	4,5
bbl-groen	3,6	3,7	3,8	2,4	4,8
hbo-groen	4,7	4,9	5,2	5,6	5,7
wo-groen	7,8	7,8	7,9	7,9	8,4

Tabel 5.2

Bron

CB

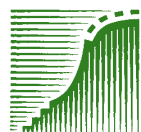
LNV

Toelichting

- vbo/lwoo-groen is exclusief klas 1 en 2 van OCenW scholengemeenschappen

Deelname aan het groen onderwijs en het totale beroepsonderwijs (aantal x 1000)

	96/97	97/98	98/99	99/00	00/01
vbo-groen/lwoo-groen/mavo	24,2	25,4	26,7	27,9	29,8
als percentage totaal vbo + lwoo	11,9	12,6	13,2	13,8	13,5
bol-groen	16,7	16,7	16,5	16,2	15,8
als percentage totaal mbo	5,8	5,9	6,0	5,9	5,8
hbo-groen	8,9	8,8	8,6	8,5	8,3
als percentage totaal hbo	3,8	3,7	3,5	3,4	3,3
wo-groen	4,1	3,9	3,8	3,7	3,7
als percentage totaal wo	2,5	2,4	2,4	2,3	2,3

Deelnemers

De ontwikkeling van het aantal deelnemers in het groen onderwijs verschilt sterk per niveau. Het groen vmbo, verheugt zich in een sterke, gestage groei. Het vmbo-groen maakt al jaren een forse groei door. In de laatste 6 jaren bedroeg de groei zo'n 25 procent. De deelname aan het vbo-groen is stabiel. De deelname aan het hbo-groen is de afgelopen jaren licht gedaald maar inmiddels gestabiliseerd. De deelname aan het wetenschappelijk groen onderwijs is gedaald.

Cijfers over het aantal eerstejaars in de verschillende typen groen onderwijs geven een indicatie van de belangstelling, die dit onderwijs genereert. Hier is opnieuw een sterke groei in het vmbo opvallend. Voor de overige groene opleidingen blijft het aantal eerstejaars, over de jaren heen, vrij stabiel.

Vanuit maatschappelijk oogpunt is het aantal gediplomeerden een interessant kerncijfer van het onderwijs. Het aantal gediplomeerden bedraagt gemiddeld circa 25 procent van het totaal aantal leerlingen. Het aantal vrouwen dat deelneemt aan het groen onderwijs blijft stijgen.

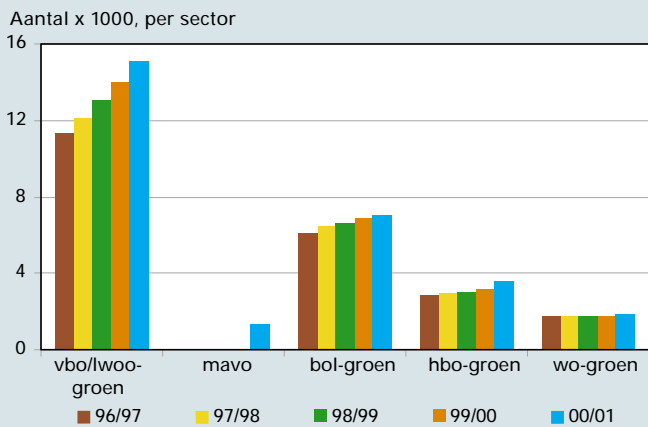
Instellingen

Het groen onderwijs wordt gegeven op een groot aantal locaties. LNV hecht aan een zekere spreiding van onderwijsmogelijkheden, met name voor het voortgezet onderwijs in de landelijke gebieden.

Er is één instelling voor het wetenschappelijk groen onderwijs te weten Wageningen Universiteit. Er zijn zes instellingen voor hoger groen beroepsonderwijs, vijftien agrarische opleidingscentra (AOC's), één ROC met een groene afdeling en twee Innovatiepraktijkcentra (IPC's). Daarnaast wordt op een veertigtal scholengemeenschappen vbo-groen verzorgd en zijn met ingang van schooljaar 1999/00 acht mavo's gefuseerd met agrarische opleidingscentra.

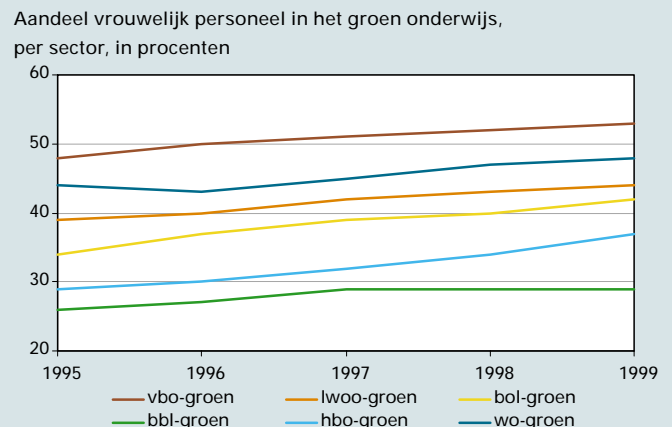
Figuur 5.3

Vrouwelijke deelnemers groen onderwijs

Figuur 5.4

Vrouwen werkzaam in het groen onderwijs

Tabel 5.3

Bron

A) Rijksbegroting LNV 2001

B) LNV, Directie Wetenschap en Kennisoverdracht

Toelichting:

– Aantallen leerlingen vbo/lwoo-groen, bol-groen, bbl-groen op basis van bekostigingsaantallen

– Aantallen studenten op basis van werkelijke aantallen

Deelnemers, instroom en gediplomeerden groen onderwijs naar onderwijssoort

	96/97	97/98	98/99	99/00	00/01
A) Aantal leerlingen en studenten (x 1000)					
Totaal	62,8	62,7	64,0	64,3	65,8
vbo-groen	17,0	17,6	18,5	19,0	17,6
lwoo-groen	7,8	8,2	8,6	9,2	9,7
mavo	0,0	0,0	0,0	0,0	2,7
bol-groen	16,8	16,7	16,7	16,2	15,8
bbl-groen	8,2	7,6	7,9	7,6	8,0
hbo-groen	8,9	8,8	8,6	8,6	8,3
wo-groen	4,1	3,9	3,9	3,7	3,7
B) Instroom (x 1000)					
Totaal	21,5	21,9	21,8	21,8	22,0
vbo-groen	5,4	5,6	5,6	5,7	5,5
lwoo-groen	2,6	2,8	2,9	3,1	3,1
mavo	0,0	0,0	0,0	0,0	0,6
bol-groen	6,1	5,9	5,8	5,8	5,4
bbl-groen	3,7	4,0	3,9	3,7	3,6
hbo-groen	2,6	2,4	2,4	2,4	2,7
wo-groen	1,2	1,3	1,2	1,1	1,1
C) Aantal gediplomeerden (x 1000)					
Totaal	15,1	15,0	15,9	15,4	--
vbo-groen	4,1	4,2	4,6	4,2	--
lwoo-groen	1,7	1,8	2,0	1,8	--
bol-groen	4,2	4,1	4,2	4,3	--
bbl-groen	2,3	2,6	2,8	2,7	--
hbo-groen	1,8	1,6	1,7	1,9	--
wo-groen	0,9	0,8	0,6	0,5	--

Tabel 5.4

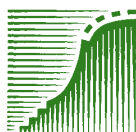
Bron

A) Rijksbegroting LNV 2001

B) LNV, Directie Wetenschap en Kennisoverdracht

Aantal instellingen c.q. locaties en aandeel vrouwelijk personeel naar onderwijssoort

	96/97	97/98	98/99	99/00	00/01
A) Aantal locaties naar onderwijssoort					
Totaal	311	305	303	311	331
vbo-groen	110	108	104	107	106
lwoo-groen	79	79	82	80	90
mavo	0	0	0	0	8
bol-groen	51	50	51	50	54
bbl-groen	62	59	57	65	64
hbo-groen	8	8	8	8	8
wo-groen	1	1	1	1	1
B) Percentage vrouwelijk personeel					
vbo-groen	50	51	52	53	--
lwoo-groen	40	42	43	44	--
bol-groen	37	39	40	42	--
bbl-groen	27	29	29	29	--
hbo-groen	30	32	34	37	--
wo-groen	43	45	47	48	--

Prognose

Uitgaven OCenW

Door het Ministerie van OCenW zal in 2002 circa 23 miljard euro worden uitgegeven aan onderwijs, cultuur en wetenschappen. Daar staat circa 1,2 miljard euro aan ontvangsten tegenover.

Het uitgavniveau is in 2001 met ruim 7 procent gestegen ten opzichte van 2000. Dit komt voor ongeveer de helft door beleidsintensivering en voor de andere helft door loon- en prijsbijstellingen. In de periode 2001-2006 stijgen de uitgaven van OCenW van 22,9 naar 24,4 miljard euro.

Het begrip reële uitgaven is ingevoerd om te corrigeren voor ontvangsten en verschillende definities tussen jaren.

Ontwikkeling van de hoofdtaken

In de uitgaven onderscheiden naar de hoofdtaken onderwijs, studiefinanciering, onderzoek en cultuur zijn de overige kosten naar rato verdeeld.

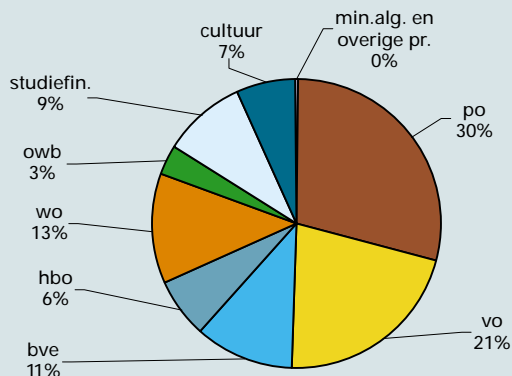
De overige kosten zijn de kosten van de beleidsterreinen 9 en 10, alsmede van 17 tot en met 23.

De uitgaven voor de onderwijstaak laten een opgaande lijn zien. De uitgaven aan onderwijs groeien de komende vijf jaar met ruim 7 procent. Deze groei wordt vooral verklaard door autonome ontwikkelingen zoals de stijging van het aantal leerlingen en studenten. Met name het primair en voortgezet onderwijs en het hoger beroepsonderwijs groeien. In het verlengde van de verwachte hogere deelname aan het hoger beroepsonderwijs zullen ook de uitgaven aan studiefinanciering stijgen. Een deel van de groei van de onderwijsuitgaven is ook te verklaren door onder andere de verkleining van de groepsgrootte in het primair onderwijs.

De uitgaven voor onderzoek en voor cultuur zijn vrijwel stabiel in deze periode.

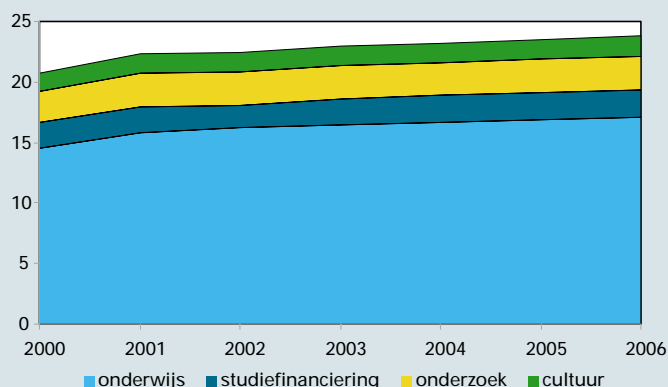
Figuur 6.1 Begroting van de totale uitgaven OCenW in 2002

Per beleidsterrein in procenten

Figuur 6.2 Reële uitgaven OCenW

Per hoofdtak (x € 1 mld)

Tabel 6.1

Bron

Rijksbegroting OCenW 2002, miljoenennota 2002 (stand 28-08-2001)

Toelichting

- Bedragen voor 2000 betreffen realisaties volgens financieel jaarverslag 2000
- Ontvangsten onderzoek en wetenschapsbeleid betreffen voornamelijk bijdragen van andere departementen

Begroting van uitgaven en ontvangsten (x € 1 mln)

		2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Uitgaven en Ontvangsten								
Totaal uitgaven OCenW		21.347	22.888	23.111	23.590	23.830	24.097	24.409
Totaal ontvangsten OCenW		1.146	1.171	1.244	1.132	1.163	1.193	1.226
Ministerie algemeen	uitgaven	479	286	273	255	255	254	256
	ontvangsten	18	1	1	1	1	1	1
Primair onderwijs	uitgaven	5.644	6.234	6.696	6.891	6.919	6.978	7.048
	ontvangsten	28	21	21	21	21	21	21
Voortgezet onderwijs	uitgaven	4.251	4.662	4.912	4.995	5.096	5.177	5.250
	ontvangsten	5	1	1	1	1	1	1
Beroepsonderw. en volw.ed.	uitgaven	2.262	2.477	2.563	2.584	2.624	2.621	2.626
	ontvangsten	31	33	33	27	27	27	27
Hoger beroepsonderwijs	uitgaven	1.332	1.493	1.500	1.506	1.519	1.545	1.579
	ontvangsten	2	0	0	0	0	0	0
Wetenschappelijk Onderwijs	uitgaven	2.713	2.915	2.932	2.935	2.923	2.952	2.979
	ontvangsten	1	1	1	1	1	1	1
Onderzoek en wetenschapsbeleid	uitgaven	687	754	768	716	709	711	715
	ontvangsten	99	99	99	76	76	76	76
Studiefinanciering	uitgaven	2.417	2.360	2.138	2.416	2.459	2.498	2.547
	ontvangsten	716	716	731	713	737	761	789
Overige programma uitgaven	uitgaven	141	178	-234	-285	-254	-226	-189
	ontvangsten	0	62	48	48	48	48	48
Cultuur	uitgaven	1.423	1.530	1.563	1.576	1.579	1.587	1.597
	ontvangsten	246	236	308	243	250	256	262

Tabel 6.2

Bron

Bewerkingen van tabel 6.1

Toelichting

- A) De OCenW-uitgaven zijn samengesteld uit de bedragen van tabel 6.1
- B) - De uitgaven voor wo zijn exclusief medische zorg in academische ziekenhuizen
- Overig bestaat uit Ministerie Algemeen en overige programma-uitgaven

Reële uitgaven OCenW naar hoofdtaken en beleidsterrein (x € 1 mln)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Uitgaven OCenW in lopende prijzen							
A) Reële uitgaven naar hoofdtaken	20.745	22.253	22.493	23.009	23.235	23.488	23.785
Onderwijs	14.574	15.882	16.399	16.661	16.862	17.052	17.271
Studiefinanciering	2.118	2.042	1.781	2.085	2.118	2.147	2.185
Onderzoek	2.588	2.774	2.750	2.692	2.680	2.704	2.732
Cultuur	1.465	1.555	1.562	1.570	1.576	1.585	1.598
B) Reële uitgaven naar beleidsterrein	20.745	22.253	22.493	23.009	23.235	23.488	23.785
po	5.616	6.213	6.675	6.870	6.898	6.957	7.028
vo	4.246	4.661	4.911	4.994	5.095	5.176	5.249
bve	2.231	2.444	2.530	2.557	2.597	2.594	2.599
hbo	1.331	1.493	1.500	1.506	1.519	1.545	1.579
wo	2.554	2.755	2.773	2.777	2.764	2.792	2.817
owb	687	754	768	716	709	711	715
sfb	2.056	2.006	1.782	2.092	2.122	2.149	2.183
cultuur	1.423	1.527	1.563	1.576	1.579	1.587	1.597
overig	601	400	-10	-79	-48	-22	18

BBP

De uitgaven voor onderwijs, cultuur en wetenschappen kunnen worden vergeleken met de groei van de nationale economie uitgedrukt in het Bruto Binnenlands Product (BBP). De totale uitgaven van OCenW als percentage van het BBP zijn van 2000 naar 2001 gelijk gebleven. Ook wanneer wordt gekeken naar onderwijs, cultuur of wetenschappen apart, is er sprake van stabilisatie.

De ontwikkeling voor de volgende jaren is hier niet gepresenteerd omdat confrontatie van BBP en OCenW-uitgaven een verkeerd beeld zou oproepen. Immers in de BBP-ontwikkeling is een volumegroei verondersteld evenals een prijsontwikkeling. Besluitvorming over volume- en prijsontwikkeling voor de onderwijsbegroting voor die jaren moet echter nog plaatsvinden.

Uitgaven per leerling/student

De uitgaven per leerling/student ontwikkelen zich in de periode 2001 – 2006 gematigd. Lichte stijging zien we in het primair -, voortgezet – en hoger beroepsonderwijs.

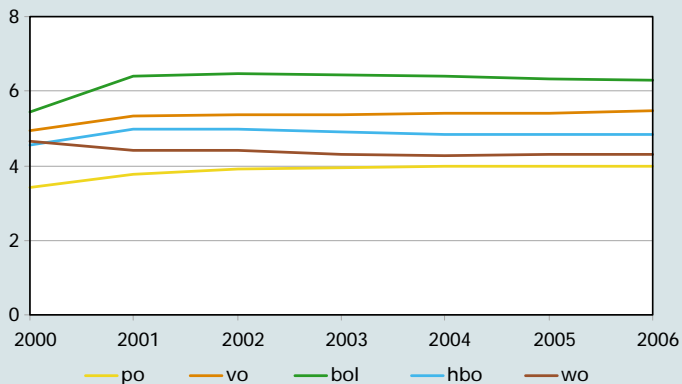
Een beperkte daling doet zich voor in de bol en het wo.

Opmerkelijk is de stijging van 2001 ten opzichte van 2000, met name in de sectoren po, vo en hbo. Dit heeft diverse oorzaken, zoals de groeps-groottemaatregel in het po en de afgesloten onderwijs-CAO's.

Figuur 6.3

Uitgaven per leerling/student naar onderwijssoort

Bedragen x € 1000, prognose 2001-2006

Tabel 6.3

Bron

Rijksbegroting OCenW 2002, miljoenennota
(stand 28-08-2001)

Toelichting

- A) – De BBP-cijfers zijn voorlopig; in de miljoenennota 2001 kunnen andere cijfers zijn opgenomen

Begrote uitgaven OCenW ten opzichte van BBP en Rijksuitgaven in percentages

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
A) BBP en Rijksuitgaven (x € 1 mln)							
Bruto Binnenlands Product (prijzen 2001)	401.089	430.841	453.850	470.380	487.513	505.269	523.672
B) Reële uitgaven OCenW als percentage BBP							
Uitgaven OCenW 2000 (x € 1 mln)	20.745	22.253					
Totaal OCenW-uitgaven	5,2	5,2					
Onderwijs	3,6	3,7					
Studiefinanciering	0,5	0,5					
Onderzoek	0,6	0,6					
Cultuur	0,4	0,4					

Tabel 6.4

Bron

Rijksbegroting OCenW 2002

Toelichting

- 1) Uitgaven per leerling/student po en vo: vanaf 2001 in constante prijzen 2001
- 2) WSF/WTS
- uitgaven in lopende prijzen
 - alleen voor het financieringstekort van de overheid relevante uitgaven
 - exclusief kasschuiven

Rijksuitgaven per leerling/student (in prijzen van 2001, x € 1000)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
po							
Uitgaven per leerling primair onderwijs		3,4	3,8	3,9	3,9	4,0	4,0
Basisonderwijs		3,1	3,4	3,5	3,5	3,6	3,6
Speciaal basisonderwijs		6,4	7,3	7,4	7,5	7,8	7,7
(Voortgezet) speciaal onderwijs		11,8	13,3	13,5	13,5	13,4	13,4
vo							
Uitgaven per leerling		4,9	5,4	5,4	5,4	5,4	5,4
bve							
<i>Uitgaven bol voltijd</i>							
Uitgaven per deelnemer		5,4	6,0	6,3	6,5	6,5	6,5
<i>Uitgaven educatie</i>							
Uitgaven regulier per volwassen inwoner	0,02	0,02	0,02	0,02	0,02	0,02	0,02
Uitgaven per inburgeraar	4,3	4,5	4,2	4,2	4,2	4,3	4,3
hbo							
Uitgaven per student		4,5	4,8	4,8	4,7	4,7	4,7
wo							
Onderwijsuitgaven per student		4,7	4,4	4,4	4,3	4,3	4,3
WSF/WTS							
vo		0,2	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3
bol		2,5	2,5	2,6	2,6	2,6	2,7
hbo		1,3	1,5	1,9	2,0	2,4	2,7
wo		1,1	0,8	1,0	1,2	1,4	1,8

De Referentieraming

Ter voorbereiding van de nieuwe onderwijsbegroting wordt jaarlijks een nieuwe leerlingen- en studentenraming gemaakt. Deze raming wordt aangeduid met de term Referentieraming.

De Referentieraming 2001 (die een onderbouwing vormt voor de begroting 2002) geeft het volgende beeld voor de te verwachten aantallen leerlingen en studenten:

Door de recente stijging van geboorten en immigratie zal het primair onderwijs in de eerstkomende jaren nog blijven groeien, maar niet meer zo sterk als in het recente verleden.

Het voortgezet onderwijs zal de eerstkomende jaren sterk groeien. Dit is een doorwerking van de groei van het primair onderwijs in de afgelopen jaren. In 2005 betekent dit 7 procent meer leerlingen in het voortgezet onderwijs ten opzichte van 2000.

Het middelbaar beroepsonderwijs zal volgens de huidige raming de komende jaren ook stijgen. De sterke stijging van bbl in 1999 zet zich door, ook deeltijd-bol groeit.

De belangstelling voor het hoger beroepsonderwijs zal naar verwachting nog verder toenemen, maar minder dan voorheen werd verwacht. Tot 2005 wordt een groei in studentenaantallen van circa 7 procent voorspeld.

Voor het wetenschappelijk onderwijs wordt tot 2005 een groei van bijna 6 procent verwacht.

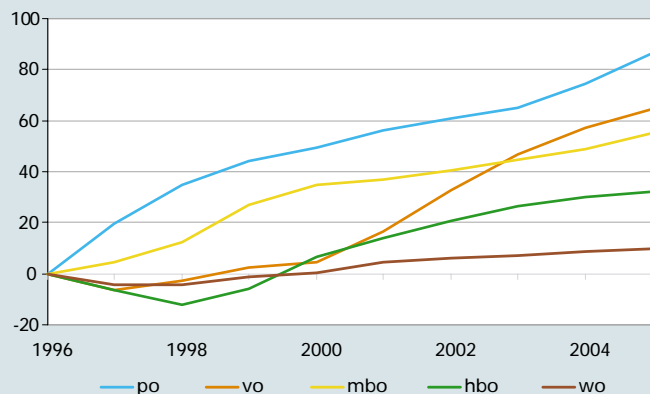
Stromen binnen het onderwijs

Het ramingmodel van de Referentieraming rekent met leerlingstromen, dat wil zeggen dat de leerlingstromen in, door en uit het onderwijs centraal staan in het model. De trends in deze leerlingstromen worden voorspeld op grond van de ontwikkelingen die zich in het verleden hebben voorgedaan.

In het algemeen wordt de kans steeds groter dat een vo-leerling of bol-deelnemer na het behalen van het diploma direct doorstroomt naar een hogere opleiding. Deze ontwikkeling gaat gepaard met een zekere stabilisatie of daling van de indirecte stromen. Met andere woorden: de Nederlandse jeugd bereikt gemiddeld een steeds hoger onderwijsniveau, maar streeft tegelijk ook meer naar een snelle onderwijsloopbaan.

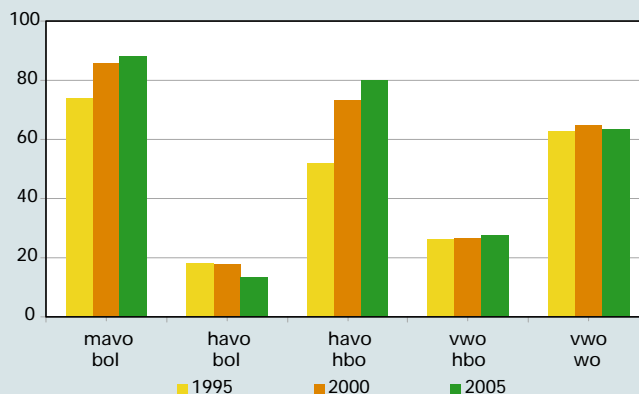
Figuur 6.4 Aantal leerlingen en studenten

Verschillen in aantallen (x 1000) t.o.v. het jaar 1996

Figuur 6.5 Directe doorstroom naar

Percentage van aantal gediplomeerden

Tabel 6.5

Bron

Referentieraming 2001

Toelichting

- Aantallen incl. deeltijdonderwijs (educatie, deeltijd-beroepsonderwijs en deeltijd-hbo), exclusief agrarische onderwijs
- Aantallen wo incl. extraei en deeltijdstudenten
- Zie bijlage Toelichting en Begrippen, deel C

Prognose aantallen leerlingen en studenten (x 1000)

	99/00	00/01	01/02	02/03	03/04	04/05	05/06
Totaal	3.356,1	3.389,7	3.421,9	3.454,9	3.484,2	3.513,9	3.541,9
po	1.638,8	1.644,0	1.650,7	1.655,6	1.659,6	1.669,2	1.681,0
bao	1.543,3	1.546,7	1.551,7	1.555,4	1.558,2	1.567,0	1.578,1
shao	52,0	51,6	51,3	51,1	50,6	50,0	49,3
(v)so	43,5	45,8	47,6	49,2	50,7	52,2	53,6
vo	861,6	862,9	875,5	891,9	906,2	916,5	923,6
avo+vbo	769,6	764,9	770,9	789,8	801,4	810,1	814,5
lwoo/svo-lom	74,4	79,2	84,8	81,4	83,2	84,0	86,0
pro-svo-mlk	17,6	18,8	19,8	20,7	21,6	22,4	23,1
mbo	410,3	423,1	430,3	437,1	442,8	446,4	448,7
bol	255,0	253,8	252,7	254,4	257,0	258,4	258,9
bbl	131,9	141,8	147,5	151,0	153,1	154,7	156,2
bol-dt	23,4	27,5	30,1	31,7	32,7	33,3	33,6
hbo	290,9	298,7	300,6	304,2	308,4	312,9	318,8
vt-hbo	238,9	241,7	238,6	237,9	238,7	240,3	244,0
dt-hbo	51,9	57,1	62,0	66,3	69,8	72,6	74,9
wo	154,5	161,0	164,8	166,1	167,2	168,8	169,9

Tabel 6.6

Bron

Referentieraming 2001

Toelichting

- Aantallen exclusief agrarisch onderwijs
- Aantallen wo incl. extraneï en deeltijdstudenten
- bol: alleen voltijd-onderwijs
- Als een vooropleiding genoemd wordt is er sprake van directe doorstroom
- Zie bijlage Toelichting en Begrippen, deel C

Prognose instroom aantallen voltijd-bol, voltijd-hbo en wo (x 1000)

	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
voltijd-bol	84,9	85,1	85,0	86,8	87,9	87,8	87,7
vbo+mavo	65,1	63,4	64,1	66,1	66,9	66,7	66,5
havo	9,9	11,5	10,1	10,0	10,0	9,9	9,7
indirect/overig	10,0	10,2	10,8	10,8	11,0	11,1	11,5
voltijd-hbo	69,4	68,5	66,2	66,9	68,7	70,6	72,5
havo	26,8	27,9	22,7	23,3	24,6	25,8	26,6
vwo	7,7	7,4	7,1	6,7	6,8	7,2	7,4
bol	17,6	16,6	19,3	19,3	19,7	20,1	20,8
indirect/overig	17,3	16,6	17,0	17,5	17,5	17,5	17,7
wo	31,8	31,4	31,2	29,9	30,0	30,5	30,8
vwo	17,5	16,9	16,5	15,4	15,4	15,9	16,2
hbo	4,5	4,8	5,3	5,1	5,2	5,2	5,2
indirect/overig	9,9	9,8	9,4	9,4	9,4	9,4	9,4

A. Algemeen

Gerelateerd aan de OCenW-begroting

De in deze publicatie gepresenteerde informatie over ontwikkelingen en prestaties op het terrein van onderwijs, cultuur en wetenschappen betreft uitsluitend die sectoren die voorkomen op de begroting van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen (OCenW). Leerlingen en uitgaven voor onderwijs vallend onder het Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij (LNV) worden apart vermeld.

Definities

In deze publicatie is ernaar gestreefd eenduidige definities te hanteren, zodat voor de verschillende onderwijssectoren de cijfers onderling vergelijkbaar zijn. De definities sluiten primair aan bij wat in de begroting gebruikelijk is. Deze kunnen daarom afwijken van andere bronnen zoals CBS en onderwijsverslag.

In de internationale vergelijking worden vaak andere definities gehanteerd. Daarom zijn hier gepresenteerde gegevens niet zonder meer vergelijkbaar met de internationale. Ze zijn wel herleidbaar.

Afronding

Door afronding kan het voorkomen, dat de totalen niet geheel overeenkomen met de som van de opgetelde getallen.

Verklaring van de gehanteerde tekens

- . niet van toepassing
- (nog) niet ter beschikking
- 0,0 minder dan vijfhonderdste van de gekozen eenheid (dus niet altijd gelijk aan nul)
- [] het getal is niet opgeteld in het totaal
- 1998 aantal in kalenderjaar 1998
- 98/99 aantal in schooljaar of collegejaar 1998/1999
 - leerlingen en studentenaantallen op teldatum 1/10/98
 - instroom in dat schooljaar
 - gediplomeerden gedurende schooljaar 1998/99 en uitstroom na dat schooljaar

B. Financieel

Financieringsbronnen

De hier gepresenteerde gegevens over de onderwijsuitgaven en de samenhangende ontwikkelingen hebben alleen betrekking op die onderwijs- en onderzoekssectoren die voorkomen op de begroting van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen (OCenW).

Waar informatie beschikbaar is over andere financieringsbronnen, zoals gemeentelijke bijdragen voor huisvesting zijn deze indicatief opgenomen.

Reële onderwijsuitgaven OCenW

Om aansluiting te verkrijgen met internationale (OESO)-cijfers zijn de bedragen, zoals die in de begrotingen en slotwetten staan, enigszins bewerkt. Dit is ook nodig om achtereenvolgende jaren op elkaar te laten aansluiten. Deze bewerking komt er kortweg op neer dat de uitgaven als volgt worden gecorrigeerd:

- de uitgaven worden verminderd met die ontvangsten die zijn te beschouwen als terugbetaling van ten onrechte gedane betalingen
- het deel medische zorg wordt afgetrokken van de wo-bedragen
- de ontvangsten bij studiefinanciering worden afgetrokken; het gaat hier voornamelijk om terugbetalingen van eerder verstrekte leningen
- in 1996 liep de financiering van de huisvesting voor po en vo nog via de begroting van OCenW; ter wille van de vergelijkbaarheid met volgende jaren zijn de huisvestingskosten voor deze sectoren afgetrokken.

Na deze correcties resteren de zogenoemde 'reële onderwijsuitgaven OCenW'. Alle financieringsbronnen, minister van Financiën, andere ministeries, onderwijsdeelnemers (lesgelden) en reclamegelden worden hierin gelijk gesteld.

Lopende en constante prijzen

Tenzij anders vermeld zijn alle bedragen uitgedrukt in werkelijke bedragen (in lopende prijzen). Bij een beschouwing van de ontwikkeling van financiële kengetallen in de tijd, moet rekening worden gehouden met de ontwikkeling van loon- en prijsniveau. In sommige grafieken in het realisatiedeel van deze publicatie is daarom gecorrigeerd met de prijsindexcijfers. In dat geval zijn de bedragen gepresenteerd in prijzen 2000. Voor het prognosedeel gelden prijzen 2001.

Bruto Binnenlands Product en Bruto Nationaal Product

Het Bruto Binnenlands Product (BBP) is de som van de lonen, salarissen en sociale lasten, de indirecte belastingen minus subsidies, de afschrijvingen en het overig inkomen (netto). Het Bruto Nationaal Product (BNP) is

gelijk aan het BBP vermeerderd met het saldo uit het buitenland ontvangen primaire inkomens.

In andere publicaties kan men andere bedragen en bbp-percentages aantreffen voor de onderwijsuitgaven. Deze berusten op andere definities en zullen daarom afwijken van de reële OCenW uitgaven. Ter illustratie worden twee voorbeelden gegeven van andere bbp-percentages. Deze berusten op respectievelijk de overheidsuitgaven voor onderwijs volgens de nationale rekeningen van het CBS en de onderwijsuitgaven aan instellingen van de OESO. De belangrijkste verschillen met de reële uitgaven van OCenW worden gevormd door het anders omgaan met bedragen voor cultuur, wetenschappelijk onderzoek, academische ziekenhuizen, studie-financiering, uitgaven van andere overheden en gebruik van nog niet definitieve cijfers.

Herziening BBP

Op grond van EU-verordeningen zijn per 1 mei 1998 enkele definities en berekeningsmethoden voor de bepaling van het BBP gewijzigd. In de herziening komt de toegenomen betekenis van de dienstverlening en de kennis- en informatie-economie naar voren. Zo wordt de aankoop en ontwikkeling in eigen beheer van software en databanken voortaan gezien als productieve investeringen - voorheen consumptie - en het maken van films, muziek en boeken als een productieve activiteit.

Door de herziening en een verbetering van de statistische gegevens heeft het CBS in 1999 zijn BBP bedragen voor 1995 tot en met 1998 met ongeveer 14,5 miljard euro opwaarts bijgesteld (+4,2 procent).

Onderwijs- en onderzoeksuitgaven als percentage van het BBP

De herziening van het BBP heeft ook geleid tot een bijstelling van het kengetal 'onderwijs- en onderzoeksuitgaven als percentage van het BBP'.

In deze publicatie wordt gebruik gemaakt van de nieuwe BBP-definitie.

Gemeentelijke bijdragen

In de gemeentelijke bijdrage is het saldo van uitgaven en ontvangsten voor onderwijs verwerkt, zoals dat kan worden bepaald op basis van gegevens van het CBS. Het CBS verkrijgt deze gegevens uit de gemeenterekeningen. De uitgaven voor het vo en het mbo zijn hierin naar rato van de rijksuitgaven verdeeld, waarbij na 1997 een weging is aangebracht die rekening houdt met de overheveling van de huisvestingslasten voor vo naar de gemeenten.

Voor de gemeentelijke uitgaven en ontvangsten is het totaal van de exploitatie-uitgaven en de investeringsuitgaven gebruikt. Hierdoor worden zowel de afschrijvingen op kapitaalgoederen (gebouwen en dergelij-

ke) als de investeringen in die goederen meegenomen. Dit leidt door de jaren heen tot dubbeltellingen. De gesaldeerde gemeentelijke uitgaven zijn dus geen netto bedragen.

Uitgaven per leerling/student

Het ministerie van OCenW doet uitgaven voor het onderwijs aan scholen of instellingen. In het kengetal uitgaven per leerling zijn als regel alle uitgaven op het beleidsterrein gesaldeerd met ontvangsten meegenomen.

Voor het wo zijn alleen onderwijsuitgaven meegenomen (dat wil zeggen exclusief academische ziekenhuizen en onderzoek).

Het kengetal uitgaven per leerling bevat voor de sectoren bve, hbo en wo ook de huisvestingsuitgaven, maar niet de WSF/WTS uitgaven.

Om vergelijking tussen de sectoren mogelijk te maken zijn de uitgaven voor huisvesting apart vermeld, alsmede het aandeel van de les gelden.

Om het kengetal uitgaven per leerling/student te berekenen worden de uitgaven gedeeld door het aantal leerlingen/studenten per kalenderjaar. In het po en vo is dit 7/12 maal het aantal leerlingen in schooljaar t-1 plus 5/12 maal het aantal leerlingen in schooljaar t.

In het hbo en wo is dit 8/12 maal het aantal studenten in collegejaar t-1 plus 4/12 maal het aantal studenten in collegejaar t.

Uitgaven per deelnemer mbo (voor 1997 en 1998): de directe uitgaven (exclusief studiefinanciering en huisvesting) aan het mbo gedeeld door het gewogen aantal deelnemers in het mbo op 1 oktober van het jaar. Gewogen deelnemers: $1 \times \text{aantal deelnemers bol} + 1/2 \times \text{aantal deelnemers bbl} + 1/2 \times \text{aantal deelnemers bol-dt}$.

Uitgaven per volwassen inwoner: de directe uitgaven aan de educatie gedeeld door het aantal inwoners van 18 tot en met 65 jaar in Nederland op 1 januari van het jaar.

Uitgaven per inburgeraar (volgens de Wet Inburgering Nieuwkomers): de directe uitgaven aan de inburgering gedeeld door het aantal inburgeraars in het jaar.

Instellingskosten per leerling/student

De beschikbare middelen op instellingsniveau zijn weergegeven in het kengetal instellingskosten per leerling/student. De instellingskosten zijn als volgt berekend:

- voor het po, bao, (v)so, vo en mbo: (bruto) uitgaven per leerling plus huisvesting per leerling (uitgaven inclusief gemeentelijke bijdragen)

- voor het hbo en wo: uitgaven per leerling (inclusief huisvesting) plus collegegelden.

Rijksbijdragen hbo en inkomsten collegegeld hbo

Het totaal rijksbijdragen aan hogescholen volgens de jaarrekeningen van hogescholen is niet gelijk aan de rijksbijdrage aan de hbo-sector in de begroting. De belangrijkste verschillen zijn: de rechtspositionele uitkeringen moeten worden afgetrokken, een deel van 'overig' gaat ook naar de instellingen, ontvangsten zijn soms in een ander begrotingsjaar verrekend en er zijn ook rijksbijdragen aan hbo-instellingen vanuit andere beleidsterreinen (bijvoorbeeld bve).

Het totaal aan inkomsten collegegelden volgens de jaarrekeningen van hogescholen wijkt af van de schatting. De schatting is globaal en houdt bijvoorbeeld geen rekening met terugbetaling. Zij is opgenomen in verband met aansluiting begroting.

Onderwijs- en onderzoeksuitgaven wo

Bij de universiteiten zijn onderwijs en onderzoek verweven. Om de uitgaven per student toch enigszins vergelijkbaar te maken met die voor de andere onderwijssectoren zijn de totale uitgaven gesplitst in onderwijs- en onderzoeksuitgaven. Voor het berekenen van de onderwijsuitgaven in het wo worden de uitgaven vermenigvuldigd met een factor. Deze factor is berekend uit de verhouding tussen de inzet van wp voor onderzoek volgens de kengetallen universitair onderzoek (KUOZ) en de totale formatie wp (WOPI).

Bekostiging overige instellingen wo

Onder de overige instellingen vallen onder meer de instellingen van internationaal onderwijs, kerkelijke opleidingen en de Open Universiteit.

Overige uitgaven wo

De overige uitgaven betreffen vooral posten die aan de budgetten van instellingen zullen worden toegevoegd, maar tijdelijk geparkeerd zijn, waaronder het studeerbaarheidsfonds en het fonds voor jonge hoogleraren.

Opbrengst collegegelden wo

De opbrengst collegegelden is geschat op basis van het aantal studenten maal het normbedrag (collegegeld). Deze schatting is dus exclusief de ontvangsten van extraneï.

Aankoopbudgetten musea

- Structureel: onderdeel van de instellingssubsidies (op grond van Cultuurnota).
- Incidenteel: geen onderdeel van de instellingssubsidies; incidentele bijdragen ten behoeve van aankopen aan DCE-gesubsidieerde en andere musea, inclusief bijdragen in het kader van de Wet behoud cultuurbezit.
- Moderne kunst: subsidies aankoopregelingen bij de Mondriaan Stichting, het voormalige RBK. Deze subsidies zijn wel gebaseerd op de Cultuurnota en bestemd voor de musea maar worden niet door de musea besteed.

C. Deelnemers

Leerlingen, studenten en teldata

- po: het aantal ingeschreven leerlingen op teldatum 1 oktober van het schooljaar.
- vo: het aantal ingeschreven leerlingen op teldatum 1 oktober van het schooljaar.
- bve: - deelnemers in het mbo zijn personen die zijn ingeschreven voor een opleiding en voor bekostiging in aanmerking komen
- deelnemers op 1 oktober van het jaar (met uitzondering van bbl en educatie)
- bbl vanaf 1996/97: deelnemers op 1 oktober
- bbl vanaf 1997/98: inclusief deelnemers verpleging en verzorging
- educatie deelnemers: deelnemers die in het gehele jaar enige tijd zijn ingeschreven
- hbo: het aantal ingeschreven en bekostigde studenten op teldatum 1 oktober van het collegejaar.
- wo: het aantal ingeschreven studenten op teldatum 1 december van het collegejaar. Het totaal aantal is inclusief de deeltijdstudenten. Bruto studenten zijn inclusief extraneï en netto studenten exclusief deze inschrijvingsvorm.

Instroom/uitstroom in/uit de sector

Bij instroom en uitstroom gaat het om het aantal onderwijsdeelnemers dat een sector po, vo, bve, hbo of wo binnenkomt of verlaat. Doorstroom tussen schoolsoorten in de eigen sector wordt niet meegeteld. Instroom betreft deelnemers die in het huidige schooljaar/collegejaar zijn ingeschreven op de teldatum en in voorgaande schooljaren/collegejaren nog niet waren ingeschreven in dezelfde onderwijssector. Uitstroom betreft deelnemers die in het vorige schooljaar/collegejaar nog wel waren ingeschreven in die onderwijssector en dit jaar niet meer.

Deelnamepercentage voltijdonderwijs

De hier vermelde deelname betreft alleen het door de ministeries van OCenW en LNV bekostigde voltijdonderwijs. Deelname aan het onderwijs is gedefinieerd als het aandeel in de totale bevolking van personen die voltijdonderwijs volgen.

Voortijdig schoolverlaters

Schoolverlaters zijn onderwijsdeelnemers die het onderwijs geheel verlaten. Onder voortijdig schoolverlaters worden schoolverlaters verstaan die niet tenminste het niveau hebben bereikt van een havo/vwo-diploma of een mbo-diploma, niveau 2. De aantallen hebben betrekking op de periode tussen twee teldata. (Bijvoorbeeld vo 1997/98: het aantal schoolverlaters tussen 1-10-1997 en 1-10-1998.)

Het betreft bruto aantallen; onderwijsdeelnemers die een niet aaneensluitend onderwijstraject volgen worden meermalen geteld.

Gediplomeerden/afgestudeerden

Onder gediplomeerden wordt verstaan het aantal onderwijsdeelnemers dat een diploma behaalt. De aantallen hebben betrekking op de periode tussen twee teldata (bijvoorbeeld vo 1999/00: het aantal gediplomeerden tussen 1-10-1999 en 1-10-2000).

In het wo worden afgestudeerden geteld per academisch jaar, dat loopt van 1 september tot en met 31 augustus.

Gewichten in het basisonderwijs

Leerlingen krijgen op grond van bepaalde criteria een gewicht; de zogenaamde gewichtenregeling. De huidige criteria zijn:

- gewicht 0,25 voor Nederlandse leerlingen van ouders met een laag opleidingsniveau;
- gewicht 0,40 voor schipperskinderen;
- gewicht 0,70 voor woonwagen- en zigeunerkinderen;
- gewicht 0,90 voor allochtone leerlingen van ouders met een laag opleidings- en beroepsniveau;
- geen gewicht voor alle overige leerlingen.

De scholen ontvangen door deze regeling extra personele en materiële faciliteiten.

Deze gewichten werken niet rechtstreeks door in de bekostiging. Om in aanmerking te komen voor de extra financiering die het gevolg is van de gewichtenregeling moet een school aan een aantal additionele criteria voldoen zoals een minimum percentage gewichtenleerlingen. Blijft men

onder dat minimum dan krijgt men geen extra middelen.

Trendbreuken deelnemers mbo

Er zijn drie trendbreuken in de reeks met deelname aan het mbo. Ten eerste zijn in de bbl tot en met het schooljaar 1995/96 alle deelnemers in het hele schooljaar geteld, daarna is deze deelnemerstelling gebaseerd op één peildatum. Ten tweede worden de opleidingen verpleging en verzorging (v&v) vanaf 1997/98 bij het beroepsonderwijs gerekend. Ten slotte worden door veranderingen in de cursusgeldwet deelnemers die voor het jaar 1997/98 in de voorloper van de bol als voltijders werden gezien, nu gezien als deeltijders.

In de hier gepresenteerde tijdreeks zijn de getelde aantallen deelnemers in de bbl voor 1996/97 aangepast aan de huidige telwijze. De eindejaarstelling is omgezet tot een peilmomenttelling.

Assistentopleidingen

Het gaat hier om het aantal deelnemers in opleidingen op niveau 1 van de kwalificatiestructuur mbo. Met een deelnemer met een beperkte vooropleiding wordt bedoeld een persoon die voldoet aan de volgende voorwaarden:

- a. ingeschreven voor een opleiding als bedoeld in artikel 7.2.2, eerste lid, onder a of b, van de WEB, en tevens
- b. niet in het bezit van:
 - 1) een diploma lager beroepsonderwijs of voorbereidend beroepsonderwijs, tenzij dat diploma is verkregen op grond van een eindexamen waarbij een of meer vakken op A-niveau of vier of meer vakken op B-niveau zijn geëxamineerd,
 - 2) een diploma middelbaar algemeen voortgezet onderwijs,
 - 3) een bewijs dat de eerste drie leerjaren van een school voor hoger algemeen voortgezet onderwijs of van een school voor voorbereidend wetenschappelijk onderwijs met gunstig gevolg zijn doorlopen, of
 - 4) een diploma beroepsonderwijs van een opleiding als bedoeld in artikel 7.2.2, eerste lid, onder b tot en met f, van de WEB.

Educatie (bve)

Educatie is: 1) vavo, 2) NT2 en 3) basiseducatie. De educatie kent zeer gevarieerde opleidingen van relatief korte duur. Daarvoor worden doorgaans geen diploma's uitgereikt.

Allochtone deelnemers (bve)

Een allochtoon is een persoon die zelf en van wie één van de ouders in

een doelgroep land geboren is, of van wie beide ouders in een dergelijk land geboren zijn. De doelgroepen zijn omschreven in de regeling informatievoorziening bve. Het zijn globaal genomen de niet ontwikkelde landen.

Eerstejaars Nederland (hbo en wo)

Eerstejaars Nederland zijn diegenen die voor de eerste maal in Nederland een hbo- (dan wel wo-) opleiding gaan volgen.

Eerstejaars instelling (hbo)

Eerstejaars instelling zijn diegenen die zich voor het eerst bij één bepaalde hogeschool inschrijven voor een hbo-opleiding. De aantallen eerstejaars volgens deze definitie zijn van belang voor de bekostigingssystematiek.

Rendement (wo)

- Rendement: percentage van de voltijdse studenten uit het cohort dat uiterlijk in het n-de inschrijvingsjaar het doctoraaldiploma behaalt; ook diploma's behaald aan een andere universiteit of in een ander HOOP-gebied tellen mee.
- Propedeuserendement: percentage van de voltijdse studenten uit het cohort die uiterlijk in het n-de inschrijvingsjaar het propedeusediploma behalen; ook diploma's behaald aan een andere universiteit of in een ander HOOP-gebied tellen mee.
- Postpropedeuserendement: de verhouding tussen het aantal geslaagde studenten van een bepaald cohort na n jaar bij een bepaalde opleiding en het aantal studenten van het betreffende cohort dat in het bezit is van een propedeusediploma van deze opleiding.

Open Universiteit (wo)

- ingeschreven studenten: alle op 31 december bij de OU ingeschreven studenten.
- nieuwe studenten: alle studenten die zich in het betreffende kalenderjaar voor het eerst voor een of meerdere cursussen bij de OU hebben ingeschreven.
- wo-diploma's: alle in het betreffende kalenderjaar uitgereikte academische getuigschriften.

D. Instellingen en Personeel

Instellingen

Onder instellingen wordt hier verstaan de hoofvestigingen van de door het ministerie van OCenW erkende en bekostigde instellingen van onderwijs.

- po Het aantal scholen bao is exclusief het aantal scholen voor trekkende bevolking (ligplaats en rijdende scholen) en het aantal scholen (v)so is exclusief ziekenhuisscholen. Het betreft het aantal scholen op peildatum 1 januari.
- vo Het betreft het aantal instellingen per september van het jaar.
- bve Vakinstellingen, instellingen van een bepaalde richting en ROC's zijn begrippen die pas sinds het van kracht worden van de WEB van toepassing zijn. Het betreft het aantal instellingen per september van het jaar.
- wo Het betreft het aantal instellingen op teldatum 1 oktober. Dit aantal is overigens sinds de oprichting van de Open Universiteit in 1984 niet meer gewijzigd.

Gemiddelde schoolgrootte/instellingsgrootte

De gemiddelde instellingsgrootte is berekend door het aantal leerlingen/studenten per kalenderjaar te delen door het aantal instellingen.

In het wo is de gemiddelde instellingsgrootte berekend op basis van studentenaantallen inclusief extraneï.

Onderwijssoorten (v)so scholen

Er worden thans binnen het (v)so 11 verschillende onderwijssoorten onderscheiden:

- onderwijs aan dove kinderen (dovn)
- onderwijs aan slechthorende kinderen (sh)
- onderwijs aan kinderen met ernstige spraakmoeilijkheden (esm alléén so)
- onderwijs aan visueel gehandicapte kinderen (vgk)
- onderwijs aan lichamelijk gehandicapte kinderen (lg)
- onderwijs aan langdurig zieke kinderen (lz)
- onderwijs aan zeer moeilijk lerende kinderen (zmlk)
- onderwijs aan zeer moeilijk opvoedbare kinderen (zmok)
- onderwijs aan kinderen in pedologische instituten (pi)
- onderwijs aan in hun ontwikkeling bedreigde kleuters (iobk alléén so)
- onderwijs aan meervoudig gehandicapte kinderen (mg)

Personeel in fte's

- Po De cijfers betreffen toegekende formatie op basis van het Formatiebesluit WBO/ISOVSO (basisformatie, vakformatie taakrealisatie, groei, aanvullend formatiebeleid, oet(c), frictie, adv, vervanging en BAPO) en formatie als gevolg van formatiegarantie T&B, en zijn exclusief faciliteiten/projecten, formatie voor trekkende bevolking, buitenlandse scholen en schoolprofielbudget. Het door OCenW bekostigde personeel voor het bao bestaat tot en met 1995 alleen uit onderwijzend personeel. Ondersteunende diensten, zoals schoonmaakdiensten, worden bekostigd via de vergoeding voor materiële instandhouding. Met ingang van 1996 bekostigt OCenW in het basisonderwijs in de categorie van het onderwijsondersteunende personeel de onderwijsassistenten. De gepresenteerde cijfers zijn aantallen per kalenderjaar. (Deze zijn berekend uit 7/12 maal het aantal in schooljaar t-1 + 5/12 maal het aantal in schooljaar t.)
- vo Voor vo geldt het aantal fte's afkomstig uit het CASO-systeem voor zover betrekking op de lumpsumbekostiging van OCenW met de peildatum 1 oktober.
- bve De opgenomen personeelsaantallen zijn het aantal personen uitgedrukt in fte dat door OCenW bekostigd wordt. De cijfers hebben betrekking op zowel de educatie als het mbo. Er is door de schaalvergroting van de instellingen geen onderscheid meer te maken naar de aparte onderwijsvormen binnen de educatie en het mbo. De aantallen zijn de aantallen op 1 maart van het schooljaar.
- hbo De gepresenteerde aantallen zijn bekostigd door zowel de rijksbijdrage als de derde geldstroom. Het betreffen aantallen op teldatum 1 oktober. De aantallen zijn exclusief groen (agrarisch) onderwijs.
- wo De gepresenteerde aantallen zijn bekostigd door zowel de rijksbijdrage als de derde geldstromen. Het betreffen aantallen per collegejaar op teldatum 31 december (WOPI). De aantallen zijn exclusief de OU en LUW. De aantallen per kalenderjaar zijn te berekenen als 8/12 maal het aantal in collegejaar t-1 + 4/12 maal het aantal in collegejaar t.

Gemiddelde leeftijd van personeel

- po, vo en bve De gemiddelde leeftijd is afkomstig uit een bewerking van CASO-gegevens (personeelsaantallen in fte's). Po inclusief OOP. Peildatum: po maart, vo en bve 1 oktober van elk jaar.
- hbo De gemiddelde leeftijd is berekend op basis van personeelsaantallen RAHO op teldatum 1 oktober.

Personeel, percentage vrouwen

- po, vo en bve Het percentage vrouwen in fte's is afkomstig uit een bewer-

king van CASO-gegevens (personeelsaantallen in fte's) met als peildata: 1 oktober van elk jaar.

- wo Het percentage vrouwen is berekend op basis van de personeelsaantallen in fte's op teldatum 31 december (exclusief Open Universiteit en groen onderwijs)

Personeel, percentage ouder of gelijk aan 50 jaar

- po, vo en bve Het percentage ouder of gelijk aan 50 jaar is afkomstig uit een bewerking van CASO-gegevens (personeelsaantallen in fte's). Po inclusief OOP. Peildata: po maart, vo en bve 1 oktober van elk jaar.
- wo Het percentage ouder of gelijk aan 50 jaar is berekend op basis van de personeelsaantallen in fte's op teldatum 31 december (exclusief Open Universiteit en groen onderwijs).

Wachtgelders in werkloosheidsfte's

De wachtgelders zijn gedefinieerd in werkloosheidsfte's. Het zijn gemiddelden van het betreffende jaar.

Wachtgelders, percentage 50 jaar of ouder en gemiddelde leeftijd

Het percentage 50 jaar en ouder en de gemiddelde leeftijd zijn afkomstig uit bewerking van gegevens (aantallen in werkloosheidsfte's) uit het wachtgeldinformatiesysteem (WIS). Het zijn gemiddelden van het betreffende jaar.

Ratio's

De ratio's zijn berekend door de leerlingen/studentenaantallen per kalenderjaar te delen door de personeelsaantallen per kalenderjaar (zie ook definities van leerlingen/studenten en personeel).

E. Internationale onderwijsstatistiek

Internationale Classificatie Onderwijsprogramma's (ISCED-97)

Om een internationale vergelijking van onderwijssystemen mogelijk te maken worden de verschillende onderwijsprogramma's ingedeeld in een aantal categorieën volgens internationaal afgesproken spelregels.

In Kerncijfers-Onderwijs Internationaal worden Nederlandse termen gebruikt voor de verschillende ISCED-categorieën. Deze termen corresponderen als volgt met Nederlandse onderwijsprogramma's:

Toelichting en Begrippen

Primair onderwijs	basisonderwijs, behalve groep 1 en 2; sbao; so
Secundair onderwijs	vmbo; havo; vwo; mbo; Soms wordt hier nog onderscheid gemaakt tussen: - lager secundair onderwijs: vmbo; 1e fase havo/vwo; mbo niveau 1; vso - hoger secundair onderwijs: 2e fase havo/vwo; mbo niveau 2-4;
Postsecundair onderwijs	In Education at a Glance wordt verder soms nog een categorie postsecundair onderwijs onderscheiden. Hiertoe rekent Nederland mbo niveau 4 (specialisten) en de 1-jarige hbo-opleidingen. Wanneer in Kerncijfers-Onderwijs Internationaal wordt gesproken over secundair onderwijs, dan vatten wij daaronder ook dit postsecundair onderwijs.
Tertiair onderwijs	wo; 2-4 jarig hbo; onderwijs aan promovendi.

In de ISCED-systematiek zijn het Nederlandse bve en vo samen ingedeeld in de klasse secundair onderwijs. Het Nederlandse hbo en wo zijn samen ingedeeld in de klasse tertiair onderwijs. Het is dus niet mogelijk om de bve-sector en de vo-sector apart in de vergelijkingen te betrekken. Datzelfde geldt voor hbo en wo.

Uitgaven als percentage BBP en kosten per leerling

De definitie van de indicator onderwijsuitgaven, zoals gepubliceerd door de OESO in Education at a Glance 2001 bevat de som van publieke en private uitgaven aan onderwijsinstellingen. Dit zijn dus de overheidsuitgaven aan onderwijs exclusief de kosten van studiefinanciering. Ook zijn de kosten voor het onderzoek aan universiteiten opgenomen, behalve bij de uitgaven per student in het tertiair onderwijs exclusief R&D. Ten slotte zijn ook opgenomen de uitgaven door gemeenten en de deelnemersbijdragen aan instellingen (inclusief cursus- en collegegelden).

Koopkrachtpariteiten

De onderwijsuitgaven van de verschillende landen zijn met behulp van koopkrachtpariteiten omgerekend naar euro's. Koopkrachtpariteiten zijn wisselkoersen die de koopkrachtverschillen van de verschillende valuta opheffen.

Dit betekent dat met een hoeveelheid geld, omgewisseld in andere valuta volgens koopkrachtpariteiten, dezelfde hoeveelheid goederen en diensten gekocht kan worden in alle landen. De vergelijking van onderwijsuitgaven in euro's volgens koopkrachtpariteit toont dus de verschillen in hoeveelheden gekochte goederen en diensten, en schakelt verschillen in prijsniveaus tussen landen uit.

F. Prognoses

Algemeen

In het onderdeel prognoses zijn de voornaamste cijfers opgenomen uit 'Rijksbegroting 2002 hoofdstuk VIII Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen' en 'Referentieraming 2001, ramingen van leerlingen en studenten'.

Financiën

Jaarlijks wordt de nieuwe begroting van het Ministerie van OCenW opgesteld voor de eerstkomende vijf jaar. De nieuwe begrotingscijfers komen tot stand op grond van de gegevens in de voorgaande begroting, nieuwe beleidsvoornemens en nieuwe inzichten in relevante zaken zoals toekomstig aantal leerlingen en de verwachte ontwikkeling van lonen en prijzen. In hoofdstuk VIII van Rijksbegroting 2002 wordt voor ieder OCenW-beleidssterrein een uitgebreide toelichting gegeven op de financiële cijfers.

Leerlingen en studenten

Voor onderwijs wordt de begroting grotendeels bepaald door de ontwikkeling van het aantal leerlingen en studenten. Hiertoe wordt jaarlijks een nieuwe prognose van het aantal leerlingen en studenten opgesteld onder de titel 'Referentieraming'. In deze prognose wordt rekening gehouden met de nieuwste CBS-bevolkingsprognose, de meest recente leerlingen-/studentenaantallen en gegevens over de doorstroom tussen de verschillende onderwijssoorten. Een toelichting op de laatste raming is te vinden in het document 'Referentieraming 2001'. Deze publicatie is op aanvraag beschikbaar.

Lijst van afkortingen

adv	arbeidsduurverkortng	EaaG	Education at a Glance
agio	arts-geneeskundigen in opleiding	EBB	Enquête beroepsbevolking
aio	assistent in opleiding	ECN	Energiecentrum Nederland
AV-materiaal	Audio-visueel materiaal	EMBC	Europese moleculaire biologieconferentie
avo	algemeen voortgezet onderwijs	EMBL	Europees Moleculair Biologisch Laboratorium
AWT	Adviesraad voor het Wetenschaps- en Technologiebeleid	ESRF	Europese Synchroton Stralingsfaciliteit
az	academisch ziekenhuis	ESA	European Space Agency
		ESO	European Southern Observatory
		EU	Europese Unie
bao	basisonderwijs		
BAPO	Bevordering arbeidsparticipatie ouderen	fte	fulltime equivalent
BBCU	Bekostigingsbesluit cultuuruitingen	fre	formatierekeneenheid
bbl	beroepsbegeleidende leerweg (voorheen leerlingwezen)		
BBP	Bruto Binnenlands Product	GBA	Gemeentelijke Basis Administratie
BNP	Bruto Nationaal Product	GD	Grondmechanica Delft
bol	beroepsopleidende leerweg (voorheen mbo)	gti's	grote technologische instituten
BPRC	Biomedical, Primate and Research Centre (Primatencentrum)		
BPV	Beroepspraktijkvorming	hao	hoger agrarisch onderwijs
BRIN	basisregistratie instellingen	havo	hoger algemeen voortgezet onderwijs
BUMA	Vereniging het Bureau voor Muziek Auteursrecht	havo-d	havo met diploma
bve	beroepsonderwijs en volwasseneneducatie	hbo	hoger beroepsonderwijs
		hbo-d	hbo met diploma
		hbo-prop	hbo-propedeuse
		hgl	hoogleraar
		ho	hoger onderwijs
		HOOP	Hoger onderwijs en onderzoeksplan
CASO	Commissie automatisering salarisadministratie onderwijs		
cat	categoraal	IALS	International Adult Literacy Survey
CBS	Centraal Bureau voor de Statistiek	IB-groep	Informatie Beheer Groep
CEBUCO	Centraal Bureau voor Courantenpubliciteit	ICN	Instituut Collectie Nederland
CERN	Centre Européen de recherche nucléaire	IEA	International association for evaluation of Educational Achievement
Cfi	Centrale Financiën Instellingen		
CoBo-fonds	Coproductiefonds Binnenlandse omroep	ILT	Integrale leerlingtelling
COS	Commissie van overleg sectorraden	iobk	in hun ontwikkeling bedreigde kleuters
CRIHO	Centraal Register Inschrijving Hoger Onderwijs	IP-percentag	Invalideitpensioenpercentage
CuMi	Culturele Minderheden	ISOVSO	Interimwet op het speciaal onderwijs en het voortgezet speciaal onderwijs
		ISCED	International Standard Classification of Education
DOB	Dienst Omroepbijdragen	(i)vbo	(individueel) voorbereidend beroepsonderwijs
dop	docerend en onderzoekpersoneel	(i)vbo-d	(i)vbo met diploma
DOP	Doorstroming onderwijspersoneel		
dt	deeltijd	KNAW	Koninklijke Nederlandse Akademie van de Wetenschappen

Lijst van afkortingen

KSE	kwalificatiestructuur educatie (baseducatie + vavo)	obp	ondersteunend en beheerspersoneel
KUO	Kengetallen Universitair Onderwijs	OBP	Opleidings- en Begeleidingsplan
KUB	Katholieke Universiteit Brabant	OCenW	Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen
KUN	Katholieke Universiteit Nijmegen	OESO	Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling
KUOZ	Kengetallen Universiteiten Onderzoek	oet(c)	onderwijs in eigen taal (en cultuur)
LCW	Les- en cursusgeldwet	OenW	Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen
ll	leerlingen	op	onderwijzend personeel
LNV	Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij	OU	Open Universiteit
LOB	Landelijk Orgaan Beroepsonderwijs	OV-kaart,	
lom	leer- en opvoedingsmoeilijkheden	OVSK	Openbaar vervoerskaart voor studenten
LONDO-stelsel	bekostigingsstelsel voor de vergoeding voor materiële instandhouding	OWB	Onderzoek en Wetenschapsbeleid
lwoo	leerwegondersteunend onderwijs (voorheen ivbo, vanaf 1999/00 inclusief vso-lom)	PBC	Provinciale Bibliotheekcentrales
mavo	middelbaar algemeen voortgezet onderwijs	PC	protestants-christelijk
mavo-d	mavo met diploma	PNP-sector	Private Non Profit sector
MARIN	Maritiem Research Instituut Nederland	po	primair onderwijs
mbo	middelbaar beroepsonderwijs (bol+bbll)	PPPS	Purchasing Power Parity dollars
mbo-d	mbo met diploma	pro	praktijkonderwijs (vanaf 1999/00, voorheen vso-mlk)
mlk	moeilijk lerende kinderen	PROCO	Procescoördinatie bve
MS	Mondriaanstichting	RAD	Rijks Archiefdienst
NBLC	Nederlands bibliotheek- en lectrumcentrum	RAHO	Registratie Arbeidsrelaties Hoger Onderwijs
NBOI	Nederlands Bureau voor Onderzoek Informatie	RBG	Rijksbegroting
NFF	Nederlands Fonds voor de Film	RDMZ	Rijksdienst voor de Monumentenzorg
NLR	Nationaal Lucht- en Ruimtevaartlaboratorium	RIOD	Rijksinstituut voor Oorlogsdocumentatie
NOS	Nederlandse Omroep Stichting	RIVM	Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieuhygiëne
NOTU	Nederlandse Organisatie van Tijdschrift Uitgevers	RK	Rooms Katholiek
NOWT	Nederlands Observatorium van Wetenschap en Technologie	ROB	Rijksdienst Oudheidkundig Bodemonderzoek
NOZEMA	Nederlandse Omroep Zender Maatschappij	ROC	Regionaal Opleidingen Centrum
NPS	Nederlandse Programma Stichting	RUBS	Registratie van Uitstroom en Bestemming van Schoolverlaters
NRF	Nationaal Restauratiefonds	RUM-fte's	Uitkeringsfte's
NT2	Nederlands als Tweede Taal	R&D	Research en Development
NWO	Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek	sbao	speciaal basisonderwijs
nwp	niet-wetenschappelijk personeel	SEO	Stichting Economisch Onderzoek
		SenO	Speur- en ontwikkelingswerk
		SF	Studiefinanciering
		sgs	scholengemeenschap

Lijst van afkortingen

so	speciaal onderwijs	WHW	Wet op het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek
STER	Stichting etherreclame	WIS	Wachtgeldinformatiesysteem
STT	Stichting Toekomstbeeld der Techniek	WL	Waterloopkundig Laboratorium
Stoeb	Student op eigen benen	wo	wetenschappelijk onderwijs
SVO	Stichting voor Onderzoek van het Onderwijs	WOPI	Wetenschappelijk Onderwijs Personeels Informatiesysteem
svo	speciaal voortgezet onderwijs (vso-lom + vso-mlk)	WOTRO	(Stichting voor) Wetenschappelijk Onderzoek voor de Tropen
T&B	Toerusting en bereikbaarheid	WOV	Wet op de onderwijsverzorging
TNO	Nederlandse organisatie voor toegepast natuurwetenschappelijk onderzoek	wp	wetenschappelijk personeel
TS	Tegemoetkoming Studiekosten	WSC	Wet op het specifieke cultuurbeleid
TS17-	TS voor leerlingen tot en met 17 jaar	WSF	Wet op de studiefinanciering
ud	universitair docent	WSNS	Weer samen naar school
uhd	universitair hoofddocent	WTS	Wet tegemoetkoming studiekosten
UNESCO	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organisation	WU	Wageningen Universiteit
vavo	voortgezet algemeen volwassenenonderwijs	WVA	Wet Vermindering Afdracht loonbelasting
vbo	voorbereidend beroepsonderwijs	WVO	Wet op het voortgezet onderwijs
vbo-d	vbo met diploma		
vmbo	voorbereidend middelbaar beroepsonderwijs (samenvoeging van mavo, vbo, lwoo en pro)		
vo	voortgezet onderwijs		
vo bb	voortgezet onderwijs bovenbouw		
vo-d	vo met diploma		
VO 18+	Tegemoetkoming Studiekosten vo-leerlingen van 18 jaar en ouder		
VSNU	Vereniging van Samenwerkende Nederlandse Universiteiten		
vso	voortgezet speciaal onderwijs		
vt	voltijds of volletijds		
VUA	Vrije Universiteit Amsterdam		
vwo	voorbereidend wetenschappelijk onderwijs		
vwo-d	vwo met diploma		
VWS	Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport		
WBI	Wetenschappelijke bibliotheekinstellingen		
WBO	Wet op het basisonderwijs		
WEB	Wet educatie en beroepsonderwijs		
WEC	Wet op de Expertisecentra		

Academische ziekenhuizen	74	Gediplomeerden	
Afgestudeerden	zie gediplomeerden	algemeen	12, 14
Arbeidsduurverkorting	42	internationaal	26, 32
Arbeidsmarkt		primair onderwijs	42
algemeen	6, 14, 16, 18, 22, 24, 30, 32, 42, 44	voortgezet onderwijs	48
schoolverlaters	58, 120	bve	54, 58
beroepsbevolking	14, 22, 62	hoger beroepsonderwijs	66, 68
onderwijsgevendend	20, 32, 72, 110	wetenschappelijk onderwijs	74, 76
Archeologie	zie onderwijsarbeidsmarkt	landbouw	122
Archiefsector	104	Geldstromen	zie financiering
Allochtonen	104	Gemeenten	8, 10, 34, 54, 56, 60, 62, 94, 104
Ambulante begeleiding	zie minderheden	Gemeentelijke bijdragen	10
Asielzoekers	38	Grote steden	18, 94
BBP	zie minderheden	Herkomst	zie stromen tussen onderwijssoorten
Bedrijfsopleidingen	6, 8, 26, 116	Huisvestingsuitgaven	64
Bekostiging	6	ICT	24
Beurs	zie financiering	Inburgering	zie minderheden
Bibliotheken	zie studiebeurs	Instellingen	
Boeken	94, 102, 106	algemeen	8, 10, 16
Collegegeld	102, 114	internationaal	26
Cultureel erfgoed	8, 10, 64, 90, 92, 120	primair onderwijs	40
Culturele minderheden	94, 104	voortgezet onderwijs	50
Cursusgeld	zie minderheden	bve	54, 58, 60, 62
Dagbladen	54, 84, 90, 92	hoger beroepsonderwijs	64, 66, 70
Deelnamepercentages	100	wetenschappelijk onderwijs	74, 80
Deeltijdonderwijs	zie onderwijsdeelname	studiefinanciering	92
Demografie	12, 66, 84, 90	cultuur	94, 96, 100, 102, 104
Denominatie	12	wetenschappen	106, 108, 110, 112, 114, 116, 118
Docenten	40, 50	landbouw	120, 122
Doorstroom	zie personeel	Instellingsuitgaven	10
Diploma's	zie stromen tussen onderwijssoorten	Inactiviteit	16
Dissertaties	zie gediplomeerden	KNAW	106, 108, 110, 112, 114
Duaal onderwijs	112, 114	Kunsten	94, 96, 98
Film	66	Kwaliteitszorg	74
Financiering	96, 98	Land. Org. Beroepsonderw. (LOB)	54, 60
algemeen	6, 8, 10, 24, 120	Leeftijd personeel	16, 42, 50, 60, 70
onderwijs	34, 44, 54, 74	Leenrecht	84, 92
studiefinanciering	84	Leerlingen	
cultuur	94, 100, 102, 104	algemeen	8, 12, 14, 24, 96
wetenschappen	108, 112, 116	internationaal	26, 28, 32
Geboorten	zie demografie	primair onderwijs	34, 36, 38, 40
		voortgezet onderwijs	44, 46, 48, 50, 52

bve	58	Schoolkeuze	zie stromen tussen onderwijs- soorten
studiefinanciering	84, 88	Startkwalificatie	30, 62
landbouw	120, 122	Stelsel cultuursectoren	94, 98
Leerplicht	8, 12, 62	Stelsel onderwijs	8, 24, 34, 44, 54, 64, 74, 120
Leerwegen	54, 62	Stelsel onderzoek	106
Leraren	zie personeel	Stelsel studiefinanciering	76, 78, 80
Lesgeld	10, 84, 90, 92, 120	Stromen tussen onderwijssoorten	
Letteren	22, 94, 102	algemeen	8, 12, 14
Loon- en prijsontwikkeling	64, 74	primair onderwijs	38
Maatschappij	46, 52, 54, 64, 66, 98, 102, 114	voortgezet onderwijs	48
Media	24, 94, 100, 102	bve	58
Migratie	zie demografie	hoger beroepsonderwijs	68, 72
Minderheden	12, 36, 46, 54, 56, 60, 62, 82, 94, 96	Studenten	
Monumentenzorg	104	algemeen	8, 12, 14
Musea	102, 104	internationaal	26, 30
NWO	74, 106, 108, 110, 112, 114	primair onderwijs	42
Omroepen	94, 100	hoger beroepsonderwijs	64, 66, 68, 70, 72
Onderwijsbeleid	14, 24	wetenschappelijk onderwijs	74, 76, 78, 82
Onderwijsdeelname	12, 28	studiefinanciering	84, 86, 88, 92
Onderwijsloopbaan	8	landbouw	120
Onderwijsniveau	zie opleidingsniveau	Studiebeurs	
Onderwijsstelsel	zie stelsel onderwijs	basis	84, 86, 88, 92
Onderzoeksinstellingen	106, 116	aanvullende	76, 84, 86, 88, 92
Onderzoeksoutput	112, 114, 118	prestatie	84, 86, 92
Open Universiteit	76, 80	tempo	86, 88
Opleidingsniveau	14, 20, 28, 30, 32	Studieduur	
Personeel		algemeen	12
algemeen	16, 18, 24	voortgezet onderwijs	54
internationaal	26, 28	hoger onderwijs	68, 70, 76, 78, 88
primair onderwijs	42	Studiefinanciering	6, 54, 76, 78, 84, 86, 88
voortgezet onderwijs	50	Tijdschriften	100, 102, 114, 118
bve	60	TNO	106, 108, 110, 116
hoger beroepsonderwijs	70	Uitgaven	
wetenschappelijk onderwijs	74, 80	onderwijs	6, 8, 10, 24, 26, 34, 44, 60, 64, 120
wetenschappen	110, 112	onderzoek	6, 8, 116
Profielen	52	cultuur	6, 8, 100, 102
Rendement	48, 58, 68, 78	wetenschappen	6, 8, 106
Rijksuitgaven	10, 34, 64	WSF/WTS	84, 90, 92
ROC	8, 54, 60, 122	Uitgaven per ll./stud.	24, 26, 34, 44, 64, 92
Salaris	16, 26	Uitval	14, 48, 68
Schaalvergroting	16, 70	Verblijfsduur	zie studieduur
Schoolbesturen	40	Vergrijzing	zie leeftijd personeel

Trefwoorden

Vertraging	zie studieduur
Vooropleiding	zie stromen tussen onderwijs- soorten
Voortijdig schoolverlaters	14, 22, 62
Wachtgeld	16, 42, 50, 64, 70
Zittenblijven	48

